

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მუშები

სტუდენტთა სამეცნიერო შრომები

თბილისი
2017

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**ურთიერთობათა და კონფლიქტების
დარეგულირებისათვის**

**ჰუმანიტარული და კულტურულ-საგანმანათლებლო
მიმართულების პროექტი**

**VIII სტუდენტური რეგიონთაშორისი
კონფერენცია**

მასალები

**უნივერსიტეტის
გამომცემლობა**

რედკოლეგია:

თამარ პაიჭაძე (მთავარი რედაქტორი)

კონფერენციის ხელმძღვანელი, ორგანიზატორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი, პროექტის ხელმძღვანელი

კახაბერ ლორია (რედაქტორი)

კონფერენციის ხელმძღვანელი, ორგანიზატორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი

ნინო მინდიაშვილი (კოორდინატორი) პროფესორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

პროფესორები: რევაზ ჯორბენაძე, ირმა ხარშილაძე, ნანი გელოვანი, ია ხუბაშვილი,
ირინე ყვანია, ეთერ ღვინერია, ლაშა ლორია, ინესა გაგნიძე, ქეთევან ხუციშვილი,
ქეთევან სიხარულიძე, თამარ შარაბიძე, ინგა სანიკიძე, ნანა გონჯილაშვილი,
ნინო ქალაგანიძე, მარინე ლომიძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი)

ავტორთა სტილი დაცულია

ს ა რ ჩ ე ვ ი

მარიამ ხაბულიანი	
ყარსის ხელშეკრულება და მისი შედეგები.....	8
ნანი მანველიშვილი	
„სიზმრები „ქართლის ცხოვრებაში“ და მათი ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი მნიშვნელობა“.....	13
რეზო მარნაძე	
დაბა სურამის ისტორიიდან (ანტიკური ხანა)	19
მაია ახალკაციშვილი	
საქართველოდან დეპორტირებული „თურქი მესხების“ რეპატრაციის საკითხი საქართველოში	23
ილონა ბუიშვილი	
ტერორისტული აქტები ქართული არხების ობიექტივში.....	28
ანა ზაბახიძე, ეთიკო შაყულიშვილი	
რეგიონული მაუწყებლობის გაშუქების სპეციფიკა თანამედროვე ქართულ სამაუწყებლო მედიაში	32
(ტელეკომპანია „მარნეული TV“-ის მაგალითზე)	32
ლია ზამბახიძე	
მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხი	36
დავით თოთაძე	
სოციალური მენარმეობა და საქართველო	45
ხათუნა თაბაგარი	
საქართველო-ირანის ენერგოსატრანსპორტო დერეფნის მნიშვნელობა საერთაშორისო ეკონომიკაში.....	52
მარიამ ახვლედიანი	
ISNEY'S ACQUISITION OF PIXAR.....	62
ქეთევან არაბული	
ხევსურული ზეპირსიტყვიერება წარსულისა და თანამედროვეობის მიჯნაზე.....	65
ნინო ლომიძე	
მუჰაჯირობის ასახვა კავკასიის ხალხთა ლიტერატურაში.....	69
გულ მუქერემ ოზთურქი	
ქართული ლიტერატურის თურქი მთარგმნელები და მკვლევრები	73
ცილა ოჩნიკიძე	
იოანე მტბერის შობისადმი მიძღვნილ საგალობლებში მაცხოვრის სიმბოლოთა სახისმეტყველებისათვის.....	77
ქეთევან სამადაშვილი	
მითოლოგიური ალუზიები ლია სტურუას შეგრძნებების რომანში „რამ შეჭამა ვენახი?“.....	81
მარი ტოტიკაშვილი	
სიყვარული რეალობასა და შემოქმედებაში (ნიკოლოზ ბარათაშვილი)	84
ნინო ბუჭუხიშვილი	
დანაშაული და სასჯელი (გიორგი წერეთლის „პირველი ნაბიჯი“).....	89
მინდია ცეცხლაძე	
გამოუთქმადობასთან დაკავშირებული კონცეპტები შალვა ბაკურაძის პოეზიაში.....	93
მარიამ გობიანიძე	
შავი ფერის პარადიგმა გალაკტიონ ტაბიძის პოეტურ ენაში	99
ციური მეზვრიშვილი	
ფუნქციონალური დატვირთვა და მისი ტრანსფორმაცია მხატვრულ ტექსტში (ი. გოგობაშვილი „იავნანამ რა ჰქმნა?“)	102
ცოტნე ციციშვილი, სოფიკო ქსოვრელი	
ანტიმონარქისტი ჯარისკაცის გზა შვედეთის მეფობამდე – კარლ XIV იუჰანი	106
მარიამ მანია	
ფრიტიოფ ნანსენი და ტურ ჰეირდალი – მათი საქართველოში მოგზაურობის შესახებ.....	110
ნინო სოსელია, მარი ხოჭოლავა	
„ნორვეგიის მოსახლეობის სტრუქტურა და თანამედროვე გამოწვევები“	113

წინასიტყვაობა

წინამდებარე კრებულში თავმოყრილია სტუდენტთა VIII რეგიონთაშორისი კონფერენციის (2016 წელი) ფარგლებში წარმოდგენილ მოხსენებათა შორის შერჩეული მასალები.

200-ზე მეტი შემოსული განაცხადიდან კონფერენციაზე წარსადგენად შეირჩა 16 სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებელში მომზადებული 83 მოხსენება. შესაბამისად, წარმოდგენილი მასალების მრავალფეროვნების, მრავალმიმართულებრივი პრობლემატიკის კვალობაზე მუშაობდა 9 სხვადასხვა სასწავლო-სამეცნიერო თემატიკის სექცია. წარმოდგენილ მასალათა შორის ნაშრომების კვლევისა და ანალიზის კომპონენტების, ინდივიდუალიზმისა და თავისთავადობის, მეცნიერული, მორალური პოზიციისა და ხარისხის გათვალისწინებით, ჯერ კიდევ კონფერენციაზე, სექციური მუშაობისას, გამოქვეყნებისათვის რეკომენდაცია გაენია ნაშრომთა ერთ ნაწილს.

შემდგომ, სარედაქციო კოლეგიამ იმუშავა შერჩეულ და გამოგზავნილ მასალებზე. სწორედ ამ შერჩევისა და შესრულებული სამუშაოს შედეგები აისახა „მერმისის“ ამ ახალ კრებულში და შეირჩა 25 მოხსენება სხვადასხვა სპეციალობებიდან.

საორგანიზაციო ჯგუფისათვის კვლავ რჩება მთავარ სამუშაო პრინციპად ჩვენი პროექტის: „ურთიერთობათა და კონფლიქტების დარეგულირებისათვის“ ძირითადი იდეის განხორციელება: ინტეგრირება და თანამშრომლობა სხვადასხვა სასწავლო და სამეცნიერო ინსტიტუტების მკვლევართან და სტუდენტებთან.

ტრადიციისამებრ, „მერმისის“ წინამდებარე კრებულშიც ამ ღირებულებათა წარმომჩენია.

თამარ პაიჭაძე

მარიამ საბულიანი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, ბაკალავრიატი ხელმძღვანელი:
პროფესორი მირიან მახარაძე

ყარსის ხელშეკრულება და მისი შედეგები

პირველი მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ დაიშალა გერმანიის, ავსტრია-უნგრეთის, რუსეთისა და ოსმალეთის იმპერიები. ახლო აღმოსავლეთი და კავკასია დაიკავეს ინგლის-საფრანგეთის საოკუპაციო ჯარებმა. პარალელურად პარიზში, ვერსალში მიმდინარე მოლაპარაკებების ერთ-ერთ ძირითად საკითხს წარმოადგენდა ახლო აღმოსავლეთში ახალი სახელმწიფოების შექმნა უკვე დაშლილი ოსმალეთის იმპერიის ტერიტორიაზე. ასევე განიხილებოდა ახალი თურქული სახელმწიფოს შექმნა, რომელსაც მცირე აზიაში მხოლოდ ანატოლია უნდა მოეცვა.

ანტანტის სახელმწიფოების ამ სურვილს წინ აღუდგა მუსტაფა ქემალი, რომელმაც ბრძოლა დაიწყო როგორც ანტანტის სახელმწიფოების, ასევე სულთნისა და მისი მთავრობის წინააღმდეგ. მან კავშირი დაამყარა საბჭოთა რუსეთთან, რომელიც სამოქალაქო ომის ცეცხლში იყო გახვეული. 1920 წლის აგვისტოს ბოლოს მოსკოვში გაიხსნა თურქეთის საელჩო. მოლაპარაკებების დროს მიღწეულ იქნა შეთანხმება საბჭოთა რუსეთის მიერ თურქეთისათვის დახმარების აღმოჩენის შესახებ: იარაღით, სამხედრო აღჭურვილობითა და ოქროთი. თუმცა ხელშეკრულების საბოლოო ტექსტი არ იქნა გაფორმებული იმის გამო, რომ ამ დროს არ იყო დადგენილი ამიერკავკასიაში რუსეთ-თურქეთის საზღვარი. იმავე წლის ოქტომბრის დამდეგს ანკარაში საბჭოთა რუსეთის დიპლომატიური მისია ჩავიდა, გაიხსნა საბჭოთა რუსეთის საელჩო. 1920 წლის ბოლოსთვის ანკარას ეწვია რუსეთის საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი – ბუდუ მდივანი.

პარალელურად, საქართველო-რუსეთს შორის მოსკოვში 1920 წლის 7 მაისს დაიდო ხელშეკრულება, რომლის მიხედვითაც, საბჭოთა რუსეთი საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას დე-ფაქტო და დე-იურედ ცნობდა თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების, ბათუმის, სოხუმისა და ზაქათალას ოლქების ფარგლებში.

რუსეთის მიერ საქართველოს დე-ფაქტო და დე-იურედ აღიარების შემდეგ ინგლისმა, საფრანგეთმა, აშშ-მ, გერმანიამ, იტალიამ, ესპანეთმა და სხვა ქვეყნებმა საქართველო დე-იურედ ცნეს და სურვილი გამოთქვეს დაემყარებინათ მასთან დიპლომატიური ურთიერთობა. ასევე, 1920 წლის ნოემბერში თბილისში ანკარის მთავრობის ოფიციალური წარმომადგენლის პოლკოვნიკ ქიაზიმ ბეის, ჩამოსვლის შედეგად საქართველოში გაიხსნა თურქეთის საელჩო (ელჩი – ქიაზიმ ბეი), ხოლო 1921 წლის 8 თებერვალს ანკარაში ჩასულ საქართველოს ელჩს, სვიმონ მდივანს შეხვდა მუსტაფა ქემალ ფაშა. ამ შეხვედრაზე მათ ისაუბრეს საქართველოს დამოუკიდებლობის მნიშვნელობაზე რეგიონში და თურქეთის როლზე აღმოსავლეთში. შეხვედრის ბოლოს თურქეთის დიდმა ეროვნულმა კრებამ საქართველო დე-იურედ ცნო და დაამყარა მასთან დიპლომატიური ურთიერთობა. საერთაშორისო ასპარეზზე საქართველოს დე-ფაქტო და დე-იურედ აღიარების მიუხედავად 1921 წლის 25 თებერვალს თბილისში მე-11 წითელი არმია შემოვიდა და მეორე დღესვე მოსკოვში ოფიციალურად გაიხსნა რუსეთ-თურქეთის კონფერენცია, რომელზეც ყველაზე დაძაბულად დისკუსია ამიერკავკასიის საზღვრის დადგენასთან დაკავშირებით მიმდინარეობდა: საბჭოთა რუსეთის დელეგაცია მოით-

ხოვდა, რომ საქართველო-თურქეთის საზღვარი დადგენილიყო 1920 წლის 7 მაისის მოსკოვის რუსეთ-თურქეთის ხელშეკრულების საფუძველზე, ანუ საქართველოს ხელში დარჩენილიყო ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრები, ქ. ბათუმი და ბათუმის ოლქი, თუმცა თურქეთის მხარე ამაზე არ თანხმდებოდა. 9 მარტს მოლაპარაკებებში ლენინის დავალებით ჩაერთო იოსებ სტალინი, რომელმაც საერთო მდგომარეობა შეცვალა და თურქეთის მხარის წინააღმდეგობის მიუხედავად 16 მარტს დადებულ იქნა ხელშეკრულება რუსეთსა და თურქეთს შორის. ის შედგებოდა 16 მუხლისგან და 3 დამატებისაგან.

ხელშეკრულების II მუხლის მიხედვით, თურქეთი დათანხმდა საქართველოსთვის დაეთმო ქ. ბათუმი, შესაბამისად, ართვინის, არტაანისა და ყარსის ოკრუგები თურქეთს გადაეცა. მოსკოვის ხელშეკრულების XV-XVI მუხლების თანახმად, რუსეთი იღებდა ვალდებულებას სამხრეთ კავკასიასთან მიმართებაში გადაეღვა ნაბიჯები, რათა მათ ელიარებინათ მოსკოვის ხელშეკრულება, რომელიც მათ უშუალოდ ეხებოდა, რადგან მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთს სამხრეთ კავკასიის სამივე რესპუბლიკა დაპყრობილი ჰქონდა, ჯერ კიდევ არ იყო განსაზღვრული, თუ რა სახით შევიდოდნენ ამიერკავკასიის რესპუბლიკები საბჭოთა რუსეთში. სწორედ ამიტომ, გადაწყდა ყარსის მოლაპარაკებებში აზერბაიჯანის, საქართველოსა და სომხეთის წარმომადგენლების ჩართვა.

23 სექტემბერს ქ. ყარსში გაიხსნა კონფერენცია თურქეთს, საქართველოს, აზერბაიჯანსა და სომხეთს შორის, რომელშიც სრულყოფილი მხარედ მონაწილეობას იღებდა რუსეთი. 1921 წლის 13 ოქტომბრის ყარსის ხელშეკრულება შემდეგნაირად არის დასათაურებული: **„ხელშეკრულება მეგობრობის შესახებ ერთი მხრივ სომხეთის სსრ, აზერბაიჯანის სსრ-სა და საქართველოს სსრ-ს მეორე მხრივ თურქეთს შორის, რომელიც დადებულ იქნა რსფსრ-ს მონაწილეობით ყარსში 1921 წლის 13 ოქტომბერს“.**

საქართველოს მხრიდან ხელშეკრულებას ხელი მოაწერეს ეროვნულმა კომისარმა სამხედრო და საზღვაო საკითხებში – შალვა ელიავამ და ეროვნულმა კომისარმა საგარეო ურთიერთობებსა და ფინანსებში – ალექსანდრე სვანიძემ.

რუსეთის მხრიდან – იაკობ ვანეცკიმ (ფიურსტენბერგი), რომელიც იმავდროულად წარმოადგენდა კომისარიატის კოლეგიის წევრს რუსეთის საგარეო საქმეებში.

აზერბაიჯანის მხრისან-ბეჰბუდ შაჰტახტინსკიმ, თურქეთის მხრიდან – ქიაზიმ ქა-რაბექირ ფაშამ, ველი ბეიმ, მუჰთარ ბეიმ, მემდუჰ შევექეთ ბეიმ, სომხეთის მხრიდან – ასკანაზ მრავიანმა და პოლოს მაკინზიანმა.

ყარსის ხელშეკრულება პრაქტიკულად იმეორებდა მოსკოვის ხელშეკრულებას: თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთი საზღვარი და ქ. ბათუმთან დაკავშირებული მუხლები უცვლელად იქნა გადმოტანილი. ყარსის ხელშეკრულება შედგებოდა 20 მუხლისგან და 3 დამატებისგან. მათ შორის რამდენიმე ეხებოდა უშუალოდ საქართველოს.

ყარსის ხელშეკრულების I მუხლი ძალადაკარგულად აცხადებდა იმ ხელშეკრულებებს, რომელიც ამიერკავკასიას (სამხრეთ კავკასიას) ეხებოდა. თუმცა ეს არ ეხებოდა რუსეთ-თურქეთის 1921 წლის 16 მარტის ხელშეკრულებას. II მუხლში აღნიშნული იყო, რომ საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს არ უნდა ეცნოთ არც ერთი ხელშეკრულება, რომელიც ეხებოდა თურქეთს და არ იქნებოდა დამტკიცებული თურქეთის დიდი ეროვნული ყრილობის მიერ. თავის მხრივ თურქეთი თავის თავზე იღებდა ვალდებულებას არ ეცნო არც ერთი საერთაშორისო აქტი, თუ მას არ ცნობდა სომხეთი, აზერბაიჯანი და საქართველო.

IV მუხლში დგინდებოდა, რომ თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთი საზღვარი იწყებოდა შავი ზღვის სანაპიროზე მდებარე სოფელ სარფთან, შემდეგ მიუყვებოდა ქედის მთას, შავშეთისა და კანნიდალის მთების წყალგამყოფს, არდაგანისა (არტაანისა) და ყარსის სანჯაყების ჩრდილოეთ ადმინისტრაციულ საზღვარს მდინარეების არჰა-ჩაისა და არაქსის ტალღეებს.

VI მუხლი ეხებოდა აჭარას: „თურქეთი ეთანხმება დაუთმოს საქართველოს სუვერენიტეტი ქალაქ და პორტ ბათუმზე და ტერიტორიაზე საზღვრის ჩრდილოეთით, რომელიც მითითებულია **IV** მუხლში და შეადგენს ბათუმის ოკრუგის ტერიტორიას შემდეგ პირობებში: **ა)** ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელიც მითითებულია წინამდებარე მუხლში გამოიყენებს ფართო ადგილობრივ ავტონომიას ადმინისტრაციულ ურთიერთობებში, რომელიც უზრუნველყოფს თითოეული თემის კულტურულ და რელიგიურ უფლებებს და მოსახლეობას ექნება შესაძლებლობა მითითებულ მხარეში დაადგინოს კანონი მინის შესახებ, რომელიც მისი მდგომარეობის შესაბამისი იქნება. **ბ)** თურქეთი უზრუნველყოფილი იქნება ყველა სახის საქონლის თავისუფალი ტრანზიტით, რომელიც იქნება გაგზავნილი თურქეთისკენ ან თურქეთიდან ბათუმის პორტის გავლით, უბაჟოდ, ყოველგვარი შეფერხებისა და დაბეგვრის გარეშე, მიუხედავად იმისა, თუ რა რაოდენობის გადასახადიც არ უნდა იყოს გადასახადელი. ასევე თურქეთს მიენიჭება ბათუმის პორტის გამოყენების უფლება სპეციალური გადასახადის აკრეფის გარეშე. ამ მუხლის ცხოვრებაში განხორციელებისათვის, ხელშეკრულების ხელმოწერის შემდეგ დაუყოვნებლივ შეიქმნება კომისია მომლაპარაკებელი მხარეების წარმომადგენლებისგან.“

ყარსის ხელშეკრულების **XX მუხლის** მიხედვით, **6 მუხლი (VI, XIV, XV, XVI, XVIII, XIX)** ძალაში ხელმოწერის დღიდან უნდა შესულიყო, ანუ 1921 წლის 13 ოქტომბერს. ეს მუხლები ეხებოდა 1918-1920 წლების ომების შედეგად გამხდარ დევნილ მოქალაქეებს, კავკასიის ფრონტზე დამნაშავე პირთა სრულ ამნისტიას, სამხედრო და სამოქალაქო ტყვეების გაცვლას, როგორც სავაჭრო ურთიერთობების, ასევე ეკონომიკური და ფინანსური საკითხების დამარეგულირებელი კომისიის შექმნას და საკონსულო კონვენციის დასრულებას 3 თვის ვადაში. დანარჩენი მუხლები ძალაში უნდა შესულიყო ხელშეკრულების რატიფიკაციის შემდეგ. **XX მუხლი** ასევე ავალდებულებდა მხარეებს ერევანში უმოკლეს დროში გაეცვალათ სარატიფიკაციო სიგელები.

ხელშეკრულების **I** დამატებაში დანვრილებითაა აღწერილი თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთი საზღვარი, **II** დამატებაში აღწერილია თურქეთის საზღვარი არპა-ჩაისა და არაქსის ზონაში, **III** განსაზღვრავდა ნახჭევანის ავტონომიის საზღვარს.

ყარსის ხელშეკრულება არ შეიცავდა საიდუმლო მუხლებს. მისი მოქმედების ვადა არ იქნა დადგენილი, რაც, სავარაუდოდ, განპირობებულია იმ პრაქტიკით, რომელსაც აწარმოებდნენ ოსმალეთისა და რუსეთის იმპერიები XVIII-XIX სს-ებში. რაც გამოიხატებოდა იმაში, რომ მომლაპარაკებელი მხარეები საზავო ხელშეკრულებებში არ უთითებდნენ ხელშეკრულების მოქმედების ვადას. ხოლო მშვიდობა სახელმწიფოებს შორის მყარდებოდა მანამ, სანამ რომელიმე მხარე არ დაარღვევდა ხელშეკრულების პირობებს.

ყარსის ხელშეკრულება გაფორმებული იქნა ხუთ ეგზემპლარად: თურქულ, რუსულ, ქართულ, აზერბაიჯანულ და სომხურ ენებზე. ხელშეკრულება რატიფიცირებულ იქნა **ერევანში 1922 წლის 11 სექტემბერს.**

ყარსის ხელშეკრულებას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა როგორც რუსეთისთვის, ისე თურქეთისთვის. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ ჯერ კიდევ მაშინ, როცა მუსტაფა ქემალმა დაიწყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლა, მან მოკავშირე საბჭოთა რუსეთის სახით იპოვა, რადგან ორივე მხარე ებრძოდა ანტანტას, ჰქონდა საკუთარი ინტერესები კავკასიის მიმართ და რაც მთავარია, ორივეს სჭირდებოდა მოკავშირე.

გასათვალისწინებელია საქართველოს მდგომარეობაც: როცა საბჭოთა რუსეთი და თურქეთის დიდი ეროვნული კრება საქართველოს დე-ფაქტო და დე-იურედ აღიარებდნენ, პარალელურად საქართველოს ზურგს უკან მოლაპარაკებებს აწარმოებდნენ მისსავე წინააღმდეგ. ხოლო როცა 11 თებერვალს XI წითელი არმია საქართველოში შემოიჭრა, თურქეთის ელჩმა საქართველოში, ქიაზიმ ბეიმ წითელი არმიის წინააღმდეგ ბრძოლაში დახმარების სანაცვლოდ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას ართვინისა და არტაანის ოკრუგები მოსთხოვა, რომელიც 1920

წელს დიდმა ბრიტანეთმა საქართველოს მთავრობას გადასცა მას შემდეგ, რაც კავკასიიდან ჯარი გაიყვანა. ხოლო უკვე 22 თებერვალს ანკარის მთავრობამ საქართველოს მთავრობას გადასცა ულტიმატუმი და დაუყოვნებლივ მოითხოვა ჯარის გაყვანა არტაანიდან და ართვინიდან. საქართველოს მთავრობა იძულებული გახდა ამ რეგიონებიდან ჯარი გაეყვანა. სწორედ ეს გახდა მიზეზი საქართველოს ისტორიული ტერიტორიების დაკარგვისა.

რაც შეეხება ქალაქ ბათუმს და ბათუმის ოკრუგს, რუსეთი არ აპირებდა ის თურქეთისთვის დაეთმო. თუმცა 1921 წლის 16 მარტის მოსკოვის ხელშეკრულების მიუხედავად, რომლის თანახმადაც თურქეთი ბათუმს საქართველოს უთმობდა, მეორე დღესვე თურქეთის ჯარი შევიდა და დაიკავა ფოსტა-ტელეგრაფი, მილიციის სამმართველოს შენობა. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ 18-20 მარტს ბათუმისათვის ბრძოლაში მონაწილეობა მიიღო ადგილობრივმა მოსახლეობამ, ქართველმა სოციალ-დემოკრატმა მენშევიკებმა და ბოლშევიკებმა. ხოლო კომისარ ჟლობას სამხედრო ნაწილები, რომლებიც 19 მარტიდან ბათუმში იმყოფებოდნენ, მონაწილეობა არ მიუღიათ ბათუმის დაბრუნებისთვის, რადგან XI წითელი არმიის დივიზიის მეთაურის, ჰეკერისგან მითითება ჰქონდა მიღებული, არ დაეშვა არავითარი შეტაკება თურქებთან. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ ბათუმის დაბრუნება არა წითელი არმიის, არამედ ქართველების დამსახურებაა.

ყარსის ხელშეკრულების შედეგად საერთაშორისო საზოგადოების მიერ ჯერ კიდევ არალიარებულ საბჭოთა რუსეთსა და ქემალისტურ თურქეთს შორის საბოლოოდ დადგინდა საზღვარი: რუსეთმა აჭარის ნაწილი, მისი უდიდესი ქალაქი ბათუმით და სომხეთის ქალაქი გიუმრი მიიღო, ხოლო თურქეთმა საქართველოსა და სომხეთის ისტორიული ტერიტორიები: ყარსი, ართვინი და არტაანი. სასაზღვრო ზოლის გავლებით თურქეთს მოეხსნა ომის საფრთხე ჩრდილო-აღმოსავლეთ საზღვართან და მთლიანად გადაერთო ბერძნების წინააღმდეგ ომში. ქემალისტურ თურქეთს ბეძენების წინააღმდეგ ომში ეხმარებოდა საბჭოთა რუსეთი და აქტიურად ამარაგებდა მას ოქროთი, იარაღითა და საბრძოლო ტექნიკით. ყარსის ხელშეკრულებით თურქეთს მიეცა საშუალება თავისუფალი ტრანზიტით ესარგებლა ქ. ბათუმში. შედეგად 1922 წლის სექტემბრისათვის თურქეთმა საბოლოო გამარჯვება მოიპოვა ბერძნებზე და განდევნა ისინი ანატოლიიდან, ხოლო ანტანტის სახელმწიფოებს არ მისცა მისი დაკაბალების საშუალება და ლოზანის კონფერენციაზე თურქეთის დელეგაცია ახალი ტერიტორიული მონაპოვართი წარსდგა.

აუცილებელია განვიხილოთ ყარსის ხელშეკრულება თანამედროვე მდგომარეობით. 1991 წელს დაიშალა საბჭოთა კავშირი, სამხრეთ კავკასიის სამივე რესპუბლიკამ მოიპოვა დამოუკიდებლობა. შესაბამისად, დღის წესრიგში დადგა საქართველოსა და თურქეთის რესპუბლიკებს შორის დიპლომატიური და ეკონომიკური ურთიერთობების დამოუკიდებლად დამყარება.

საქართველო-თურქეთს შორის 1992 წლის 30 ივლისს თბილისში ხელმოწერილ იქნა ხელშეკრულება, რომელსაც საქართველოს მხრიდან ხელი მოაწერა ედუარდ შევარდნაძემ (სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარემ), თურქეთის მხრიდან – სულეიმან დემირელმა (თურქეთის პრემიერ-მინისტრმა).

ხელშეკრულება შედგება 15 მუხლისგან და დასათაურებულია შემდეგნაირად: **„ხელშეკრულება საქართველოს რესპუბლიკას და თურქეთის რესპუბლიკას შორის მეგობრობის, თანამშრომლობისა და კეთილმეზობლური ურთიერთობების შესახებ“**. პრეამბულაში აღნიშნულია, რომ მხარეები „დაიცავენ მათ შორის დადებულ ხელშეკრულებებს და შეთანხმებებს დაწყებული 1921 წლის 13 ოქტომბრის ყარსის შეთანხმებით“.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ყარსის ხელშეკრულება დაიდო საერთაშორისო ნორმების დარღვევით, რადგან საბჭოთა რუსეთი და თურქეთის დიდი ეროვნული კრება არ იყო აღიარებული საერთაშორისო საზოგადოების მიერ. ამავდროულად, საბჭოთა რუსეთის მიერ დაპყრობილი აზერბაიჯანის, სომხეთისა და საქართველოს წარმომადგენლები, საოკუპაციო რეჟიმის პირობებიდან გამომდინარე, იძულებულნი გახდნენ ამ დოკუმენტისთვის ხელი მოეწერათ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბედნიაშვილი ა, დაუშვილი ა, ნათელიძე მ. საქართველოს ისტორია XIX- XX საუკუნეებში. თბ., 2012.
2. გურული ვ. საქართველო-რუსეთის ურთიერთობა (1483-1921წწ). თბ., 2011. <http://sangu.ge/images/2015/gurulisagruseti.pdf>.
3. საქართველო და გარესამყარო. თბ., 2010. <http://sangu.ge/images/vguruli/19geo.pdf>.
4. საქართველო და გარე სამყარო (XIX- XXI საუკუნეებში). თბ., 2012. <http://sangu.ge/images/vgurl.pdf>.
5. ვაჩნაძე მ, გურული ვ. საქართველო-რუსეთის ურთიერთობა (1801-1921). თბ., 2009. <http://sangu.ge/images/vguruli/17geo.pdf>.
6. თოიძე ლ. ბრძოლა ბათუმისთვის: 1921 წლის მარტი. საგამომცემლო-ანალიტიკური ცენტრი „ახალი აზრი“. თბ., 2009.
7. ლორდი კინსონი. ათათურქი. „ქართული ბიოგრაფიული ცენტრი“ თბ., 2011.
8. ჟორდანიას ნ. ჩემი წარსული. პარიზი 1953.
9. სვანიძე მ. თურქეთის ისტორია. თბ., 2007წ.
10. შალიკაშვილი დ. საქართველოს წარმომადგენელი თურქეთში 1921წ. იხ. შარაძე – ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია, ტ 4. თბ., 2003წ.
11. ხელშეკრულება საქართველოს რესპუბლიკას და თურქეთის რესპუბლიკას შორის მეგობრობის, თანამშრომლობისა და კეთილმეზობლური ურთიერთობების შესახებ. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1207454>
12. Договор между Грузией и Россией от 7 мая 1920 года <http://www.osetinfo.ru/ist1>
13. Договор о дружбе между Армянской ССР, Азербайджанской ССР и Грузинской ССР, с одной стороны, и Турцией – с другой, Заключенный при участии РСФСР в Карсе 13 октября 1921 г. <http://www.amsi.ge/istoria/sab/yarsi.html>
14. Московский договор между Россией и Турцией 16 марта 1921 года http://www.hrono.ru/dokum/192_dok/19210316ru_tur.html.

**„სიზმრები „ქართლის ცხოვრებაში“ და მათი ისტორიულ-
წყაროთმცოდნეობითი მნიშვნელობა“**

„ქართლის ცხოვრება“ ძველი ქართული საისტორიო თხზულებათა კრებულია, რომელიც მოგვითხრობს საქართველოს ისტორიას უძველესი დროიდან დღემდე. ის გვანვდის ძირითად ინფორმაციას ფეოდალური საქართველოს შესახებ. „ქართლის ცხოვრების“ შესწავლის რამდენიმე მიმართულება არსებობს: წყაროთმცოდნეობითი, ისტორიოგრაფიული და კულტურული. წყაროთმცოდნეობითი მიმართულება აქცენტს აკეთებს წყაროს ღირებულებაზე, ისტორიოგრაფიული კვლევა გულისხმობს წყაროს მნიშვნელობას ისტორიული აზრის განვითარების თვალსაზრისით. რაც შეეხება კულტურულ კვლევას, იგი კულტურის ისტორიის თვალსაზრისით იკვლევს საკითხს. ყველა ამ კუთხით, ეს ძეგლი საკმაოდ არის შესწავლილი. ამაში განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის ბევრ ცნობილ ქართველოლოგს, პირველ რიგში, ივანე ჯავახიშვილს. ივ. ჯავახიშვილმა ღრმა კვალი დატოვა მეცნიერულ ქართველოლოგიაში.

როგორც აღვნიშნეთ, „ქართლის ცხოვრების“ კვლევის რამდენიმე ასპექტი არსებობს. ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა კვლევის ისტორიოგრაფიული ასპექტი, რაც გულისხმობს ისტორიული რეპრეზენტაციის თავისებურებებზე დაკვირვებას. ამიტომ გახდა ჩვენთვის აქტუალური სიზმრები. საინტერესოა, რა ფუნქცია აქვთ სიზმრებს ძველ წყაროებში. ქართულ ისტორიოგრაფიაში შექმნილია რამდენიმე ღირებული ნაშრომი სიზმრების კვლევასთან დაკავშირებით, მათ შორის ქეთევან ხუციშვილის სადოქტორო ნაშრომი – „სიზმარი ქართულ ყოფაში“; ლელა პატარიძის „პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი IV-VIII სს-ის ქართულ ერთობაში“. თუმცა, ამ შემთხვევაში ჩვენ კვლევის სხვა მიმართულება გვაქვს. ჩვენი მიზანია „ქართლის ცხოვრებაში“ დაცული სიზმრები წარმოვადგინოთ როგორც ისტორიის რეპრეზენტაციის ფორმა. სიზმრების კვლევით დაინტერესებულნი არიან ევროპელი მეცნიერები. მათ შორის, ჩვენთვის საინტერესო აღმოჩნდა ქრისტინა ანგელიდისა და ჯორჯ კალოფონოსის კვლევა: „სიზმარი ბიზანტიაში და მის გარეთ. „ხსენებულ წიგნში წარმოდგენილია შუა საუკუნეების ისტორიოგრაფიაში დამკვიდრებული სიზმრის ფენომენის ახსნა-განმარტება.

სიზმარი რეალობის სუბიექტური აღქმას, ირაციონალური რეალობაა, რომელიც ადამიანის არაცნობიერთან და ქვეცნობიერთან არის დაკავშირებული. იმის თქმა, რომ სიზმარი ცალსახად არაფრის მომტანია და მას არ უნდა დავეჯეროთ, რასაკვირველია შეცდომაა. სწორედ სიზმარში იხილა ბევრმა ცნობილმა ადამიანმა იმ კითხვაზე პასუხი, რასაც მრავალი წელი ეძებდა. თუმცა არც ყველა სიზმრის დაჯერებაა სასურველი, რადგან ეს ადამიანის ცხოვრებას მშფოთვარეს გახდის და ადამიანში ცრურწმენებს გააძლიერებს. ფსიქოლოგიაში სიზმრის ფენომენს იკვლევდნენ ისეთი დიდი ფსიქოლოგები როგორებიც იყვნენ ზიგმუნდ ფროიდი და კარლ გუსტავ იუნგი. ფროიდის სიტყვებით, სიზმრების ახსნა არის Via Regina, ანუ ქვეცნობიერის შეცნობის „სამეფო გზა“. მანვე შექმნა სიზმრების ახსნის მეთოდოლოგია. თუმცა კი, ჩვენ მიზანს არ წარმოადგენს სიზმრების ფსიქო-ანალიტიკური ხასიათი, ჩვენი კვლევის მთავარი იდეა შუა საუკუნეებში ისტორიული რეპრეზენტაციის სტილის წინ ნამონევა და სიზმრების იდეოლოგიური ხასიათის წარმოჩენაა.

ვინაიდან, ჩვენი მთავარი სასაუბრო თემა ქართულ ისტორიულ ძეგლს ეხება, გვსურს მოკლედ წარმოვიდგინოთ „ქართლის ცხოვრების“ შექმნის ისტორია, შინაარსი. ქართლის ცხოვრება წარმოადგენს საისტორიო თხზულებათა კრებულს, სადაც შეტანილია ქართველ ისტორიკოსთა ის თხზულებები, რომლებიც თანმიმდევრობით მოგვითხრობენ ქართველი ერის თავგადასავალს უძველესი დროიდან XVIII საუკუნემდე.

ახლა კი უშუალოდ შევეხებით სიზმრებს, როგორც სიმბოლური დატვირთვის ელემენტებს ისტორიოგრაფიაში. დასაწყისშივე უნდა ითქვას რომ, სიზმრების კვლევა დიდი ხნის განმავლობაში მეტად უინტერესო სფეროდ ითვლებოდა. ბევრი მკვლევარი მათ მხოლოდ ზღაპრულ მნიშვნელობაზე საუბრობდა და ამდენად, ამ საკითხის ძირეული შესწავლა არც მომხდარა. თუმცა, სიზმრები არათუ უმნიშვნელო, ხშირ შემთხვევაში ძირითადი იდეის მატარებლად გვევლინება „ქართლის ცხოვრებაში“. სიზმარი საშუალებაა ირიბად გადმოგვცეს ავტორმა სათქმელი. შეიძლება ისიც დავასკვნათ, რომ სიზმარი ისტორიული თხზულების ყველაზე მნიშვნელოვანი, დატვირთული ნაწილია. ამ შემთხვევაში, შევეცდებით მოკლედ განვიხილოთ „ქართლის ცხოვრებაში“ შემონახული სამი სიზმარი (მეფე ფარნავაზის, წმ. ნინოს და ვახტანგ გორგასლის), მათი მნიშვნელობა და დანიშნულება.

ფარნავაზის შესახებ ინფორმაციას ორი ქართული ისტორიოგრაფიული წყარო გვანვდის. „მოქცევაი ქართლისაჲსი მასზე მხოლოდ რამდენიმე წინადადებითაა გადმოცემული, ხოლო „ქართლის ცხოვრებაში“ მას მთელი თხზულება ეძღვნება.¹ ფარნავაზის მეფობას წინ უსწრებს ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობები, აქემენიდური ირანის რღვევა. „მაკედონელთა ლაშქრის ერთ-ერთმა მარბიელმა ამიერკავკასიაშიც მოაღწია და ირანის გავლენისგან გაათავისუფლა არიან დქართლი, რომლის წინამძღოლის ძემ, აზომ, მაკედონელთაგან ზურგმომავრებულმა ილაშქრა ჩრდილოეთში და გამეფდა მცხეთაში“.² ასე აღწერს მარიამ ჩხარტიშვილი აზოს დამკვიდრებას ქართლის ხელისუფლების სათავეში. მის მმართველობას ლეონტი „ძნელ და მესისხლე „კაცს უწოდებს. სწორედ აზოს წინააღმდეგ გამოდის ფარნავაზი. იგი, აზოსგან განსხვავებით, ტახტის კანონიერი მემკვიდრე იყო. მართალია, ამას ამტკიცებს ქუჯის მიმართვა: „უკეთუ მოგუეცეს ძლევა შენ ხარ უფალი ჩვენი“.

ფარნავაზმა შეძლო და შექმნა განუყოფელი ქართული სახელმწიფო. ქვეყანას სათავეში გაღმერთებული მონარქი ედგა. მეფის ხელისუფლების ღვთაებრივი წარმოშობის იდეა, იჩენს თავს ფარნავაზის „ცხოვრების“ დასაწყისიდანვე. ამის დასტურია მისი სიზმარი, რომლის მიხედვით, ფარნავაზი „მზისცვარცხებულია“. მ. ჩხარტიშვილი საინტერესოდ აფასებს ფარნავაზის მეფობის დასასრულს: „ფარნავაზის წარმატებული მეფობის ბოლოსთვის ქართლში უკვე აღარავის ეპარებოდა ეჭვი იმაში, რომ გვირგვინოსანი ზეგარდმო ძალების მოვლენილი იყო. ფარნავაზმა ქართული ეთნოსი, ანუ ქართველობა მოიპოვა როგორც განსაკუთრებული, სხვათაგან განსხვავებული მოვლენა; ამიტომაც სახელმწიფო შენობისთვის დულაბად მან ქართული ენა გამოიყენა, რომელსაც სახელმწიფო სტატუსი მიანიჭა“.³

ამგვარად, ქართული თვითშეგნების ჩამოყალიბება სწორედ ფარნავაზის მეფობით იწყება. „ამან განავრცო ენაი ქართული და არღარა იძრახებოდა სხუა ენა ქართლსა შინა თვინიერ ქართულისა“.⁴ ლეონტი მროველი, რომელიც წერს ფარნავაზის ისტორიას ახსენებს სიზმარს, რომელიც ფარნავაზმა იხილა: „იხილა ფარნავაზი სიზმარი რეცა იგი სახლა შინა უკაცურსა, და ეგულვებოდა განვლა და ვერ განვიდა. მაშინ შემოვიდა სარკუმელსა მისსა შუქი მზისა და მოერტყა წელთა მისსა, და გამიყვანა სარკუმელსა მას. და ვითარ განვიდა, იხილა მზე ქუედმდაბლად, მიჰყო ხელი მისი, მოჰხოცა ცუარი პირსა მზისასა და იცხო პირსა მისსა“.⁵ ამ სიზმარში, ჩვენი აზრით, წარმოჩინდა ლეონტი მროველის მთავარი სურვილი, მოამზადოს ხალხი ფარნავაზის მეფობისთვის. ამ სიზმრის მიზანია დაამტკიცოს ფარნავაზის მეფობის ლეგიტიმურობა. ხსენებული ეპოქა წარმართი სალოცავების ხანაა. მზის კულტი ჯერ კიდევ აქტიურია. ამაზე მეტყველებს თუნდაც თვითონ ფარნავაზის მიერ შექმნილი არმაზის კულტი. არმაზი მზის გამომხატველ მითოლოგიურ სახე-იდეად წარმოაჩენს ლე-

¹ მ. ჩხარტიშვილი; სახეები საქართველოს წარსულიდან, გვ. 7.

² იქვე, გვ. 7.

³ მ. ჩხარტიშვილი; სახეები საქართველოს წარსულიდან, გვ. 14.

⁴ ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა. ქართლის ცხოვრება, ანასეული ნუსხა (XVII ს.), გვ.46.

⁵ ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა. ქართლის ცხოვრება, ანასეული ნუსხა (XVII ს.), გვ.40.

ონტი მროველი. ამას სხვადასხვაგვარი ახსნა აქვს. ერთის თანახმად, ძვ. ქართულ თქმულებაში მზე ჩასვლისას ოქროს აფრქვევს. შესაძლოა ვიფიქროთ, რომ ჩამავალი მზე თავის ნათელს არმაზში ანივთებს. არმაზი მინიერი მზეა. არსებობს თქმულებაც, რომ მზეს აქვს თავისი სახლი და იგი სპილენძისაა, ისევე როგორც არმაზის კერპი. ლეონტი მროველის თხზულებაში ნახსენები სიზმრის მიხედვით, ფარნავაზ მეფე მზის ნათელთანაა წილნაყარი და მზიურობას ანივთებს თავის აღმართულ კერპში. ლეონტი მროველმა ფარნავაზის გზის მისივე სიზმარი დასახა. სიზმარი, არა მხოლოდ სახის-მეტყველებით, არამედ სააზროვნო სახე-იდეას ქმნის. ტექსტში მზის ხილვის აღწერა ნათლის განფენის მომასწავებელია. სიზმარში მზე ცის კაბადონზე ჩამოდის და მისი ნაწილი ფარნავაზს ერგება წილად. ეს პასაჟი, ჩვენი აზრით, წარმოსახავს ფარნავაზის, როგორც გამორჩეული მმართველის მეფობას. ფარნავაზი ნიშნავს ნათელს, მზიურს, მეფურ დიდებას. ფარნავაზის ღვთიურობაზე მიუთითებს მისი საქმეები. მათ შორის უმნიშვნელოვანესი ქართული ენის შექმნა და საერთო რელიგიური კულტის შექმნა. ლეონტის თხზულებაში ასახული ფარნავაზის პიროვნება ღვთის და კერძოდ მზის „ნაწილიანია“.⁶ მისი საქმენივც მზიურ სიძლიერეს, სიდიადეს და სიწმინდის გაცხადებაა. ხსენებული გამოკვლევა ვფიქრობთ, ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის ფარნავაზის მეფობის შესახებ. ლეონტი მროველი სიზმრის საშუალებით ირიბად გადმოგვცემს თხზულების მთავარ სათქმელს, ხსენებული ტექსტი მეფის ლეგიტიმურობის დამამტკიცებელია და, ჩვენი აზრით, ძირითადი აზრის იდეის მატარებელია.

წმ. ნინო

სხვა კუთხით წარმოვაჩინოთ წმ. ნინოს ისტორია. ადრეულ პერიოდში წმ. ნინოს ცხოვრების ორი რედაქციაა შექმნილი. ისინი შატბერდულ-ჭელიშურმა რედაქციებმა შემოგვინახა. ნინო შემოსვლის შემდეგ მცხეთაში, მეფის სასახლეში დასახლდა. სამეფო ბაღის მცველებმა შეიფარეს იგი. იმავე ხანებში, წმინდანმა, ბაღში მუხლებზე ასკეტურად მთვლემარემ, რამდენიმეჯერ ნახა სიზმრად, რომ მრავალფერადი ჩიტები მოფრინდებოდნენ, მდინარეში გაიბანებოდნენ და ბაღში რტოებს მოკენკავდნენ, მერე ნინოს ეჭიკჭიკებოდნენ და გარშემო ევლებოდნენ ჟღურტულით. ქალწულმა ეს სიზმარი მოუთხრო სიღონიას, აბიათარ მღვდლის ასულს, რომელმაც იგი ისე განუმარტა, რომ წმინდანის მიერ ეს სამეფო ბაღი ღვთის სადიდებელ ბაღად გადაიქცევა. რამდენიმე წლის შემდეგ, სწორედ იმ ადგილას, სამეფო ბაღში, აშენდა ქართლის სამეფოში პირველი ეკლესია, რომელსაც, მოგვიანებით, სვეტიცხოველი ეწოდა. „მოვიდიან მფრინველნი ცისანი, შთავიდიან მდინარესა, დაიბანნიან და მოვიდიან სამოთხეს ამას, და ბაბილოს ამას მოისთულებდიან და ყუავილს ამას ძოვდიან, და მოწლედ ჩემდა მოლაღაღებედ, რაცა ჩემი არს სამოთხე იგი, გარემომადგიან ჟღავილით და ჳმობედ ჩემდა მომართ; მრავალ-ფერად და შუენიერად იყო ხილვაჲ იგი მათი. და მრავალ გზის იყო ესე“.⁷

მხატვრული და სახისმეტყველებითი თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია წმ. ნინოს სიზმრის ეპიზოდი, სადაც საუბარია სამეფო ბაღზე, რომლისა აღწერილობაც საკმაოდ დამაჯერებლად ჰგავს ბიბლიური სამოთხის ბაღს, და ფრინველებზე, რომლებიც მდინარეში ჩადიან, „ბაბილოსა მოისთულებდიან“ და ამბობენ, რომ წმინდა ნინოს ეკუთვნის სამოთხე. საყურადღებოა ის მომენტი, რომ სხვადასხვა რედაქციაში სხვადასხვა ხეზეა საუბარი და ზოგჯერ, მისი სახელი საერთოდ არ იხსენიება. ეს ფაქტი შეიძლება სამეფო ბაღის ბიბლიური სამოთხის ბაღთან მსგავსების კიდევ ერთ მაგალითად მივიჩნიოთ, რადგან ზუსტად არ არის ცნობილი, თუ რისი ხე იდგა სამოთხეში. როგორც ბიბლიურ, ისე ამ სიუჟეტში ყურადღება გამახვილებულია არა ხეების სახეობაზე, არამედ მათ მნიშვნელობაზე, ასევე შესაძლებელია, ის მდინარე, რომელიც სამეფო ბაღში მოედინებოდა და რომელშიც ჩიტები ჩადიოდნენ, სამოთხის ბაღის ოთხ მდინარეს დაუკავშიროთ. ფრინველი სულიწმინდის სიმბოლოა, რომელიც მდინარეში ჩადის, ანუ ერთგვარად სიმბოლურად მაღლს გადასცემს, რომელიც შემდგომ მთელ ბაღს მოეფინება. სამოთხის ოთხ მდინარესაც, რომლებიც სიცოცხლის ხესთან იღებდა სათავეს, სასიცოცხლო ენერჯია გადაჰქონდა სამყაროს ოთხივე კუთხეში (8,73). თუ წინა ეპიზოდს ქართული ხალხური ლეგენდა დაუკავშირეთ, როგორც ვხედავთ, ამ შემთხვევაში უკვე

⁶ მ. ჩხარტიშვილი; სახეები საქართველოს წარსულიდან, გვ. 14.

⁷ <http://www.amsi.ge/istoria/qm/ქართლის მოქცევა.pdf> pg. 14.

ბიბლიურ წინამძღვრებთან გვაქვს საქმე. წმ. ნინოს კურნებას სწორედ ამ გამორჩეული ხეების სამყოფელში აღესრულება, რადგან ის ქრისტიანული მადლით აივსო, ძველს დაეფუძნა ახალი, ქრისტიანული ცნობიერება.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ „წმ. ნინოს ცხოვრებაში“ სიზმარს განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს. ხსენებული სიზმარი ირიბად წარმოაჩენს ქრისტიანობის დამკვიდრებას ქართში და ზეციური სასუფევლის გადმოტანას ქართლის დედაქალაქ მცხეთაში. ვფიქრობთ, უყურადღებოდ არ უნდა დავტოვოთ ამგვარი მნიშვნელობის მქონე პასაჟი.

ვახტანგ გორგასლის ცხოვრების ისტორიკოსი – ჯუანშერი პირუთვნელი მეისტორიეა. მის ამ თხზულებაში გამოვლენილია ქრისტიანული რელიგიის ზნეობრივი მსოფლმხედველობა. ჯუანშერის ისტორიული აზროვნება პროვიდენციალისტურია – ის არამარტო აღწერს ისტორიულ ფაქტებსა და მოვლენებს, არამედ მიზეზებსაც არკვევს და ამდენად, ის შემფასებელია და ეს შეფასება გაჯერებულია წმ. წერილის სულით. ავტორი ისტორიულ ფაქტებში ეძებს „მიმალულ“ სულიერ აზრს. ჯუანშერის თხზულება „ვახტანგ გორგასლის ცხოვრება“ ქრისტიანობის აპოლოგიაა.

ვახტანგ გორგასლის შესახებ საინტერესო კვლევა წარმოგვიდგინა ლელა პატარიძემ. მისი აზრით, ჯუანშერი „ქრისტიანობის უნივერსალობის ხაზგასმით, ისტორიას შორსმიმავალ მიზანს უსახავს: ქართველობის საღვთო გზაზე მიბრუნებას, წარმავალი სამყაროს ნაცვლად მარადიული იდეალების დამკვიდრებას, ეკლესიის როლის აღზევებას და თეოკრატიული პრინციპების პოპულარიზაციას“.⁸ ამდენად, ვახტანგ გორგასლის ისტორიკოსი შუა საუკუნეობრივად მოაზროვნე პიროვნებაა და პროვიდენციალისტური სახით წარმოგვიდგენს სამყაროს.

ვახტანგ გორგასლის ზეობის ეპოქა ქართლის სამეფოს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ხანაა. საინტერესოა, ის იდეები რასაც შეიცავს და ამკვიდრებს ვახტანგ გორგასლის ცხოვრება ზოგადად მეფობის და კერძოდ, ვახტანგის მეფობის ლეგიტიმურობის შესახებ. ვახტანგამდელ მონაკვეთში მირიანის მეფობის წამყვანი იდეებია: მირიანის სასანური წარმომავლობა, ფარნავაზიან მეფეებთან კულტურული სიახლოვე და მეფის გაქრისტიანება. განსხვავებული იდეები უდევს საფუძვლად ვახტანგ გორგასლის მეფობის ლეგიტიმაციას. პირველი ეხება ვახტანგის მეფობის შედარებას ბიბლიურ დავითთან. მეორე, ვახტანგის მეფობა ბიზანტიის იმპერატორის „კეისრის“ ხელდასხმულია და, შესაბამისად, ბიზანტიური თეოკრატიის პრინციპებს ეთანხმება. ვახტანგი, როგორც მირიან მეფის შთამომავალი, სპარსთა სამეფო დინასტიის ნათესავია და სასანიანთა იმპერიის იდეოლოგიურ მოთხოვნებსაც აკმაყოფილებს. ჯუანშერი, ვახტანგის პროტოტიპად ბიბლიურ დავითს წარმოგვისახავს. ამ ფაქტს ლეგიტიმაციის ფუნქციაც გააჩნია. ვახტანგის ცხოვრების დასაწყისი მიჰყვება ბიბლიურ სიუჟეტს. ოვსებთან დაპირისპირება ავტორმა წარმოადგინა ერთგვარ გამოცდად, რომელმაც უნდა აჩვენოს თუ რამდენად მზად არის ვახტანგი მეფობისთვის და ღვთისგან თუა მისი მეფობა კურთხეული. გოლიათებთან ომის სიუჟეტი ასევე ძალიან გავს დავითის შებრძოლებას ფილისტიმელ გოლიათთან. ლეგიტიმაციის მეორე მთავარი საფუძველია მირიან მეფესთან ნათესაური კავშირი. თხზულებაშია ნათქვამია: „მამის მამა ჩემი მირიან ოდეს შემოჰყვა მეფესა სპარსთასა“,⁹ ასევე ვახტანგი თავს ნებროთ გმირის ნათესავად მიიჩნევს და სპარსებს ძმებს უწოდებს. ნებროთ გმირთან ნათესაობა მიჩნეულია სამეფო ძალაუფლების ლეგიტიმურობის წყაროდ. ნებროთაობა სასანური წარმომავლობის სინონიმია. ამგვარად, ჯუანშერი იცნობს მირიანის სასანური წარმომავლობის შესახებ არსებულ მოსაზრებას, და ამკვიდრებს მას. ვახტანგ გორგასლის ცხოვრების აღწერის ერთ-ერთი მიზანი არის მეფის გამართლება, ვინაიდან, როგორც ჩანს, ამ დროს ბევრი პასუხგაუცემელი კითხვა დაგროვდა. მეფის პოლიტიკის მიმართ დამოკიდებულება ბევრი საყვედურით შეხვდა ვ. გორგასლის გადაწყვეტილებას. მაგ., პეტრე მღვდელი, შემდეგში პირველი კათალიკოსი კიცხავს მეფეს, რადგან ვახტანგი სპარსეთის მეფის მხარეს იბრძოდა და ქრისტიანულ ბიზანტიას ზურგს აქცევდა. პეტრე მოითხოვს ვახტანგისგან პოლიტიკური ორიენტაციის შეცვლას. სწო-

⁸ ლ. პატარიძე, პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი IV-VIII სს-ის ქართულ ერთობაში, გვ.48.

⁹ იქვე, გვ.47-49.

რედ აქ მივდივართ იმ ძირითად საკითხთან, რომელიც ხილვაში ცხადდება. პეტრე მღვდელი იცნობს საპარსთა და ვახტანგის ნათესაობის იდეას, მაგრამ ამას უპირისპირებს ახალი აღთქმისეულ ჭეშმარიტებას. ქრისტიანობა აუქმებს ხორციელი ნათესაობის უპირატესობას, ვინაიდან ქრისტიანობა სულიერად უშუალოდ ღვთის ძეობაზეა დაფუძნებული. „მეგობარი კეისრისა“ მხოლოდ ეს აქცევს ვახტანგს ღვთიურთხეულ მეფედ. გავეცნოთ უშუალოდ სიზმარს.: მეფე ვახტანგი ძილის წინ ილოცებს და ხედავს სასწაულებრივ სიზმარს: მასთან მიდის წმიდა ნინო და იგი ზეცისა და ქვეყნის მეფეებთან მიჰყავს. ვახტანგი ხედავს კონსტანტინეს ქალაქს და ორ საყდარს: ერთზე დაბრძანებულია გვირგვინოსანი ჭაბუკი, ხოლო მეორეზე – სპეტაკი ზენრით შემოსილი მოხუცებული, რომელსაც თავზე ნათლის გვირგვინი ადგას. ვახტანგის მარჯვენა ხელი პეტრე მღვდელს უჭყრია, ხოლო მარცხენა – სამოელ მონაზონს. სამოელი მას ეუბნება, რომ პირველად თავყვანი სცეს გრიგოლს (პართელს) – ზეცისმთავარს. გრიგოლი მას განურისხდება იმის გამო, რომ მოაოხრა მისი ბანაკი და მხეცებს შეაჭამა მისი ცხოვარნი. და მხოლოდ პეტრე მღვდლის, სამოელ მონაზონისა და წმიდა ნინოს მეოხებით, რომელიც ღვთისმშობელ მარიამთან ერთად მარადის იღვნის ქართველთათვის, აღარ იძიებს შურს ვახტანგზე. წმიდა ნინოს შუამდგომლობით ვახტანგი მიდის კეისართან, რომელიც მას გვერდით დაისვამს და ბეჭედს მისცემს. კეისარი მას აღუთქვამს გვირგვინს იმ პირობით, რომ იგი იბრძოლებს მისი მტრების წინააღმდეგ. შემდეგ ვახტანგი იხილავს ჯვარს, რომლის ფრთებზეც არის გვირგვინი. წმიდა ნინო, პეტრე და სამოელი ერთიანად პირითა იტყვიან: „ჩვენ ვართ თავსმდებნი, ვითარმედ უმეტეს ყოველთა საწარემართოს, ჰოი ჯვარო, უძლეველო“ მაშინ კეისარი მეფეს გვირგვინს თავზე დაადგამს. ეპისკოპოსი კი სამჯერ იტყვის: „-ვახტანგ! უმეტეს მორწმუნე იყო შენ ყოველთა შორის ნათესავსა სპარსთასა, – შენგან აღეშენე ეკლესიანი და განენესნენ ეპისკოპოსნი და ეპისკოპოსმთავარნი – გვირგვინი წამების მიიღო“.¹⁰ იმავე სიზმარს ხედავენ ცალ-ცალკე: პეტრე მღვდელი და სამოელიც. ამ სასწაულს ის ფუნქცია აქვს, რომ აჩვენოს განგების ძლიერება, მისი ყველგანმყოფობა. ვახტანგი დარწმუნდება, რომ ეს არის ღვთის ნება და იგი საბოლოოდ ორიენტაციას ბერძნებისკენ აიღებს.

ამდენად, თუ ვახტანგს სურს იყოს ჭეშმარიტი ხელისუფალი კეისრის მეგობრად უნდა იქცეს. ამ სიტყვების ჭეშმარიტებაში ვახტანგი ხსენებული ხილვით დარწმუნდა, ასევე, ჯუანშერი ამ სიზმრით თითოეულ მკითხველს ჩაუნერგავს ახალ იდეას. მეფის ლეგიტიმურობა მტკიცდება. ამას ზეციური ხილვა ამტკიცებს. მნიშვნელოვანი მონაკვეთია, ბიზანტიის იმპერატორის მიერ ვახტანგისთვის გვირგვინის თავზე დადგმა. ბიზანტიურ სამეფო წესდებაში ბასილევსად კურთხევის ცერემონიაში გვირგვინის დადგმა უმთავრესი რიტუალია. ამ ხილვაშიც მისი ხსენება როგორც ქრისტიანულ-ბიზანტიური სიმბოლიკისა ვახტანგის მეფობის ხელახალი ლეგიტიმაციის მცდელობაა. ამგვარად, მთლიანობაში ცხოვრება ვახტანგისი ლეგიტიმაციის დანიშნულების მქონე ტექსტია. თამამად შეიძლება ვთქვათ, რომ ის „ზღაპრული“ თუ „სასწაულებრივი“ ელემენტების უკან, რომლებიც მრავლად გვხვდება ტექსტში, პოლიტიკური იდეები დგას. რთული პოლიტიკური ვითარება თან სდევს ვახტანგის ცხოვრებას. სპარსეთის მზე ჩაესვენა, ბიზანტიის ძალები კი იზრდება. ვახტანგ მეფემ სწორი არჩევანი გააკეთა, ისტორიული გარდატეხის მომენტში ქრისტიანული სამყაროს მხარეზე დადგა. ხსენებული ხილვა ნაწილია ავტორისეული მცდელობისა მეფის ღვთიურთხეულობის შესახებ.

ამდენად, შეუძლებელია, გულგრილად შევხედოთ ე.წ. ზღაპრულ სიუჟეტებს, რომლითაც მდიდარია ქართული ისტორია. ეს იყო მცირედი ნაწილი საკითხის კვლევისა. ვფიქრობთ, ხსენებული საკითხი საინტერესოა როგორც ისტორიის მკვლევართათვის, ასევე ისტორიით დაინტერესებული პირებისათვის. კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენდა სიზმრების, როგორც შუასასაუკუნეობრივი ისტორიის რეპრეზენტაციის ფორმის წარმოჩენა. მართალია სიზმრების კვლევა ქართულ ისტორიოგრაფიაში ცნობილია, თუმცა მათ წყაროთმცოდნეობით მნიშვნელობაზე ნაკლებია დაწერილი და

¹⁰ ლ. პატარიძე, პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი IV-VIII სს-ის ქართულ ერთობაში, გვ. 48.

ნათქვამი. თუმცა კი, ვფიქრობთ, რომ სამივე განხილულ მაგალითში სიზმრებს ძირითადი დანიშნულება ჰქონდათ. სიზმრები წარმოგვიდგნენ როგორც უმთავრესი მესიჯი, ძირითადი აზრი, რომელიც ავტორმა ირიბად, შეფარვით გადმოგვცა. ხსენებული გამოკვლევა ახალი სახით წარმოგვიდგენს საისტორიო კრებულს „ქართლის ცხოვრების“ მნიშვნელობას. წყაროში დაცული სიზმრების ახსნა კი გვეხმარება ღრმად ჩავწვდეთ და ამოვიცნოთ ავტორის დაფარული განზრახვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მეტრეველი 2008: რ. მეტრეველი, ქართლის ცხოვრება; თბ., 2008.
2. პატარიძე 2009: ლ. პატარიძე, პოლიტიკური და კულტურული იდენტობანი IV-VIII სს-ის ქართულ ერთობაში; თბ., 2009.
3. ქავთარია 1999: გ. ქავთარია, ფარნავაზი; თბ., 1999.
4. ჩხარტიშვილი 2009: მ. ჩხარტიშვილი, სახეები საქართველოს წარსულიდან; თბ., 2009.
5. http://www.amsi.ge/istoria/qm/qarTlis_moqceva.pdf.

დაბა სურამის ისტორიიდან (ანტიკური ხანა)

დაბა სურამი ხაშურიდან 5 კმ. მოშორებით, ლიხის ქედის აღმ. კალთის ძირას, ზღვის დონიდან 740 მ, მდ. სურამულას ნაპირებზე მდებარეობს. იგი სადაბო საბჭოს ცენტრია (შედის სოფლები: ბიჯნისი, ბულაურა, გვერდისუბანი, დიდი ბეკამი, პატარა ბეკამი, ზეკოტა, იტრია, ურთხვა, ჩუმათელეთი) [8: 610].

სურამის წარმოშობაზე არსებობს ხალხური თქმულება, რომლის თანახმად, სურამში მცხოვრებ ახალგაზრდა ქალ-ვაჟს, რომელთაგან ქალს – სურქმევია, ვაჟს – რამი ერთმანეთი ძალიან ჰყვარებოდა და რადგან მშობლები ერთად ყოფნას უშლიდნენ, გადაწყვიტეს ჩუმად დაქორწინებულიყვნენ. იმ უბანს, სადაც ისინი დასახლებულან, მათი ერთობლივი სახელი – სურამი დარქმევია, მოგვიანებით კი ეს ტოპონიმი მთელ დაბაზე გავრცელებულა.

სურამში ადამიანთა დასახლების უძველესი კვალი ადრებრინჯაოს ხანიდან ჩანს, რასაც მოწმობს მდიდრი არქეოლოგიური მასალა. კერძოდ, სურამში შემთხვევით აღმოჩნდა გვიანი ბრინჯაოს ხანის ნივთები: ბრინჯაოს საკინძი, რგოლი, სამაჯური და საკიდი, ასევე მიკვლეულია გვიანანტიკური ხანის ჭვირული ბალთა, აქემენიდური ვერცხლის მონეტა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ სურამი არქეოლოგიურად შეუსწავლელია [7: 493].

სურამი ანტიკური ხანის საქართველოს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დასახლებას წარმოადგენდა. ადრეულ პერიოდში სურამზე გადიოდა აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ მიმავალი მნიშვნელოვანი სავაჭრო-საქარავნო გზა. ადრეანტიკურ ხანაში სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობა დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს შორის წარმოებდა სურამის უღელტეხილით, რასაც ადასტურებს 1856 წელს სურამში აღმოჩენილი ძვ.წ.აღ-ის VI-V ს.ს. ვერცხლის აქემენიდური სიკლა კოლხურ „თეთრთან“ ერთად. ამავე პერიოდში აღნიშნული უღელტეხილით ბერძნული იმპორტი იჭრება აღმოსავლეთ საქართველოში, ხოლო ელინისტური ხანიდან, როცა ვაჭრობა იღებს ე.წ. „მსოფლიო“ ხასიათს და მასში არა მხოლოდ მცირე აზია, მესოპოტამია და ეგვიპტე, არამედ შუა აზიის ქვეყნები, ინდოეთისა და ჩინეთის შორეული რაიონებიც ებმება, იქმნება ერთიანი დიდი სავაჭრო გზა ინდოეთიდან ფაზისისაკენ [5: 13].

თუმცა, საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობა აქემენიდურ სამყაროსთან ჯერ კიდევ სუსტი იყო. როგორც ე. ა. პახომოვი წერს: „აქემენიდთა ხანაში (VI-IV ს.ს.) კავკასიის აზერბაიჯანმა, მთელი კავკასიის უმეტესი ნაწილის მსგავსად, ჯერ კიდევ არ იცოდა სამონეტო მიმოქცევა. თვით ისეთი ხალხი, როგორიც კოლხებია, რომლებიც შავი ზღვის სანაპიროზე და ელიანთა სავაჭრო ცენტრებთან ახლოს მოსახლეობენ, მიზანშეწონილად თვლიდნენ დარიოს I (522-485) დროს გადასახადები გადაეხადათ მონებით და არა ფულით. ეს აიხსნება აქემენიანთა მონეტების იშვიათობით ამიერკავკასიაში. ჩემთვის ცნობილია მხოლოდ ორი შემთხვევა, როდესაც ვერცხლის მონეტები აღმოჩნდა სურამსა და ერევანში“ [6: 58-59].

ამრიგად, ქართულ-აქემენიდური სავაჭრო ურთიერთობების სისუსტე, ამიერკავკასიაში აქემენიანთა მონეტების იშვიათობა და მხოლოდ ორი მონეტის აღმოჩენა მათ შორის ერთ-ერთისა სურამში, კიდევ უფრო ამყარებს მოსაზრებას, რომ სურამზე გამავალ გზას ანტიკურ პერიოდში მნიშვნელოვანი სავაჭრო-ეკონომიკური ფუნქცია ჰქონდა, როგორც დამაკავშირებელს აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობდა სურამის დანიშნულებას.

სურამზე გამავალი გზის შესახებ ცნობები ჯერ კიდევ ძვ.წ.ალ-ის IV-III ს.ს. ბერძენი ავტორების – არისტოტელეს, ერატოსთენეს და პატროკლეს შრომებში გვხვდება. სტრაბონი მათ ცნობებს ასე გადმოგვცემს: „არისტოტელე ოქსოსს (ე.ი. ამუდარიას) მიიჩნევს უდიდეს მდინარედ... არისტოტელე და, პატროკლეს სიტყვით, ერატოსთენეც ამბობენ, რომ ეს მდინარე სანაოსნოა და ამ მდინარით ბევრი ინდური საქონელი შემოაქვთ ჰირკანიის (ე.ი. კასპიის) ზღვაში, ხოლო აქედან ალბანიაში გადააქვთ და შემდეგ მტკვრითა და მის მომდევნო ადგილებით ექსინის (ე.ი. შავ) ზღვაში ჩააქვთ“ [11: 75].

ზემოთ მოტანილი წყაროდან გამომდინარე „მტკვრითა და მის მომდევნო ადგილებით“-ში სავარაუდოდ ისინი გულისხმობდნენ სურამის მიდამოებს და უღელტეხილს.

ნ. ბერძენიშვილი ამის შესახებ წერდა: „ინდური საქონელი მდ. ამუდარიით ჩაჰქონდათ კასპიის ზღვაში და იქიდან მტკვრით ამოჰქონდათ აღმოსავლეთ საქართველოში. აქედან კი, უკვე ხმელეთით – სურამის უღელტეხილით – ეზიდებოდნენ დასავლეთ საქართველოში, სადაც საქონელი მდ. რიონით შავი ზღვის სანაპირო ქალაქებს, კერძოდ ფაზისს ანუ ფოთს აღწევდა, რომელიც იმ დროისათვის ფრიად მნიშვნელოვან ნავსადგურად იქცა“ [2: 47].

ძველი ბერძენი გეოგრაფი სტრაბონი (დაახლ. ძვ. წ. 64 – ახ. წ. 24 წწ.) და პლინიუსი გადმოგვცემენ რა ამ გზის აღწერილობას, ადასტურებენ რიონზე 120 გადასასვლელი ხიდის არსებობას, კერძოდ სტრაბონი წერს, რომ: „მორაპანზე და მასთან არსებულ ვიწროებზე, რომლებზედაც ფაზისი მიმდინარეობს, სწრაფი და მიემართება კოლხიდაში, (რომელზედაც [ე.ი. ფაზისზე] 120 ხიდით გადაისვლება მისი მიხვეულ-მოხვეულობის გამო)... ასეთია კოლხიდიდან იბერიაში შესავალი, დახშული კლდეებით, სიმაგრეებითა და ხეობიანი მდინარეებით“ [10: 128–129]. იგი ასევე წერს, რომ „[მორაპანიდან] ფეხით, საურმე გზით 4 დღეში მიისვლება მტკვრამდე“ [10: 123]. ის გარემოება, რომ რიონზე 120 ხიდი იყო მოწყობილი მიუთითებს იმაზე, რომ ამ სავაჭრო-საქარავნო გზის მოწყობას დიდი ყურადღება ექცეოდა და ამ გზის სავაჭრო-ეკონომიკური დატვირთვა, რომელიც ევროპას და აზიას აკავშირებდა, რომელიც თავის მხრივ სურამზეც გადიოდა, უდიდესი იყო.

უნდა აღინიშნოს, რომ სურამზე გამავალი სავაჭრო-საქარავნო გზის არსებობასა და ძვ. ბერძენი ისტორიკოსებისა და გეოგრაფების გადმოცემით მდ. მტკვრის სანაოსნოდ გამოყენებას ადასტურებს სოფ. ცხრამუხასთან ახლოს მდ. მტკვარში XIX ს-ის 90-იან წლებში ნაპოვნი გემის ლუზა. 1890 წ. 1 სექტემბერს გაზეთი „ივერია“ წერდა: „როგორც შევიტყუეთ ს. ცხრამუხას ახლო, გორის მაზრაში, მტკვარში მეტივეებს უპოვნიათ ერთი ლუზა... სულ უძველეს დროს, როგორც ისტორიიდან ვიცით მტკვარზედ იალქნიანი გემები და სურამს ახლო, ცხრამუხასა და ქვიშხეთს შუა, ნავსადგური ყოფილა გამართული. ნაპოვნი ლუზა გემისაა. ეს ახლად (ნაპოვნი) ლუზა ცხადად ამტკიცებს ძველი ისტორიკოსების გადმოცემას, რომ კასპიის ზღვიდან სურამამდე საქონელი გემებით გადაჰქონდათ და მტკვარი სანავოსნო მდინარე იყოვო“ [5: 14].

ამ ფაქტს მოგვიანებით „სახალხო გაზეთი“ მიუბრუნდა და 1913 წლის 9 იანვარს გამოაქვეყნა მღვდელ ქრისტოფორე ციციქიშვილის წერილი სათაურით – „მტკვარში ნაპოვნი ლუზა“, რომელშიც წერია: „ქართულ საეთნოგრაფიო საზოგადოების დავალებით, 29 დეკემბერს 1912 წელს ავედი სურამის ახლო მდებარე სოფელ ბეკამში, სადაც მღვდელს იოანე ციციქიშვილს ჰქონდა შენახული ძველი ლუზა, რომ ეს ჩამომეტანა ტფილისში. ეს ლუზა უპოვნია ამ ოცდახუთი წლის წინად სოფელ სავანლის ტეზრის გლეხს ბადრიაშვილს მდინარე მტკვარში სოფელ ტამისკარის ახლო. ამ გლეხს ტივი მოჰქონებია, ტივი წამოსდებია ლუზის კაპს და გაჩერებულა. მეტივეს გაუთავისუფლებია ტივი და უნახავს წყლიდამ ამოშვერილი რკინა. დაუბამს კამეჩები ამ რკინისათვის, გამოუთრევიან ნაპირზე, წამოუღია შინ სავანლის ტეზერში და დაუგდია თავის ეზოში. მერე ეს გლეხისათვის უცნაური რკინა უნახავს მღვდელს მამა იოანე ციციქიშვილს, შეუცვანია ლუზად, შეუსყიდნია და მოუტანია თავის სახლის ეზოში, სადაც ეგდო მას შემდეგ დღემდის. დღეს ეს ლუზა ჩამოტანილია ტფილისში და გადაცემულია საისტორიო-ეთნოგრაფიის საზოგადოებისადმი, რომელსაც დღევანდელმა პატრონმა ლუზისა უფასოდ შესწირა.

ღუზა წონით რვა ფუთია. ჰქონია ოთხი რომელთაგან ორი მოსტეხია.სიგრძით იქნება ორი არშინი.

ჩემი ფიქრით წმინდა რკინა არ უნდა იყოს, რადგანაც ჟანგს მაგრე რიგად ვერაფერი დაუკლია.

თუ ეს რკინა მართლა ძველი დროის ღუზა გამოდგა, ძალიან შესანიშნავ ისტორიულ განძად ჩაითვლება, რადგანაც იგი იქნება დამამტკიცებელი საბუთი იმ ძველი ცნობისა, რომ უნინ გემები დადიოდნენ მდინარე მტკვარზეო, და რომ გემებით ინდოეთის საქონელი ამოჰქონდათ სურამამდე, აქედან ხმელეთით გადაჰქონდათ შორაპნამდე და მერე ისევ გემებით ჩაჰქონდათ შავ ზღვამდეო. ეს მდინარეები, უნდა ვიფიქროთ, მაშინ ერთი-სამად და ერთი-ხუთად მეტ იქნებოდა დღევანდელთან შედარებით. იმედია, მცოდნე პირები დაათვალიერებენ აღნიშნულ ღუზას და თავისს აზრს გამოსთქვამენ“[5: 14–15].

სურამზე გამავალ გზას სამხედრო-სტრატეგიული მნიშვნელობაც ჰქონდა, პომპეუსი იბერიიდან კოლხეთში, როგორც ჩანს, გადასულა სურამის უღელტეხილით და შემდეგ მდ. ფაზისს (ე.ი. ყვირილასა და მერე რიონს) ჩაჰყოლია [4: 110].

ძველი ბერძენი გეოგრაფი კლავდიოს პტოლემაცოსი (100-178) თავის ნაშრომში ასახელებს იბერიაში მდებარე 9 ქალაქსა და სოფელს: ლუბიონი, აგინა, ვასაიდა, ვარიკა, სურა, არტანისსა, მესტლეტა, ძალისა, ჰარმაქტიკა. ს. ყაუხჩიშვილი მიიჩნევს, რომ ლუბიონი, აგინა, ვასაიდა, ვარიკა და სურა დამახინჯებული ფორმით არის მოღწეული და მათი გაიგივება ჩვენთვის ცნობილ დაბა-ქალაქებთან არ ხერხდება, თუ არ ვივარაუდებთ, როგორც ზოგიერთი მკვლევარი ფიქრობს, რომ „აგინა“ შეიძლება იყოს „ძალინა“ (მდ. ფცის აუზში), ხოლო „სურა“ – სურამი [11: 72].

მეტად სარწმუნოა თ. ყაუხჩიშვილის მოსაზრება, რომელიც კლავდიოს პტოლემაიძოსის ცნობაზე დაყრდნობით ასახელებს იმ დასახლებულ პუნქტებს, რომელთა იდენტიფიკაცია ხერხდება თანამედროვე ან სხვა წყაროებით ცნობილ დასახლებებთან. იგი ასახელებს „სურა“-ს და ვარაუდობს, რომ ეს შესაძლებელია იყოს სურამი, „ჰარმაქტიკა“-ს (იგივე ჰარმოზიკე, ანუ არმაზციხე), „მესტლეტა“-ს (მცხეთა), „ძალისაკ“-ს (დღევანდელი ძალისი მუხრანის დაბლობზე) და „არტანისსა“-ს (იგივე არტანუჯი) [9:165–166]. მკვლევარი ასევე წერს: „ის გარემოება, რომ კლავდიუს პტოლემაიძოსი იცნობს ამ ქალაქებს, იმის მომასწავებელია, რომ მისი დროისათვის ისინი მნიშვნელოვნად დასახლებულ ადგილებს წარმოადგენენ და თუ სტრაბონი კმაყოფილდება იმის აღნიშვნით, რომ „იბერია მეტწილად კარგად არის დასახლებული დაბებითა და ქალაქებით“ კლავდიოს პტოლემაიძოსი კიდევაც აღნიშნავს ამ კარგად დასახლებულ პუნქტებს“ [9: 166].

ჯ. გვასალიაც ადასტურებს, რომ „სურამი შეიძლება იყოს პტოლემაიძოსის მიერ დასახელებული „სურა“ [3: 140].

პტოლემაცოსის მიერ დასახელებული იბერიის ერთ-ერთი ქალაქი – „სურა“ სურამი უნდა იყოს, რომელიც დამახინჯებული ფორმით არის მოღწეული, რადგან სახელწოდება „სურა“, სურამის გარდა, არ შეესაბამება იბერიის არცერთ დასახლებას.

ძვ. რომაელი ისტორიკოსი, გეოგრაფი პლინიუსი სურამს – სურიუმს უწოდებს [1:120].

შ. მესხია სურამს უძველესი დროიდან დასახლებულ პუნქტად თვლის და აღნიშნავს, რომ სურამი „იმდროინდელი საქართველოს მნიშვნელოვანი პუნქტი უნდა ყოფილიყო. ამის შემდეგ, მიუხედავად მრავალგვარი საშინაო და საგარეო ცვლილებებისა, სურამი სავსებით არასოდეს გამქრალა ამ მხრივ მას დიდად უწყობდა ხელს თავისი მოხერხებული გეოგრაფიული მდებარეობ“ [6: 228].

თ. ლაცაბიძის დასკვნით: „სურამის როგორც ქალაქის აღმოცენება იწყება ძვ.წ. IV-III საუკუნეების მიჯნაზე, ხოლო III საუკუნის ბოლოსთვის მას უკვე მკვეთრად გამოხატული ქალაქური იერსახე უნდა მიეღო“ [5:14]. იგი აგრეთვე ვარაუდობს სურამის გეოგრაფიული მდებარეობის გათვალისწინებით აქ საბაჟოს არსებობას, რაც გვიანდელი პერიოდის მრავალი დოკუმენტით

დასტურდება – „როგორც ცნობილია, საბაჟო იქ არსებობს, სადაც ციხე-სიმაგრეა. ამავე პრინციპით უნდა ყოფილიყო გამართული საბაჟოები ხაშურის დღევანდელ რეგიონშიც. აქ არსებული სამივე საბაჟო ფუნქციონირებს იქ, სადაც ციხე-სიმაგრე ან რაიმე თავდაცვითი ხასიათის ნაგებობაა (მაგ., კოშკი). ალის საბაჟო ალის ციხეშია, ტაშისკრისა – ტაშისკრის კოშკში, სურამის საბაჟოც, რა თქმა უნდა, სურამის ციხე-სიმაგრეში უნდა ყოფილიყო განთავსებული და მასზე დაყრდნობით მოეხდინა თავისი ფუნქციების განხორციელება“ [5:15].

ამრიგად, ზემოთ მოტანილი საისტორიო მასალის შესწავლა გვაფიქრებინებს, რომ სურამის ხელსაყრელმა გეოგრაფიულმა მდებარეობამ, მისმა აქტიურმა ჩაბმამ საშინაო თუ საერთაშორისო სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში განაპირობა სურამის ქალაქური ტიპის დასახლებად (დაბად) ჩამოყალიბება, რომელიც, სავარაუდოდ, უნდა მომხდარიყო ელინისტურ ხანაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აიხვალდი 2005, ე. აიხვალდი საქართველოს შესახებ, გერმანულიდან თარგმნა, შესავალი და საძიებლები დაურთო გ. გელაშვილმა, თბილისი, 2005.
2. ბერძენიშვილი 1956; ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორია, თბილისი, 1956.
3. გვასალია 1983; ჯ. გვასალია, აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის ნარკვევები, თბილისი, 1983.
4. კასიოსი 1966; დ. კასიოსი, ცნობები საქართველოს შესახებ, ბერძნული ტექსტი ქართული თარგმანითურთ გამოსცა, შესავალი და კომენტარები დაურთო ნ. ლომოურმა, თბილისი, 1966.
5. ლაცაბიძე 2012; თ. ლაცაბიძე, ამბავი სურამის ციხისა, ხაშური, 2012.
6. მესხია 1983; შ. მესხია, საისტორიო ძიებანი, ტ. II, თბილისი, 1983.
7. ქართლის ცხოვრების ტოპოარქეოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი, 2013.
8. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. IX, თბილისი, 1985.
9. ყაუხჩიშვილი 1976; თ. ყაუხჩიშვილი, საქართველოს ისტორიის ძველი ბერძნული წყაროები, თბილისი, 1976.
10. ყაუხჩიშვილი 1957; თ. ყაუხჩიშვილი, სტრაბონის გეოგრაფია, თბილისი, 1957.
11. ყაუხჩიშვილი 1964; ს. ყაუხჩიშვილი, რას გვიამბობენ ძველი ბერძნები საქართველოს შესახებ, თბილისი, 1964.

**საქართველოდან დეკორტირებული „თურქი მესხების“ რეპატრიაციის
საკითხი საქართველოში**

საქართველო თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობის გამო წარსულში არაერთი ქვეყნის ინტერესის და ქვეყნებს შორის დაპირისპირების ობიექტს წარმოადგენდა. ამ მხრივ საქართველოს თითოეულ კუთხეს თავისი ისტორია გააჩნია, რომელიც მთლიანობაში ავსებს და ქმნის საქართველოს ისტორიას. თითოეული დამპყრობელი საქართველოს ნებისმიერ კუთხეში დამკვიდრებისთვის ცდილობდა გამოეყენებინა ისეთი მეთოდები როგორცაა: მოსახლეობის ასიმილაცია, გადასახლება (რომელთაც თან სდევდათ დევნა, რელიგიური და ეკონომიკური შევიწროება). ორივე ეს მეთოდი საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთით, ისტორიული მესხეთის ტერიტორიაზე მცხოვრებმა მოსახლეობამ სხვადასხვა დროს საკუთარ თავზე გამოსცადა და წლებია უკვე რაც ისტორიული სამშობლოს საზღვრებს გარეთ ცხოვრობენ ყაზახეთში, ყირგიზეთში, უზბეკეთში, რუსეთში, აზერბაიჯანში, თურქეთსა და აშშ-ში. ამ ადამიანებს წლების განმავლობაში არ ჰქონდათ პასუხი კითხვებზე: რა ეროვნების ხარ? ვინ ხარ? სადაა შენი ადგილი? სად არის შენი მშობლიური მიწა-წყალი? დღემდე ამ კითხვებთან დაკავშირებით არ არსებობს ერთაზროვანი პასუხი და დამოკიდებულებაც მათდამი მიმღები სახელმწიფოს (ამ შემთხვევაში იგულისხმება საქართველო) მოსახლეობისაა არაა ერთგვაროვანი, რაც ართულებს მათი რეპატრიაციის საკითხს.

და მაინც სად იწყება და სადამდე გრძელდება მესხური პრობლემა?! რა არის გასათვალისწინებელი ამ პრობლემის გადაჭრისას, როგორი იყო სახელმწიფოს მიდგომა ამ საკითხისადმი და როგორია ე.წ „თურქი მესხების“ განწყობა, კარგავენ თუ არა სამშობლოში დაბრუნების იმედს (ამაზე ოდნავ მოგვიანებით, მანამდე კი მიმოვიხილავ ისტორიული მესხეთის ქრონიკას).

მესხეთის ისტორიული ქრონიკა

დასაწყისში უნდა აღვნიშნოთ, რომ ისტორიული მესხეთის (სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო) შემადგენლობაში შედიოდა: არტაანი, ერუშეთი, კოლა, შავშეთი, ტაო, კლარჯეთი, თორი, ჭანეთი, სპერი, სამცხე, ჯავახეთი. დღეს XXI საუკუნეში მესხეთის დიდი ნაწილი დაახლოებით 34230 კვ.კმ. თურქეთის შემადგენლობაშია.

1578 წლიდან ეს მხარე ოსმალებმა დაიკავეს და ბატონობის გასამყარებლად მოსახლეობის ისლამიზაციის პროცესი დაიწყეს, ამისათვის შემოიღეს და გაატარეს ისეთი კანონები, რომ მოსახლეობა იძულებული ხდებოდა მიეღო მაჰმადიანობა, კერძოდ, მიწაზე საკუთრების უფლება მხოლოდ სამხედრო ვალდებულს ჰქონდა, რომელიც ამავდროულად მაჰმადიანი უნდა ყოფილიყო. სავალდებულო სალაპარაკო ენად თურქული ითვლებოდა (მესხებს ყურძნის მოვლაც აეკრძალათ, რადგან ყურანით ღვინის სმა იკრძალებოდა). გამაჰმადიანებულთათვის შემოიღეს შეღავათები, გაათავისუფლეს მთლიანად ან ნაწილობრივ გადასახადებისგან. ისლამიზაციის პროცესი ხდებოდა ძალდატანებითაც (მაგალითად: „აბუსერიძეები, ავალიშვილები, ამილახორები, ვაჩნაძეები, თათქარიძეები ჩიხლაძეები და სხვ“), მაგრამ მეთვრამეტე საუკუნეშიც ქართველი მეფეები არ კარგავდნენ იმედს მისი შემოერთებისას და კვლავაც მიჩნეული იყო ქართლის ნაწილად.

1783 წლის 23 ივლისს გეორგიევსკის ტრაქტატის ერთ-ერთი მუხლი ასევე ითვალისწინებდა საქართველოს ისტორიული ტერიტორიების მათ შორის ოსმალეთისგან მიტაცებული ტერიტორიების დაბრუნებას.

თურქეთის 250 წლიან ბატონობას მესხეთში კითხვის ნიშნები გაუჩნდა 1801 წელს, როცა რუსეთის ინტერესის ობიექტი გახდა კავკასია. 1828-1829 წ.წ ამ ორ ქვეყანას შორის ომის შედეგად (ად-

რიანოპოლის ზავით) რუსეთმა დაიკავა კიდეც მესხეთის ჩრდილოეთი ნაწილი. მიმაჩნია, რომ ადეკვატური იქნებოდა თუ ისინი უზრუნველყოფდნენ ამ მოსახლეობის ქრისტიანულ საწყისებთან დაბრუნებას, მითუმეტეს მოსახლეობის მხრიდან იყო ამის მზაობა „ქართველ მაჰმადიან ბეგთა ნაწილმა პასკევიჩს მიმართა წინადადებით, რომ ისინი მიიღებდნენ მართლმადიდებლობას თუ მათ დაუბრუნდებოდათ ქართველ თავადაზნაურთა წოდება და მეფეების მიერ მათთვის ნაბოძები მიწების გადაცემაც, რომლის სიგელებიც მათ ხელთ გააჩნდათ“ (თ.ჩაგელიშვილი „მესხები“ დოკუმენტური ფილმი). რუსეთმა ეს წინადადება არ მიიღო, და პირიქით ხელს უწყობდა მათ გათურქებას (რათა მომავალში უფრო ადვილად განეხორციელებინათ თავისი მიზნები), რასაც მოწმობს მათ მიერ გახსნილი თურქული სკოლები, ვინაიდან მის გეგმებში მათი არა ე.წ. „მოქცევა“, არამედ განდევნა და მათ ადგილზე არზრუმელი ქრისტიანი სომხების და რუსების ჩამოსახლება წარმოადგენდა. 1830 წელს დაიწყო გადასახლების პირველი ტალღა, 75 000 ქართველი მაჰმადიანი თურქეთში გადასახლეს, რადგან არასაიმედო ხალხად იქნენ მიჩნეულნი (ზოგადად, იმ პერიოდში ითვლებოდა, რომ რწმენა და ეროვნება ეს ერთი და იგივე იყო). ქართველი მაჰმადიანების ადგილებზე ჩამოსახლეს დაახ. 32000 არზრუმელი ქრისტიანი სომეხი რუსები თვლიდნენ, რომ ასე უფრო დაცული იქნებოდა იმპერიის სამხრეთ საზღვარი.

გადასახლების მეორე ტალღა უკავშირდება 1877-1878 წწ.-ში მიმდინარე რუსეთ-თურქეთის მორიგ ომს, რომელიც რუსეთის გამარჯვებით დამთავრდა, რაც დადებითი იყო საქართველოსთვის იმ მხრივ, რომ ამას მოჰყვა ოსმალეთის მიერ დაპყრობილი ტერიტორიების გათავისუფლება, კერძოდ შავშეთი, კლარჯეთი იმერხევი, კოლა-არტაანი, ოლთისი და აჭარა. დაიწყო და მან მოიცვა ტაო, კლარჯეთი, სამცხე, აჭარა, ქვემო გურია, მაგრამ იქ მცხოვრები მაჰმადიანი ქართველებისთვის ეს უარყოფითი ხასიათის მოვლენად იქცა, დაიწყო მუჰაჯირობა და მან მოიცვა ტაო, კლარჯეთი, სამცხე, აჭარა, ქვემო გურია.

გადასახლების მესამე ტალღა 1921 წელს მოხდა (ყარსის ხელშეკრულებით თურქეთმა საქართველოს გადასცა მთლიანი აჭარა), მაგრამ ამ შუალედში ადგილი ჰქონდა ისეთ მნიშვნელოვან პროცესებს როგორცაა: პირველი მსოფლიო ომი, საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვება. პირველ მსოფლიო ომში მონაწილე ყველა ქვეყანას თავისი მიზნები ჰქონდა, თურქეთს (გერმანიის მოკავშირე) იმ ტერიტორიების შემოერთება სურდა რომელიც მათი მოდგმის ხალხით იყო დასახლებული და სურდა „დიდი თურანის შექმნა“. რა თქმა უნდა, აქ იგულისხმება სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოც, რომელიც მაჰმადიანებით დასახლებულ ტერიტორიას წარმოადგენდა, რომლის მოსახლეობის ნაწილი პანთურქიზმის იდეით იყო შეპყრობილი, რუსეთისადმი უარყოფითად იყვნენ განწყობილნი და თავიანთ მომავალს თურქეთს უკავშირებდნენ, ამას მოწმობს 1917 წელს ახალციხეში გამართული მაჰმადიანთა ყრილობაც, სადაც ომარ ფეიქრ ყიფიანი სიტყვით გამოვიდა: „რუსეთის ბატონობა უკანასკნელ დღეებს ითვლის. ჩვენი მიზანი ნათელია აჭარის, ფოცხოვის, ახალციხის, ახალქალაქის მაზრების გამოყოფა თბილისის გუბერნიისგან... ქრისტიანებმა უნდა გაიგონ, რომ მათი ადგილი აქ არ არის, ჩვენი მომავალი მოძმე თურქეთთანაა... აზერბაიჯანელებთან და თურქებთან ერთად შევექმნით დიდ პანისლამურ სახელმწიფოს“. თ. ჩაგელიშვილი დოკუმენტური ფილმი „მესხები“ (მიმაჩნია, რომ ეს იმჟამინდელი რუსეთის მესვეურთა პოლიტიკის შედეგიც იყო, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, მათ ამ ადამიანების გაქრისტიანებისთვის, დანარჩენ მოსახლეობაში ინტეგრაციისთვის არაფერი გაუკეთებიათ, სამაგიეროდ ხდებოდა მათი რელიგიური და ეკონომიკური შევიწროება. ბევრი ქართველი მაჰმადიანი სწავლა-განათლებას სტამბოლში, ბაქოში, არზრუმში იღებდა, რამაც დიდ წილად განაპირობა მათში პანთურქიზმის იდეების გავრცელება, ანტირუსული განწყობილება, ვფიქრობ იმჟამინდელ რუსეთს აწყობდა კიდეც ასეთი განწყობილების არსებობა, რადგან ეს გაუადვილებდა და გაამართლებდა მის პოლიტიკას განხორციელებულს ქართველი მაჰმადიანებისადმი (გადასახლება). 1918 წ. 18 მარტს ბრესტ-ლიტოვსკის ზავით რუსეთმა 1877-1878 წწ.-ში დაკავებული ტერიტორიები თურქეთს დაუბრუნა. თავის მხრივ, მუდროსის ზა-

ვით (1918 წ. 30 ოქტომბერი) ოსმალეთის ჯარებმა გამოაცხადეს კაპიტულაცია. თურქეთი ამიერკავკასიაში 1877 წლის საზღვარს უნდა დაბრუნებოდა, მაგრამ მან მოახერხა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში ე.წ. ყარსის რესპუბლიკის შექმნა (მხოლოდ 4 თვე იარსება). ქართველებმა დაიკავეს ტაო-კლარჯეთი და 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებლობა გამოაცხადეს, რაც დიდხანს არ გაგრძელებულა 1921 წ. 25 თებერვალს საბჭოთა რუსეთმა მისი ოკუპაცია მოახდინა.

სსრკ-ის მემკვიდრეობა და გზა შუა აზიისკენ

1921 წელს რუსეთისა და თურქეთის ლიდერებს ლენინსა და ათათურქს შორის ხელი მოეწერა ყარსის ხელშეკრულებას, რომლის თანახმად მესხეთი ორ ნაწილად გაყოფილი აღმოჩნდა. საქართველოს შემადგენლობაში რჩებოდა აჭარა და სამცხე-ჯავახეთი.

საბჭოთა რუსეთმა მემკვიდრეობა განაგრძო და წინაპრების გზას არ გადაუხვია ანუ მისი პოლიტიკა ქართველი მაჰმადიანების მიმართ არაფრით არ განსხვავდებოდა მეფის რუსეთისგან. განსხვავება მხოლოდ ის იყო, რომ მან ქართველი მაჰმადიანები აზერბაიჯანელებად „მონათლა“. დაიწყო აზერბაიჯანული სკოლების გახსნა, აზერბაიჯანელი პედაგოგების შემოყვანა, სავსებით მართებულია დაისვას კითხვა თუ შესაძლებელი იყო აზერბაიჯანული ენის სწავლა რატომ არ შეიძლებოდა ქართული ენის სწავლა (ამის მოთხოვნა არსებობდა კიდეც) პასუხი მარტივია თუ ჩვენ რუსეთის პოლიტიკას მიმოვიხილავთ ზოგადად საქართველოში კერძოდ ქართული ენის რუსული ენით ჩანაცვლება, რომლის მიზანსაც ქართველი ერის გარუსება წარმოადგენდა.

არც გადასახლების მხრივ შეცვლილა რამე, პირიქით მეორე მსოფლიო ომის დროს ეთნიკური ნიშნით დეპორტაციამ მასშტაბური ხასიათი მიიღო. მარტო ერთ წელს 1.9 მლნ ადამიანი იქნა გადასახლებული ციმბირსა და ცენტრალურ აზიაში, რომელთა შორის იყვნენ ქურთები, ჰემშინები, ყარაჩაელები, ყალმუხები, მაჰმადიანი მესხები, ბალყარელები, ჩეჩნები, ყირიმელი თათრები, ინგუშები და ა. შ. ყველა საზღვრისპირა (თურქეთის, ავღანეთის, ირანის) რაიონებში მცხოვრები მოსახლეობა გამოცხადდა „ანტისაბჭოთა ელემენტებად“. მათი გადასახლების მიზეზად სახელდებოდა საბჭოთა რუსეთის მიერ ცენტრალურ აზიაში არსებული ბუნებრივი რესურსების ათვისებაც.

1944 წელს ლავრენტი ბერიამ სტალინს საიდუმლო მოხსენება გაუგზავნა, სადაც იგი ხაზს უსვამდა ქართველი მაჰმადიანების არასაიმედოობაზე, მათ ურთიერთობებზე მესხეთის იმ პროვინციებთან, რომელიც თურქეთის ტერიტორიაზე მდებარეობდა და მათი გადასახლების საჭიროებაზე. 1944 წლის 10 ნოემბრის ღამეს საბჭოთა ხელისუფლებამ ახსნა-განმარტების გარეშე მესხეთის რამდენიმე სოფლიდან მოსახლეობა აჰყარა და შუა აზიის გზას გაუყენა, მათ შორის იყვნენ ისეთებიც, რომელთა შვილები მეორე მსოფლიო ომში რუსეთის მხარეს იბრძოდა (მოგვიანებით ეს მებრძოლეებიც ასევე გადასახლეს). მათი მიწები, საცხოვრებელი ადგილები სახელმწიფო კუთვნილებად ცხადდებოდა (გადასახლებულთა ცხოვრება შუა აზიაში არ იყო ადვილი, ეს მრავალ სირთულესთან იყო დაკავშირებული).

„ბრძოლა“ დასაბრუნებლად

1956 წლიდან, მას შემდეგ რაც სსრკ-ის ხელისუფლებაში მოსულმა ნ. ხრუშჩოვმა 1944 წლის გადასახლება არასამართლიანად სცნო, გადასახლებულებს, გარდა ე. წ. თურქი მესხებისა, უკან, სამშობლოში დაბრუნების უფლება მისცა, მესხებმა მშვიდობიანი დემონსტრაციები გამართეს, მაგრამ სასურველ შედეგს ვერ მიაღწიეს. ვფიქრობ ამის მთავარი მიზეზი მათ მიერ მიჩნეული სამშობლო იყო, რომელშიც ზოგი საქართველოს, ზოგიც თურქეთს გულისხმობდა, იყვნენ ისეთებიც, რომელთაც გადაჭრით რაიმეს თქმა არ შეეძლო, და ამ ერთიანობის არ არსებობამ მათი ბრძოლა უშედეგო გახადა.

მოგვიანებით ჩამოყალიბდა ორგანიზაციები, რომლებიც იცავდნენ და ითხოვდნენ ცალკეული და არა ერთიანი ჯგუფის ინტერესებს და მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას, ესენია: „ვათანი“ – დაარსდა 1990 წელს იგი პროთურქულია, რადიკალურად ითხოვენ მხოლოდ მესხეთში დაბრუნებას, კულტურული ავტონომიის მიღებას და მშობლიურ ენაზე სწავლა-განათლების მიღებას. „ხსნა“ – დაარსდა 1992 წელს (1999 წლიდან ორგანიზაციამ მიიღო „ქართველ რეპატრიანტთა კავშირის“ სა-

ხელი) ისინი „თურქ მესხებს“ ეთნიკურ ქართველებად თვლის და თანახმაა იცხოვროს საქართველოს ნებისმიერ რაიონში. „უმიდი“ – 1984 წელს ჩამოყალიბდა და მის მიზანს თურქეთში დასახლება წარმოადგენს.

ამრიგად, მესხთა რეპატრიაციის მთავარ პრობლემას წარმოადგენს მათ შორის არსებული აზრთა სხვადასხვაობა სამშობლოს მიმართ. „უმიდის“ და „ხსნის“ პოზიცია ვფიქრობ შესაძლებელი და მოგვარებადია, მაგრამ „ვათანის“ რადიკალური მოთხოვნები დაფიქრებას საჭიროებს .

რეპატრიაციის საკითხი

საქართველოს ინტელიგენციის ხელმძღვანელობით საბჭოთა კავშირის პერიოდში 1960-1980 - იან და 1982-1990 იან წლებში რამდენიმე ათასი მესხი დაბრუნდა საქართველოში, მაგრამ 1990-1992 წლებში განვითარებული მოვლენების შედეგად (ეთნოკონფლიქტები), და მათდამი მოსახლეობის ნეგატიური განწყობილების გაზრდის გამო ბევრმა მათგანმა კვლავ დატოვა საქართველო. 2005 წელს სტატისტიკური მონაცემების თანახმად საქართველოში 592 მესხი ცხოვრობდა აქედან 163-მა ეკონომიკური პრობლემების გამო საქართველო დატოვა (თუმცა მათ უკვე აქვთ მიღებული საქართველოს მოქალაქეობა).

შევარდნაძის მთავრობა მესხებთან დაკავშირებით იღებდა ბრძანებულებებს მაგალითად „1992 წელს შეიქმნა კომისია, რომელსაც უნდა შეესწავლა სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული მოსახლეობის პრობლემები“, მოლაპარაკების წარმოება დაინყო კრასნოდარის მხარესთან (მესხები აქ, ძირითადად, 1989 წლის ფერღანაში განვითარებული მოვლენების შემდეგ დასახლდნენ) შეთანხმების თანახმად იქმნებოდა 1944 წელს მესხეთისა და ჯავახეთის დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის შესახებ კონცეპტუალური გეგმა, „დეპორტირებულ მესხთა სოციალური პრობლემების მოგვარების შესახებ“ (ვ. მოდებაძე, გვ.117). მაგრამ ეს და სხვა განკარგულებები რეალურად ცხოვრებაში არ გატარებულა.

1999 წელს საქართველო ევროსაბჭოს წევრი ქვეყანა გახდა და აიღო ვალდებულება რასაც ე. წ „თურქი მესხების“ რეპატრიაცია ეწოდება და რაც 2011 წლამდე უნდა დაესრულებინა. მაგრამ ამ კუთხით რაიმე ქმედითი ნაბიჯები არ გადადგმულა.

ვარდების რევოლუციის შემდეგ მოსულმა ხელისუფლებამ რეპატრიაციასთან დაკავშირებით მიიღო კანონი 2007 წლის 1 იანვარს, რომელსაც ოფიციალურად ეწოდა „საქართველოს კანონი ყოფილი სსრკ-ის მიერ მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რეპატრიაციის შესახებ“. ეს კანონი ეხება 1944 წელს აჭარიდან და სამცხე-ჯავახეთიდან გადასახლებულებს: ჰემშინები, ყარაფაფახები, თარაქამები, ქურთები, თურქები და ბოშები.

მთლიანობაში 5841-მა ოჯახმა შეიტანა განაცხადი, რომელთაგან რეპატრიაციის სტატუსი 1349 მიენიჭა, მაგრამ ამით არ დასრულებულა, ეს საკითხი ამით მხოლოდ დაინყო.

ამასთან, არსებობს ორგანიზაცია „ჯავახკი – თურქული დიასპორა“ რომელიც მესხების რეპატრიაციას უარყოფითად აფასებს და საუბრობს მოვლენების ისეთ განვითარებაზე, რასაც მოჰყვება მათი მხრიდან „თურქეთთან შეერთების“ მოთხოვნა.

დასკვნა

ამ თემაზე მუშაობისას მინდოდა ახალგაზრდებს შორის გამოკითხვა ჩამეტარებინა და აღმოჩნდა რომ ახალი თაობის ნაწილმა არ იცის ე.წ. „თურქი მესხების“ უკან არსებული პრობლემების შესახებ. ამიტომ ვფიქრობ აუცილებელია ამ კუთხით საზოგადოების სწორი ინფორმირებულობა. საქართველო, რომელსაც დღევანდელი გადმოსახედიდან სურს ნატოსა და ევროკავშირის სტრუქტურებში გაწევრიანება უნდა შეასრულოს ევროსაბჭოს წინაშე აღებული ვალდებულებები, ერთ-ერთი მათგანი მესხების რეპატრიაციას შეეხება. პროცესი უკვე დაწყებულია ამიტომაც არასწორად მიმაჩნია საუბარი იმაზე სწორია თუ არა, ვალდებულია თუ არა ქართული მხარე და ა.შ. დღეს ძირითადი ყურადღება უნდა ექცეოდეს ისეთი პრობლემების დადგენასა და აღმოფხვრას რის წი-

ნაშეც აღმოჩნდებიან ე.წ. „თურქი მესხები“ და ქართული საზოგადოება. ამისათვის აუცილებელია ქართული საზოგადოების დამოკიდებულების შესწავლა და მოსალოდნელი დაძაბულობის განეიტრალება, რეპატრიანტების დამოკიდებულება საქართველოსთან მიმართებაში, ვინაიდან მათ მოქალაქეობის მიღების შემდეგ კონსტიტუციით აქვთ უფლება თავისუფლად გადაადგილდნენ და დასახლდნენ იქ სადაც მათ სურთ ანუ საქართველოს ნებისმიერ კუთხეში, რომელიც წარმოადგენს სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიას ეს შეიძლება იყოს კახეთი, გურია, სამცხე-ჯავახეთი და ა.შ. 2009 წელს სამცხე-ჯავახეთში ჩატარებული გამოკითხვის შედეგად (რომელსაც გავცვანი ვ. მოდებაძის წიგნში) შეიძლება ითქვას, რომ მათ ამ რეგიონში დასახლებას ნაკლები ადამიანი უჭერს მხარს, თვლიან რომ ისინი მოითხოვენ წინაპრების მინა-წყლის დაკავებას, სადაც ამჟამად თავად ცხოვრობენ (ძირითადად სომხები) და არ უარყოფენ ეთნოკონფლიქტების დაწყებას.

კიდევ ერთი პრობლემა რის წინაშეც ე.წ. მესხები აღმოჩნდებიან არის ქართული ენის არცოდნა, რაც აუცილებელია საზოგადოებაში ინტეგრაციისთვის და საკუთარი თავის უკეთ რეალიზაციისთვის, მე ეჭვიც არ მეპარება რომ სახელმწიფო მიიღებს ამ მხრივ ღონისძიებებს, ამ კუთხით დღესაც მოქმედებს ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებული რაიონებისთვის პროექტი „ქართული ენა მომავალი წარმატებისათვის“, მაგრამ აუცილებელია მათგანაც იყოს მზაობა ენის შესწავლისა, რათა შედეგიანი აღმოჩნდეს სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული ღონისძიებები.

აუცილებელია ასევე საქართველოს ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, ქვეყნის შიგნით არსებულ ლტოლვილებზე, დასაქმების და უმუშევრობის პრობლემაზეც ყურადღების გამახვილება. კარგი იქნებოდა თუ ამის შესახებ მათ ეცოდინებათ, ვინაიდან სავსებით შესაძლებელია არასახარბიელო მდგომარეობის გამო მათ კვლავ დატოვონ საქართველო.

რაც შეეხება საზოგადოების ნაწილის უარყოფით დამოკიდებულებას მათდამი, აიხსნება ერთი მხრივ, ინფორმაციის ნაკლებობით, ხოლო მეორე მხრივ, თავად მესხების მხრიდან წამოყენებული რადიკალური მოთხოვნებით. საზოგადოებას ეს ღრმად აფიქრებს მაშინ როდესაც საქართველო ისედაც მრავალეთნიკურია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ალ. ბენდიანიშვილი, „საქართველოს ისტორია“, თბ., 1999.
2. ო. გიგინეიშვილი, „თურქიზმი და ოსმალეთის საგარეო პოლიტიკა“, თბ., 1963.
3. ზ. დავითაშვილი, „ნაციონალიზმი და გლობალიზაცია“, თბ., 2003.
4. ნ. ვაჩნაძე, „დეპორტირებული მესხი ქალის- ნაზირას წიგნი“, თბ., 2005.
5. დ. კოჭორიძე, „სამცხე-ჯავახეთი- წარსული და დღევანდელი“, თბ., 1987.
6. გ. მამულია (რედ.), „სტალინი ისტორიასა და ისტორიკოსთა შეფასებები“, თბ., 2002.
7. ვ. მოდებაძე, „მესხური პრობლემის ანალიზი“, თბ., 2010.
8. მ. სვანიძე, „თურქეთის ისტორია 1923-2000 წ.წ“, თბ., 2005.
9. მ. ქასაბი, „ოსმალეთის ქართველები“, სტამბოლი, 2012.
10. თ. ნავროზაშვილი, „თურქი მესხები – სტალინის მიერ თურქებად შერაცხული ქართველები“ (სტატია), 22.09.2010.
11. ნ. ნარიმანაშვილი, „ახალციხე“ (სტატია), 30. 05. 2014.
12. <https://diaokh.wordpress.com/.../ისტორიული-მესხეთი>.
13. თ. ჩაგელიშვილი, დოკუმენტური ფილმი „მესხები“, 2013 .

ილონა ბუიშვილი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, ბაკალავრიატი
ხელმძღვანელი: პროფესორი ირინა ლვინერია

ტერორისტული აქტები ქართული არსების ობიექტივში

XXI საუკუნემ კაცობრიობის ცხოვრებაში ბევრი სიახლე მოიტანა – გლობალიზაციის მზარდი ტემპი, ახალი ტექნოლოგიები და რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, მასობრივი საშუალებების კონტენტი.

საინფორმაციო სივრცის ახალ ამბებს შორის, ბოლო წლებში დიდი ადგილი, სამწუხაროდ, ტერორიზმის სხვადასხვა გამოვლინების გაშუქება იკავებს ადგილს. რამდენად პროფესიულად შუქდება ეს მოვლენები? ხდება თუ არა ამ მოვლენების ანალიზი? რა დასკვნების გამოტანას შეძლებს რიგითი მკითხველი საინფორმაციო გამოშვებებში ასეთი კადრების ხილვის შემდეგ? ეს კვლევა პასუხობს ამ და კიდევ ბევრ სხვა კითხვას.

ტერორიზმის ცნება

უპირველესად გავარკვიოთ, რა არის ტერორიზმი. ძალადობრივი აქტი, განხორციელებული სამოქალაქო პირების წინააღმდეგ, რომელიც ჩადენილია გარკვეული მიზნებისთვის. ეს იქნება, პოლიტიკური, რელიგიური თუ იდეოლოგიური საფუძვლები. რეიტინგისთვის ბრძოლაში, მასობრივი ინფორმაციის წყაროები ხშირად აშუქებენ ისეთ ინფორმაციას, რომელიც სავალალო შედეგამდე შესაძლოა მიიყვანოს მდგომარეობა.

აუცილებელია, განვასხვაოთ ტერორიზმი სხვა კრიმინალური ორგანიზაციების მიერ, მსგავსი ტაქტიკის გამოყენებით, ჩადენილი დანაშაული, მაგ., ფულის ან ინფორმაციის გამოძალვა, არ შეიძლება ჩაითვალოს ტერორიზმად თუ მის ქვეშ არ მოიაზრება პოლიტიკური მოტივაცია.

ტერორისტული აქტების გაშუქების პროფესიული სტანდარტი

ამ ტერმინის არასწორი გამოყენება საჯარო პირების მიერ, უწყობს ხელს ადამიანების დაყოფას და მათ სტიგმატიზაციას.

ადამიანები სულ უფრო მეტ დროს ატარებენ ტელევიზორთან, თუმცა, დაბალი ესთეტიკური ღირებულების და მდარე გასართობი გადაცემების უხვი რაოდენობა, არ იძლევა სათანადო ანალიტიკური მსჯელობის საშუალებას, რის გამოც მნიშვნელოვანი რეგრესიით იწვევს საზოგადოების კულტურული განვითარება. ხოლო, ძალადობის ხშირი დემონსტრირება საზოგადოებაში, აღიქმება ბუნებრივ მოვლენად. ჩვენი მიზანია, ვაჩვენოთ თუ რა სპეციფიკით უდგება დიამეტრალურად საპირისპირო ინფორმაციული პოლიტიკის მქონე ორი ტელეარხი განსხვავებული პრიორიტეტებითა და ღირებულებებით, ამა თუ იმ ქვეყანაში განვითარებულ მოვლენებს.

პარიზი

ეთიკური სტანდარტები: პირდაპირ ეთერში ტერორიზმთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქების დროს ჟურნალისტი აწყდება მრავალ დაბრკოლებას, სირთულეს. დგება საკითხი: შეიძლება თუ არა ამ ინფორმაციის გაშუქება? ცხადია, საეჭვოა, რომ საფრანგეთში მომხდარი ტერორისტული აქტის დროს აფეთქების ორგანიზატორები, „რუსთავი-2“-ის 15:00 საათიან გამოშვებას უყურებდნენ, სადაც თამარ ნუცუბიძე ასახელებდა პარიზის ქუჩის კონკრეტულ მისამართსა და სავარაუდო გეგმას, თუ რა მიმართულებით გაგრძელდებოდა სამძებრო ოპერაციები ქალაქის მასშტაბით. ჟურნალისტი არის ფიგურა, რომელიც უნდა ავრცელებდეს სანდო ინფორმაციას, რათა საზოგადოება იყოს საქმის კურსში. თუმცა, ჟურნალისტური საქმიანობა მთავრდება იქ სადაც, იწყება სხვა ადამიანებისთვის ხელის შეშლა.

„კურიერის“ ჟურნალისტი თამარ ნუცუბიძე ვერ გაუმკლავდა ემოციების მოზღვავენას და ამის ფონზე, მისი საუბრის მანერა იყო პანიკის შემცველი, დაძაბული. ამ ემოციურობას ამწვავებდა, წარმოთქმული ფრაზები: *საზოგადოებაში პანიკაა, ფრანგი ხალხი მოკირებულა, საზოგადოება სასონარკვეთილია, მასობრივი ტრაგედია და სხვ.* ამის საპირისპიროდ, „მოამბის“ ჟურნალისტმა ქეთი ქარდავამ, რომელიც ასევე იმყოფებოდა მოვლენების ეპიცენტრში, მოახერხა, ჩამოეყალიბებინა კონკრეტული მოვლენების ქრონოლოგიური სურათი. ის ერიდებოდა წინასწარი შეფასებების გაკეთებას. მისი ინფორმაცია ლაკონური და სხარტი იყო.

ქრონომეტრაჟი: უნდა აღინიშნოს, რომ იგი განხორციელდა 13 ნოემბერს, ადგილობრივი დროით 21:20 წუთზე (საქართველოს დროით 00:20 სთ.). იქიდან გამომდინარე, რომ შაბათი დღე იყო 10:00 საათიანი „კურიერი“ და „მოამბე“ არ გასულა პირდაპირ ეთერში. პირველი ცნობა, პარიზში მომხდარი აფეთქების შესახებ, 11 საათისა და 40 წუთის დაგვიანებით ქართულ ტელევიზორცეში, საინფორმაციო გამოშვება „კურიერში“ სათაურით „ისლამური სახელმწიფოს პასუხი საერთაშორისო კოალიციას“ გავრცელდა. ამკარაა, რომ ოპერატიულობის კვალი ძალიან ბუნდოვანია, მეორე მხრივ, დროის გასვლის შემდეგ მოძიებული ინფორმაცია, უფრო სრულყოფილია, ვერსიებსა და ვარაუდებისაგან თავისუფალი და დაბალანსებული. დროის ხანგრძლივობის მხრივ კი, მთელი დღის განმავლობაში „კურიერის“ ეთერში პარიზის ტერაქტს დაეთმო 1. 40 წუთი. „მოამბის“ შემთხვევაში ეს დრო 1,12 წუთს უტოლდებოდა.

საინფორმაციო გამოშვებაში, ინფორმაციული ცნობები ხშირად მეორდებოდა, ამიტომაც, იქმნებოდა შთაბეჭდილება, რომ ჟურნალისტი ახდენდა ერთი ინფორმაციის ტირაჟირებას სხვადასხვა ინტერპრეტაციით. იგრძნობოდა ასევე, არსებული კადრების სიმცირეც.

მოპოვებული კადრები: უმრავლეს შემთხვევაში კადრები გადაიცემოდა არარედაქტირებული სახით, არ ხდებოდა მათი დამუშავება (უსიამოვნო სანახაობისაგან მაყურებელთა არიდება, დაბურვა, დაფარვა). არ ჩანდა ასევე წყარო თუ საიდან არის არსებული კადრები აღებული, რაც სანდოობის ეფექტს უკარგავდა. როდესაც, მაყურებელი გათვითცნობიერებულია და იცის მოცემული კადრების წარმომავლობა იზრდება ან მცირდება (წყაროდან გამომდინარე) დამაჯერებლობის და სანდოობის ეფექტი. *Breaking new* სტილი საქართველოს ტელევიზია საერთოდ არ იყენებს, ძირითადად, უხმო კადრებს ყოველთვის ემატება ჟურნალისტის საუბარი.

კომენტარები: არ შეიძლება უარვყოთ, რომ ჟურნალისტები მოეკიდნენ ამ თემას პასუხისმგებლობით, რაც გულისხმობს მთელი სამუშაო რედაქციის ფეხზე დაყენებას, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. ეს ეხება, „რუსთავი-2“-ის ჟურნალისტებს. *დავით ქაშიაშვილი* უკვე საქართველოში, ადგილობრივი პოლიტიკოსების მისამძიმრებისა თუ მხარდამჭერ განცხადებებს ერთად უყრიდა თავს.

ორივე ტელევიზიის ჟურნალისტებს არ ავინყდებოდათ, მოვლენების ეპიცენტრში, საქართველოს მოქალაქეების შესაძლო არსებობის შემთხვევები. სწორედ ამიტომ, პირველი ზარი, ყოველთვის იყო საქართველოს ელჩთან.

საინტერესოა, თუ რას ფიქრობენ ანალიტიკოსები, ექსპერტები მომხდარზე. „მოამბის“ ეთერში, მხოლოდ დღის ბოლოს გამოჩნდა ასეთი შეფასებები „კურიერის“ შემთხვევაში კი დღის პირველ ნახევარში. მოკლე მონოლოგები 3-4 ექსპერტთა მხრიდან, ქმნიდა შთაბეჭდილებას, რომ ერთი იდეის გავრცელებას ემსახურებოდა ეს კომენტარები. მათი სრული უმეტესობა რუსეთის პოლიტიკის მონინაალმდევე იყო და თვლიდნენ, რომ რუსეთი „ხელს ითბობს“, „სარგებლობს“, „იყენებს“ ასეთ მოვლენებს. ამ შემთხვევაში, უფრო მნიშვნელოვანი იყო ექსპერტებს დაენახებინათ ბოლო პერიოდში განვითარებულ მოვლენათა შორის ლოგიკური კვანძი, რომელიც განხორციელდა პარიზში და ბრიუსელში.

ანკარა

ეთიკური სტანდარტები: ამ ინფორმაციის გაშუქებისას უცხოურ საიტებზე მოძიებული ინფორმაციით შემოიფარგლნენ. თითქოს მაყურებელს შეუგდეს მეორეხარისხოვანი, თემა რომელიც

არ საჭიროებს სიღრმისეულ ჩაღრმავებას. რადგან საინფორმაციო გამოშვების სპეციფიკა უნდა იყოს აგებული 3 ძირითად პრინციპზე: სიზუსტეზე, ოპერატიულობაზე და ობიექტურობაზე.

ქრონომეტრაჟი: ჟურნალისტები არ ჩასულან მომხდარის ადგილზე და არც ანალიტიკოსთა მოსაზრებებით დაინტერესებულან. „მომხდარის“ შემთხვევაში, კი ინფორმაცია იყო ზერელე, ზოგადი, ბუნდოვანი და არასრული. 35 წუთი დაეთმო „კურიერში“, ხოლო „მომხდარში“ 44 წუთი.

მოპოვებული კადრები: ინფორმაცია, რომელიც „რუსთავი-2“-ისა და „საზოგადოებრივი მაუწყებლის“ საინფორმაციო გამოშვებებში გაშუქდა მთელი დღის განმავლობაში, იყო მწირი. ამ აფეთქებას კი 100-მდე გარდაცვლილი და 125-ზე მეტი დაზარალებული მოჰყვა.

17 თებერვლის ტერაქტზე – საზოგადოებრივი მაუწყებლის ჟურნალისტის მტკიცებით, სავარაუდოდ, ერთ-ერთი ტერორისტი ქალია. მოხდა დამნაშავეთა გაყოფა სქესის ნიშნით. როდესაც სავარაუდოდ დამნაშავეთა შორის მამაკაცები ფიგურირებენ ხაზგასმით არასდროს ხდება მათი მოხსენიება, „რომ ერთ-ერთი დამნაშავე მამაკაცია“. ეროვნების მიხედვით განასხვავებს „რუსთავი-2“-ის ჟურნალისტებმა სავარაუდოდ ეჭვმიტანილი. ხშირად, იყენებდნენ ქსენოფობიურ მტკიცებულებას, რომ შესაძლო დამნაშავე „სირიელი ქურთები“ არიან. ამ შემთხვევაში ნეგატიური ყურადღება ექცევა ეროვნებას, რომელსაც ტერორიზმთან კავშირი არ აქვს.

სტამბოლი

ეთიკური სტანდარტები: გაუგებარია, რა მიზეზით დაეთმო მინიმალური ყურადღება თურქეთისა და ანკარის ტერაქტებს, საქართველოს მედიაში. იმის გათვალისწინებით, რომ თურქეთი სამხრეთელ მეზობლად ითვლება და უშუალო მოსაზღვრე ქვეყანაა, რაც არ უნდა დასავლური ღირებულებებისაკენ ვისწრაფვოდეთ, არ უნდა დაგვაგონდეს ტერიტორიული სიახლოვე და მოსალოდნელი საფრთხეები, რომელიც შესაძლოა ჩვენს ტერიტორიაზეც აისახოს. ამიტომ, ყოვლად გაურკვეველია, რატომ არ მოახდინა სათანადო რეაგირება ქართულმა მედიამ ამ მნიშვნელოვან მოვლენებზე.

ქრონომეტრაჟი: თურქეთში მომხდარ მოვლენებს, რომელსაც თითქმის იგივე მსხვერპლი მოყვა (როგორც ბრიუსელში), დაეთმო ძალიან მცირე დრო. 8 წუთი მთელი დღის განმავლობაში „კურიერში“, 4 წუთი „მომხდარში“. ჟურნალისტები მოვლენების გაშუქებას სტუდიიდან გაუსვლელად ამჯობინებდნენ.

ბრიუსელი

ეთიკური სტანდარტები: ქეთი ქარდავას მიერ წარმოდგენილი ინფორმაცია გამოირჩეოდა ემოციურობით, ეს შეინიშნებოდა მის ხმაშიც, მისი მძიმე ემოციური ფონის მიუხედავად, საუბარი არ გადაიქცა ცარიელ პანიკად. იგი ცდილობდა, მაქსიმალურად მიუკერძოებლად გადმოეცა მომხდარის დეტალები. ჩართვისას, იყენებდა: სატელეფონო საუბარს, „SKYPE“-ს. თუმცა, ფერხდებოდა კომუნიკაციის დამყარება და იყო ხარვეზები (ხმის განწყვეტა, კავშირის დამყარება, ინტერნეტის სუსტი მიწოდების ხარისხის გამო) რაც ართულებდა ინფორმაციის აღქმას.

ქრონომეტრაჟი: 1,12 წუთი „კურიერში“, 1,40 წუთი „მომხდარში“. მთელი დღის განმავლობაში, გადაიცემოდა პირველ განყოფილებაში და იყო დღის მთავარი თემა. საინფორმაციო გამოშვებების გარდა, ანალიტიკურ გადაცემებშიც გაგრძელდა ბრიუსელის ტერაქტის შესახებ მსჯელობა.

კომენტარები: სოციალური ქსელები ამართლებენ თავის სახელს და ჟურნალისტებიც იყენებენ მათ, როგორც ერთ-ერთ სანდო წყაროს. კომენტატორის როლში, „კურიერის“ ჟურნალისტი *სოფო ზურაბიანი* მოგვევლინა. *ზაალ უდუმაშვილის* დამაჯერებელი არგუმენტის საფუძველად, თითქოს იგი დიდი ხანი ევროპაში ცხოვრობდა და თამამად შეეძლო შეეფასებინა ტერაქტების მასშტაბები. ზურაბიანმა მართლაც წამოაყენა რამდენიმე პრობლემური საკითხი, რომელიც იდგა ბრიუსელის წინაშე. დასვა მწვავე მაგრამ რიტორიკული შეკითხვები.

ლაჰორი

ეთიკური სტანდარტები: 70 უდანაშაულო ადამიანის დაღუპვა მათ შორის 30 ბავშვის, ნამდვილად არ არის უმნიშვნელო სიახლე, რომელიც „უცხოეთის რუბრიკაში“ უნდა ვრცელდებოდეს. მაგ-

რამ, როგორც ჩანს, ასე არ ფიქრობს კვლევაში განხილული ორი ტელევიზია. ამის მაგალითი, კი სახეზეა. პაკისტანის ქ. ლაჰორში მომხდარ აფეთქებას, მასმედიის მხრიდან იმაზე ნაკლები ყურადღება დაეთმო, ვიდრე წარმოვიდგენდით. ქრონომეტრაჟი, ძალზედ მცირეა, 4 წუთი „კურიერში“, 5 წუთი „მოამბეში“.

ქრონომეტრაჟი: დროითი სიმცირის გარდა, „ნიუსის“ განლაგება საინფორმაციო ბადეშიც, არ შეესაბამებოდა მომხდარის შინაარსს. (უმრავლეს შემთხვევაში ამ თემაზე გაკეთებულ სიუჟეტს გადაცემის მიწურულს, სპორტისა და ამინდის პროგნოზის დონეზე გადმოსცემდნენ).

კომენტარები: არცერთი, ანალიტიკური კომენტარი, არცერთი კონკრეტული ფრაზა. მხოლოდ ვარაუდი. წამყვანმა ხაზი გაუსვა, რომ აღდგომის დღესასწაულზე მომხდარი აფეთქება საბავშვო მოედანზე ქრისტიანების წინააღმდეგ შეთქმულებას უნდა ნიშნავდეს. ჟურნალისტიკა არ ჩათვალა საჭიროდ, ამ თემის ფართო ჭრილში განხილვა, თუმცა საინტერესო იქნებოდა ანალიტიკური მსჯელობა, რომ რელიგიური ნიშნით ადამიანის მოკვლა 21-ე საუკუნეშიც გრძელდება.

მოპოვებული კადრები: იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველოდან არცერთი ჟურნალისტი არ ჩასულა, კადრები იყო მხოლოდ საზღვარგარეთის მედიის მიერ გადაღებული.

ამ თემამ განვითარება და გაგრძელება არ ჰპოვა. ყურადღების ნაკლებობა კი შეიძლება რამდენიმე ფაქტორით იყოს განპირობებული: 1) პაკისტანი განვითარების დონით ქვედა ზღვარზე იმყოფება; 2) არ არის ევროპის ქვეყანა; 3) არ არის „ნატოს“ წევრი; 4) სოციალურ-ეკონომიკური დონით განუვითარებელ ქვეყნად მოიაზრება; 5) არ მოიაზრება დემოკრატიული ქვეყნების სიაში; 6) ასეთი თავდასხმები ხშირია და აღიქმება ჩვეულებრივ მოვლენად.

დასკვნა: შერჩეულია დიამეტრალურად საპირისპირო ინფორმაციული პოლიტიკის მქონე ორი ტელეარხი განსხვავებული პრიორიტეტებითა და ღირებულებებით. განსხვავებულია ასევე მათი დაფინანსების სპეციფიკაც „საზოგადოებრივი მაუწყებელი“ არის დაფინანსებული მშპ-ის 15%-ით და „რუსთავი-2“ არის კერძო ტელესივრცე. „საზოგადოებრივი არხის“ პრინციპია, იზრუნოს საზოგადოების თვითშეგნების ამაღლებაზე, კერძო – კომერციული ტელევიზია მოგებაზეა ორიენტირებული.

საჭიროა, რომ მოცემულმა ტელეარხებმა გადახედოს იმ პრიორიტეტებს რაც მათ წინაშეა, რათა სწორად მოახდინონ დროისა და მნიშვნელობის გადანაწილება. ასევე გაურკვეველია, რა ინფორმაციული პოლიტიკის მატარებლები არიან ისინი, როცა მეზობელი ქვეყნის ტერაქტებს უთმობენ მინიმალურ დროს, ხოლო პარიზისა და ბრუსელის ტერაქტებს ყველა მოვლენაზე პრიორიტეტულად თვლიან.

ჟურნალისტი ყოველთვის დიდი პასუხისმგებლობით უნდა მოეკიდოს მოვლენებზე მუშაობას. განსაკუთრებით თუ ის ტელევიზია, სადაც ის მუშაობს, არის „საზოგადოებრივი მაუწყებელი“ ან ერთ-ერთი რეიტინგული არხი, რომელსაც ქვეყნის მოსახლეობის დიდი ნაწილი უყურებს. არ შეიძლება არ გაჟღერდეს, რომ „საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიამ“ რამდენიმე საინტერესო და საჭირო რეკომენდაციები წარმოუდგინა ჟურნალისტებს ტერორისტული აქტების გაშუქებასთან დაკავშირებით.

რამდენად პარადოქსულად არ უნდა ჟღერდეს, წარმოიქმნება ინფორმაციული ვაკუუმი, ერთი მხრივ, მოდის ინფორმაციის დიდი ნაკადი, მეორე მხრივ, ამ ინფორმაციის სანდოობა და ავთენტურობა საეჭვოა. სწორედ ამიტომ, როცა არ არის გაკეთებული ოფიციალური განცხადება არც სახელმწიფოს არც სამართალდამცავი ორგანოების მხრიდან, ინფორმაციული დეფიციტის ფონზე, ჟურნალისტები ცდილობენ მოიძიონ და გააშუქოს ნებისმიერი სახის ინფორმაცია, რათა შეავსოს სამაუწყებლო ბადე ან, უარესს შემთხვევაში, ავრცელებს თავიანთ მოსაზრებებს რაც, არცთუ იშვიათად არაობიექტურია. სწორედ ამიტომ, მხოლოდ გადამოწმებული ინფორმაციის უნდა გავრცელდეს, რათა არ მოხდეს საზოგადოების დეზინფორმირება.

რეგიონული მაუწყებლობის გაშუქების სპეციფიკა თანამედროვე ქართულ სამაუწყებლო მედიაში

(ტელეკომპანია „მარნეული TV“-ის მაგალითზე)

სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობა აზერბაიჯანის დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და საქართველოს შორის პირველად 1918 წელს დამყარდა. 1920 წელს ბოლშევიკების მიერ აზერბაიჯანის გასაბჭოების შემდეგ იქაური პოლიტიკური ელიტის ნაწილი თბილისში გადმოვიდა, მაგრამ 1921 წლის თებერვალში საბჭოთა რუსეთმა საქართველოც დაიპყრო. 1922 წლის 30 დეკემბერს ორივე ქვეყანა საბჭოთა კავშირის ნაწილი გახდა ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის შემადგენლობაში, რომელიც 1936 წელს გაუქმდა და შეიქმნა საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის სსრ-ები.

ამ ვითარებამ, თავის მხრივ, განაპირობა 2 სახელმწიფოს შორის მჭიდრო დიპლომატიური, კულტურული და სხვა სახის კავშირი.

ოფიციალურად, აზერბაიჯანსა და საქართველოს შორის დიპლომატიური ურთიერთობები 1992 წლის 18 ნოემბერს დამყარდა, მას შემდეგ 100-ზე მეტი სახელშეკრულებო-სამართლებრივი დოკუმენტი არსებობს, რომელიც არეგულირებს თანამშრომლობის ყველა სფეროს. (მუდმივი პოლიტიკური დიალოგი; თანამშრომლობა ენერგეტიკის სფეროში;

თანამშრომლობა ტრანსპორტის სფეროში; ორმხრივი სავაჭრო ურთიერთობები;

ინვესტიციები; ტურიზმი; სისტემატურად ტარდება ერთი ქვეყნის კულტურის დღეები მეორე ქვეყანაში, მის ფარგლებში იმართება საქართველოსა და აზერბაიჯანს შორის კულტურის საკითხთა კომისიის სხდომები, სადაც განიხილება ორ ქვეყანას შორის კულტურის სფეროში თანამშრომლობის მიმართულებები).

დროთა განმავლობაში გამოვლენილმა ამ მეგობრულმა თუ დიპლომატიურმა ურთიერთ-კავშირმა განაპირობა აზერბაიჯანში ქართველთა დასახლება – ანალოგიურად საქართველოს ტერიტორიაზეც.

აზერბაიჯანელები საქართველოში დაახლოებით 7%-ს შეადგენენ, მათი საერთო რაოდენობის 19,2% ქალაქად ცხოვრობს, დანარჩენი – სოფლად. ბოლო 2002 წლის აღწერით საქართველოში ცხოვრობდა 284,761 აზერბაიჯანელი, მათ შორის თბილისში – 10,942.

ეთნიკურ აზერბაიჯანელთა ყველაზე დიდი ნაწილი საქართველოში მარნეულის ტერიტორიაზეა.

აზერბაიჯანელები 86.4%;

ქართველები 7.8%;

სომხები 5.2%;

რუსები 0.2%;

ბერძნები 0.2%^[2];

მათი რაოდენობა, ქართველებთან შედარებით, გაცილებით მეტია (დაახლოებით 80%-ით მეტი).

აზერბაიჯანელთა ასეთმა რიცხოვნობამ უპირატესობამ, (განსაკუთრებით მარნეულის ტერიტორიაზე) თავის მხრივ განაპირობა, რომ შექმნილიყო ინოვაციური ტელევიზია, ორენოვანი მაუწყებლობის ფორმატით, რომელიც ადაპტირებული იქნებოდა როგორც ქართველებისთვის, ასევე ეთნიკური აზერბაიჯანელებისათვის.

2006 წელს, ჩამოყალიბდა ტელეკომპანია „მარნეული TV“, იმავე წელს აქტიურად შეუერთდა რეგიონულ მაუწყებელთა ასოციაციის რიგებს და, მიუხედავად იმისა, რომ მაუწყებლობა პრაქტიკულად ნოლიდან, განვადებით შექმნილი აპარატურით დაიწყო, საკმაოდ დიდ წარმატებას მიაღწია და მაყურებელთა ნდობაც მოიპოვა.

2006 წლის 1 ივნისს შექმნილმა ტელევიზიამ, განვითარების თვალსაზრისით საკმაოდ საინტერესო გზა განვლო. წარმატებული სტარტი აღმოჩნდა „ინტერნიუს საქართველოს“ ფოკუსში მოხვედრა, რომელმაც შემდგომ დიდი როლი ითამაშა როგორც პერსონალის შერჩევისა და გადამზადების, ისე ტექნიკური გადაიარაღების საქმეში.

ზოგადად, ამ ტელევიზიაში მუშაობა, რა თქმა უნდა, სირთულეებთან არის დაკავშირებული და ჟურნალისტებიც, რომლებიც აქ საქმდებიან, გარკვეულ კრიტერიუმებს უნდა აკმაყოფილებდნენ.

ერუდირება, კომპიუტერული უნარჩვევების ცოდნა, პროფესიონალიზმი, ლინგვისტური მრავალფეროვნება (სასურველია აზერბაიჯანული და რუსული) შერჩევის პროცესში გადამწყვეტ როლს ასრულებს. ქართული ენის სრულყოფილი ცოდნის გარეშე კი ტელევიზიაში დასაქმება პრაქტიკულად წარმოუდგენელია.

რთული სტრუქტურიდან გამომდინარე, ბუნებრივად იზადება კითხვა, თუ რამდენად წარმატებულია ორენოვანი ტელევიზია, და რა სახის ხარვეზები იკვეთება მაუწყებლობაში.

კვლევის პროცესში გამოვლინდა, რომ მოსახლეობა საკმაოდ დადებითად არის განწყობილი „მარნეული TV“-ის მიმართ, მაღალია ნდობის ხარისხიც. თავად ტელევიზია, თავისთავად დიდ როლს თამაშობს მოსახლეობის ინფორმირების საკითხში, თუმცა, აღსანიშნავია ისიც, რომ იგი ერთგვარი დამაკავშირებელიცაა ხალხსა და ადგილობრივ თვითმმართველობას შორის, რაც საკმაოდ კარგად ვლინდება ორმხრივ პროცესში „კითხვები გამგებელთან“, სადაც მოსახლეობას საშუალება აქვს ამომწურავად მიიღოს მისთვის საინტერესო კითხვებზე პასუხი.

ტელევიზია თავის მხრივ ფეხს უწყობს ქვეყანაში მიმდინარე მწვავე პროცესებს. აქტიურად არის ჩართული საგრანტო პროექტებშიც, გამომდინარე იქიდან, რომ დღესდღეობით საქართველოში საკმაოდ დიდ პრობლემას წარმოადგენს ქალთა მიმართ ძალადობა, საეთერო დრო ეთმობა გადაცემას „საუბრები ქალთა საკითხებზე“, რომელიც საკმაოდ რეზონანსული აღმოჩნდა.

ტელეკომპანიის ზოგადი საეთერო ბაღე განსხვავებული და არაერთგვაროვანია. დროის უდიდესი ნაწილი ეთმობა საინფორმაციო გამოშვებებს, დატვირთულია პირდაპირი ეთერიტა და თოქ-შოუებით. სხვადასხვა საინტერესო გადაცემებთან ერთად კი, მაუწყებლობის პროცესში ვხვდებით განსხვავებულ, ინოვაციურსა და ეროვნული საქმისთვის სასარგებლო „ქართული ენის გაკვეთილებს“, რომლებმაც საკმაოდ დიდ როლი შეასრულა სასაუბრო ქართულის დახვეწაში, იგი თავის მხრივ ავითარებს წერით უნარებს და მეტყველების სტილს.

ქართულ ენაზე საუბრისას, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს ის დაგეგმილი საკანონმდებლო ცვლილებები, რომელიც პირდაპირ ეხება ტელეკომპანიას რის მიხედვითაც ინფორმაცია მხოლოდ სახელმწიფო ენაზე უნდა მიანოდონ მოსახლეობას. მოგეხსენებათ, რომ მარნეულის მცხოვრებთა დიდმა ნაწილმა ქართული ენა არ იცის; აქედან გამომდინარე, „გარბის“ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, მათთვის ალტერნატივა რუსული არხების მეშვეობით ინფორმაციის მიღება იქნება, რაც შესაძლოა რუსულ პროპაგანდაზე წყლის დასხმაც კი აღმოჩნდეს. „პარტნიორობა თავისუფალი არჩევნებისთვის“ საარჩევნო გარემოს გაუმჯობესების მიზნით საზოგადოებას მათ მიერ შემუშავებული რეკომენდაციები წარუდგინა.

არასამთავრობო ორგანიზაციების გაერთიანებაში აცხადებენ, რომ მაუწყებლობის შესახებ კანონში პარლამენტის მიერ პირველი მოსმენით მიღებული ცვლილებები, რომლის თანახმადაც, მაუწყებლობაზე ავტორიზებული ლიცენზირებული ტელემაუწყებელი ვალდებულია, ეთერში პროგრამები მხოლოდ სახელმწიფო ენაზე გაუშვას, აღნიშნული რედაქციის საბოლოო დამტკიცების შემთხვევაში, უმცირესობების უფლებები შეიზღუდება.

„რეგიონულ მაუნეებელთა ასოციაციის“ აღმასრულებელი დირექტორის ნათია კუპრაშვილის განცხადებით კი ამ ცვლილებების დამტკიცების შემთხვევაში, ეთნიკური უმცირესობები საარჩევნო პერიოდში, საინფორმაციო ველის მიღმა დარჩებიან. იგი განმარტავს იმასაც, რომ ქვემო ქართლისა და სამცხე-ჯავახეთის ადგილობრივმა მოსახლეობამ ქართული ენა თითქმის არ იცის და მაუნეებლობის მხოლოდ სახელმწიფო ენაზე განხორციელების შემთხვევაში მათთვის ალტერნატივა შესაძლებელია რუსული არხები გახდეს.

ზოგადად ტელევიზიის რეიტინგს განაპირობებს მისი გავრცელებისა და დაფარვის არეალი. საქართველოში არსებულ რეგიონულ ტელევიზიებს ეს პრობლემა ასე თუ ისე დღემდე გააჩნია, თუმცა, „მარნეულიTV“-ს ეს პრობლემა მეტ-ნაკლებად მოგვარებული აქვს. ციფრული მუქსის საშუალებით, გარდა მარნეულისა ტელევიზია მაუნეებლობს ბოლნისსა და თეთრი წყაროს მუნიციპალიტეტებში. გლობალ TV-ს საშუალებით კი პრაქტიკულად მთელ საქართველოს ფარავს.

მნიშვნელოვანია, რომ გლობალური ინტერნეტიზაციის პირობებში, ინტერნეტ პორტალი myvideo.ge ონლაინ და გადახვევის რეჟიმებთან ერთად, ეხმარება იმ ადამიანებს, ვისაც ტელეკომპანიაზე ხელი არ მიუწვდება.

არხის მიერ განთავსებული სიუჟეტები მოთხოვნადია ყოუტუბე-ზეც, რასაც ერთ-ერთი ვიდეოს მნახველთა რაოდენობა ადასტურებს, იგი 10 000-ს აჭარბებს.

მოთხოვნადობიდან გამომდინარე, ტელეკომპანია მაუნეებლობს ონლაინ რეჟიმშიც, www.marneuliTv.ge-ს საშუალებით. ზოგადად საიტი მულტიფუნქციურია. დაყოფილია თემატიკის მიხედვით. აქ განთავსებულია შესაბამისობის დეკლარაცია, ინფორმაცია თანამშრომლების შესახებ, ასევე ორგანიზაციის მისია. დართულია სარეკლამო დროის ფინანსური მხარეც (შპს „მარნეული ტვ“ სარეკლამო პრაისი, ფასდაკლებები ნუთობრივი პაკეტების მიხედვით, ერთი ნუთის ღირებულებაა 30 ლარი +18%დღგ=35ლ 40თ).

მხოლოდ საინფორმაციო გამოშვებებში ერთი ნუთის ღირებულებაა 60 ლარი +18% დღგ=70ლ 80თ.

პაკეტი 40 ნთ-დან – 3%;

პაკეტი 50 ნთ-დან – 5%;

პაკეტი 60 ნთ-დან – 10%;

პაკეტი 75 ნთ-დან – 15%;

პაკეტი 90 ნთ-დან – 20%;

პაკეტი 105 ნთ-დან – 25%;

პაკეტი 120 ნთ-დან – 25%;

პაკეტი 135 ნთ-დან – 30%;

პაკეტი 150 ნთ-დან – 33%;

პაკეტი 165 ნთ-დან – 35%;

პაკეტი 170 ნთ-დან – 36%

პაკეტი 185 ნთ-დან – 38%;

პაკეტი 195 ნთ-დან – 39%;

პაკეტი 205 ნთ-დან – 40%;

პაკეტი 220 ნთ-დან – 42%;

განცხადება – ერთი სიტყვის ღირებულება 50 თეთრი + დღგ;

ერთ ნუთამდე სარეკლამო რგოლის გადაღება და მონტაჟი 210 ლარი დღგ-ის ჩათვლით;

საეთერო დრო – ერთი ნუთის ღირებულება 50 ლარი+დღგ;

ფასები პოლიტიკური რეკლამისთვის;

ნუთის ფასი არაპრაიმთაიმში – 80 ლარი დღე-ის ჩათვლით;

ნუთის ფასი პრაიმთაიმში 19სთ–22 სთ – 150 ლარი დღე-ის ჩათვლით;

ნუთის ფასი საეთერო დრო, პირდაპირი ეთერი – 65 ლარი დღე-ის ჩათვლით;

(შენიშვნა: პოლიტიკური რეკლამის ღირებულება ფასდაკლებას არ ექვემდებარება).

ვიზიტორს თავისუფლად შეუძლია მოიძიოს ტელევიზიის საეთერო ბადე, აქვე გაეცნოს ამინდის პროგნოზს, იხილოს კალენდარი და ვალუტის კურსი. საიტს აქვს არქივიც, სადაც შესაძლებელია ძველი გადაცემების მოძიება. ეს, თავის მხრივ, ხელს უწყობს არხის გამჭირვალეობას, რადგან აქ წარმოდგენილია ყველა მნიშვნელოვანი ინფორმაცია და დართულია ადმინისტრაციასთან საკონტაქტო რეკვიზიტებიც.

ტელეკომპანიას მემორანდუმი მხოლოდ „სტუდი რე“-სთან აქვს, რაც გადაცემების მიწოდებას გულისხმობს. არ აშუქებს აზერბაიჯანში მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენებს და არც სპეციალურად მივლენილი კორესპონდენტი ჰყავს, თუმცა, სამომავლოდ გეგმავს მრავალ რეფორმას, განახლებას, გაფართოებას და სხვა ინოვაციების დანერგვას.

მოსახლეობაში არსებული ენობრივი ბარიერიდან გამომდინარე, მსგავს ტელევიზიას სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან მისი საშუალებით ბალანსდება ინფორმაციის მიწოდება როგორც ქართულ, ისე აზერბაიჯანულ ენოვანი მოსახლეობისათვის. როგორც მარნეული TV-ს დირექტორი, ბატონი შალვა შუბლაძე აცხადებს: „*მომავალში „მარნეული TV“ მოსახლეობა უნდა ელოდოს უფრო მეტ მხარდაჭერას ვიდრე აქამდე იყო.*”

(ნაშრომში გამოყენებული ზოგიერთი ინფორმაცია შესაბამისი იყო კვლევის პერიოდისათვის და შესაძლოა დღეს ძველი ფორმით აღარ ვხვდებოდეთ.)

**მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება,
საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხი**

(20.10.14-02.11.14 – 14.12.15-28.12.15)

კვლევის საგანი: მედიის ანგარიშვალდებულებები აყალიბებს მისსავე ფუნქციებს, რომელთა შორის უმთავრესი საზოგადოების ყველა წევრის საჭიროებების ასახვა და ჩამოყალიბებული სტერეოტიპების წინააღმდეგ ბრძოლაა. ეს უკანასკნელი ავალდებულებს მედიასაშუალებებს, გააშუქონ მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხები და გაითვალისწინონ საზოგადოების თითოეული წარმომადგენლის ინტერესები.

საინტერესოა, როგორ ასრულებს საზოგადოებრივი მაუწყებელი აღნიშნულ ვალდებულებებს, რომელსაც მას კანონი და აუდიტორიის გარკვეული სეგმენტი აკისრებს. ის მოვალეა, წარმოადგინდეს საზოგადოების ნებისმიერი ჯგუფის ინტერესების დამცველს. ამასთან, საჭიროა, რომ აღნიშნული ინტერესების გათვალისწინებისა და გაშუქების პროცესი არ იყოს პრიორიტეტი მხოლოდ კონფლიქტის, დაძაბულობის, ნეგატიური ინციდენტისა და დაპირისპირებების დროს.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით, კვლევის მიზანს წარმოადგენს გამოავლინოს არა მარტო ის, თუ რა სიხშირით და როგორ ხდება მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება, არამედ გვიჩვენოს:

1. როდის ინტერესდება მედია მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხებით;
2. არის თუ არა თავად ინიციატორი, მიაწოდოს საზოგადოებას მისი თითოეული წევრის ინტერესები და საჭიროებები;

კვლევის ობიექტი: კვლევის ობიექტია საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხის მთავარი საინფორმაციო გამოშვება – „მომბე“ 20:00 საათზე. აქ ჟურნალისტები დღის მნიშვნელოვან მოვლენებს აჯამებენ და საზოგადოებას ყველაზე საჭირო და აქტუალურ ინფორმაციას აწვდიან.

დღის მთავარი საინფორმაციო გამოშვება პრაიმ-თაიმში გადის ეთერში. ეს სწორედ ის დროა, როცა მაყურებლის რიცხვი საკმაოდ მაღალ ნიშნულამდე ადის და ამასთან, მისი შემადგენლობაც შედარებით მრავალფეროვანია. შესაბამისად, საინტერესოა, რამდენად წარმოადგენს მოცემული მედიასაშუალებების მთავარი საინფორმაციო გამოშვება საზოგადოების თითოეული წევრის ხმას საჯარო სივრცეში, რა სიხშირით უთმობს ტრიბუნას უმცირესობების წარმომადგენლებს და როგორ აშუქებს მათ ინტერესებსა და საჭიროებებს.

კვლევის მეთოდოლოგია: წინამდებარე ანგარიში მრავალფეროვნების პირველად განზომილებებს ასახავს, ისეთს როგორცაა: გენდერი, სექსუალური იდენტობა, განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირები და რელიგიური კუთვნილება.

მონიტორინგი დროის ორ სხვადასხვა მონაკვეთში ჩატარდა. პირველი ეტაპი 2014 წლის 20 ოქტომბრიდან 2 ნოემბრამდე შუალედს ასახავს. მეორე ეტაპი კი – 2015 წლის 14 დეკემბრიდან 28 დეკემბრამდე პერიოდს.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, მოცემული პერიოდები მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული მიმდინარე მოვლენების თვალსაზრისით არაერთგვაროვანია.

პირველი მონაკვეთი „ქალთა მიმართ ძალადობის წინააღმდეგ“ მიმდინარე კამპანიას, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლექტორის – მაკა ნივნივაძის მკვლელობასა და ადიგენში, ადგილობრივი მუსლიმების საპროტესტო აქციას ემთხვევა.

რაც შეეხება მეორე ეტაპს, ამ შემთხვევაში, მოვლენების განვითარების თვალსაზრისით, ნეიტრალური პერიოდი შეირჩა.

კვლევაში გამოყენებული რაოდენობრივი მეთოდების საშუალებით დადგინდება, რამდენად ინტენსიურად შუქდება მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხები „მომამბეში“. ამ შემთხვევაში მთავარია შემდეგი ასპექტები:

1. მთავარი საინფორმაციო გამოშვების საერთო დროის რა ნაწილს იკავებს მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხები;

2. მრავალფეროვნების პირველადი გაზნომილებებიდან რომელი მათგანი რა ინტენსივობით შუქდება;

ამას გარდა მნიშვნელოვანი იყო მოცემული ორი პერიოდის შედარება, მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქების ინტენსივობის კუთხით. ასე ჩვენ შევძლებთ დავადგინოთ, როდის ხდება მედიისთვის აქტუალური უმცირესობებთან დაკავშირებული საკითხები.

რაც შეეხება თვისობრივ მეთოდებს, მათი საშუალებით შევაფასებთ, მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე მუშაობისას, როგორაა დაცული პროფესიული და ეთიკური ნორმები, რომელსაც მედიას „საქართველოს კანონი მაუწყებლობის შესახებ“, „მაუწყებელთა ქცევის კოდექსი“ და „ეთიკის ქარტია“ უწესებს.

გაშუქების სტანდარტების შესაფასებლად გამოვიყენეთ მედიის მრავალფეროვნების ინსტიტუტის მიერ შემუშავებული სტანდარტები. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ვეცადეთ დაგვედგინა როგორ ასრულებს საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხი შემდეგ საკითხებს:

➤ მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების ინიცირება და არა მხოლოდ პროტოკოლური გაშუქება;

➤ უმცირესობები როგორც მასალის „სუბიექტები“ და არა „ობიექტები“;

➤ ეთნიკური, რელიგიური თუ სოციალური დაპირისპირების სათავეებთან მისვლა და რეალური მიზეზების ძიება;

➤ უმცირესობების რეალური ინტერესებისა და საჭიროებების ჩვენება;

➤ სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების მიმართ არსებული დამოკიდებულებების სწორად, სიძულვილის ენის გარეშე გადმოცემა;

➤ მოვლენების განვითარების ბოლომდე გაშუქება.

საკანონმდებლო ნორმები და რეგულაციები: მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქების რეგულირების ჩარჩო დოკუმენტს „მაუწყებლობის შესახებ“ საქართველოს კანონი წარმოადგენს.

კანონის 50-ე მუხლის შესაბამისად, საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულმა კომისიამ „მაუწყებელთა ქცევის კოდექსი“ შეიმუშავა. დოკუმენტს არ გააჩნია კანონის ძალა და მისი იმპლემენტაცია თვითრეგულირების დონეზე ხდება.

ამას გარდა, საზოგადოებრივ მაუწყებელს საკუთარი ქცევის კოდექსი გააჩნია, რომელშიც ცალკეული თავი ეთმობა მრავალფეროვნების გაშუქების საკითხებს.

„მაუწყებლობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მეთექვსმეტე მუხლი მაუწყებლებს შინაარსობრივ ვალდებულებებს უწესებს:

„თ“ ქვეპუნქტის მიხედვით, საზოგადოებრივი მაუწყებელი ვალდებულია: „პროგრამებში ასახოს საზოგადოებაში არსებული ეთნიკური, კულტურული, ენობრივი, რელიგიური, ასაკობრივი და გენდერული მრავალფეროვნება“;

რაც შეეხება მაუწყებელთა ქცევის კოდექსს, ის შემდეგ რეგულაციას უწესებს საზოგადოებრივ მაუწყებელს:

მუხლი 31. მრავალფეროვნებისა, თანასწორობისა და შემწყნარებლობის პრინციპი:

მაუნყებელმა თავი უნდა შეიკავოს ისეთი მასალის გამოქვეყნებისგან, რომელიც გააღვივებს სიძულვილს ან არატოლერანტობას რასის, ენის, სქესის, რელიგიური კუთვნილების, პოლიტიკური შეხედულებების, ეთნიკური, გეოგრაფიული ან სოციალური წარმოშობის საფუძველზე.

ამასთან, მაუნყებელი ვალდებულია განათავსოს ზუსტი, სარწმუნო და დაბალანსებული ინფორმაცია. მან პატივი უნდა სცეს აზრის სინდისის და რწმენის თავისუფლებას (მუხლი 32).

კოდექსის მიხედვით, მაუნყებელმა თავი უნდა აარიდოს შეცდომაში შემყვანი განცხადებების გაკეთებას და ხელი არ უნდა შეუწყოს სტერეოტიპების ჩამოყალიბებას. ამას გარდა, 33-ე მუხლში ჩამოყალიბებულია ის სახელმძღვანელო რეკომენდაციები, რომლითაც მედიასაშუალებამ მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქებისას უნდა იხელმძღვანელოს.

პროფესიულ სტანდარტებსა და არხის ეთიკურ პრინციპებს განსაზღვრავს ასევე საზოგადოებრივი მაუნყებლის ქცევის კოდექსი. ის 2006 წელსაა მიღებული და პროგრამისადმი ნდობის გაზრდას ისახავს მიზნად.

კოდექსის 15 თავი პროგრამაში მრავალფეროვნების ასახვას ეხება. აქ ცალკე ქვეთავებაადაა განხილული, როგორ უნდა აშუქებდეს მაუნყებელი რელიგიურ, ეთნიკურ, სექსუალურ უმცირესობებთან დაკავშირებულ საკითხებს. რა ტერმინოლოგიას უნდა იყენებდეს ქალებთან და განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირებთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქებისას და ა.შ.

ზოგადად, კოდექსის ამ თავის მიზანს წარმოადგენს „სრულფასოვნად და სამართლიანად გააშუქოს საქართველოში მცხოვრები ყველა ხალხი და კულტურა, პატივი სცეს ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების უფლებებს და ხელი შეუწყოს მათ განვითარებას“.¹¹

მაუნყებლებს გარკვეულ რეგულაციას უწესებს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიაც, რომლის მე-7 მუხლის მიხედვით: „ჟურნალისტს უნდა ესმოდეს მედიის მიერ დისკრიმინაციის წახალისების საფრთხე; ამიტომ ყველაფერი უნდა იღონოს ნებისმიერი პირის დისკრიმინაციის თავიდან ასაცილებლად რასის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებების, ეროვნული ან სოციალური წარმოშობის საფუძველზე ან რაიმე სხვა ნიშნით“.

ამას გარდა, აუცილებლად უნდა მოვიყვანოთ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, რომლის მე-10 თავის მიხედვით: „ყველას აქვს უფლება გამოხატვის თავისუფლებისა. ეს უფლება მოიცავს პირის თავისუფლებას, ჰქონდეს შეხედულებები, მიიღოს ან გაავრცელოს ინფორმაცია თუ მოსაზრებები საჯარო ხელისუფლების ჩაურევლად და სახელმწიფო საზღვრების მიუხედავად“.

მოყვანილი მუხლი, თავის მხრივ, მედიასაც ავალდებულებს, პატივი სცეს საზოგადოების ყოველი წევრის უფლებას, გაავრცელოს ნებისმიერი ჯგუფისთვის საჭირო ინფორმაცია და იყოს აუდიტორიის თითოეული წარმომადგენლის ინტერესების დამცველი.

ლიტერატურის მიმოხილვა: ემპირიული ნაწილის სწორად გააზრებასა და განხილვაში მრავალფეროვნების გაშუქებასთან დაკავშირებით არსებული ლიტერატურა დაგვეხმარა.

თავისუფალი ინსტიტუტის სახელმძღვანელოში – „თავისუფლება“ გამოქვეყნებულია მასმედიის მრავალფეროვნების ინსტიტუტის დირექტორის, მილიცა პეშიცის ნაშრომი „მრავალფეროვნების გაშუქება: მედია – საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართვის საშუალება“.

„მრავალფეროვნების“ დაბალანსებული, სამართლიანი და ზუსტი ასახვა საშუალებას აძლევს ჟურნალისტებს, უფრო მრავალსახოვანი გახადონ და გაამდიდრონ მედია; უფრო მჭიდრო კონტაქტი დაამყარონ აუდიტორიასთან; მოიპოვონ იმათი ნდობაც, ვისაც მიაჩნდა, რომ მედია არ ასახავდა მათ ცხოვრებას და შეხედულებებს“.¹² – აღნიშნულია ნაშრომში.

¹¹ საზოგადოებრივი მაუნყებლის ქცევის კოდექსი. 2006 წ. თავი 15. გვ 46.

¹² მილიცა პეშიცი – „მრავალფეროვნების გაშუქება: მედია – საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართვის საშუალება“; „თავისუფლება“ 2003 წ. 10 .

აქვე ავტორი სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში ჩატარებული მონიტორინგის ძირითად დასკვნებსა და მრავალფეროვნების ინსტიტუტის რეკომენდაციებს გვთავაზობს უმცირესობებთან დაკავშირებული საკითხების პროფესიონალურად გაშუქებისათვის.

„მედია ეთიკა და პროფესიული სტანდარტები“ – მედიის განვითარების ფონდის მიერ გამოცემული თვითრეგულირების გზამკვლევა, რომლის ცალკეული თავები ჰომოფობიასთან, სექსუალურ ძალადობასა და შშმ პირებთან დაკავშირებული მასალების განხილვას ეთმობა. გზამკვლევაში აღნიშნული კუთხით 2013 წელს სხვადასხვა მედიასაშუალებებში აღმოჩენილი ხარვეზები და რეკომენდაციებია გაერთიანებული.

რაც შეეხება „მრავალფეროვნების გაშუქების სახელმძღვანელოს“, ის დევიდ ტალერის ავტორობით „მედიის მრავალფეროვნების ინსტიტუტმა“ 2004 წელს გამოსცა. მასში გარკვეული მაგალითები და რეკომენდაციებია წარმოდგენილი, თუ როგორ უნდა იმუშაოს ჟურნალისტმა მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე.

ცალკეულ თავებადაა დაყოფილი ზოგადი რეკომენდაციები, ასევე გენდერთან, სექსუალურ, ეთნიკურ, რელიგიურ უმცირესობებთან დაკავშირებული კონკრეტული ქეისები და რჩევები.

მრავალფეროვნების ცალკეულ განზომილებებზე მედიის განვითარების ფონდსაც აქვს გამოქვეყნებული რამდენიმე კვლევა, რომლებიც გენდერულ და ეთნიკურ უმცირესობებს შეეხება.

ერთ-ერთი ბოლო ანგარიში, რომლის ცალკეულ კომპონენტს მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება შეადგენს, ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიას ეკუთვნის. ის საქართველოს საზოგადოებრივ მაუწყებლებს შეეხება და 2014 წლის 15 ოქტომბრიდან 15 დეკემბრამდე პერიოდს მოიცავს.

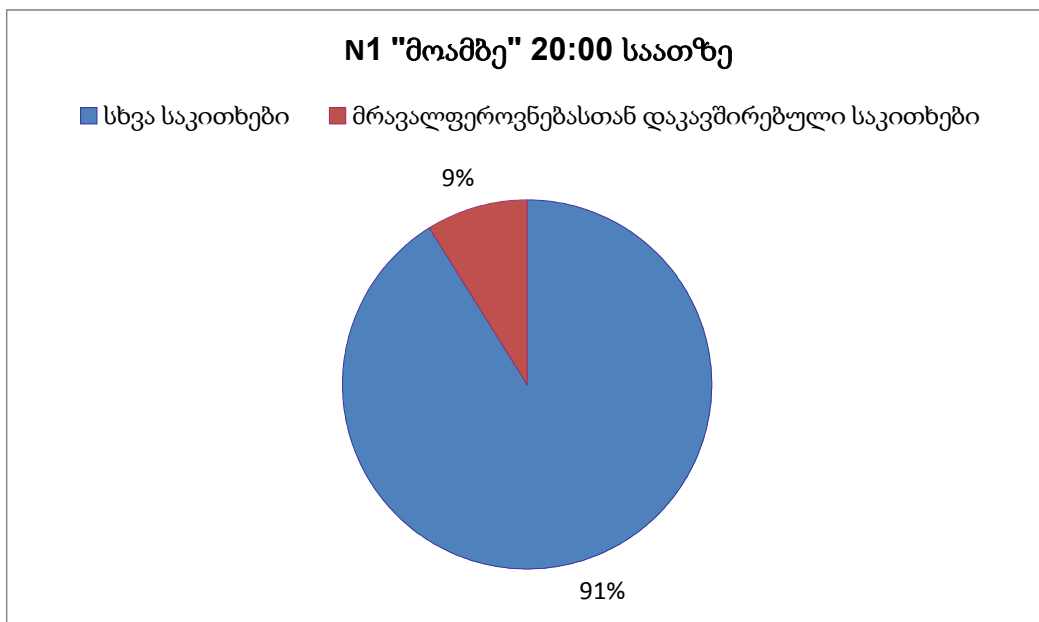
კვლევაში ცალკე თავი ეთმობა სოციალურ თემატიკას, უმცირესობებსა და მათ ინტეგრაციას. ანგარიშის მიხედვით, სხვადასხვა დაუცველი ფენების შესახებ თემები ცალკეულ საინფორმაციო გამოშვებებში მაშინ ხდებოდა აქტუალური, როცა მიმდინარე ახალ ამბებს უკავშირდებოდა.

მონაცემთა ანალიზი

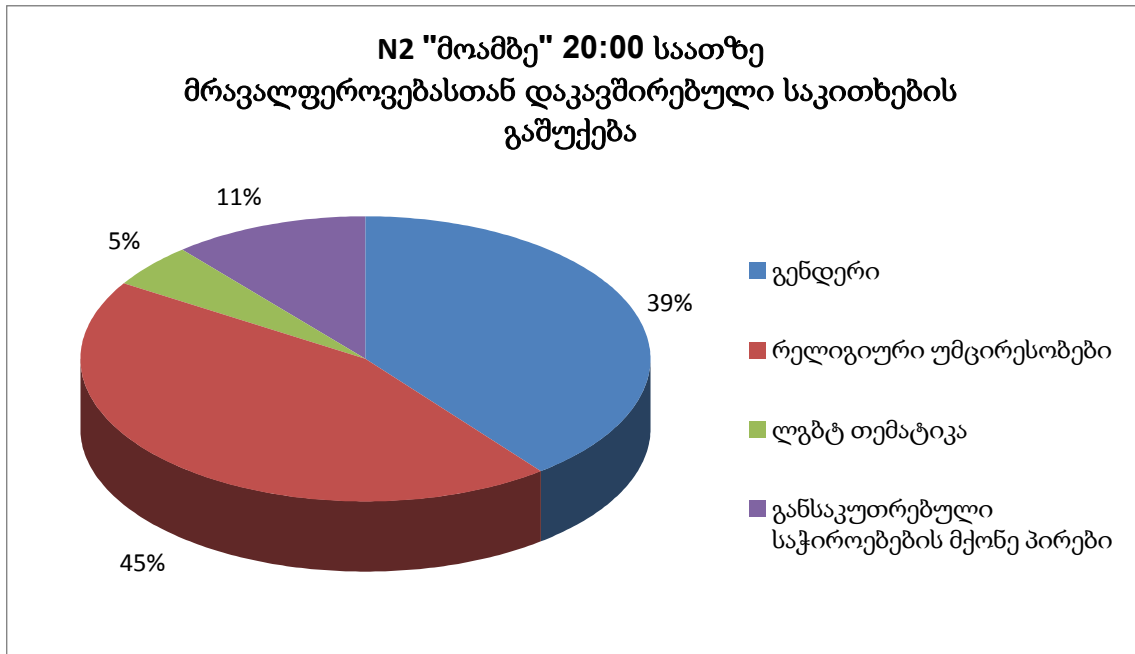
რაოდენობრივი კვლევის შედეგები

➤ კვლევის პირველი პერიოდი

რაოდენობრივმა კვლევამ აჩვენა, რომ საზოგადოებრივი მაუწყებლის მთავარ საინფორმაციო გამოშვებაში გასული 182 თემიდან მრავალფეროვნების საკითხებს მხოლოდ 18 მათგანი შეეხებოდა, რაც საერთო ეთერის 9%-ს შეადგენს (დიაგრამა 1).

რაც შეეხება თვითონ მრავალფეროვნების პირველად განზომილებებს, უმცირესობებთან დაკავშირებული თემატიკის საერთო რაოდენობაში (18 თემა) მათი მიმართება შემდეგნაირი იყო: გენდერი – 39%, რელიგიური უმცირესობები – 44%, ლგბტ თემატიკა – 6%, განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირები – 11% (დიაგრამა 2).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გენდერთან დაკავშირებული თემატიკის სრული უმრავლესობა მიმდინარე ახალ ამბებს გადმოსცემდა. მოცემული 39%-დან არცერთი მასალა არ მომზადებულა მედიის ინიციატივით. თითოეული მათგანი იმ პერიოდში განვითარებული მოვლენების, აქციების, ანგარიშების, სამთავრობო შეხვედრებისა და ინიციატივების მექანიკურ ასახვას წარმოადგენდა.

აღნიშნული ტენდენცია მეორდება დანარჩენ შემთხვევაშიც. განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირებით, ლგბტ თემატიკითა და რელიგიური უმცირესობების პრობლემატიკით დაინტერესების მიზეზი მიმდინარე დაპირისპირება ან პროტესტი გახდა.

პირველი პერიოდისგან განსხვავებით, კვლევის მეორე მონაკვეთში (14.12.15-28.12.15) არცერთი წუთი დათმობია საქართველოში მცხოვრებ უმცირესობებთან დაკავშირებულ საკითხებს.

თუ მოცემულ ორკვირიან (14 დღიან) პერიოდებს შევადარებთ დავინახავთ, რომ კვლევის პირველ პერიოდში მრავალფეროვნების საკითხებს ყველაზე მეტი დრო დაეთმო მესამე დღეს – 22 ოქტომბერს, როცა ადიგენის რაიონში ადგილობრივმა მუსლიმებმა საპროტესტო გამოსვლები დაიწყეს. სიტუაციის განმუხტვასთან ერთად უმცირესობებთან დაკავშირებული მასალების რაოდენობაც იკლებს, ბოლო დღეებში კი წულს უტოლდება (დიაგრამა 3).

თვისობრივი კვლევის შედეგები:

რაც შეეხება თვისობრივ ნაწილს, მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქებისას, მედია მხოლოდ ფაქტების კონსტანტაციას ახდენდა, არ ჩანდა ანალიზი და თემატიკა სიღრმისეულად არ იყო გაშუქებული. დარღვევები გამოვლინდა შემდეგი მიმართულებით:

უმცირესობები, როგორც მასალის „სუბიექტები“ და არა „ობიექტები“

ოცი ოქტომბრის მთავარ საინფორმაციო გამოშვებაში ბოლო თემად გავიდა ქართულ-ერაული ურთიერთობის 26 საუკუნოვანი იუბილე. ღონისძიებას ისრაელიდან 120-კაციანი სამთავრობო დელეგაცია სტუმრობდა. კომენტარი მხოლოდ პრემიერ-მინისტრმა და დელეგაციის ერთ-ერთმა წევრმა გააკეთეს. სიუჟეტში არ იყო წარმოდგენილი საქართველოში მცხოვრები ებრაელების მოსაზრება.

სოფელ მოხეში რელიგიური უმცირესობების საპროტესტო აქცია 22 ოქტომბრის „მოამბის“ მთავარ თემად იქცა. გამოშვების ბოლოს, ვასილ ივანოვ-ჩიქოვანის ბლოკი სოფელ მოხაში მდებარე შენობის გარშემო არსებული დაპირისპირების გამო, აქციის დროს დაკავებული თოთხმეტი ადგილობრივი მუსლიმის მდგომარეობასა და სამართალდამცავებთან შეტაკებას შეეხებოდა. ჟურნალისტის კითხვებს სახალხო დამცველთან არსებული რელიგიური საბჭოს წევრი სოფიო შამანირი და უმცირესობებთან დაკავშირებულ საკითხებზე საქართველოს პრეზიდენტის მრჩეველი ანი კაციტაძე პასუხობდა. ბლოკში მონაწილეობა არ მიუღია რელიგიური უმცირესობების წარმომადგენელს. აღნიშნულის მიზეზი ჟურნალისტს არ განუმარტავს.

ეთნიკური, რელიგიური თუ სოციალური დაპირისპირების სათავეებთან მისვლა და რეალური მიზეზების ძიება;

ქალთა მიმართ ძალადობის წინააღმდეგ მიმართული კამპანია და სოფელ მოხეში მიმდინარე დაპირისპირება „მოამბის“ მთავარ გამოშვებაში რამდენიმე დღის განმავლობაში აქტიურად შუქდებოდა.

23 ოქტომბერს საინფორმაციო გამოშვების მთავარ თემად კვლავ სოფელ მოხეს ინციდენტი დარჩა. ადგილობრივი მუსლიმები შენობის სტატუსსა და აქციის მონაწილეების დაკავების ფაქტს აპროტესტებდნენ. შეწყვეტილი იყო სასწავლო პროცესიც. როგორც სიუჟეტში ერთ-ერთი ადგილობრივი მუსლიმი აცხადებდა, ბავშვებს სკოლაში რელიგიური ნიშნით დისკრიმინაციის გამო არ უშვებდნენ.

მიუხედავად ჩამოთვლილი ფაქტებისა ამავე თემაზე მომზადებული მასალებში არცერთი ნუთი დათმობია ჟურნალისტის მხრიდან შემდეგი საკითხების დაზუსტებასა და გამოძიებას:

1. პრობლემის წარმოშობის რეალური მიზეზების ძიება, რაც შესაძლოა დისკრიმინაციის ფაქტები იყოს;

2. სკოლაში არსებული სიტუაცია და სასწავლო დაწესებულებებში რელიგიური უმცირესობების მიმართ დამოკიდებულება;

3. აქციის მონაწილეების დაკავების ლეგიტიმურობა და პოლიციის მხრიდან ძალის გადამეტების შესაძლებლობის გამოძიება.

რაც შეეხება ქალთა მიმართ ძალადობას, ამ შემთხვევაში სიუჟეტები მხოლოდ კანცელარიასთან მიმდინარე აქციებს, „ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის“ მიერ დაგეგმილი კვლევას, სამთავრობო ინიციატივებსა და სახალხო დამცველის ანგარიშს შეეხებოდა. მასალებში არ უმსჯელიათ პრობლემების წარმოშობის რეალურ მიზეზებსა და ამ მხრივ არსებულ საჭიროებებზე.

უმცირესობების რეალური ინტერესების, საჭიროებების ჩვენება

აღნიშნული პუნქტი, პირველ რიგში, გულისხმობს მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების ინტენსიურ, პოზიტიურ გაშუქებას უმცირესობების რეალური საჭიროებების ჩვენებით.

მონიტორინგის პროცესში „მოამბეში“ ერთადერთი სიუჟეტი შეეხო განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირებს. 21 ოქტომბერს გასულ მასალაში „შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების მშობელთა კომიტეტის“ მიერ მთავრობის სახელზე მომზადებულ პეტიციაზე ისაუბრეს. სიუჟეტში 16 წლის გიორგის მაგალითზე აჩვენეს ის პრობლემები, რომლებიც ამ კუთხით ქვეყანაში არსებობს. რაც შეეხება კომენტარებს, მთავარ მოთხოვნებსა და პრობლემებზე შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების მშობელთა კომიტეტის ნევრმა – ნათია შარვაძემ ისაუბრა. საზოგადოების მხრიდან დამოკიდებულების შეცვლასა და აღსრულების მექანიზმების არაეფექტურობაზე გაამახვილა ყურადღება „კოალიცია დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის“ თავმჯდომარემ რატი იონათამიშვილმა. მიუხედავად იმისა, რომ თვითონ რატი იონათამიშვილი განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირია, სიუჟეტში ნაკლებად ჩანდა თავად პრობლემის წინაშე მდგარი პირების სურვილები და საჭიროებები. ეს კი მიუთითებს იმაზე, რომ „მოამბის“ მიზანი არა პრობლემებზე საუ-

ბარი და მათი მოგვარების გზების ჩვენება, არამედ კომიტეტის მიერ მომზადებული პეტიციის წარდგენის პროცესის გაშუქება იყო.

სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების მიმართ არსებული დამოკიდებულებების სწორად, სიძულვილის ენის გარეშე გადმოცემა.

29 ოქტომბრის „მომამბეში“ ერთ-ერთი სიუჟეტი შეეხებოდა არსამთავრობო ორგანიზაციების მოთხოვნას, რომლის მიხედვითაც, მესამე სექტორის ზოგიერთი წარმომადგენელი დიასპორის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის მოადგილეს თანამდებობის დატოვებისკენ მოუწოდებდნენ. მათი პროტესტი საგაზეთო პუბლიკაციას უკავშირდებოდა, რომლის საფუძველზეც არასამთავრობო ორგანიზაცია „იდენტობას“ გენერალური დირექტორი ირაკლი ვაჭარაძე სანდრო ბრეგაძეს მუქარაში ადანაშაულებდა.

სტატიაში სანდრო ბრეგაძე ერთუჯრედიანს უწოდებს ვაჭარაძეს, რომელმაც პატრიარქზე გამოთქვა საკუთარი აზრი და მოლაღატედ მოიხსენია. ბრეგაძის არგუმენტით მის რელიგიურ გრძნობებს მიაყენეს შეურაცხყოფა.

სიუჟეტში ორივე მხარესთან ერთად მოყვანილია საპარლამენტო უმრავლესობის წევრის, გედევან ფოფხაძის კომენტარიც, რომელიც დიასპორის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის მოადგილეს თმენის ვალდებულებას ახსენებს.

მასალაში მხოლოდ აღნიშნული დისკრიმინაციის ფაქტია გადმოცემული რეალური პრობლემის განხილვის გარეშე. აღნიშნული კიდეც ერთხელ მიუთითებს, რომ უმცირესობებთან დაკავშირებული პრობლემები კონფლიქტის, მათ მიმართ სიძულვილის ენის გამოყენებისა და დისკრიმინაციის დროს ხდება აქტუალური. ამ უკანასკნელ შემთხვევაშიც, მასალა მხოლოდ კონკრეტულ, ნეგატიურ ფაქტზეა აქცენტირებული.

მოვლენების განვითარების ბოლომდე გაშუქება როგორც მონიტორინგის რაოდენობრივი კვლევის შედეგი აჩვენებს, მოამბე მონიტორინგის პერიოდის ბოლო ეტაპზე არ შეხებია მრავალფეროვნების საკითხებს არცერთ კონტექსტში.

სოფელ მოხეში დაპირისპირების შესახებ მოამბის ბოლო მონაცემებით გამგეობამ რეაბილიტაციის პროცესი შეაჩერა, შენობას პოლიცია იცავს, დაკავებული თოთხმეტი პირიდან სამი გამოუშვეს, დანარჩენი თერთმეტისთვის განაჩენი არ გამოუტანიათ, მხარეებს შორის კონსულტაციები მიმდინარეობს შენობის სტატუსის დასადგენად და კონკრეტული მხარის მფლობელობაში გადასაცემად. აღნიშნულის შემდეგ, მონიტორინგის პროცესში, „მომამბე“ თემას აღარ დაბრუნებია.

არ გაშუქებულა ასევე 21 ოქტომბერს „შშმ პირების მშობელთა კომიტეტი“ მიერ შედგენილი პეტიციის შედეგები. კერძოდ, მოთხოვნების შეუსრულებლობის შემთხვევაში სიუჟეტის ბოლოს „შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების მშობელთა კომიტეტმა“ აქცია დააანონსა, თუმცა მონიტორინგის პერიოდში საზოგადოებრივი მაუწყებელი თემას აღარ დაბრუნებია. აქედან გამომდინარე, საზოგადოებისთვის უცნობი დარჩა დაიწყო თუ არა შესაბამისმა უწყებებმა პრობლემების მოგვარებაზე ზრუნვა, ახლა რა მდგომარეობაში არიან სიუჟეტის გმირები და ზოგადად რა კეთდება განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირების საზოგადოებაში მეტად ინტეგრირებისთვის.

რაც შეეხება კვლევის მეორე ეტაპს, ამ პერიოდისთვის „მომამბის“ პრიორიტეტი ვიზალიზირალიზაცია, სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლედ ლევან მურუსიძის დანიშვნა, ე.წ. შეწყალების საქმე და სამთავრობო ცვლილებები აღმოჩნდა.

წინა პერიოდისგან განსხვავებით, მთავარი საინფორმაციო გამოშვება საერთოდ არ შეხებია მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

25 დეკემბრის „მომამბეში“ ერთ-ერთი ბოლო თემა კათოლიკური შობა და მისი აღნიშვნა იყო. სიუჟეტში მიმოიხილეს როგორ შეხვდა კათოლიკური სამყარო დღესასწაულს. მოყვანილი იყო ნაწყვეტი რომის პაპის საშობაო ქადაგებიდანაც.

მასალაში არცერთი წუთი დათმობია საქართველოში მცხოვრებ რელიგიური უმცირესობის წარმომადგენლებს. არც ბაპტისტურ-ევანგელისტურ და კათოლიკურ ეკლესიებში გამართული ღვთისმსახურებების ამსახველი ვიდეომასალა გაუშვიათ ეთერში და არც შესაბამისი კონფესის წარმომადგენლისთვის მიუციათ საშუალება გამოეხატათ საკუთარი ემოციები და მოსაზრებები.

ძირითადი მიგნებები:

მედია მრავალფეროვნების საკითხებს მხოლოდ მიმდინარე, დაძაბული მოვლენების შემთხვევაში აშუქებდა;

მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ საკითხების გაშუქებისას საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხის მთავარი საინფორმაციო გამოშვება, უმეტესად, პროტოკოლური ნიუსებით შემოიფარგლებოდა;

ჟურნალისტები ბოლომდე არ მიყვებიოდნენ თემას და არ გვაჩვენებდნენ სიტუაციის განვითარებას ან პრობლემის მოგვარების გზებს;

პოზიტივთან დაკავშირებულ მასალებში უმცირესობები წარმოდგენილნი იყვნენ როგორც მასალის ობიექტები. როგორც მოვლენის სუბიექტებს, ზოგიერთ შემთხვევაში, არ ეძლეოდათ საკუთარი აზრის დაფიქსირების საშუალება.

მონიტორინგის პროცესში არ გასულა სიუჟეტი უმცირესობების ცხოვრების, კულტურისა და შეხედულებების შესახებ, რაც ხელს შეუშლიდა სტერეოტიპების ჩამოყალიბებას.

დასკვნა:

საზოგადოებრივი მაუწყებელი საკუთარი ქცევის კოდექსის მთავარ მიზანს „სრულფასოვნად და სამართლიანად გააშუქოს საქართველოში მცხოვრები ყველა ხახლი და კულტურა, პატივი სცეს ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების უფლებებს და ხელი შეუწყოს მათ განვითარებას“ პერიოდულად ემსახურება.

კვლევის ორმა სხვადასხვა პერიოდმა ცხადყო, რომ საზოგადოებრივი მაუწყებლის ობიექტივში მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხები მხოლოდ კონფლიქტური სიტუაციის, რადიკალიზმის, დაძაბულობისა და ნეგატივის შემთხვევაში ხვდება.

ამასთან უნდა ითქვას, რომ მთავარი საინფორმაციო გამოშვების დღის წესრიგს მიმდინარე მოვლენები, საპროტესტო აქციები, პრესკონფერენციები და პოლიტიკოსების კომენტარები ადგენს, თავად მედია კი იშვიათად ხდება უმცირესობებთან დაკავშირებული საკითხების წინ წამოწევისა და განხილვის ინიციატორი, განსაკუთრებით პოზიტიურ კონტექსტში.

რეკომენდაციები:

1. საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველმა არხმა და მისმა მთავარმა საინფორმაციო გამოშვებამ, როგორც საზოგადოების წინაშე განსაკუთრებული ვალდებულებების მქონე გადაცემამ, პრიორიტეტული უნდა გახადოს მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება;

2. უმცირესობებისათვის საეთერო დროის დათმობა არ უნდა მოხდეს მხოლოდ ნეგატივისა და დაპირისპირების შემთხვევაში;

3. საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა ხელი უნდა შეუწყოს უმცირესობების მიმართ შემრიგებლური და ტოლერანტული დამოკიდებულებების ჩამოყალიბების პროცესს;

4. „მოამბემ“ უნდა გააშუქოს უმცირესობების ყოველდღიური ცხოვრება, მათი შეხედულებები, ინტერესები, რათა საზოგადოებამ შეძლოს რეალური სურათის დანახვა და მიღება;

5. საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხის წარმომადგენლებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხების ინტენსიური და სისტემური გაშუქება ხელს შეუშლის სტერეოტიპებისა და მასტიგმატიზირებელი შეხედულებების ჩამოყალიბებას.

ბოლოს შეიძლება აღინიშნოს, რომ სამაუწყებლო მედიამ, როგორც მასობრივი კომუნიკაციის ფართოდ გავრცელებულმა საშუალებამ საზოგადოების ნებისმიერი წარმომადგენლის ინტერესი უნდა დაიცვას. ის ვალდებულია თითოეული მათგანის ხმა მიიტანოს აუდიტორიამდე. ეს ვალდებულება შესაძლებელია ორმხრივად მომგებიანი აღმოჩნდეს. ერთი მხრივ საზოგადოებისთვის, რო-

მელიც სწორედ რომ უმცირესობებისგან შედგება. მეორე მხრივ კი მედიისთვის – „ამ შემთხვევაში მასმედიის წარმომადგენლები მოვლენათა უფრო ფართო სპექტრს გააშუქებენ, მათ საშუალება მიეცემათ ამჟამად ვიწროდ დაყოფილი ბაზრის უფრო დიდი ნაწილი დაიკავონ. ისინი აღმოაჩენენ, რომ შეუძლიათ გააძლიერონ თავიანთი კავშირები პოტენციურ აუდიტორიასთან, განსაკუთრებით კი მათთან, ვისაც არასდროს უგრძვნიათ, რომ მათ ცხოვრებასა და პერსპექტივებს პატივს სცემენ ან კარგად აშუქებენ“ (დევიდ ტალერი).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. „მედია ეთიკა და პროფესიული სტანდარტები“, 2013.
2. „თავისუფლება“ – თავისუფლების ინსტიტუტის სახელმძღვანელო, 2014.
3. „მრავალფეროვნების გაშუქების სახელმძღვანელო“, 2004.
4. საზოგადოებრივი მაუწყებლის ქცევის კოდექსი, 2006.
5. საქართველოს კანონი მაუწყებლობის შესახებ.
6. მაუწყებელთა ქცევის კოდექსი.
7. ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია.
8. დევიდ ტალერი – „მრავალფეროვნების გაშუქების სახელმძღვანელო“, 2004, გვ.17.

დავით თოთაძე

კავკასიის უნივერსიტეტი, ბაკალავრიატი,
ხელმძღვანელი: პროფესორი აკაკი ცომაია

სოციალური მენარმეობა და საქართველო

უკანასკნელი 20 წლის მანძილზე სულ უფრო ხშირად ისმის ტერმინი „სოციალური მენარმეობა“. იგი გასული საუკუნის 70-იან წლებში არამომგებიანი ორგანიზაციების მიერ დამკვიდრდა, როდესაც მათ დაიწყეს საკუთარი ბიზნესების ამოქმედება უსახლკარო, შშმ და სხვა რისკის ქვეშ მყოფი ადამიანებისათვის სამუშაო ადგილების შესაქმნელად. მისი განსაკუთრებით დინამიური განვითარება 90-იანი წლებიდან დაიწყო. მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური მენარმეობის სამოქმედო არეალი მსოფლიოს მასშტაბით სულ უფრო იზრდება, ტერმინის ერთმნიშვნელოვანი და მკაფიო განმარტება დღემდე არ არსებობს.

დღეს სხვადასხვა ქვეყანაში სოციალური მენარმეობა განსხვავებული პრაქტიკით ხორციელდება და, შესაბამისად, სხვადასხვაგვარად განიმარტება. თუმცა ყველა ამ განმარტებას ერთი რამ აქვს საერთო, ეს არის ბიზნეს მიდგომა სოციალური მიზნებისთვის. იმისთვის, რომ სოციალური მენარმეობის არსი უკეთ გახდეს გასაგები, გავეცნოთ მის ერთ-ერთ განმარტებას. სოციალური მენარმეობის ალიანსის (Social Enterprise Alliance)¹³ განმარტებით, სოციალური საწარმო არის „ორგანიზაცია ან საწარმო, რომელიც ახორციელებს სოციალურ მისიას სამენარმეო, შემოსავლის მომტანი სტრატეგიებით“. სოციალურ საწარმოებს შეიძლება ჰქონდეთ სხვადასხვა ფორმა და ზომა, თუმცა ყველა მათგანს აქვს მკვეთრად გამოხატული მახასიათებლები, რაც განასხვავებს მათ ჩვეულებრივი სამენარმეო საქმიანობისგან. 1996 წელს შექმნილმა ევროპულმა კვლევითმა ქსელმა (European Research Network – EMES)¹⁴, რომლის მიზანსაც სოციალური მენარმეობის ირგვლივ თეორიული და პრაქტიკული ცოდნის ჩამოყალიბება წარმოადგენს, შეიმუშავა გარკვეული კრიტერიუმები,¹⁵ რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს სოციალური საწარმო. კრიტერიუმები სამ ჯგუფად არის დაყოფილი: ეკონომიკური (The economic criteria), სოციალური (The social criteria) და თანამონაწილეობითი (The governance criteria) მართვის კრიტერიუმები. არ არის აუცილებელი, რომ სოციალური საწარმო აკმაყოფილებდეს შემუშავებულ ცხრავე კრიტერიუმს. ეს არის ერთგვარი „იდეალური სოციალური საწარმოს“ მახასიათებლები და წარმოადგენს თვითშეფასების ინსტრუმენტს სოციალური საწარმოებისთვის.

სოციალური საწარმო იმყოფება სამი სექტორის: სახელმწიფო, კერძო და მესამე სექტორის გზაჯვარედინზე. მათი გადაკვეთა იძლევა ძალიან კარგ საფუძველს მესამე სექტორის განვითარებისათვის. მესამე სექტორში სოციალური საწარმოების შექმნა განაპირობა სექტორში და ზოგადად გარემოში არსებულმა დინამიკამ. ამ ცვლილებების შედეგად ფონდება ან შეითავსეს ეკონომიკური საქმიანობები ან შეიქმნა ორგანიზაციები, რომლებიც სოციალურ საწარმოებად ჩამოყალიბდნენ.

იმისათვის, რომ უფრო ცხადად დავინახოთ თუ რა ადგილი უკავია სოციალურ მენარმეობას არსებულ ორგანიზაციათა შორის, რომლებიც სოციალურ აქტივობებს ახორციელებენ, გამო-

¹³ www.socialenterprise.us.

¹⁴ www.emes.net.

¹⁵ საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი (2013) სოციალური მენარმეობის სახელმძღვანელო. http://www.segeorgia.org/FILES/doc/11_სოცმენარმეობის%20სახელ.pdf გვ. 10-11.

რაც შეეხება სოციალურ მენარმებს, ესენი არიან ადამიანები, რომლებიც თავიანთ თავზე იღებენ სამენარმეო საქმიანობის გარკვეულ რისკს მათი ორგანიზაციების ბენეფიციარების სასარგებლოდ. ტრადიციულად, ბიზნესში მენარმეები რისკს იღებენ საკუთარი, ან ბიზნესის მფლობელების სასარგებლოდ. ეს მნიშვნელოვანი განსხვავებაა და ეს განსხვავება უკავშირდება ორგანიზაციათა მისიას. საზოგადოებრივ (არამომგებიან) ორგანიზაციებში ლიდერები, თანამშრომლები იღებენ გადაწყვეტილებას, გასწიონ სამენარმეო საქმიანობა და შესაბამისად თავის თავზე აიღონ მეტი რისკი, იმ მიზნით, რომ უკეთ შეასრულონ ორგანიზაციის მისია.

სოციალური სანარმოს იურიდიულ-ორგანიზაციული ფორმები და საგადასახადო რეგულირება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში

სოციალურ სფეროში მესამე სექტორის როლის აღორძინების ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზი ის სიძნელებები იყო, რომლებიც გაჩნდა სახელმწიფო სოციალური დაცვის სისტემებში. შეიძლება ითქვას, რომ ბევრ ქვეყანაში სოციალური დაცვის სახელმწიფო მოდელმა ვერ გაამართლა. იგი სრულად ვერ აკმაყოფილებდა მოქალაქეების მიერ ნაყენებულ მოთხოვნებს. მესამე სექტორი სწორედ ამ დროს გამოდის ასპარეზზე. იგი ითავსებს გარკვეულ ფუნქციებს და ცდილობს ინოვაციური მიდგომებით გადაწყვიტოს ურთულესი პრობლემები. ევროპაში მესამე სექტორი მოიცავს სხვადასხვა ტიპის ორგანიზაციებს, როგორცაა კოოპერატივები, ასოციაციები, ფონდები და ა.შ. ორგანიზაციათა ეს ჯგუფი ხშირად მოიხსენიება როგორც „სოციალური ეკონომიკის“ ორგანიზაციები. რაც შეეხება სოციალური სანარმოს განვითარებას, პირველი იმპულსი ევროპაში იტალიის კოოპერატიული მოძრაობიდან განვითარდა. 1991 წელს იტალიის პარლამენტმა მიიღო კანონი, რომელმაც შემოიტანა კოოპერატივების ახალი, სპეციალური ფორმა „სოციალური კოოპერატივი“. მას შემდეგ ევროპაში სოციალური მენარმეობა სწრაფად იწყებს განვითარებას. ზოგიერთ მათგანში კანონმდებლობით განისაზღვრა სოციალური სანარმოს იურიდიული ფორმაც. ამ ტიპის საქმიანობას ხელისუფლების ორგანოებისგან მრავალ ქვეყანაში საკმაოდ მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა აქვს. ასევე მნიშვნელოვანია საკითხისადმი ინტერესი და მხარდაჭერა ევროკავშირში. 2011 წელს ევროკავშირმა წამოიწყო ახალი ინიციატივა სოციალური მენარმეობის მხარდასაჭერად, რომელიც მის წევრ ქვეყნებში სოციალური მენარმეობის ხელშემწყობი გარემოს განვითარებას გულისხმობს. სოციალური სანარმეობის სფეროები მრავალფეროვანია და მათი სოციალური მისია შესაძლოა სხვადასხვა სფეროს მოიცავდეს. მიუხედავად ამისა, ევროპაში განსაკუთრებით გავრცელდა სოციალური სანარმეობი, რომელთა მიზანია „ინტეგრაცია დასაქმების გზით“ (Work Integration Social Enterprise – WISE)

ამერიკის შეერთებულ შტატებში არამომგებიანი ორგანიზაციები მსგავს საქმიანობას XIX საუკუნის ბოლოდან ახორციელებენ. ეკონომიკური მიდგომების გამოყენებით სხვადასხვა სოციალური პრობლემის მოგვარების მაგალითები არასამენარმეო ორგანიზაციების მიერ განსაკუთრებით გაიზარდა 70-იანი წლების შემდეგ, როდესაც სულ უფრო და უფრო მეტმა ორგანიზაციამ წამოიწყო ბიზნეს ტიპის საქმიანობა სხვადასხვა სოციალურად დაუცველი ჯგუფებისათვის სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით და ასევე გამოჩნდნენ პირველი მიკროსაკრედიტო ორგანიზაციები. 1980 წელს ბილ დრეიტონმა (Bill Drayton)¹⁸ პირველად გააჟღერა ტერმინი „სოციალური სანარმო“. აშშ-ში სოციალური მენარმეობის ორი მიდგომა¹⁹ განვითარებული. პირველი – საბაზრო პრინციპების სკოლა, ხოლო მეორე – ინოვაციასა და ინოვაციურ ლიდერებზე დამყარებული სკოლა.

სოციალური მენარმეობის ადგილი ქვეყნის ეკონომიკაში დამოკიდებულია ისტორიულ, ეკონომიკურ, კულტურულ ფაქტორებზე და იმაზე თუ რა ურთიერთობა აქვს სოციალურ სანარმოებს საჯარო ორგანიზაციებთან.

¹⁸ ორგანიზაცია „Ashoka-ს“ დამფუძნებელი. <https://www.ashoka.org/team/drayton>

¹⁹ საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი (2013). სოციალური მენარმეობის სახელმძღვანელო. http://www.segeorgia.org/FILES/doc/11_socmewarmeobis%20saxel.pdf გვ.3-5.

საზღვარგარეთის ქვეყნებში (დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, გერმანია, პოლონეთი, იტალია, ფინეთი, ჩეხეთი, სლოვენია, კანადა და ბრაზილია) სოციალური საწარმოების სამართლებრივი რეგულირება და შექმნის წესი განისაზღვრება, როგორც სამენარმეო კანონმდებლობის (Law on Enterprises, Law on Social Entrepreneurship, Commercial Law) მიხედვით, ასევე ასოციაციების, ფონდებისა და საქველმოქმედო ორგანიზაციების შესახებ კანონმდებლობით (Law on Associations, Law on Foundations, Charity Law). აღნიშნული კანონმდებლობით განისაზღვრება სოციალური საწარმოების სამართლებრივი ფორმები: შეზღუდული პასუხისმგებლობის საწარმო, კოოპერატივი, კორპორაცია და ა.შ. სოციალური საწარმოები შეიძლება დაფუძნდეს როგორც ასოციაციების, ასევე ფონდების სახით. ქვემოთ ჩამოთვლილ ქვეყნებში საგადასახადო კანონმდებლობის მიხედვით მოქმედებს ორი სახის საგადასახადო შეღავათი: გადასახადის შემცირება და საგადასახადო კრედიტი. გადასახადის შემცირება გულისხმობს საგადასახადო განაკვეთის შემცირებას, ხოლო საგადასახადო კრედიტი კი გადასახდელი თანხის შემცირებას.

დიდი ბრიტანეთი: სოციალური საწარმოები თავისუფლდებიან საშემოსავლო, მოგების, მიწის, სამემკვიდრეო და კაპიტალური შემოსავლების²⁰ გადასახადისგან. ასევე ორგანიზაციები არ იხდიან გადასახადს საინვესტიციო საქმიანობიდან მიღებულ შემოსავალზე. სოციალური საწარმოს საქმიანობა წარმოადგენს დღგ-ს 20%-იან დაბეგვრის ობიექტს, იმ შემთხვევაში თუ მისი საქონლისა და მომსახურების მთლიანი ღირებულება წელიწადში აღემატება 77000 ფუნტ სტერლინგს, ხოლო თუ აღნიშნული ღირებულება 77000 ფუნტ სტერლინგზე ნაკლებია, მაშინ დღგ-ს განაკვეთი მცირდება 5%-ით.

საფრანგეთი: საგადასახადო კანონმდებლობით ყველა ის სოციალური ასოციაცია, კორპორაცია და კოოპერატივი, რომელიც დაკავებულია ქველმოქმედებით, თავისუფლდება საშემოსავლო, ბრუნვის (Turnover Tax) და პროფესიული მომსახურების გადასახადისაგან (Professional Tax). დღგ-ს სტანდარტული განაკვეთი შეადგენს 19,6%-ს, ხოლო რიგი საქმიანობების შემთხვევაში განაკვეთი მცირდება 5,5%-ით.

გერმანია: სოციალური საწარმოები, რომელთა ძირითად საქმიანობას ქველმოქმედება წარმოადგენს, თავისუფლდებიან როგორც საშემოსავლო და დამატებითი ღირებულების გადასახადისგან, ასევე სხვა დანარჩენი გადასახადებისაგან.

პოლონეთი: საგადასახადო კანონმდებლობით სოციალური საწარმოები თავისუფლდებიან საშემოსავლო გადასახადისგან. ხოლო დღგ-სგან თავისუფლდება საქმიანობები, რომლებიც მოიცავს საქონლისა და მომსახურების მიწოდებას კვლევისა და განათლების სფეროში. ასევე, მომსახურებას ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სფეროში.

იტალია: სოც. საწარმოებისათვის დღგ-ს გადასახადი 4%-ია, სტანდარტული 20%-ის ნაცვლად. კოოპერატივები იხდიან ნაკლებ მოგების გადასახადს, ვიდრე კერძო კომპანიები. საგადასახადო შეღავათები აგრეთვე გათვალისწინებულია მათთვის, ვინც ყიდულობს არამომგებიანი საქმიანობის დასაფინანსებლად გამოშვებულ ე. წ. „სოლიდარობის ობლიგაციებს“.

ფინეთი: საგადასახადო კანონმდებლობით სოციალური საწარმოებისათვის მოქმედებს საგადასახადო კრედიტი. ორგანიზაციებს უმცირდებათ დასაბეგრი შემოსავლის თანხა 240 ევროდან 25000 ევრომდე წელიწადში.

ჩეხეთი: სოციალური საწარმოები თავისუფლდებიან საშემოსავლო გადასახადისგან. თუ საქონლისა და მომსახურების მთლიანი ღირებულება აღემატება 30000 ევროს წელიწადში, მაშინ საწარმო იბეგრება დღგ-ს სტანდარტული განაკვეთით (20%). სხვა შემთხვევაში (30000 ევროზე ნაკ-

²⁰ კაპიტალური შემოსავლის გადასახადი – კაპიტალური აქტივების გაყიდვიდან მიღებული შემოსავალი. კაპიტალური აქტივები შეიძლება იყოს როგორც უძრავი ქონება, ისე ფინანსური აქტივები (აქციები, ობლიგაციები).

ლები) გადასახადის განაკვეთი მცირდება 6%-ით. ასევე სოციალური საწარმოები თავისუფლდებიან იმპორტის გადასახადისაგან, თუ ევროკავშირის ქვეყნებიდან მათ მიერ იმპორტირებული საქონლის ღირებულება არ აღემატება 10000 ევროს წელიწადში.

სლოვენია: სოციალური საწარმოები, რომელთა ძირითად საქმიანობასაც ქველმოქმედება წარმოადგენს, თავისუფლდებიან საშემოსავლო გადასახადისგან. იმ შემთხვევაში, თუ საქონლისა და მომსახურების მთლიანი ღირებულება წელიწადში არ აღემატება 25000 ევროს, მოქმედებს დღგ-ს 8,5%-იანი განაკვეთი, ნაცვლად 20%-იანი განაკვეთისა.

უკრაინა: კანონმდებლობით არ არის განმარტებული თუ რას ნიშნავს სოციალური საწარმო. თუმცა მასში არის მუხლები, რომლებიც არეგულირებენ საზოგადოებრივი ორგანიზაციის ეკონომიკურ საქმიანობას.

კანადა: თუ სამენარმეო ორგანიზაციის საქმიანობა მიმართულია სიღარიბის შემსუბუქების, განათლების მხარდაჭერისა და განვითარების, რელიგიის მხარდაჭერისა და სხვა მიზნების განხორციელებისკენ, რომლებიც სასარგებლოა მთელი საზოგადოებისთვის და სასამართლომ ცნო, როგორც საქველმოქმედო ორგანიზაცია, თავისუფლდება საშემოსავლო გადასახადისგან.

ბრაზილია: გადასახადების აკრეფის უფლება განაწილებულია ფედერალურ, შტატისა და მუნიციპალიტეტის დონეზე და მთლიანობაში საგადასახადო ტვირთი საკმაოდ მაღალია. თუმცა, აღსანიშნავია საგადასახადო შეღავათებიც, რომელთა მოპოვებაც ორგანიზაციის ტიპის მიხედვითაა შესაძლებელი.

ამდენად, სოციალური საწარმო ბიზნეს პრინციპებით მოქმედი საწარმოა, რომელსაც სოციალური მისია აქვს. ეს არის ორგანიზაცია, რომელიც ბიზნესის ინოვაციურ მიდგომებს საზოგადოებრივი პრობლემების მოსაგვარებლად იყენებს, თუმცა, ჩვეულებრივი ბიზნესისგან განსხვავებით, მოგებას ისევე სოციალური მიზნებისკენ მიმართავს.

ქვეყნებში სადაც სოციალური მენარმეობა განვითარებულია, მას მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ქვეყნის სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებაში. სურათის თვალსაჩინოებისათვის შოტლანდიის მაგალითი განვიხილოთ. 2015 წლის მონაცემებით შოტლანდიაში 5 199 სოციალური საწარმო ფუნქციონირებდა, სადაც 112 409 ადამიანი იყო დასაქმებული. ამ საწარმოთა 42% ბოლო 10 წლის მანძილზე შექმნილი და მათმა წლიურმა შემოსავალმა ჯამში 3,63 მილიარდი ფუნტი შეადგინა. სოციალურ საწარმოთა 66% მომავალ წელს შემოსავლების ზრდას მოელოს, ხოლო ყოველ წელს 200-ზე მეტი ახალი სოც. საწარმო იქმნება. აქ ნათლად ჩანს, თუ რამხელა ეკონომიკური სარგებლის მოტანა შეუძლია ამ ტიპის საქმიანობას ქვეყნისათვის.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ინოვაციური მიდგომებისა და ფორმების გამოყენების საზოგადოებრივი მნიშვნელობა. ამ მიმართულების პოპულარიზაციისა და განვითარებისთვის სხვადასხვა ქვეყანაში შექმნილია რამდენიმე ძლიერი ფონდი: „Schwab Foundation for Social Entrepreneurship“²¹, „Skoll Foundation“²², „Ashoka Foundation“²³. ასეთი ფონდების საქმიანობა მიმართულია სოციალური ნოვატორების მოსაძებნად მთელ მსოფლიოში და სხვადასხვა ფორმით (რესურსების მიწოდებით, ტექნოლოგიების და გამოცდილების გაზიარებით, ინოვაციური სოციალური საწარმოების ქსელის შექმნით) მათი მხარდაჭერისკენ. ამ მიდგომაში ხაზგასმულია სოციალური მენარმის როლის, როგორც ლიდერისა და სოციალური ცვლილებების მთავარი მამოძრავებელი ძალის, წინ წამოწევა.

საქართველოში საკმაოდ მძიმე სოციალური ფონია. მოსახლეობას არაერთი პრობლემა აწუხებს. ამიტომ, ჩემი აზრით, ისეთი ტიპის ორგანიზაციების არსებობა, რომლებიც სოციალური პრობლემების მოგვარებას უწყობენ ხელს, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. სოციალური მენარმეობის

²¹ www.schwabfound.org.

²² www.skoll.org.

²³ www.ashoka.org.

უპირატესობა სწორედ ის არის, რომ ის ზრუნავს არა რომელიმე კონკრეტული პირის ფინანსურ სარგებელზე, არამედ ხელს უწყობს საზოგადოებაში არსებული პრობლემების მოგვარებას.

ქართული საზოგადოებისათვის სოციალური მენარმეობის კონცეფცია ნაკლებადაა ცნობილი. თავად სოციალური სანარმეობებიც განსხვავებულად აღიქვამენ სოციალური სანარმოს არსს. როგორც ადგილობრივი ისე ცენტრალური ხელისუფლების წარმომადგენლები არ ფლობენ პრაქტიკულად არანაირ ინფორმაციას სოციალური მენარმეობის შესახებ და განსაკუთრებით იმ პოტენციური სარგებლის შესახებ, რაც სოც. მენარმეობამ შეიძლება მოიტანოს სოციალური სერვისების ეფექტურად მიწოდების კუთხით. ამასთან, სოციალური სანარმეობისათვის სამართლებრივი სტატუსის არ ქონა და საგადასახადო შეღავათების არარსებობა, სოც. სანარმეობის განვითარებისათვის საჭირო ფინანსებზე წვდომის სირთულე, სახელმწიფო გრანტებთან დაკავშირებული სამართლებრივი გარემოებები, ეკონომიკური საქმიანობისათვის გრანტების გაცემის დაბეგვრის საკითხი და სხვა. დამატებით არასასურველ ბარიერებს ქმნის და საგრძნობლად აფერხებს ამ სფეროს განვითარებას.

2009 წლიდან „საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრმა“²⁴ ახალი მიმართულებით დაიწყო მუშაობა, რაც ქვეყანაში სოციალური მენარმეობის განვითარების ხელშეწყობას გულისხმობს. იდეის პოპულარიზაციისა და მასშტაბური დადებითი სოციალური შედეგის მისაღებად ამ ორგანიზაციის ბაზაზე ჩამოყალიბდა სტრუქტურული ერთეული „სოციალური მენარმეობის ცენტრი“.²⁵ მისი მისიაა სოც. მენარმეობის მხარდაჭერის გზით ხელი შეუწყოს საზოგადოებაში დადებით სოციალურ და გარემოსდაცვით ცვლილებებს.

ბიზნესის წარმოების შესახებ გადანყვეტილების მისაღებად ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი „ფირმის“ რეგისტრაცია და შესაბამისი ნებართვების/ლიცენზიების მოპოვების სიმარტივეა. საქართველოში ბიზნესის წამოწყება და მასთან დაკავშირებული პროცედურები საკმაოდ ლიბერალურია, რაც თავის მხრივ დროის დაზოგვის საშუალებას იძლევა. საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად ყოველი ახალი ტიპის საქმიანობის წამოსაწყებად აუცილებელი არ არის ახალი ფირმის რეგისტრირება. თუმცა ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობა არ იცნობს სოციალური მენარმეობის ცნებას, შესაბამისად, ქართული სოც. სანარმეობისათვის არ არსებობს რაიმე სახის განსაკუთრებული ნორმები და სოციალურ მენარმეობასაც მსგავსი ინიციატივების განხორციელება არსებული კანონმდებლობის ფარგლებში უნევთ. ამჟამად საქართველოში 50-ზე მეტი მოქმედი სოციალური სანარმოა, თუმცა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის ეს რაოდენობა და მათ მიერ განხორციელებული აქტივობები, რა თქმა უნდა, საკმარისი არ არის.

სოციალური მენარმეობის განვითარებისათვის საკმაოდ მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს როლი, რადგან სოციალური სანარმოს წარმატებისათვის, სხვა ყველაფერთან ერთად, გადამწყვეტია ის თუ როგორი ურთიერთობა აქვს მას საჯარო სექტორთან.

როგორც აღვნიშნე, საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს ტერმინს „სოციალური მენარმეობა“ და, შესაბამისად, საგადასახადო კოდექსის მიხედვით სოციალური მენარმეობა, ისევე როგორც სხვა ტიპის სამენარმეო საქმიანობა, განიმარტება როგორც ეკონომიკური საქმიანობა და მასზე განსხვავებული დაბეგვრის რეჟიმი არ ვრცელდება. ამიტომაც, ვფიქრობ, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს ცალკე იურიდიული ფორმა და ასევე გაიწეროს ამ ტიპის საქმიანობისათვის რიგი საგადასახადო შეღავათები ან საერთოდ გათავისუფლდეს მათგან.

მთავრობის მხრიდან წარმატებული სოციალური სანარმეობისათვის შესაძლებელია შეიქმნას მათი დაჯილდოების სხვადასხვა სისტემა, ისევე როგორც ეს არის შტატებში. მაგალითად, იქაურმა მთავრობამ გადანყვეტა ფინანსურად უზრუნველყოს ერთ-ერთი ორგანიზაცია, რომელმაც წარმატებით განახორციელა პროექტი და შედეგად შეამცირა კრიმინალის დონე, იმ შემთხვევაშიც

²⁴ www.csr.dg.ge.

²⁵ www.segeorgia.org.

კი თუ კერძო დაფინანსება ამ ორგანიზაციას შეუწყდებოდა. მთავრობას ასევე შეუძლია წაახალისოს სოციალური სანარმო მათი წარმოებული პროდუქციის შესყიდვის გზით. შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას იტალიის პრაქტიკა. შეიქმნას „მარკონის ფონდის“²⁶ მსგავსი ფონდი, რომელიც თანხის აკუმულირების შესაძლებლობას შექმნიდა, ხოლო შემდეგ ამ თანხებს მიმართავდა უკვე არსებული სოც. სანარმოების განვითარების ან ახლის დაარსებისკენ.

საბოლოო ჯამში, რაც უმთავრესია იდეის პოპულარიზაციისათვის ეს არის ცნობიერების ამაღლება, განსაკუთრებით ახალგაზრდა თაობაში. მნიშვნელოვანი საკითხია ამ მიმართულებით ძალების მიმართვა, რათა ახალგაზრდებში ჩამოყალიბდეს დადებითი დამოკიდებულება და მათ ახალი სიცოცხლე შეიტანონ ამ პროცესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. http://www.segeorgia.org/FILES/doc/11_socmewarmeobis%20saxel.pdf
2. http://www.segeorgia.org/FILES/doc/96_Socialuri-mecarmeoba_Kveknebi.pdf
3. http://www.seforis.eu/upload/reports/1_Key_Facts_and_Figures_of_Social_Entrepreneurship.pdf
4. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12988&langId=en>
5. https://www.researchgate.net/publication/225759566_Social_Enterprise_in_the_United_States_and_Europe_Under_standing_and_Learning_From_the_Differences
6. https://www.mspbank.ru/userfiles/files/researches/social_entrepreneurship-new.pdf
7. <http://socialenterprise.org.uk/uploads/editor/files/Publications/FINALVERSIONStateofSocialEnterpriseReport2015.pdf>
8. <http://www.socialenterprisescotland.org.uk/files/1a891c7099.pdf>

²⁶ მარკონის ფონდი – სოციალური კოოპერატივების საერთო „mutual“ თვითდაფინანსების მექანიზმი იტალიაში. ეს არის ე.წ. მარკონის კანონი, რომლის მიხედვითაც ყველა სოციალურმა კოოპერატივმა უნდა გაიღოს შემოსავლის 3% საერთო ფონდში, ეს თანხები კი, თავის მხრივ, სხვადასხვა კოოპერატივის დასაფინანსებლად გამოიყენება.

საქართველო-ირანის ენერჯის ტრანსპორტო დერეფნის მნიშვნელობა საერთაშორისო ეკონომიკაში

ნავთობისა და გაზის ეკონომიკური მნიშვნელობა და თვისებები. ნახშირწყალბადები არის მნიშვნელოვანი ენერგეტიკული რესურსი. მას ხშირად „შავი ოქროთი“ მოიხსენიებენ. ნავთობისა და გაზის მნიშვნელობა მე-19 საუკუნიდან მოყოლებული ზრდადი ტენდენციით ხასიათდება. ამ მოვლენის სხვადასხვა მიზეზი არსებობს. იგი უკვე დიდი ხანია მსოფლიო პოლიტიკის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორად იქცა და, სავარაუდოდ, მისი გავლენა კიდევ უფრო გაიზრდება. მისგან წარმოებული პროდუქტები საუკუნის ცივილიზაციის მნიშვნელოვანი მონაპოვარია. მასზე დამოკიდებულია მსოფლიო ეკონომიკა.

ქვეყნების ეკონომიკები საოცარი სისწრაფით ვითარდება და ფართოვდება, ბუნებრივი რესურსების საკითხმა უდიდესი მნიშვნელობა შეიძინა. ნებისმიერი ინდუსტრიულად განვითარებული ქვეყნის წარმოება დამოკიდებულია ბუნებრივი რესურსების ფასსა და სტაბილურ მიწოდებაზე. თითოეული მათგანისთვის ენერგოუსაფრთხოება და ენერგოპოლიტიკა დღეს მწვავე თემა გახდა. ამიტომ დღემდე ნავთობი წარმოადგენს მწვავე კონკურენტული ბრძოლის საგანს, მრავალი საერთაშორისო კონფლიქტისა და ომის მიზეზს.

ნავთობი გამოიყენება მრეწველობის პრაქტიკულად ყველა დარგში, ტრანსპორტის ყველა სახეობაში, სამხედრო და სამოქალაქო მშენებლობაში, სოფლის მეურნეობაში, ენერგეტიკაში და ა. შ.

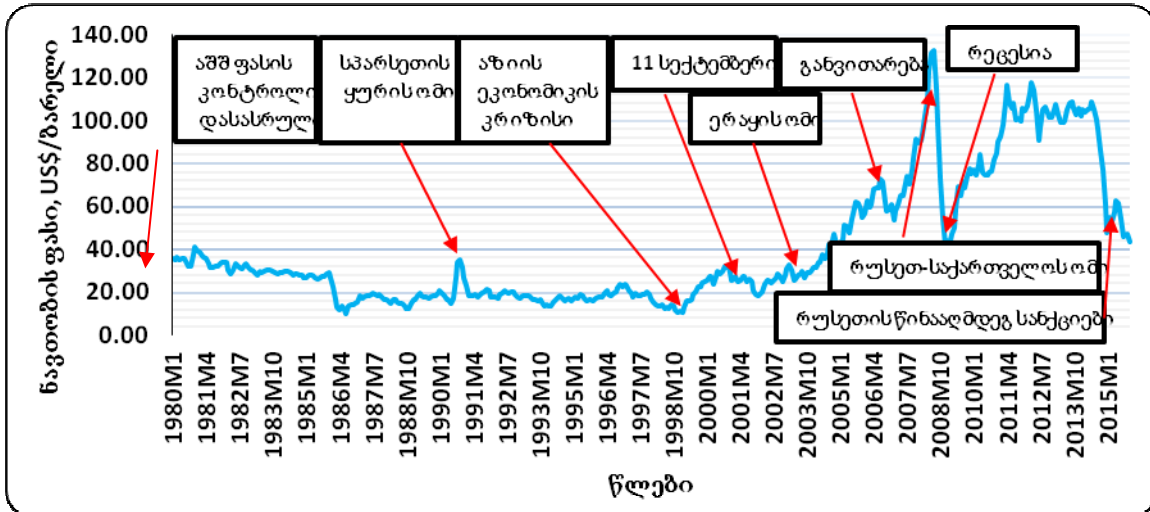
ნავთობის კვალიფიცირებული მოხმარება სახელმწიფოს სამრეწველო განვითარების მნიშვნელოვანი მახასიათებელია.

რაც შეეხება ბუნებრივ აირს, იგი წარმოადგენს მსოფლიო ენერჯის მიწოდების უმნიშვნელოვანეს ნაწილს ნავთობის მსგავსად და მათი მხოლოდ 12% მიემართება ქიმიური მრეწველობის მოთხოვნებზე.²⁷ ამასთან, ის წარმოადგენს ნედლეულს, რომელმაც ფართო გამოყენება უნდა მოიპოვოს ქიმიურ ტექნოლოგიებში.

გაზის მოპოვება და ტრანსპორტირება იყო და რჩება მსოფლიო გეოპოლიტიკური თამაშების ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად.

მსოფლიოში ნავთობის ფასზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ოპეკის წევრი ქვეყნები (*OPEC – Organization of the Petroleum Exporting Countries* – განიმარტება, როგორც ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაცია), რომელიც შეიქმნა 1965 წელს. იგი მოიცავს: ალჟირს, ანგოლას, ეკვადორს, ირანს, ერაყს, ქუვეითს, ლიბიას, ნიგერიას, ყატარს, საუდის არაბეთს, არაბეთის გაერთიანებულ საამიროებს და ვენესუელას. ოპეკის ძირითადი პრინციპი განსაზღვრავს იმ საუკეთესო საშუალებებს, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ორგანიზაციის უსაფრთხოება როგორც ცალკე, ასევე ერთობლივად. იგი, ასევე, ხელს უწყობს ფასების სტაბილიზაციას ნავთობის საერთაშორისო ბაზარზე.

²⁷ http://lib.bsu.edu.ge/e-books/book_292.pdf.

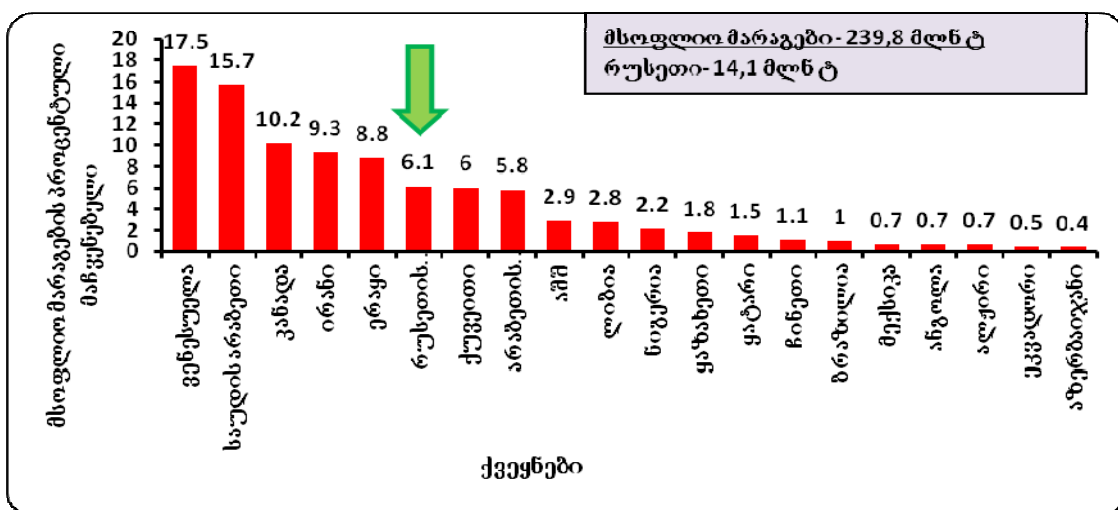
ნახაზი: 1.1²⁸: ნავთობის ფასი 1946-2014 წლებში ისტორიული მოვლენების ფონზე.

მოცემული ნახაზი აანალიზებს გეოპოლიტიკური მოვლენების ზეგავლენას ნავთობის ფას-ნარმოქმნაზე.

საერთაშორისო სანედლეულო ბაზრები სამი ძირითადი თვისებით ხასიათდებიან:

1. ყველა ნედლეულის ფასი საერთაშორისო ბაზრებზე კოტირდება აშშ დოლარში;
2. ყველა ნედლეულის ფასი დამოკიდებულია ნავთობის ფასზე;
3. ნავთობის ფასი დამოკიდებულია აშშ დოლარის გაცვლით კურსზე.

რუსეთის ფედერაციის ნავთობისა და ბუნებრივი აირის ბაზრის დახასიათება. რუსეთის ფედერაცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო ეკონომიკაში. თუ გადავხედავთ ზემოთ მოცემულ 2014 წლის სტატისტიკურ მონაცემებს. ნავთობის მსოფლიო მარაგების მიხედვით იმყოფება მე-6 ადგილზე 6,1%-ით (ნახ.: 2.1²⁹), ხოლო ნარმოების მხრივ – მე-2 ადგილზე დღეში 534.1 მლნ ტონა (ნახ.: 2.2³⁰):

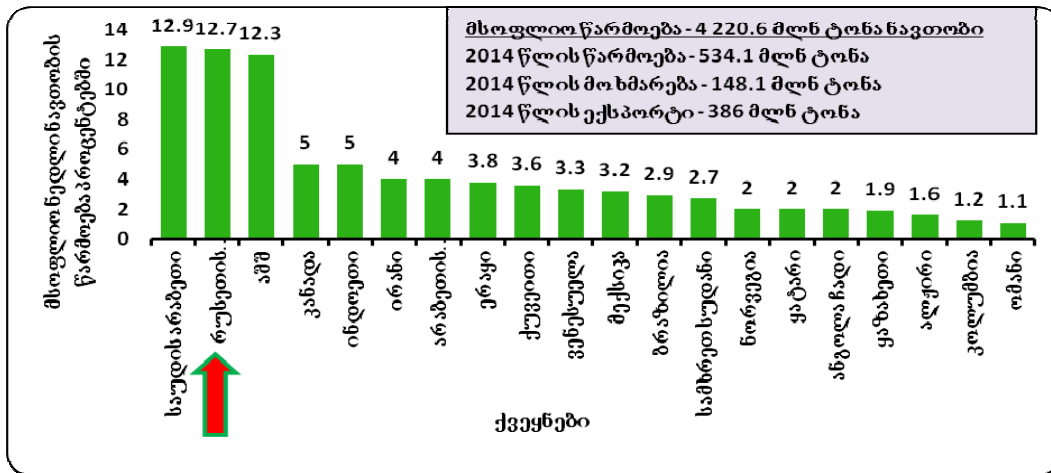

ნახაზი: 2.1: 2014 წელს ნავთობის მსოფლიო მარაგების ოცი უმსხვილესი ქვეყნის პროცენტული მაჩვენებელი

²⁸ <http://www.imf.org/external/np/res/commod/index.aspx>.

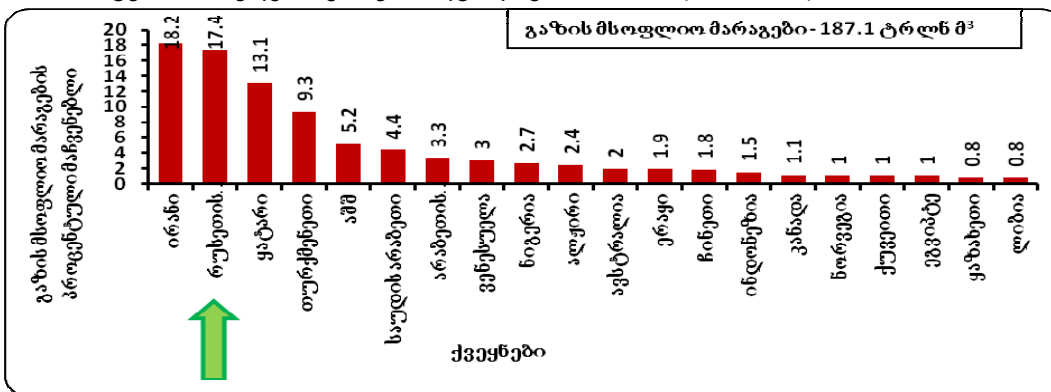
²⁹ BP statistical review of world energy (2015). Ibid.

³⁰ BP statistical review of world energy (2015). Ibid.

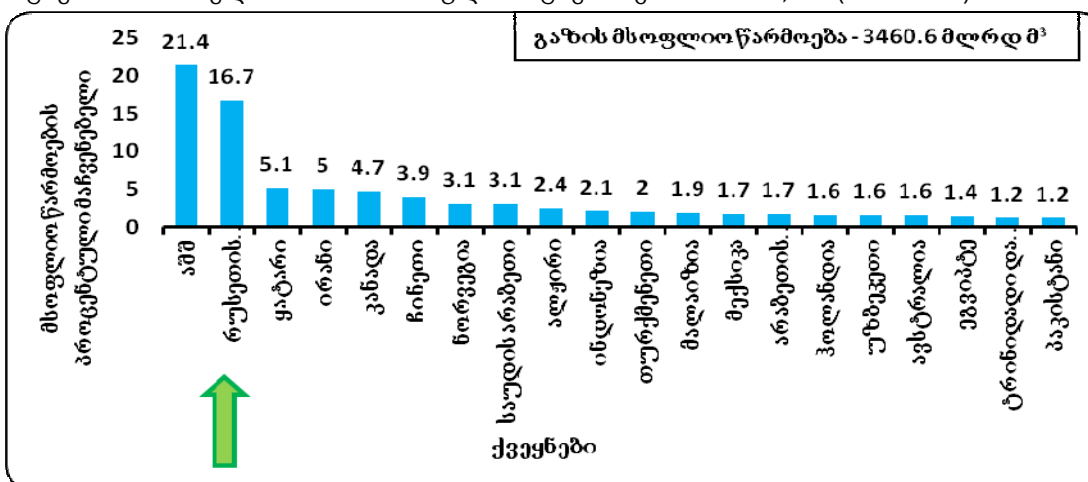
ნახაზი: 2.2: 2014 წელს მსოფლიო ნედლი ნავთობის წარმოება პროცენტებში

გაზის მარაგების მიხედვით კი მე-2 ადგილზე 17,4%-ით (ნახ.: 2.4³¹):

ნახაზი: 2.4: 2014 წელს ბუნებრივი აირის მსოფლიო მარაგების პროცენტული მაჩვენებელი

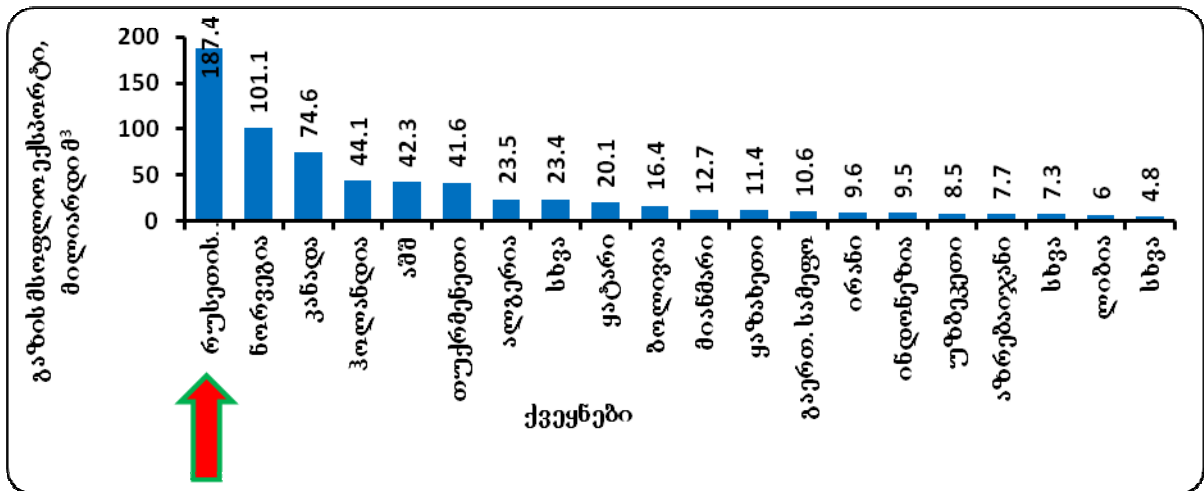
რუსეთმა 2014 წელს აწარმოა მსოფლიო ბუნებრივი აირის 16,7% (ნახ.: 2.5³²):

ნახაზი: 2.5: ოცი უმსხვილესი ქვეყნის მიერ ბუნებრივი აირის მსოფლიო წარმოების პროცენტული მაჩვენებელი 2014 წელს ხოლო ექსპორტის კუთხით კი პირველ პოზიციაზეა დღეში 187,4 მლრდ მ³-ით (ნახ.: 2.6³³):

³¹ BP statistical review of world energy (2015). Ibid.

³² BP statistical review of world energy (2015). Ibid.

ნახაზი: 2.6: ბუნებრივი აირის ოცი უმსხვილესი ექსპორტიორი ქვეყანა 2014 წლის მიხედვით

ერთ-ერთი გამოკვლევის თანახმად³⁴, საუდის არაბეთის გარდა, რუსეთის ეკონომიკა, შესაბამისად მშპ, დამოკიდებულია ნელდულის ექსპორტზე, უფრო კონკრეტულად კი ნავთობსა და ბუნებრივ აირზე.

გეოპოლიტიკა, ძირითადად, ეფუძნება ნავთობს. აშშ-ს, როგორც ნავთობის უდიდეს მომხმარებელს მსოფლიოში, აქვს უპირატესობა, რომ განსაზღვროს მსოფლიო პეტროპოლიტიკის (სანავთობე პოლიტიკის) მიმართულება.

რუსეთთან ერთად ევროპის გაზის ბაზარზე მნიშვნელოვანი როლის შესრულებას ცდილობენ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნები: თურქმენეთი, უზბეკეთი და უკრაინა. არსებული მილსადენების მეშვეობით რუსეთი ევროპას აწვდის გაზის 29%-ს ბელორუსიის საშუალებით, ხოლო უკრაინის მეშვეობით – 71%³⁵.

2008 წლის მოვლენებიც სწორედ რუსეთის ეკონომიკურ პოლიტიკას უკავშირდება.

როგორც პროფესორი ბლენკი აღნიშნავს³⁶, სწორედ ამ ომის მიზეზი გახლავთ ის, რომ საქართველო არის ნავთობისა და ბუნებრივი აირის გამტარი ქვეყანა. ამის საწინააღმდეგოდ, სტრატეგიული მილსადენები საქართველოს გავლით ასრულებს გადამწყვეტ როლს მსოფლიო პოლიტიკური, ეკონომიკური და ა.შ. კლიმატისათვის, რაც განაპირობებს აშშ-ის მტკიცე მხარდაჭერას აღნიშნული ქვეყნის მიმართ.

საქართველო-ირანის თანამშრომლობის პერსპექტივა – ენერგო-სატრანსპორტო დერეფანი. ირანი არის ახლო აღმოსავლეთის ქვეყანა. მას გააჩნია ნავთობის საკმაო მარაგები – 9,3% და იკავებს მე-4 ადგილს მსოფლიოში (ნახ.: 3.1³⁷):

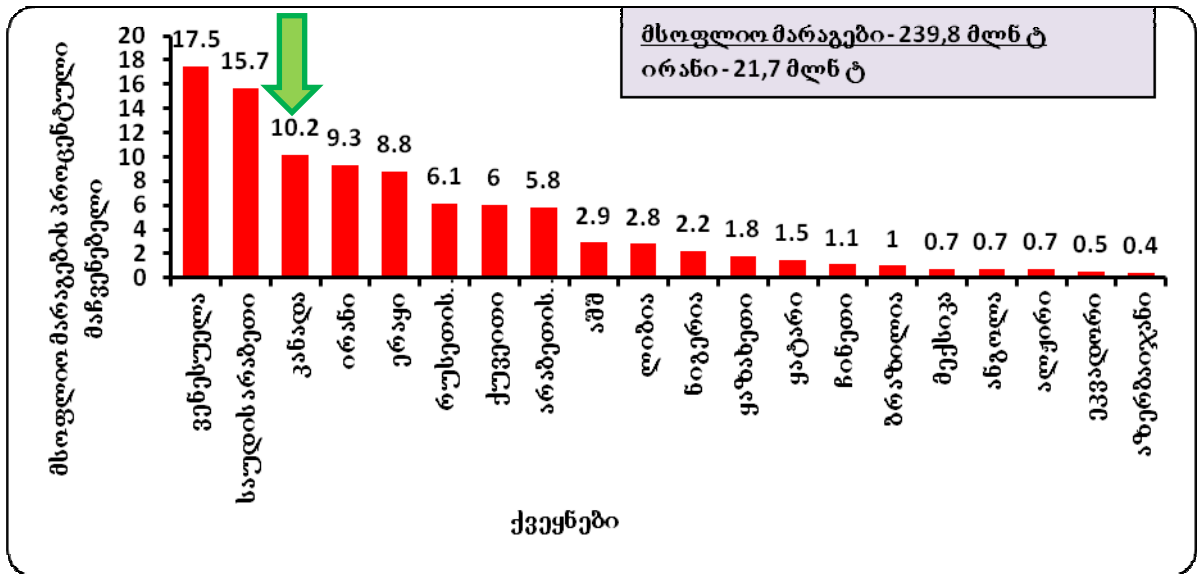
³³ BP statistical review of world energy (2015). Ibid

³⁴ Tvalchrelidze, A.G. (2011). Ibid

³⁵ Tvalchrelidze, A.G. (2011). Ibid

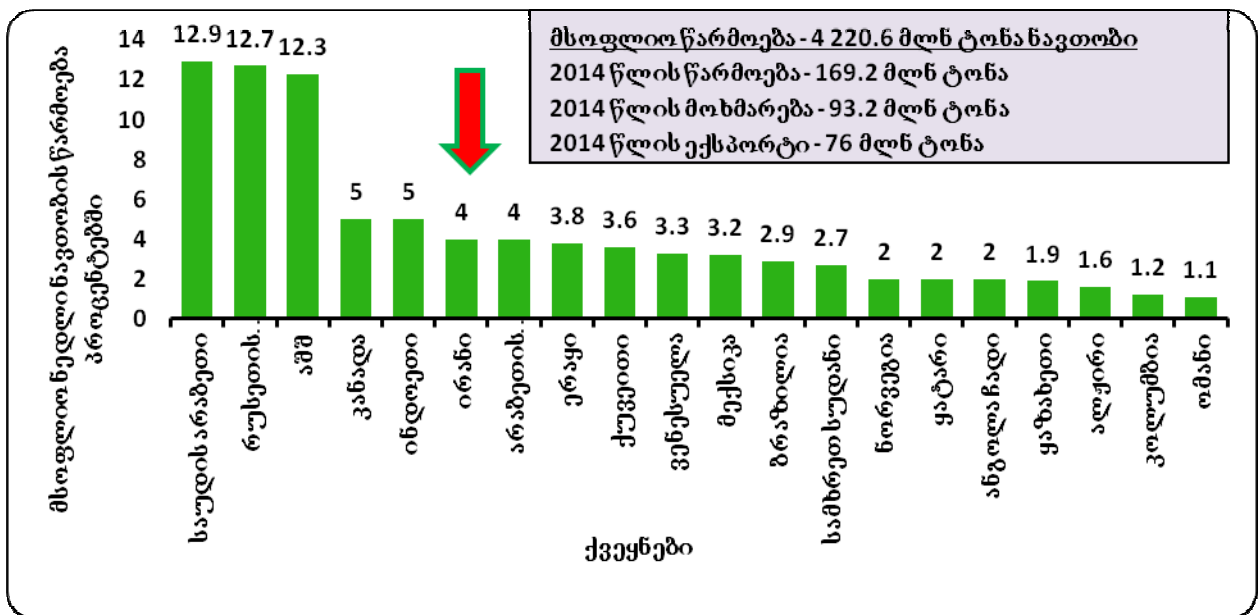
³⁶ Tvalchrelidze, A.G. (2011). Ibid

³⁷ BP statistical review of world energy (2015). Ibid

ნახაზი: 3.1: 2014 წელს ნავთობის მსოფლიო მარაგების ოცი უმსხვილესი ქვეყნის პროცენტული მაჩვენებელი (მლნ. ბარელი)

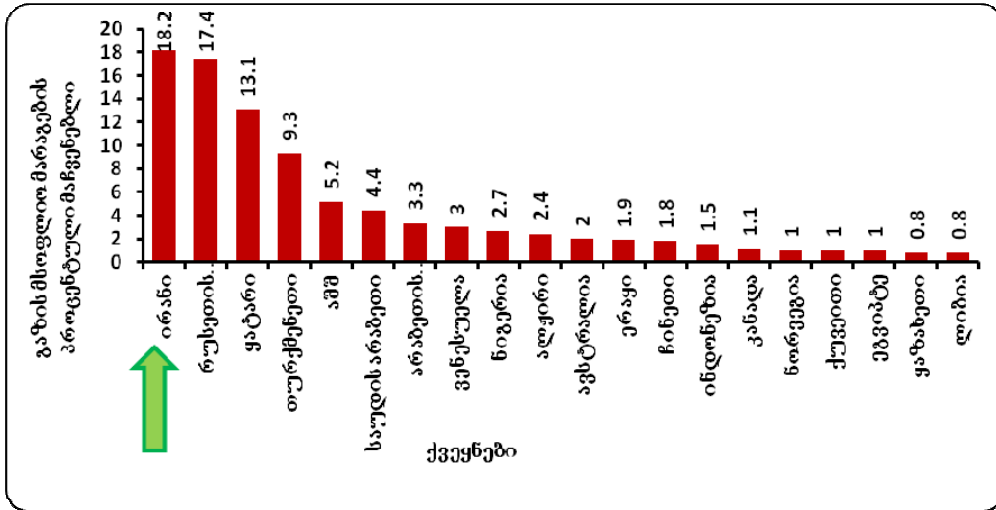
ის ანარმობს 169,2 მლნ ტონა ნავთობს დღეში და მე-7 პოზიციაზეა (ნახ.: 3.2)³⁸:

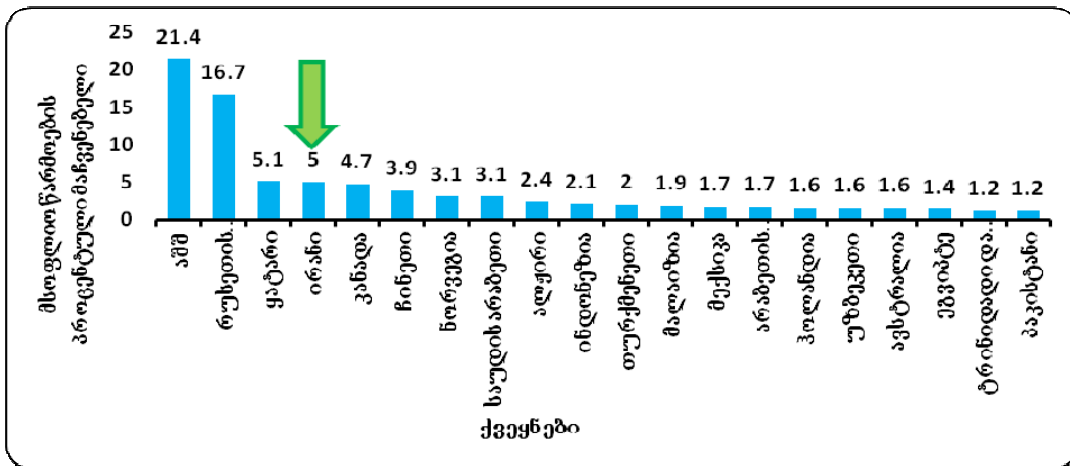
ნახაზი: 3.2³⁹: ნავთობის ოცი უმსხვილესი მწარმოებელი ქვეყანა 2014 წლისთვის

ბუნებრივი აირის შემთხვევაში ირანს გააჩნია მსოფლიოს 18,2% მარაგები და 1-ლი ადგილი უკავია (ნახ.: 3.3⁴⁰):

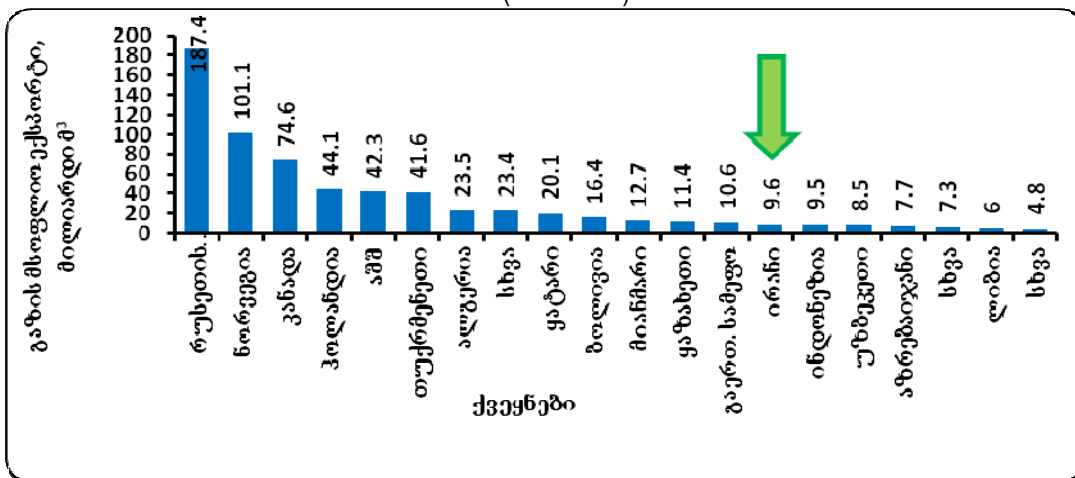
³⁸ BP statistical review of world energy (2015). Ibid.
³⁹ BP statistical review of world energy (2015). Ibid.
⁴⁰ BP statistical review of world energy (2015). Ibid.

ნახაზი: 3.3: 2014 წელს ბუნებრივი აირის მსოფლიო მარაგების ოცი უმსხვილესი ქვეყნის პროცენტული მაჩვენებელი იგი ანარმოებს 5%-ს და მე-4 ადგილზეა (ნახ.: 3.4⁴¹):

ნახაზი: 3.4: ბუნებრივი აირის ოცი უმსხვილესი მწარმოებელი ქვეყანა 2014 წლისთვის ირანი არ ახორციელებს იმპორტს, ხოლო ექსპორტზე გააქვს 9,6 მლრდ მ³ გაზი და ინარჩუნებს მე-14 პოზიციას (ნახ.: 3.5⁴²):

ნახაზი: 3.5: 2014 წელს ოცი უმსხვილესი ქვეყნის ბუნებრივი აირის იმპორტი

⁴¹ BP statistical review of world energy (2015). Ibid.

⁴² BP statistical review of world energy (2015). Ibid.

მოცემული სტატისტიკური მონაცემებიდან კარგად ჩანს, თუ რა როლს ასრულებს ირანი მსოფლიო ეკონომიკაში, მით უმეტეს, რომ იგი წარმოადგენს ოპეკის წევრ ქვეყანას.

ქართულ-ირანული ურთიერთობები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის. ირანი დაინტერესებულია საქართველოში მეგაპროექტის განხორციელებით: ენერგომატარებლების – გაზისა და ნავთობის გატარებაზე საქართველოს პორტების საშუალებით.

ნახაზი:3.6 : ნავთობისა და ბუნებრივი აირის მილსადენთა სისტემა კავკასიაში

საქართველო-ირანის თანამშრომლობის უპირატესობები ნახშირწყალბადის სექტორში გამოიხატება შემდეგში:

1. საქართველო წარმოადგენს აუცილებელ სეგმენტს კავკასიის ნახშირწყალბადის ცენტრში;
2. საქართველოსთვის ხელმისაწვდომია საერთაშორისო მილსადენები: კასპიის მილსადენის კონსორციუმი, დასავლეთ მარშრუტის საექსპორტო მილსადენი, ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანი;
3. საქართველო ფლობს საკმაოდ დიდი მნიშვნელობის გამოცდილებას ენერჯის საერთაშორისო პროექტების შესრულებაში;
4. საქართველოს გააჩნია შესანიშნავი ურთიერთობა მოზიარე ქვეყნებთან: თურქეთთან, ევროკავშირის ქვეყნებთან, აშშ-სთან და ა.შ.;
5. საქართველოს გააჩნია არაჩვეულებრივი ურთიერთობა ნავთობისა და ბუნებრივი აირის საერთაშორისო კომპანიებთან: bipi (BP), sokari (SOCAR), Sevroni (Chevron), statoilhidro (StatoilHydro), tfao (TPAO), eni (ENI), totali (TOTAL), inpeqsi (Inpex), konokofilips (ConocoPhillips), hes korp (Hess Corp), petronasi (Petronas) და ა.შ.;
6. საქართველოს ხელი მიუწვდება შავი ზღვისა და ხმელთაშუაზღვის ოფშორული წყლებს-თვის.

საქართველო-ირანის თანამშრომლობა ნახშირწყალბადის სექტორში უზრუნველყოფს ირანული ნავთობისა და გაზის ყველაზე ეფექტიან და იაფ მიწოდებას საერთაშორისო ბაზრებისათვის.

აქედან გამომდინარე, საქართველოს ინფრასტრუქტურა და საერთაშორისო ურთიერთობები ეფექტიანად შეიწყობიან.

განვიხილოთ სამი პროექტი:

პროექტი # 1 – ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის გამოყენება

ნახაზი: 3.7: ახალი მილსადენის მოდელი კავკასიის რეგიონში

30 მლნ ტონა ნავთობი ყოველწლიურად გადაიზიდება ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის საშუალებით. აქედან, მილსადენის სიმძლავრე წელიწადში არის 50 მლნ ტონა. ესე იგი, თავისუფალი მიმოქცევისთვის ადგილი რჩება 20 მლნ ტონა ნავთობისათვის წლიურად. სწრაფი და იაფი დამხმარე მილსადენის კონსტრუქციის აგება უკვე უზრუნველყოფს 15-20 მლნ ტონას ირანისთვის.

ახალი თავრიზ-გარდაბანის მილსადენის სიგრძე იქნება 508 კმ სიგრძის, დიამეტრი – 41 დუიმი ($41 \times 2,54 = 104,14$ სმ).

პროექტი # 2 – სუფსის ტერმინალის განვითარება

სუფსის ტერმინალში არსებული ინფრატრუქტურის საშუალებით გადაიზიდება წელიწადში მხოლოდ 2 მლნ ტონა ნავთობი, ხოლო თუ აღნიშნულ ტერმინალს განვითარებთ, შესაძლებელი იქნება ნავთობისა (2,1 კმ) და ბუნებრივი აირის (9,9 კმ) ახალი მილსადენების გაყვანა, სადაც წელიწადში 5 მლნ ტონა ნავთობისა და 500 მლნ მ³ ბუნებრივი აირის (გათხევადებული გაზის – FLNG Floating Liquefied Natural Gas) სიმძლავრის ქარხნები აშენდება.

პროექტი # 3 – ნაბუკოს ახალი პროექტი

ნახაზი: 3.8: სამხრეთკავკასიის მილსადენის გეგმა (ნაბუკო)

1. სამხრეთ კავკასიის მილსადენის სიმძლავრე იქნება 40 მლნ მ³;
2. აქედან, აზერბაიჯანს შესაძლებლობა ექნება უზრუნველყოს მხოლოდ 6 მლრდ მ³ შაჰდენიზის ველიდან;
3. სწორედ ამ მიზეზების გამო არის საჭირო ტრანს-კასპიის მილსადენი.

არდებილი-გარდაბნის მილსადენის სიგრძე იქნება 561 კმ და შესაძლებელი იქნება ირანიდან 25-30 მლრდ მ³ ბუნებრივი აირის ტრანსპორტირება.

თუ აღნიშნული პროექტებიდან, რომელიმე მაინც განხორციელდება, საქართველოს ეკონომიკაზე დადებითად აისახება. ეს შემდგომში განაპირობებს ქვეყნის შიგნით ენერჯიაზე ფასის შემცირებას, დასაქმების ზრდას, ქვეყნის მშპ-ის ზრდას. ამავე პირობებში, ქვეყანა იქნება უფრო მეტად დამოუკიდებელი ეკონომიკური თვალსაზრისით.

ყოველივე ზემოთქმულიდან უმდა დავასკვნათ: საქართველო მდებარეობს ევროპისა და აზიის გასაყარზე. როგორც ისტორიიდან არის ცნობილი, ქვეყანა ყოველთვის ყურადღების ცენტრში ექცეოდა. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, ენერგო უსაფრთხოება საერთაშორისო დონეზე კვლავ ზრუნვის საგანს წარმოადგენს. ამიტომ ევროპის მოწინავე ქვეყნები არიან საფრთხის ქვეშ. რუსეთის მხრიდან ევროპის მანიპულირება სასიცოცხლო რესურსებით ევროპას დიდი პოლიტიკური არჩევანის წინაშე აყენებს. საქართველოზე გადის მრავალი საერთაშორისო მნიშვნელობის მილსადენი, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ევროპის რუსეთის რესურსებისგან დამოუკიდებლობა და შიდა ბაზრის დივერსიფიკაცია.

ამ პირობებში საქართველო კვლავ საკვანძო ადგილს იკავებს, რადგანაც ნაშრომში განხილული თემა, საქართველო-ირანის სატრანსპორტო დერეფანი, არის საუკეთესო გამოსავალი მოწინავე ქვეყნების ბუნებრივი აირით უზრუნველყოფაში. ამ პროექტის განხორციელებით მიიღწევა 2 მნიშვნელოვანი მიზანი: 1) შემცირდება რუსეთის გავლენა ევროკავშირის პოლიტიკაზე სამხრეთ კავკასიის რეგიონში და 2) საქართველო, ირანის პარალელურად, გახდება ევროკავშირი ენერგო-უსაფრთხოების ერთ-ერთი მთავარი გარანტი. რაც, თავის მხრივ, მნიშვნელოვანი დადებითი შედეგის მომტანი იქნება როგორც საქართველოსთვის, ასევე ევროპისათვის.

თუ აღნიშნული პროექტებიდან, რომელიმე მაინც განხორციელდება, საქართველოს ეკონომიკაზე დადებითად აისახება. ეს შემდგომში განაპირობებს ქვეყნის შიგნით ნავთობსა და გაზზე ფასის შემცირებას, დასაქმების ზრდას: მშენებლობის პერიოდში 1000-ზე მეტი ადამიანი დასაქმდება, ხოლო მომდევნო წლებში შეიქმნება რამდენიმე ასეული მუდმივი სამუშაო ადგილი, ქვეყნის მშპ-ის ზრდას, ინფლაციის შემცირებას. ამავე პირობებში, ქვეყანა იქნება უფრო მეტად დამოუკიდებელი ეკონომიკური თვალსაზრისით, მოიპოვებს ევროპისგან მტკიცე მხარდაჭერას და კიდევ უფრო გაიზრდება საქართველოს როლი საერთაშორისო მასშტაბით. საქართველო, ირანთან იქნება ევროპის ენერგოუსაფრთხოების გარანტი, შემცირდება რუსეთის გავლენა სამხრეთკავკასიის რეგიონში, ყოველივე ეს მკვეთრად შეცვლის მსოფლიო ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ურთიერთობებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Tvalchrelidze, A.G. (2011). Economics of commodities and commodity markets. New York: Nova Science Publishers, Inc., 906 pp.
2. <https://en.wikipedia.org/wiki/Petroleum>
3. <http://www.forbes.com/pictures/mef45egjmi/1-saudi-aramco-12-million/>
4. <http://www.imf.org/external/np/res/commod/index.aspx>
5. http://lib.bsu.edu/e-books/book_292.pdf
6. BP statistical review of world energy (2015). London: BP, 48 pp.

DISNEY'S ACQUISITION OF PIXAR

In 2005, Robert Iger succeeded Michael Eisner as Walt Disney's CEO. Disney had struck a co-production agreement with Pixar in 1997, for a duration of ten years, according to which Pixar would produce at least five full-length animated films for Disney within that period. The agreement was about to expire in 2006 and Bob Iger had to make a decision about a possible new deal with Pixar. Previous negotiations between Michael Eisner and Steve Jobs, CEO of Pixar at the time, had failed due to personal conflict.

Disney's perspective to Disney's potential acquisition of Pixar.

If another company bought Pixar, Disney would have to engage in competition with Pixar, therefore acquiring it would be beneficial, as Disney would avoid rivalry.

If Disney had not been the one to acquire Pixar, there would be a high possibility for Disney's competitors buying it. Therefore, acquiring Pixar would be beneficial for Disney, as it would avoid rivalry. Acquisition of Pixar should add to earnings, as it could help Disney increase its revenue throughout all of its business lines. Furthermore, according to an investment bank Merrill Lynch (2006) "Pixar's films have contributed over half of Disney's profits from its studio since 1999." This fact becomes the main predictor of the future financial success. The addition of Pixar would significantly improve the quality of Disney's animations, "which is a critical engine for driving growth across the business". (Iger 2006). Pixar has become an example of animated filmmaking using computer-generated hits. This could help Disney to develop their in-house production, as those were not as successful as the ones made in collaboration with Pixar. By buying Pixar, Disney would acquire all of its technologies, complementing their current ones. Furthermore, the company would avoid extra costs of buying brand new technology. "The company needs a flow of new characters to supply its theme parks, its cable TV programs and its consumer product division." (The Economist 2006) Acquisition of Pixar adds new characters to Disney's list, thus becoming a quick fix for Disney's intermittent animation business. Even though Disney does not suffer from the lack of audience, acquisition of Pixar would potentially introduce Disney to new audience, thus broadening the scope of activity and Steve Jobs would become a major asset for Disney, as he would help the company build up the relationship with Apple, which would be beneficial, as Apple Inc. would introduce Disney to iTunes.

Experts argued that Disney might have been paying too much for Pixar, which might not prove to increase revenues. This would mean that the company's financial health could suffer from overpaying Pixar, thus making the acquisition a questionable deal. Disney and Pixar have evidently different working styles and culture. It might turn out to be a problem for Disney to preserve Pixar's established, unique culture. Disney and Pixar strive to achieve different goals. Pixar's goal is to have the animations of the highest quality, while Disney centers on increasing the profits. This inconsistency might become the reason of conflict between Disney and Pixar.

Pixar's perspective to Disney's potential acquisition of Pixar.

Pixar could continue focusing on its core competence - creating computer-based animations, (for which it had won an Academy award) as many of Disney's animation movies had failed and, thus, the company was lacking those skills in this field. Disney, in exchange of new characters to its theme parks, would give Pixar opportunity to increase Pixar's brand recognition by producing the other lines of products for Pixar - such as movie toys. Moreover, Pixar would also have its own saying in designing Disney theme parks in the future and could use this possibility to its own advantage. The acquisition would make collaboration easier between the two companies, as it would potentially create transformational leadership style and Disney and Pixar could "collaborate without barriers that come from two different companies with two different sets of shareholders."

(Jobs, 2006). According to both Iger and Jobs the acquisition would not endanger Pixars culture as Pixar would be able to retain its independence, allowing its “culture be protected and allowed to continue.” (Holson, 2006) Pixar would be introduced to a larger market when acquainted with Disney and could gain the possibility to face leader competitors in the industry such as DreamWorks and 20th Century Fox.

On the other hand, Pixar would face integration difficulties while helping Disney in restoring its animations and trying to preserve its identity, that has made it one of the most successful moviemakers in the Hollywood history. Pixar could potentially lose merit as Pixar would be operating under Disney's name and intentionally or not, Disney would claim Pixars credits. Even though Disney would try to protect and preserve Pixars practices, the possible transformation of Pixars culture would be unavoidable.

What alternatives to an acquisition could each party have considered at that time?

The bid from Disney to acquire Pixar was for 7,4 billion dollars. There were several other options on the table for both of the firms, instead of a costly acquisition. Looking at this from Disney's point of view, they were lagging behind on computer-based animation and they needed a new strategy to avoid a potential decline. Instead of Pixar, Disney could have acquired Square Enix, which is a video game company based in Japan that has collaborated successfully with Disney before. (Claufficious 2015) This would result Disney being able to have a big impact on the video game and animation industry, giving the company a new focus and potentially an advantage over its main competitors. Pixars main problem at that time was the small list of distribution channels. The fact that they published one product per year made them vulnerable to failures, which would have been devastating on the firm's financial resources. In order to reach a broader audience, Pixar could have entered the broadcasting and online streaming markets on its own, enabling them to become independent in terms of distributing their work. (Claufficious 2015).

Additionally, Pixar and Disney could have also looked to collaborate with Pixar in alternative ways, such as a strategic alliance. This could have been much less costly, and would have been feasible, because both company's cultures and values align. A strategic alliance would have enabled both firms to gain a bigger competitive advantage through the use of the other's resources and possibilities. It would have also let both of the companies keep their separate reputations of being strong in different fields. This means that a strategic alliance would have been safer in case there would be a failure.

Another possible option would have been a joint venture, meaning that Disney and Pixar would have created a new entity, with strengths from both companies. This however, would have been hard to manage and would need a lot more resources to be successful. A plus side to this would be the safety of a third firm, failures of which would not affect the parent companies.

However, as it is stated in the CNN article, Disney did not want to lose Pixar to any other company and its main reasoning behind an acquisition was to secure Pixar to itself and have a permanent contract, so there was really no other alternative to acquisition. (La Monica 2006).

What is Pixars acquisition an example of?

Is the “marriage between Disney and Pixar synergistic? The acquisition from Disney's perspective can be either horizontal or vertical. There are two key differences. First of all, horizontal acquisition is driven by company's objective to increase market share and revenue, whereas primary objective for vertical acquisition is reducing costs. Secondly, horizontal acquisition enables companies to diversify their business by increasing the range of products, whereas with vertical acquisition companies aim to improve their costs and production capability within existing product range. (Linton 2014).

As the main aim for acquisition of Pixar was to get the animated films business back on track for Disney, company was clearly aiming to increase the revenues with an attempt to broaden the market reach, (La Monica 2006) In addition, earning revenue from a product range that has not been a success so far for the company can be viewed as diversifying the business by increasing the range of profitable products. Hence, it can be concluded that the deal is straightforward example of horizontal acquisition.

Synergy refers to an extra value that is created when two business units work together. The value then exceeds the combined return that those same units would create when working independently of each other. (Hill

2009) This means that businesses are better off working together than being separate from each other - in additionally suggesting that merging two companies might be a good option.

The best way to assess whether synergy is created is to see possible gain in value for both parties. However, one must also analyze transaction costs of acquisition strategy. Indirect costs are often underestimated by the companies that held back the creation of synergy. (Hill 2009)

The concept of synergy is applicable in the case. Disney will benefit from Pixars extensive knowledge with CG-animated films, as the company has become a gold standard in animated filmmaking d area, where Disney suffers from lack of success. Company aims to rocket its revenue by using the critical creative engine of Pixar to enhance Disney animation and drive growth across the business. (La Monica 2006) For Pixar, the acquisition means the continuation of their blockbuster movies and life of their characters, but with much better distributing and financial capabilities. Disney is able to take Pixar content to a whole new level for example by adding them to their world-famous theme parks. (Marr & Wingfield 2006) The impact on managers and employees is ensured to be as low as possible by Steve Jobs guaranteeing low transaction costs.

Bibliography:

1. Claufficious, C. (2015). 4 best alternative solutions for Disney, to the Pixar acquisition - Analysis of Pixar's acquisition by Disney – Case Study Conclusion | Claufficious – Your everyday lifestyle update. [online] Claufficious.com. Available at: <http://www.claufficious.com/2015/07/4-best-alternative-solutions-for-disney.html> [Accessed 2 Feb. 2016].
2. Hitt et. Al. (2009). Strategic management. Australia: South-Western Cengage Learning. Holson, L. (2006). Disney Agrees to Acquire Pixar in a \$7.4 Billion Deal [online]. Available from: <http://www.nytimes.com/2006/01/25/business/25disney.html?pagewanted=print> [Accessed 29 January 2016].
3. JOURNAL, M. (2016). Disney Sets \$7.4 Billion Pixar Deal. [online] WSJ. Available at: <http://www.wsj.com/articles/SB113813740822755125> [Accessed 2 Feb. 2016].
4. La Monica, P. (2006). Disney buys Pixar - Jan. 25, 2006. [online] Money.cnn.com. Available at: http://money.cnn.com/2006/01/24/news/companies/disney_pixar_deal/ [Accessed 2 Feb. 2016].
5. Linton, I. (2014). What Is the Difference Between Horizontal & Vertical Acquisitions?. [online] Small Business - Chron.com. Available at: <http://smallbusiness.chron.com/difference-between-horizontal-vertical-acquisitions-33800.html> [Accessed 2 Feb. 2016].
6. Marr, M. & Wingfield, N. (2006). Disney Sets \$7.4 Billion Pixar Deal [online]. Available from: <http://www.wsj.com/articles/SB113813740822755125> [Accessed 29 January 2016].
7. The Economist. (2006). Looking beyond the mouse [online]. Available from: <http://www.economist.com/node/5442077> [Accessed 29 January 2016].

ქეთევან არაბული

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბაკალავრიატი
ხელმძღვანელი: პროფესორი ხვთისო მამისიმედიშვილი

**სეკსუალური ზეპირსიტყვიერება წარსულისა და თანამედროვეობის
მიჯნაზე**

„აქაური სიმშვიდე გამუდმებით ფიქრისკენ გიბიძგებს, ზოგჯერ ხმამაღლაც კი ელაპარაკები საკუთარ თავს!... მთაში ცხოვრება მძიმე ტვირთით ამბობენ, არა! – ქალაქია ტვირთი, მძიმე ტვირთი ათასგვარი საცდურით დახუნძლული. მთა კი სუფთაა, გულში გიკრავს, საზრდოს გაძლევს, თუმცა განსაცდელსაც გივლენს, რომ არ მოდუნდე, არ დაეცე, რომ მუდამ გახსოვდეს ღმერთი“ (თეონა ქუმსიაშვილი).

ეს კუთხე ხევსურეთის სახელწოდებით მე-15ს.-მდე არ იხსენიება ქართ. სისტორიო წყაროებში. ამიტომ ზოგიერთი მკვლევარი, მათ შორის ზისერმანი, გამოთქვამდა მოსაზრებას, რომ ხევსურეთი თითქოს შუა საუკუნეების მიწურულს იყოს დასახლებული. ამ მოსაზრებას აქარწყლებს „მოქცევაი ქართლისაი“, სადაც პირველად არის ნახსენები ფხოველნი-ფშავ-ხევსურების აღსანიშნად. მემატინე ფხოველებზე საუბრობს, როცა იბერიელების გაქრისტიანებას აღგვინერს, ე.ი. მეოთხე საუკუნეში ეს ტერიტორია უკვე დასახლებული იყო წარმართი ხევსურებით, რომელთაც ქრისტიანობა არ მიუღია.

კიდევ ორი წყარო გვაქვს, სადაც ფხოვი ფშავ-ხევსურეთის მნიშვნელობითაა გამოყენებული: 1014 წელს, როცა კვირიკე მეორემ კახეთი ხელმეორედ დაიპყრო და ახალ საერისთავოებს შორის „ფხოველთა ქვეყანაც“ დაარსა. ასევე 1212 წელს ფხოვს ამბობება მოუწყვია და თამარს ლაშქარი გაუგზავნია. ამის მერე მეთხუთმეტე საუკუნემდე ფხოვი ამ მნიშვნელობით აღარ იხსენება. საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ ჩეჩნები ხევსურებს „ფხიებს“ ეძახიან, რაც ასევე ფხოვს ნიშნავს.

ამრიგად, ხევსურეთი ერთ-ერთი ყველაზე ძველი ტრადიციების მქონე და თუნდაც ამიტომ ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო კუთხე გახლავთ. უამრავი ფოლკლორული მასალა და კულტურული ღირებულებებია დაცული ხევსურეთში და საოცარი სიცხადით გადაეცემა თაობებს, რაზეც ქვემოთ ვისაუბრებ.

არამარტო ხევსურეთში, არამედ საერთოდ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის ფოლკლორში განსაკუთრებული ადგილი რელიგიური შინაარსის ანდრეზებსა და საკულტო ზეპირსიტყვიერებას უკავია. საინტერესოა ამ ტექსტების წარმოშობის საკითხი!.. ხუცესნი ხუცობათა გენეზისის განმარტების დროს გვერდს უვლიან სახუცო ტექსტების ტრადიციული ფოლკლორული გზით გავრცელებაზე საუბარს. ისინი უარყოფენ, რომ ეს მემკვიდრეობითობა ხორციელის გზით გადაეცემა. მათი რწმენით ტექსტს ღვთისშვილისაგან იღებენ და ძალიან ხშირად სიზმარში გადაეცემა ხუცესს ტექსტი.

როგორც ზ.კიკნაძე აღნიშნავს, ყველაზე უკეთ კანონიკური სახე სახუცო ტექსტებს ხევსურეთში აქვს შემონახული, სადაც ხუცესის ინდივიდუალობა თითქმის არ ჩანს, ხოლო მაგალითად, ფშავში წარმომთქმელი ხშირად ერევა ტექსტში სიტუაციის შესაბამისად.

ხვთისო მამისიმედიშვილმა, ტრისტან მახაურმა და ზურაბ კიკნაძემ მოიძიეს, ჩაინერეს და დიდი შრომის შემდეგ წიგნადაც გამოსცეს ეს ტექსტები, სადაც თავმოყრილია სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ადამიანის მიერ ჩაწერილი მასალა: 1990-იან წლებში ხვთისო მამისიმედიშვილის მიერ, 80-იან წლებში ტრისტან მახაურის, ზურაბ კიკნაძის, ნოდარ ზვიადაურის მიერ. 40-იან წლებში ალექსი ოჩიაურისა, თინა ოჩიაურის და რუსუდან ხარაძის. უფრო ადრინდელი ტექსტები კი არის აკაკი შანიძის მიერ არის ჩაწერილი, რომლებიც დათარიღებულია 1910-იანი წლებით. როდესაც ამ

ტექსტებს ვადარებდი ერთმანეთს, საოცარი აღმოჩენა იყო ჩემთვისაც თუ რა სიზუსტით შემოგვი-
ნახა ზეპირსიტყვიერებამ ეს ყველაფერი. მაგალითად, ამ წიგნში დაბეჭდილი შენდობის თქმის
ტექსტი და ჩემს მიერ 2015 წელს სოფელ წინხადუში ჩანერილი ტექსტი თითქმის ერთი და იგივეა:
„ღმერთო, დიდება შენდა, ღმერთო მადლი შენდა! სააქაოს ნათქვამ სამანდაოს ებარების... კაცთ
შენდობა მაუდის!.. დადგულ სუფრაი, ბოთლა, დასხმულ ჭიქები, მზექალაო, შენ სახმარიმც იქნების,
მანდაც მაგივას, მანდაურის წესით, მანდაურის რიგით, ცოტა დიდად, რიომ წმინდად, ფერუქცევ-
ლად, ნაუქცევლად... ტაბლზედამც დაიცევ წინ მაგებებულს, უკან მანეულს, სიკვდილის დღე
დამთხვეულს, ენით ნათქვამს, ხელით ნაქნარს, პირით განაგონარს... შენი ცოდვისა მხსნელ იქნების,
ცოდვისა იალად მქნელ იქნების, შენიმც სახმარ იქნების... ღმერთმა შაგინდნას... ვინცა მაგყვების
სოფელშითა, შინითა, ქმრის სახლით, მამისახლით, მარუხას ვინაც მახყვების ჭალაით-თავის ქმარ-
შვილი, გინდა შენდობა ნათქვამ თუ ვინ მაგყვების, შენამც უმასპინძლებ აემ ბოთლაით, აემ ჭი-
ქაით... ნუ ვის დააბრუნებ ხელცარიელს. ბოთლასამც აიტან ხელში, ჭიქასამც დაიჭერ, როგორაც
უძღვებოდი აისრამც გაუძღვები, შენიმც სახმარ იქნების!... შაგინდნას მაგახმარას საქრისტიანოს
გამჩენმ!“ (მთქმელი მზექალა არაბული).

რაც შეეხება ანდრეზებსა და ლეგენდა-თქმულებებს!.. ხევესურებისთვის უდიდესი მნიშვნე-
ლობა ენიჭებოდა გადმოცემებს, ანდრეზებს. ამ მნიშვნელობას კი განაპირობებდა ის, რომ ანდრეზი
სინამდვილეში მომხდარ ამბავს ასახავს რეალურად. ამის საშუალებით ინარჩუნებდა მოსახლეობა
ტრადიციებსა და ადათ-წესებს. როგორც სხვა მთიელებისთვის, ასევე ხევესურებისთვისაც ეს გად-
მოცემები ღვთიური მადლია, რომელიც ასულდგმულებს ერთ მუჭა ხევესურებს. ბარის მოსახლეო-
ბისთვის გადმოცემებმა დიდი ხანია დაკარგა თავისი მნიშვნელობა, ხევესურებისთვის კი დღემდე
სიცოცხლისუნარიანია. ასევე მნიშვნელოვანია ლეგენდა-თქმულებები, რომელთა საშუალებითაც
ხალხის ხსოვნას გადაეცემოდა და გადაეცემა არაერთი ისტორიული მოვლენა თუ სახალხო გმირი
ხსოვნახ, რომელიც დღემდე არ კარგავს თავის მნიშვნელობასა და აქტუალობას. ნებისმიერ ხევე-
სურს (მითუმეტეს მთაში მცხოვრებს), ბავშვსაც კი სმენია გაბურთ ეშმაზე, მამუკა ქალუნდაურზე,
ხოგაის მინდიასა თუ თორღვა ძაგანზე შექმნილი თქმულებები. ზღაპრებსაც კი ლეგენდა თქმუ-
ლებებით ანაცვლიბდნენ უმეტეს შემთხვევაში. მიზეზი კი მარტივია, რადგან ზღაპარი გამონა-
გონზეა დაფუძნებული ნაკლებად საინტერესო იყო მთის ხალხისთვის. ამიტომ ბავშვებს უყვებოდ-
ნენ ლეგენდებს, რითაც პატარაობიდანვე აცნობდნენ ადათ-წესებს, ტრადიციებსა და კულტურას.
ასევე უმთავრესი, ალბათ, ის იყო, რომ ამ გმირების მაგალითზე შვილებს ვაჟკაცობასა და სიმა-
მაცეს უნერგავდნენ.

როგორც ს.მაკალათია ამბობს: „ლექსები უყვართ ხევესურებს და თქმაც ემარჯვებათ. მსჯე-
ლობის დროს საუბარს ხშირად ლექსით ამთავრებს და თავის აზრს ამით მოკლედ მოსჭრის“, ამიტომ
მდიდარია ხევესურული პოეზია, რომლის გადარჩენაშიც დიდი წვლილი მიუძღვის, უპირველეს ყოვ-
ლისა, აკაკი შანიძეს.

ხევესურეთში ჭირიც და ლხინიც პოეზიის გარეშე წარმოუდგენელი იყო. ლექსი და სიმღერა
სდევდა ხევესურთა სამეურნეო საქმიანობას, მიცვალებულის დატირებას, ქეიფსა თუ მიჯნურისათ-
ვის სიყვარულის გამხელას. როგორც ა. შანიძე აღნიშნავს, „ხევესურული პოეზიის“ შესავალში,
სატრფიალო ლირიკა შედარებით ნაკლები ოდენობითაა წარმოდგენილი, რადგან ეს დარგი პოე-
ზიისა არ არის მაგრე მიმზიდველი ხევესურის მეომრული ბუნებისათვის. მაგრამ ეს მას არ ნიშნავს,
რომ მნიშვნელობას მოკლებულია პოეზიის ეს დარგი. უბრალოდ მეტი თავშეკავებულობის გამო
ერიდებოდნენ სიყვარულის თემაზე საუბარსა და ლექსების თქმას, რადგან ერთმანეთის ტრფობის
გამჟღავნება თემური ადათით სასიროცხვილოდ ითვლებოდა და ამით ემიჯნებოდა ერთმანეთს კარგი
და ცუდი ყმა („კაი ყმა ლაშქარ მოკვდების, სწორების მჯობინობასა, ცუდაი-საცხვრის ყურესა, ქა-
ლებში ლოგინობასა!“). ხევესურ კაცს აუგად ეთვლებოდა ქალის მიმართ განსაკუთრებული ყურად-
ღების გამჟღავნება. ერთი ხევესური მელექსე ჩივის: „რახან გზაში შამეყარან, გამწყრალივით გავს-
ცილდები, რა გავსცილდა გადმოვხენებ, ობოლივით ავტირდები“.

სატრფიალო პოეზია თუ მცირეა, სამაგიეროდ, ხევსურული ფოლკლორი განსაკუთრებით მდიდარია საგმირო პოეზიით, სადაც ხოტბაა შესხმული ამა თუ იმ გმირისთვის, ვინც საერთო საქმისთვის დასდო თავი. უამრავი ლექსია შემორჩენილი შიოლა ლუდუშაურზე, სადაც ასახულია კლასთა ბრძოლა და დიდი ოსტატობით არის გადმოცემული თავგასული ბატონის მოკვლა მთრეხელის მიერ. თორღვა, რომელიც იყო მოძალადე, მაგრამ ხევსურულ პოეზიაში ხოტბა აქვს თორღვას შესხმული სიმამაცისა და ბძოლისუნარიანობისთვის. განსაკუთრებით ბევრი ლექსი კი ზურაბ ერისთავზეა შემორჩენილი, რომლებშიც აღწერილია ზურაბთან ბრძოლის ეპიზოდები, ზურაბის მიერ მოტყუებით დახოცილ ხევსურებსა და ზურაბის სიკვდილზე, რასაც განსაკუთრებით სასიხარულო ელფერი დაჰკრავს. სამაგიეროდ, საპირისპირო ხასიათი და განწყობა იკვეთება ერეკლე მეორისა და ხევსურების ურთიერთობაზე შექმნილ ლექსებში, რომელმაც მოქნილი პოლიტიკის წყალობით ძალიან დაიხლოვა ხევსურები. ასახულია მეზობლებს შორის ბრძოლები: ქისტებისა და ხევსურების, ლეკებისა და ხევსურებისა თუ ფშავში ხევსურთა ლაშქრობები.

სამეურნეო პოეზიაზე კი ალ. ჭინარაული მართებულად შენიშნავს: „ხევსურთა სამეურნეო პოეზია კენესა და ჩივილია,თუმცა შიგადაშიგ მწარე იუმორშერეულიც: „თივათ ვთრი კალოთანითა, სულთქმას ვაყოლებ გმინსაო, დავაოროლენ თივანი, დასვენებაიცი მინდაო“... მახსოვს ხევსურეთში ცხოვრებისას ჩვენს მეზობლად ნინო არაბული ცხოვრობდა, რომელიც ზამთარში სახლის მოპირდაპირე მხარეს დგნალის ტოტებს ჭრიდა საქონელისთვის, საკვების სიმცირის გამო. იქიდან მომავალს თოვლი გაუტყდა და ზვავმა წამოიღო. კარგად მესმოდა ნინო ბებოს სიმღერის სიტყვები: „დაღბერნა ცივმა ნიავმა. დგნალის ტოტებზე ვიჯდოდი, რა ვქენი ჩემანალამა, რადარ ლამითაც ვთიბოდი“. დღესაც არ მესმის და მეც კი მიჭირს გაგება იმისა, თუ როგორ შეიძლება ადამიანი ზვავს მოჰქონდეს და მღეროდეს!.. სიკვდილს თვალეში უყურებდე და დახმარების თხოვნის ნაცვლად სიმღერა ამოუშვა!..

ორიოდე სიტყვით დავახასიათებ ხმით ნატირლებს, რაც პირადად მე განსაკუთრებით მიფორიაქებს სულს. მთის ხალხი, რომ სულით პოეტებია ამას სწორედ ხმით ნატირლების ნიმუშები ადასტურებს, რაც მნიშვნელოვანი ფოლკლორული მასალის მატარებელია. ძირითადად, ნატირლებში რითმა არაა დაცული, მაგრამ შეიძლება გამოჩაგრის შემთხვევებსაც შევხვდეთ. ხმით მოტირლები ტირილში ხშირად აქებდნენ ვინმეს ვაჟკაცობას ან გამძლეობას, რასაც თავისი დატვირთვა ჰქონდა: ცოცხლებს არ ავიწყებდნენ გარდაცვლილი ადამიანების ხსოვნასა და საქმიანობას და ჭირის პატრონებს კი მხნეობისკენ უბიძგებდნენ ამით. ვიცით ასეთი გადმოცემა, რომ მომაკვდავმა მოკლიამ მეზობლის ქალს, თამარს სთხოვა, სიცოცხლეშივე დაეტირა, რათა მისი ნატირალის მოსმენა სურდა. თამარმაც აუსრულა ეს „უანდრეზო“ თხოვნა: „საყურიკათით მადის გმინიო, ნუხად ხყავ კმარუაის შვილიო, გულს ურჩი უჭირს ნატყვიარიო, მოკლიას ამაუდის სულიო. მღევართ წინ რად მიღმეტდებოდიო? „დედისერთა ვარ“ – რად არ სთქვიდიო?“

დასკვნის სახით კი შეიძლება ითქვას, რომ ხევსურების ყოფა-ცხოვრების უკუფენა ხდება ზეპირსიტყვიერებაში და ეს ყველაფერი სიცოცხლისუნარიანია, მიუხედავად იმისა, რომ დღეს აღარ არსებობს ტრადიციული კულტურა, აღარ არსებობს თემ-სოფლები, რადგან ხალხი აღარ ცხოვრობს. ხალხი თუ აღარ იქნება კი აღარც სოფელი ისოფლებს და აღარც ჯვარი იჯვარებს. სამწუხაროა, რომ აღარ არიან ხუცესები, რის გამოც ის რიტუალი, რასაც ხუცესი ასრულებდა აღარ სრულდება სრულყოფილი სახით. ჩემთვის მხოლოდ ოთხი ხუცესია ამჟამად ცნობილი.

ძალიან სამწუხაროა, რომ თაობები მთას არ იცნობენ, რადგან იქ სამყაროს მარადიული სიბრძნეა დაუნჯებული. ადრე თუ ბარი გვეძახდა ქუდზე კაცს, ეხლა იქ, მთები დგანან და მშველელს ელიან. იქაურობას ხალხის ხმა, ბავშვების ხმა, აცოცხლებს და ეს ხმა არ უნდა მიწყდეს არასდროს.

ათი წლის, არხილოსკალოში მცხოვრებმა თათია ჭინჭარაულმა ორიოდე წლის წინ, არხოტში ყოფნის შემდეგ სკოლაში მასწავლებელს დავალება მიუტანა, რომელმაც დედაშვილობის ფოტოს დახატვა სთხოვა. სურათზე დახატული იყო მთები და მდინარეები. გაოცებულმა მასწავლებელმა იკითხა, თუ რატომ დახატა ბუნება, როცა დედაშვილობა უნდა აესახა. თათიამ კი ასე უპასუხა: „ამ მთებს ამ მდინარეების გარდა სხვა შვილები არ ყავთ და ამ მდინარეებს ამ მთების გარდა სხვა მშობლები“. როგორ შეიძლება ვინმე ვერ აღიქვამდეს ამ პრობლემას და ამ ტკივილს, მაშინ როცა ათი წლის ბავშვს სულს უთუთქავს დაცლილი ხევსურეთის ნახვა!..

ხევსურეთი დღეს „მოდაშია“, სრული ამ სიტყვის მნიშვნელობით. მოდაშია ხევსურული ნაქარგები და სიმბოლური ორნამენტები, ვერცხლის სამკაული და სპილენძის ნაკეთობები, მითოლოგიური სიუჟეტებით ხევსურული პოეზიის კილოთა ვარიაციები. მოდაშია ხევსურეთის მონახულება დამასზე გულისტკივილის გამოთქმა.

ხევსურეთი კი ამ დროს სულს ლაფავს და დაცლილია ყოველივე იმისგან, რაც „მოდაშია“. დღევანდელი ხევსურეთის შეგნებული მნახველი იმედგაცრუებული, გულნატკენი უნდა დაბრუნდეს, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში – გულგრილი, ყოველივე იმით, რაც ხდება. მართალაც, ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ყოფნა-არყოფნის მიჯნაზე დგას საკითხი, მაგრამ სანამ ერთი კაცი მაინც ავა და შვილს თავის სოფლის სალოცავს ყმად დაუყენებს, სანამ ცეცხლის პირას მჯდარი ხევსურები ისევ დასდევენ წარსულ გმირთა ლანდებს და ისევ იღვრება ხევსურული ლექსის ლაზათი და მშვენიერება, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ვარსებობთ და იმედი ვიქონიოთ, რომ ღვთის წყალობით ეგებ კიდევ ვიარსებოთ!..

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ა. არაბული, კ. არაბული „მყივანა წისქვილები“, თბილისი, 1984;
2. „ჯვარ ხატთა სადიდებლები“ (უნივერსიტეტის ფოლკლორის კათედრის შრომები), თბილისი, 1998;
3. ა. შანიძის „ქართული ხალხური პოეზია“, თბილისი, უნივერსიტეტის გამომცემლობა;

მუჰაჯირობის ასახვა კავკასიის ხალხთა ლიტერატურაში

მუჰაჯირობა ერთ-ერთი ტრაგიკული ფურცელია კავკასიელი ხალხების ისტორიაში. მუჰაჯირობამ მოიცვა: აფხაზები, ჩერქეზები, ყაზარდოელები, უბიხები, სამხრეთ საქართველოში მცხოვრები მუსლიმი ქართველები და სხვ. ოსმალეთის სულთანი ცდილობდა მუჰაჯირების დასახლებას იმპერიის დაუსახლებელ ადგილებსა და აგრეთვე საზღვრისპირა ტერიტორიებზე. რუსეთის იმპერიას სურდა მთიელთა ოსმალეთში გადასახლების გზით მიეღწია პოლიტიკური სიმშვიდისათვის კავკასიაში და განთავისუფლებული ტერიტორიები გამოეყენებინა ფართო კოლონიზაციისათვის და ესარგებლა ამ მხარის სამხედრო-სტრატეგიული მდგომარეობით.

მუჰაჯირობა აისახა კავკასიელი ავტორების შემოქმედებაში. ნარმოდგენილ მოხსენებაში ყურადღება გამახვილებულია სამი კავკასიელი ავტორის მუჰაჯირობის თემაზე შექმნილ ნაწარმოებებზე, ესენია:

ოსი პოეტის თემირბოლათ მამსუროვის ლექსები: „ორი მეგობარი“ და „აკვნის სიმღერა“.

ქართველი მწერლის ალექსანდრე ყაზბეგის მოთხრობა: „ელისო“.

აფხაზი მწერლის ბაგრატ შინკუბას რომანი: „უკანასკნელი უბიხი“.

ოს ხალხს მუჰაჯირობა ნაკლებად შეეხოთ, ვინაიდან ისინი ბალყარელებთან ერთად არ მონაწილეობდნენ რუსეთ-კავკასიის ომში, თუმცა ოს მუსულმანთა ნაწილი მაინც გადასახლდა თურქეთში, მათ შორის იყო ცნობილი ოსი მწერალი – თემირბოლათ მამსუროვი.

ის 1865 წელს სხვა ოსებთან ერთად გაემგზავრა თურქეთში. მან იქ გამოსცადა მუჰაჯირული ყოფის სიმძიმე. მისი ლექსები „ორი მეგობარი“ და „აკვნის სიმღერა“ მუჰაჯირობის თემაზე შექმნილი პოეტური ნაწარმოებებია.

ლექსი „ორი მეგობარი“ გამოირჩევა რომანტიკული ელემენტების სიმძაფრით. მასში იგრძნობა წარსულის იდეალიზაცია და ანმყოფი უკმაყოფილება. ლექსი აგებულია დიალოგზე, რაც ნაწარმოებს მეტ სიმძაფრესა და დამაჯერებლობას მატებს. მისი დიდი ნაწილი ეთმობა სამშობლოსთან დაშორებით გამოწვეულ ტკივილს, მშობლიური კუთხის ძალით დატოვებას. ნაწარმოები მთელი სიმძაფრით წარმოადგენს სამშობლოდან მოსახლეობის აყრის მთელ სიმძიმეს. წარმოიდგინეთ ტკივილი სამშობლოდან წასვლისა და გაურკვეველი მომავლისა. ავტორს მოყვანილი აქვს შესანიშნავი მეტაფორა: „მომავლის გემი ზღვაში ინთქმება“; ხალხს თვალებიდან ცრემლის ნაცვლად სისხლი სდიოდათ“; ისინი სამშობლოს მიმართავენ, რომ ტკობით წარმოთქვამენ მარად მის სახელს და მის მტვერს გაიხდიან საფიცრად. ამ სიტყვებში ჩანს სამშობლოს განუზომელი სიყვარული და დარდი მასთან გამოთხოვებისა. ავტორი რეალისტურად გადმოგვცემს მუჰაჯირთა ტრაგედიას, აღწერს მოხელეთა გაუგონარ სისასტიკეს, რომლებიც მთიელებს არაადამიანურად ეპყრობოდნენ. გადავსებულ გემებზე დედა შვილს ვერ პოულობდა. ვისაც არ შეეძლო, ტალღებს ატანდნენ საკუთარ სიცოცხლეს. თურქეთში ჩასულ მუჰაჯირებს უარესი დღე დაადგათ. სულთნისგან დაპირებული სამოთხის ნაცვლად, მიდიოდნენ მზით გადამწვარ, უდაბურ მიწაზე მშვიერ მწყურვალნი იმპერიის შორეული ადგილებისაკენ .

„ღნაოდნენ ჩვილნი და დაოსებულთ,
თურქებსა ვჩრიდით შიშით შეძრულნი,
ზოგი ნაშიერს ქუჩას ანდობდა,
ზოგსაც შიმშილით სძვრებოდა სული.“

ენა ვერ გამოთქვამს მათ ტანჯვა-წამებას. ავტორმა რეალისტურად გადმოგვცა მუჰაჯირთა ტრაგედია. ეს ლექსი მისი ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოებია.

ლექსში „აკვნის სიმღერა“ პოეტი მიმართავს მომავალ თაობას, რომ არ დაივინყონ სამშობლო თავი დადონ მისთვის ნუ დაივინყებენ რომ ისინი კავკასიის შვილები არიან. რომ სამშობლოსა და რწმენისათვის უნდა ძლიერ ბევრს ითმენდნენ თავი უნდა დადონ მისთვის და სიკვდილს ჯილდოდ თვლიდნენ. პოეტი ნუხს, რომ სამშობლოში დარჩენილებს რჯულს და ადათს ძალით ათმობინებდნენ.

„თურქს გულზე არ გაცვალო
შენი გული მთიელისა
გწამდეს ძარღვში გიჩქეფს სისხლი
ნაღდი კავკასიელისა!“

ალექსანდრე ყაზბეგის ნაწარმოები „ელისო“ აღწერს ოსმალეთისაკენ განდევნილი ჩეჩნების ტრაგედიის ფონზე, ჩეჩენი ელისოსა და მოხვევე ვაჟიას ტრაგიკულ სიყვარულს. ავტორის აღწერით, მუდამ მხიარული და სიცოცხლით სავსე ჩეჩნები, ახლა გმინვასა და ოხვრას მოეცვა. ეს იყო საერთო ნუხილი და ტანჯვა სამშობლოსთან განშორებისა, სამშობლოსთან, რომლისთვისაც ავტორის თქმით, ჩეჩნებს თავი არ დაუზოგავთ მისი სიკეთისთვის. მამას შვილი არ შეუნყალებია და ქმარს ცოლი და, ამდენი ბრძოლის და მსხვერპლის შემდეგ ისინი უნდა გამოესალმონ მას. წარმოიდგინეთ მათი ტკივილი, როდესაც გასცქერიან თავიანთ ნასოფლარს, სადაც ცხოვრება გაუტარებიათ, სადაც მათი წინაპრების საფლავებია. მიწაა, რომელმაც ისინი გაზარდა. როგორც ავტორი ამბობს „არის ხოლმე ისეთი წამები ადამიანის ცხოვრებაში, როდესაც სიტყვას ადგილი არ აქვს კაცის მწუხარებაში. სწორედ ამ მწუხარებას მოეცვა ჩეჩნები. ჩუმ ოხვრაში იკითხებოდა მთელი მათი ტანჯვა და ჭიანურის ხმას აყოლილი, ეფინებოდა ირგვლივ ყველაფერს. გარდა იმ სულიერი ტკივილისა, რასაც სამშობლოსთან დაშორება ჰქვია, ავტორს წარმოჩენილი აქვს ძალზედ მძიმე სურათი, თუ როგორ იღუპებოდნენ თანდათან ადამიანები. როგორ აცლიდა დედას შვილს სიკვდილი ხელიდან, ყოველი მხრიდან მხოლოდ ფიზიკური და სულიერი ტანჯვა მოისმოდა, მაგრამ ვინ იყო მშველელი?! ავტორმა, ასევე კარგად წარმოაჩინა რუსი მოხელეების უღმობლობა, როდესაც მათთან ვაჟია მივიდა თხოვნით, რომ ანზორის ოჯახი გადასახლებისაგან ეხსნა, თუმცა პასუხად მიიღო ის, რომ მოხელის ნება რომ ყოფილიყო, ყველას მოიშორებდა თავიდან, ყველას გაუყენებდა ოსმალეთის გზას. ამგვარად, ავტორმა წარმოაჩინა ამ მცირერიცხოვანი ხალხის ტრაგედია. გამოჩნდა არსებული სინამდვილის სიმახინჯე. ფსიქოლოგიური სიღრმით განავითარა მწერალმა შეყვარებული ვაჟიას, მშვენიერი ელისოსა და მისი პატიოსანი მოხუცი მამის – ანზორის სამართლიანი მისწრაფებების დაპირისპირება უსამართლობისადმი, რომელშიც უსამართლობა იმარჯვებს.

და ბოლოს, უბიხები იყვნენ აფხაზებისა და ადიღეელების მონათესავე ხალხი, რომლებიც ცხოვრობდნენ დღევანდელ კრასნოდარის მხარეში – რუსეთის ფედერაციაში. კავკასიის ომის დასასრულს, რუსეთის ხელისუფლებამ უბიხთა მთავრებს ორი არჩევანი შესთავაზა: დასახლებულიყვნენ ყუბანისპირეთში ან თურქეთისაკენ მიმავალ გზას გასდგომოდნენ. მთავრებმა თურქეთში გადასახლება არჩიეს ხალხი დაარწმუნეს, რომ რუსები მათ ბავშვებს გააქრისტიანებდნენ და თავიანთ მმართველობას დანერგავდნენ უბიხებში, ხოლო თურქეთში მათ სამოთხე ელოდათ, ალაჰის ნაცვალის დედამიწაზე – თურქეთის სულთანი მათ საუკეთესო მიწებს დაურიგებდა და მეფურად აცხოვრებდა, თავად მთავრებს პრივილეგიების დაკარგვისა ემინოდათ და ხსნას თურქეთში ხედავდნენ. ამგვარად 1864 წელს ისინი თურქეთისაკენ გაემართნენ .

აფხაზი მწერლის – ბაგრატ შინკუბას რომანი „უკანასკნელი უბიხი“ ასახავს უბიხების და მათ პარალელურად აფხაზების გადასახლებას თურქეთში. ნაწარმოების მთავარი გმირია 100 წლის უბიხი ზაურყან ზოლაკი, რომელთანაც აფხაზი ენათმეცნიერი – შარახ ქვაძბა ჩადის, რათა გამოიკვლიოს ან უკვე მკვდარი უბიხური ენა. რომანის სიუჟეტი ვითარდება მისი ნაამბობის კვალზე. ზაურყან ზოლაკის ბიოგრაფია კვალად მისდევს უბიხი ხალხის ტრაგედიას. ზაურყან ზოლაკი დედით აფხაზია. კარგად იცის დედისეული ენა. მიუხედავად ისეთი მძიმე ცხოვრებისა, როგორც მან გამოიარა,

მას არ დაუკარგავს საკუთარი ენა და ტრადიციები. მოსულ აფხაზ სტუმარს ფეხზე წამოუდგა და დასვა, რადგან წესის მიხედვით, დედის მხრიდან ყველა ნათესავი და მოგვარე ბიძად ითვლებოდა, რა ასაკისაც არ უნდა ყოფილიყო. მათ ადათის მიხედვით, უფროსად მიიჩნევდნენ. ენა ვერ გამოს-თქვამს ზაურყანის ბედნიერებას, როდესაც აფხაზი ესტუმრა, რადგან მკდრების ადგომას იფიქრებ-და და აფხაზური ენის გაგებას ვეღარ. ის პირდება ქვაძბას, რომ უბიხურ ენის შესწავლის პარალე-ლურად უამბობს უბიხების გადმოსახლების ისტორიას, მას ყოველივე გულზე ისე აქვს ამოტვიფრუ-ლი, როგორც წარწერა სამარის ქვაზე. წლები მიდიან, მაგრამ არც წვიმას და არც თოვლს არ ძალუძს მისი წაშლა. ზაურყანმა შარახს უამბო მთელი ისტორია უბიხების გამოსახლებისა. ასევე როგორ ცხოვრობდნენ უბიხეთში ომის დაწყებამდე, რომ მათში არასოდეს ყოფილა სიმშვიდე, რადგან მათში თარეში ძარცვა მონების გაყიდვა თურქეთში, ქალების გატაცება და სისხლის აღება ყოველთვის იყო მათში და სხვაგვარად ცხოვრება ვერც წარმოედგინათ. თუ, ვინმე მათში იარაღის ხელში აღება-ზე და ბრძოლაზე უარს იტყოდა, სოფლიდან აძევებდნენ. ომის დასასრულს, როდესაც რუსეთის გა-მარჯვება აშკარა გახდა, უბიხთა მთავრებმა თავიანთი თქმით რუსეთის დამონებას თურქეთში გა-დასახლება ამჯობინეს. მათ, რასაკვირველია, საკუთარი მიზნები ჰქონდათ, ეშინოდათ, რომ პრივი-ლეგიებს დაკარგავდნენ და ოსმალეთში გადასახლება ხსნის გზად მიიჩნიეს და ხალხიც დაარწმუნეს, რომ წასულიყვნენ. სწორედ აქ დაუშვეს საბედისწერო შეცდომა და საკუთარ თავს სასიკვდილო გა-ნაჩენი გამოუტანეს. მხოლოდ ერთი ადამიანი აღმოჩნდა მათ შორის, რომელიც სთხოვდა უბიხებს ნუ ნავიდოდნენ და ნუ გადააშენებდნენ უბიხთა მოდგმას. ძნელია იმ ყველაფრის გადმოცემა, რო-გორ ტოვებდნენ ისინი საკუთარ კერას, როგორ კლავდნენ საკუთარი ხელით ცხენებს, რომ რუსებს არ ჩავარდნოდათ ხელში ის. მათ უბიხეთიდან სამახსოვრო მხოლოდ მათი წმინდა სალოცავი კერპი – არწივის გამოსახულებიანი ბითხა – წაიღეს. უმძიმესი იყო მათი ყოფა, თუმცა რუსეთის ხელისუფ-ლებას მათ დასახმარებლად არაფერი გაუკეთებია. გამგზავრების პერიოდში, ზაურყანი იხსენებს, როგორ ყრიდნენ თურქები მათ გემებში, როგორი უღმობლად ექცეოდნენ. როგორ ხტებოდნენ ზღვაში, ვისაც მეტი ტკივილის ატანა აღარ შეეძლო. როგორ განახევრდა უბიხების რიცხვი თურქე-თის სანაპიროებამდე, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ისინი მაინც მღეროდნენ, რადგან კავკასიელი კა-ცის ბუნებაა, გაჭირვების ყამს სიმღერა. მათ იმედი ჰქონდათ მომავლისა, თუმცა, მათი რეალობა სხვაგვარი აღმოჩნდა. შიმშილისა და ავადმყოფობის წინაშე აღმოჩნდნენ უბიხები. არავინ იყო მათი მომკითხველი. დედები შვილებს ყიდდნენ, რომ მათი შიმშილით სიკვდილისათვის არ ეყურებინათ. სხვები კი – თანდათან აბრაგებად იქცნენ. ყველა ერიდებოდა კავკასიელებს თურქეთში. „ყაჩაღ ჩერ-ქეზებად“ მოიხსენიებდნენ. მათმა მთავრებმა კი ფაშებთან გარიგებით, კარგი ქონებაც იშოვეს და აღარასდროს დაინტერესებულან საწყალი ხალხის ბედით. ზაურყანი გახდა მონმე იმისა, რომ სულ-თანს მხოლოდ ერთი მიზანი ჰქონდა, გამოეყენებინა რუსებთან ომში კავკასიელები, რადგან ისინი უკვე გამონრთობილნი იყვნენ მათთან ბრძოლებში, ხოლო საუკეთესო გოგონები ჰარამხანებში გა-ემნესებინა. ზაურყანის ორი და ფაშამ ხარჭებად გაიხადა, ერთი კი შიმშილს ემსხვერპლა. ხოლო დედ-მამა შვილებზე დარდმა გადაიყოლა. ვინც შეეგუა ახალ ცხოვრებას და ფეხი მოიკიდა თურქეთ-ში, უბიხური ენაც დაივიწყა და გათურქდა. ვინც ვერ ეგუებოდა სამშობლოში დაბრუნების მცდელო-ბისას, დაუნდობლად კლავდნენ თურქები. ამგვარად, ამ ხალხის უბედურებასა და ასიმილირებაში არანაკლებ დიდი წვლილი თურქებსაც მიუძღვით, რუსებთან ერთად. ისტორიამ ცოტა მაგალითი როდი იცის უბიხებზე გაცილებით დიდი ერების გაქრობისა, მაგრამ უბიხები დიდი ხანი არ არის, რაც აღარ არსებობენ. ეს ამბავი არც ერთ დღეში მომხდარა და არც ერთ წელიწადში. მათ მაშინ გა-წირეს თავი დასალუჰად, როდესაც სამოთხის მიწის ხილვის იმედით თურქეთში გაემგზავრნენ.

ამდენად, ძალიან მძიმე აღმოჩნდა XIX საუკუნეში რუსეთის კოლონიალური პოლიტიკა კავკა-სიაში. მუჰაჯირობამ დიდი მასშტაბები მიიღო. მრავალმა ადამიანმა დატოვა მშობლიური კერა. მუ-ჰაჯირული ყოფის სიმძიმე კარგად ჩანს მუჰაჯირობის თემაზე შექმნილ ნაწარმოებებში, მათ შორის იკვეთება „უკანასკნელი უბიხი“, რომელშიც დეტალურად ცოცხლდება უბიხების ისტორია და მათი გაქრობის მიზეზები. რუსეთისა და თურქეთის ხელისუფლების სისასტიკე მთიელებთან მიმართება-ში. ცარიზმის მიერ იმ ტერიტორიების დაპყრობა, რომელიც მათთვის არავის უჩუქებია და ოდითგან უბიხებისა და სხვა ჩრდილო კავკასიელი ხალხების საკუთრება იყო. მუჰაჯირობა ტრაგიკული ფურ-

ცელია კავკასიელი ხალხების ცხოვრებაში. ეს საერთო ტკივილი კარგად წარმოაჩინეს მწერლებმა თუმცა „უკანასკნელ უბიხში,“ ეს ყველაფერი დეტალურად ჩანს. თურქეთში გადასახლება სათანადო მომზადებისა და ორგანიზაციის გარეშე მიმდინარეობდა. მუჰაჯირები შავი ზღვის ნავსადგურებიდან უვარგისი გემებით გადაჰყავდათ, ნაწილი სახმელეთო გზით - ურმებით მიდიოდნენ თურქეთისაკენ. მრავალი მათგანი გზაში იმსხვერპლა ეპიდემიამ, შიმშილმა, სიცივემ. თურქეთის ხელისუფლებამ, მუჰაჯირებს უვარგისი, შეუფერებელი ადგილები მიუჩინა. ბევრი უმინოდ და უბინოდ დარჩა. მუჰაჯირები მალე მიხვდნენ თავიანთ შეცდომას და უკან დაბრუნება მოინდომეს, მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს შეუძლებელი იყო ვინაიდან რუსეთის ხელისუფლება ამას აღარ დაუშვებდა.

მძიმე პირობებში ჩავარდნილი მუჰაჯირები იძულებულნი იყვნენ მეომრებად შესულიყვნენ თურქეთის ჯარში. ჩრდილოკავკასიელთაგან ბევრი მათგანი ასიმილირდა თურქებში. ბევრმა მათგანმა შეინარჩუნა ეროვნული თვითშეგნება და საკუთარი ენა. სამწუხაროდ, ეს უბიხებმა ვერ მოახერხეს და სრულიად აღიგავნენ პირისაგან მიწისა.

გამოყენებული ლიტერატურა

ჩრდილო კავკასიის ხალხთა ისტორიის ნარკვევები. ტომი II;

გულ მუქერემ ოზთურქი

*ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, დოქტორანტურა
ხელმძღვანელი: პროფესორი ელგუჯა მაკარაძე*

ქართული ლიტერატურის თურქი მთარგმნელები და მკვლევრები

ჩემი ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს გარკვევა იმისა, თუ რამდენად იყო და არის დაინტერესებული თურქი საზოგადოებრიობა ქართული ლიტერატურის კვლევითა და მთარგმნით. მონაცემები ამ მხრივ ძალიან მწირია. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პირველი ნაბიჯი ამ მხრივ გადადგა აჰმეთ მელაშვილმა და თურქულ ენაზე მთარგმნა ალექსანდრე ყაზბეგის „ელგუჯა“, რომელსაც „ელგუჯა და მზალო“ უწოდა. მთარგმანი დაიბეჭდა სტამბოლში 1973 წელს.

ქართულ ენაზე ნათარგმნი ილია ჭავჭავაძის ლექსები (მთარგმნელები ფაჰრეთინ ჩილოღლუ და ოსმან ნური მერჯანი, თაჰსინ სარაჯი, ჰასან ჩელიქი, ჰუსეინ უიგუნი), მოთხრობა „მგზავრის წერილები“ (მთარგმნელები ალი ალთუნი და ასმათ ჯაფარიძე), პოემა „განდევილი“ (მთარგმნელი ალი ალთუნი). ლექსები გამოქვეყნებულია ჟურნალ „ჩვენებურში“. ასევე „ჩვენებურში“ გამოქვეყნდა აკაკი წერეთლის პოემა „გამზრდელი“ ლექსები (მთარგმნელი ალი ალთუნი) და სტატია „ილიას მკვლელობის შესახებ“ (მთარგმნელი ოსმან ნური მერჯანი). „ჩვენებურის“ ფურცლები დაეთმო ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებსაც, ჟურნალ „მამულში“ კი გამოქვეყნდა სტატია „ნიკოლოზ ბარათაშვილი – ქართული რომანტიზმის მწვერვალი“. სტატიის ავტორია ისმაილ იერგუზი. ბილკენტის უნივერსიტეტის პროფესორმა ლაურენტ მოიგონმა მთარგმნა ვაჟა-ფშაველას „არწივი“, რომელიც გამოაქვეყნა ჟურნალ „ჩვენებურის“ 35-ე ნომერში 2000 წელს.

მე-19 საუკუნის 30-იან წლებში საქართველოში მომხდარმა პოლიტიკურმა შეთქმულებამ (1832 წელი) ლიტერატურას ახალი ფორმა და შინაარსი შესძინა. მე-18 საუკუნის ბოლოს დაწყებულ კრიზისს დაემატა აღნიშნული შეთქმულება და შეიქმნა შესანიშნავი პირობები იმისათვის, რომ საქართველოში მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში წარმოშობილიყო და განვითარებულიყო რომანტიზმი. შემდეგ მოკლედ მიმოიხილავს ქართველი რომანტიკოსების შემოქმედებას და აღნიშნავს „მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში ცდილობდნენ ძველი ქართული ლიტერატურული ტრადიციების კვლავ გაცოცხლებას. ამ პერიოდის მწერლები (ეს პერიოდი იწოდება გარდამავალ პერიოდად) ქართული კლასიკური ლიტერატურის თემატიკას ხელახლა ამუშავებენ, ოღონდ განსხვავებული სტილით. ამ პერიოდის ქართულ ლიტერატურაში ახალი თემები არ გვხვდება“. უნდა ითქვას, რომ ამ შემთხვევაში ავტორის მიერ არის სათანადოდ შეფასებული ქართველ რომანტიკოსთა დამსახურება და მათი მემკვიდრეობის მნიშვნელობა ახალი ქართული ლიტერატურის განვითარების თვალსაზრისით. შეუძლებელია ქართველ რომანტიკოსთა ღვაწლი შეფასდეს, როგორც მხოლოდ ძველი ქართული ლიტერატურის ტრადიციების კვლავ გაცოცხლება, ძველი ქართული ლიტერატურის თემატიკის ხელახალი დამუშავება. როგორც საყოველთაოდაა აღიარებული ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანის და ქართული რომანტიზმის უდიდესი წარმომადგენლის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, პოეზია ახალი საფეხურია ქართული ლიტერატურის განვითარების გრძელ გზაზე, მათი შემოქმედება გამოირჩა ახალი პრობლემატიკით, ახალი ხედვით, როგორც დიდი ილია ჭავჭავაძე ბრძანებს, ყველაზე მნიშვნელოვანი ამ დროისთვის ის იყო, რომ ძველი საქართველოს ლიტერატურის მიღწევების გადააზრებასთან ერთად იწყება ევროპეიზაცია ქართული მწერლობისა და რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილი არის პირველი ევროპეისტი პოეტი, სრულად განთავისუფლებული აღმოსავლური ტენდენციებისაგან. 1850 წლიდან ქართულ ლიტერატურაში წინა პლანზე გამოდის კრიტიკული რეალიზმი. დრამატურგი გიორგი ერისთავი (1813- 1864), ზ. ანტონოვი (1821- 1854) არიან პოეტები, რომლებიც იდგნენ კრიტიკული რეალიზმის სამსახურში. ერისთავმა კომედიური ეპიზოდებით გაამდიდრა თავისი ნა-

წარმოებები. ანტონოვის კალამს ეკუთვნის „ქოროლლუს ეპოსი“, რომელიც მისი ყველაზე წარმატებული ნაწარმოებია. 1850 წლის შემდეგ იქმნება რეალისტური ნაწარმოებები. ლავრენტი არდაზიანმა (1815-1870) ნაწარმოებით „სოლომონ ისაკიჩ მეჯღანუაშვილი“ ასპარეზზე შემოიყვანა ახალი სოციალური ძალა. დანიელ ჭონქაძე (1830- 1860) „სურამის ციხეში“ საუბრობს ბატონ- ყმობის პრობლემებზე და საზოგადოებაში ახალ ცნობიერებას ამკვიდრებს. კრიტიკული რეალიზმი 1950 წლების ქართულ ლიტერატურაში ერთადერთი მიმდინარეობა არ არის. კრიტიკული რეალიზმის პარალელურად არსებობას განაგრძობს რომანტიზმი გიორგი რჩეულიშვილის (1821- 1875) სახით. მაგრამ უდავო ქვეყნარტებაა ის, რომ რომანტიზმი ამ პერიოდში უკვე კრიზისს განიცდის.

1860 წლიდან საქართველოში იწყება გამორჩეული ეპოქა, რომელიც მოიცავს არა მარტო ლიტერატურას, არამედ კულტურის ყველა სფეროს. ეს არის სამოციანელთა, ანუ თერგდალეულთა ეპოქა. სამოციანელებმა განათლება მიიღეს სანკტ-პეტერბურგში. მათზე დიდი გავლენა მოახდინა რუსულმა რევოლუციურ-დემოკრატიულმა იდეებმა და მათ განიზრახეს ფუნდამენტალური ცვლილებები მოეხდინათ ქართულ ლიტერატურასა და სოციალურ ცხოვრებაში. სამოციანელებში ლიტერატურულ ასპარეზზე გამოდიან ილია ჭავჭავაძე (1837-1907), აკაკი წერეთელი (1840-1915), ნიკო ნიკოლაძე (1843-1928), გიორგი წერეთელი (1842-1900). ესენი იყვნენ პოეტები, მთარგმნელები, მწერლები, აქტივისტები, სახელმწიფო მოღვაწეები, პოლიტიკოსები. ეს ოთხეული იყო საქართველოში მე-20 და 21-ე საუკუნეებში გაშლილი ეროვნული მოძრაობის იდეოლოგიური შთამაგონებელი. სამოციანელების შემკვიდრედ მიჩნეული ლიტერატურული მიმდინარეობა იყო „მთის სკოლა“. ამ სკოლის წარმომადგენლები არიან ალექსანდრე ყაზბეგი (1848-1893), პოეტი ლუკა რაზიკაშვილი, რომელიც ფშაველი იყო. იგი ცნობილია ვაჟა-ფშაველას სახელით (1860-1915). ვაჟა ფშაველა თავის ნაწარმოებებში ილაშქრებდა ტრადიციების წინააღმდეგ ბაჩანა (1866- 1927), თედო რაზიკაშვილი (1869-1922). აღნიშნულმა სკოლამ დიდი გავლენა მოახდინა ქართულ ლიტერატურაზე და ეროვნული პრობლემები ღირსეულად ასახა თავის შემოქმედებაში. ვაჟა-ფშაველამ ქართული ლიტერატურა გაამდიდრა ახალი თემებითა და ახალი სტილით, შეიძლება ითქვას რომ მან შექმნა საკუთარი სკოლა. მისი უპირველესი მსმენელები იყვნენ ლირიკოსი პოეტი ნიკო (ბაჩანა, მისი ძმა) და მისი შვილი მწერალი თედო რაზიკაშვილი. 1890 წლიდან ქართული ლიტერატურის ასპარეზზე ჩნდება ახალი თაობა, რომელიც იწყებს რეალიზმის კიდევ უფრო განვითარებას. მე-19 საუკუნის ბოლო ათწლეულში ქართულ ლიტერატურაში აქტიურად იწყება მარქსიზმის პროპაგანდა. მხატვრულ ნაწარმოებებსა და სხვა სახის ნაშრომებში მარქსიზმი მკითხველს მიეწოდებოდა როგორც სისტემა, რომელსაც შეუძლია სოციალური პრობლემების მოგვარება.

ამ პერიოდში ქართულ ლიტერატურაში ჩნდება მარქსისტთა ჯგუფი, რომელიც მოვლენებს განსხვავებულად აფასებს. ამ პერიოდის ყველაზე მნიშვნელოვანი მწერალია ეგნატე ნინოშვილი (1859-1894). ეგნატე ნინოშვილმა კრიტიკული რეალიზმი ახალი ეპოქის პირობების შესაბამისად განავითარა და მოამზადა საფუძველი საქართველოში სოციალისტური რეალიზმის გავრცელებისათვის. ეგნატე ნინოშვილის ნაწარმოებები („გოგია უიშვილი“, „სიმონა“, „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“) ალგვინერს ბატონყმობის გაუქმების შემდეგდროინდელ ქართული სოფლის ცხოვრებას. ამ მიმდინარეობის წარმომადგენლები არიან დავით კლდიაშვილი, შიო არაგვისპირელი, ლალიონი (ა. მამულაშვილი), რომლებიც შეიძლება მივიჩნიოთ სოციალისტური რეალიზმის პირველ წარმომადგენლებად. აქ უნდა გავაკეთოთ შემდეგი შენიშვნა. რა თქმა უნდა, სოციალისტური რეალიზმის წარმომადგენლებად შეუძლებელია მივიჩნიოთ დავით კლდიაშვილი, შიო არაგვისპირელი, ლალიონი და ა.შ. ისიც სათქმელია, რომ სოციალისტურ რეალიზმზე, როგორც რეალიზმის პირობით სახეობაზე, ახლა აღარავინ საუბრობს.

ქართული მწერლობის თურქეთისთვის გაცნობა ამით არ დამთავრებულა. საქართველოში სხვადასხვა მიზნით იყვნენ ჩამოსულნი თურქი მწერლები, რომელთაც თურქეთში დაბრუნებისას გამოაქვეყნეს სტატიები ქართულ მწერლობაზე, თეატრზე, უფრო მეტად კი გამოაქვეყნდა ისეთი სტატიები, სადაც საუბარი იყო შთაბეჭდილებებზე საქართველოს შესახებ. მაგალითად, 1979 წლის ივლისში თურქმა მწერალმა ომერ ფარუქ თოფრაქმა გაზეთ „პოლიტიკაში“ გამოაქვეყნა მოგონებები საქართველოს შესახებ. ზეინაბ ორალმა ჟურნალ „ხელოვნებაში“, ხოლო რეფიკა ერდურანმა კი გა-

ზეთ „მზეში“, გამოაქვეყნეს სტატიები ქართულ თეატრზე. ნეჯათი ჯუმალმა (ნიგნში სახელად „რევი-ზიონისტი“), თარიქ დურსუნმა (გაზეთში „ინი ორთამ“) და ჰალდუნ თანერმა გამოაქვეყნეს მოგონებები ასევე საქართველოს შესახებ.

ქართულ-თურქული ურთიერთობების კვლევა დაიწყო მას შემდეგ, რაც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტში შეიქმნა თურქოლოგიის კათედრა. ქართველი თურქოლოგები იკვლევდნენ როგორც თურქულ ენას ასევე ლიტერატურას. მათ შეისწავლეს თურქული გრამატიკის წესები, წართულ-ტურქული ენობრივი ურთიერთობები, ქართულში შემოსული თურქული სიტყვები, თურქულ ენაში და დიალექტებში შესული ქართული სიტყვები, საქართველოში მცხოვრები თურქულენოვანი მოსახლეობის მეტყველების თავისებურებანი, მცხოვრები თურქულენოვანი მოსახლეობის სასაუბრო ენა, თურქული საარქივო მასალები ენობრივი ურთიერთობები, ქართული და თურქული ენის ტიპოლოგიური პარალელები, ქართული და თურქული ფრაზეოლოგიზმების ტიპოლოგია, ქართულში შემოსული თურქული სიტყვები. ქართველმა თურქოლოგებმა თბილისის სახელმწიფო არქივში დაცული ოსმალური დოკუმენტები შეისწავლეს ენობრივი თვალსაზრისით და გამოსცეს საინტერესო მონოგრაფიები. შეისწავლეს არქივში დაცული მე-18 საუკუნის თურქული ენის სახელმძღვანელო, ქართული ასოებით თურქულ ენაზე დანერილი „ბიბლია“, „ქოროღლუს“ ქართული ვერსია და სხვა საარქივო მასალები; შეიქმნა ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკონები, სასაუბროები, ამ მხრივ ძალიან საინტერესოა 2001 წელს გამოცემული თურქულ-ქართული ლექსიკონის ორტომეული და თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიზმები.

რაც შეეხება თურქულ ლიტერატურას, შესწავლილ იქნა „დედე ქორქუთის ნიგნი“, „ქოროღლუს“ ეპოსი, თურქეთში მცხოვრები ქართველების ზეპირსიტყვიერება ჯალალედინ რუმის, რუჰი ბაღდადის, იუნუს ემრეს, მუჰამედ ფუზულის, ნეფის, ლამის, აჰმეთ ჰაშიმის, მიჰრი ჰათუნის, მეჰმეთ ემინის, იაქუფ ქადრის, საბაჰატინ ალის, თევფიქ ფიქრეთის, ჰაირულაჰ ეფენდის, ფაქირ ბაიქურთის, სუათ დერვიშის და სხვა. ცნობილი მწერლებისა თუ პოეტების შემოქმედება; შეისწავლეს თურქული პოეტიკა. ქართულ ენაზე ითარგმნა: თურქული ზღაპრები, ნასრედინ ჰოჯას ანეგდოტები, „დედე ქორქუთის“ ნიგნი, ნაზიმ ჰიქმეთის ლექსები, საბაჰატინ ალის, ომერ სეიფეთინის, ორჰან ჰანჩერლი-ოღლუს, ჰალდუნ თანერის, აზიზ ნესინის, სუათ დერვიშის, ისა ნეჯათის, რეშად ნური გიუნთექინის, იაქუფ ქადრი ქარაოსმანოღლუს, აჰმეთ ჰაშიმის, ბექირ ილდიზის, ფაზილ ჰუსნე დალლარჯას, ადალეთ ალაოღლუს, ოქთაი რიფათის, ორჰან ფამუქისა და სხვა ცნობილი მწერლობისა თუ პოეტების შემოქმედება. ცხადია, ზემოთ წარმოდგენილი მიმოხილვა ვერ ამოწურავს ქართულ-თურქული ლიტერატურული ურთიერთობის მთელ შინაარსს, ამიტომ ნაშრომის ბოლოს დავურთავთ ბიბლიოგრაფიას, რომელიც უფრო სრულად წარმოაჩენს აღნიშნული ურთიერთობის სურათს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მიქელაძე, აბდულ, წერილები აჭარიდან, თარგმნა fahreTin CiloRlum; Mikeladze, A. Acara mektuplarÀ (F. TiloJlu, Tev.) hstanbul: press: Sinatle.
2. ბაქრაძე, ეკა, ლექსები, თარგმნა fahreTin CiloRlum; Bakradze, E. Teviri Jiirleri (F. TiloJlu, Tev.) Gürcü Kültür Merkezi DerneJinin Resmi Web Sitesi.
3. იერგუზი, ისმაილ, ქართული რომანტიზმის მწვერვალი-ნიკოლოზ ბარათაშვილი; არატაჟვილი, N.(Ekim-AralÀk 1997). Gürcü Romantizmin Rncüsü (h. Yerguz, Tev.) Mamuli Kültürel Dergisi, SayÀ 4.
4. ჯაიანი, ივანე, წერილები შავშეთიდან, მთარგმნელი fahreTin CiloRlu; Caiani, h. Borçka mektuplarÀ (F. TiloJlu, Tev.) hstanbul: press: Sinatle.
5. ჯავახიშვილი, მიხეილ, ეშმაკის ქვა, მთარგმნელი იბრაჰიმ იავუზ გორაძე; Cavakhishvili, M.(1988). peytanÀn TaJÀ, Ryküler (h. Y. Goradze, Tev.) hstanbul: Total MüJavirlik.
6. ჭავჭავაძე, ილია, მგზავრის წერილები, მთარგმნელი ალი ალთუნ; თავზავადზე, ჰ.(1989). Bir Yol-cunun NotlarÀ (A. Altun, Tev.).

7. ჭავჭავაძე, ილია, მგზავრის წერილები, მთარგმნელი ასმათ ჯაფარიძე; თავზავადზე, ჰ.(2007). Yolcunun Yazıları (A. Caparidze, Tev.) თიფლის: ენი ჯპრტ ერგისი.
8. სალია, კალისტრატე, ილია ჭავჭავაძე, მთარგმნელი ისმაილ იერგუზი; შალია, K. (Ocak 1997). Tavçavadze, h., Bedi Kartlisakdan (1956, ss: 50-51) (h. Yerguz, Tev.) Mamuli Kültürel D ერგისი.
9. ჭილაძე, ოთარ, ლექსები, მთარგმნელი ფაჰრეთინ ჩილოღლუ; თილაღზე, O.(Temmuz 1997) piirler (F. TiloJlu, Tev.) (ss. 3).
10. ჭილაძე, თამაზ, ლექსები, მთარგმნელი ფაჰრეთინ ჩილოღლუ; თილაღზე, T.(2003). Teviri Jiirleri (F. TiloJlu, Tev.) hstanbul: Gürcü Kültür Merkezi DerneJinin Resmi Web Sitesi.
11. დუმბაძე, ნოდარ, მე ვხედავ მზეს, მთარგმნელი მეჰრურე ქარაორენი; უმბაღზე, N.(1969). GüneJi Görüyorum (M. Karaören, Tev.).
12. დუმბაძე, ნოდარ, მარადისობის კანონი, მთარგმნელი ალი ალთუნი; უმბაღზე, N. (1990). Sonsuzluk Yasası (A. Altun, Tev.) hstanbul: Yılmaz.
13. დუმბაძე, ნოდარ, კუკურაჩა, მთარგმნელი გულიზარ ჭელიძე; უმბაღზე, N.(1990). Kukaraça (G. hbrahimova, Telidze, Tev.) Ankara: YazAt.
14. ჩილოღლუ, ფაჰრეთინ, ძველი ქართული ლიტერატურა; თილოჟლუ, F. (Ocak-pubat 1993). Eski Gürcü Edebiyatı. Tvneburı Kültürel Dergisi, Sayı: 1(8).
15. ქართული ზღაპრები, მთარგმნელები – ფაჰრეთინ ჩილოღლუ, ირინე გოცირიძე, ჰასან ჩელიქი, ჰულია ჩილოღლუ; თილოჟლუ, F.(1998). Falcı Hoçoknun Masaları d Gürcü Masalları (F. TiloJlu, h. Gotsiridze, H. Telik, H. TiloJlu, Tev.) hstanbul: press: Sinatle.
16. გეგეშიძე, გურამ, ზღაპარი, მთარგმნელი ფაჰრეთინ ჩილოღლუ; ეგეჟიღზე, G.(2004). DüJ (F. TiloJlu, Tev.) hstanbul: press: Sinatle.
17. გოგლაშვილი, ვახტანგ, ცისფერი მთების ქვეყანა, მთარგმნელი მეჰმეთ ოზგული; ოგოლაჟვილი, V.(1980) Mavi DaJlar wkesi (M. Rzgöl, Tev.) hstanbul: Cem
18. ქართული ზღაპრები-მზის ასული, მთარგმნელი ჰაირი ჰაირიოღლუ; GüneJin Kızı, Gürcü masalları,(1986) (H. HayrioJlu, Tev.)
19. ქართული ლიტერატურა: Gürcü Edebiyatı, Kaynak: Ana Britannica, Tvneburı Kültürel Dergisi, Sayı: 1(8), Ocak- pubat 1993.
20. ხალვაში, ფრიდონ, ლექსები, მთარგმნელი ფაჰრეთინ ჩილოღლუ: HalvaJi, P. Teviri piirleri (F. TiloJlu, Tev.) Gürcü Kültür Merkezi DerneJinin Resmi Web Sitesi.

იოანე მტბევრის შობისადმი მიძღვნილ საგალობლებში მაცხოვრის სიმბოლოთა სახისმეტყველებებისათვის

იოანე მტბევრის ჰიმნოგრაფიული მემკვიდრეობა მიქაელ მოდრეკილის საწელიწდო იადგარმა (S-425; 978-988 წ.წ) შემოგვინახა. მის საგალობლებში ასახული ზოგადქრისტიანული მოტივები, ჰიპოდიმურ-პარადიგმული სახეები ემყარება ბიბლიურ და საღვთისმეტყველო ლიტერატურას. ჰიმნოგრაფის სამეტყველო ენა გამოირჩევა ამაღლებული განწყობით, რიტმულობით, ანაფორული კომპოზიციით.

ჩემი სტატია ეხება იოანე მტბევრის შობისადმი მიძღვნილ საგალობლებს, რომელთა სახის-მეტყველება იქცევს ყურადღებას. ჰიმნოგრაფი საშობაო საგალობელში მაცხოვარს წარმოადგენს ბიბლიური სახე-სიმბოლოებით. ჩემი განხილვის საგანია მაცხოვრის შობის, განკაცების საიდუმ-ლოს, ბიბლიურ მოძღვრებასთან მის კავშირს, „ძუელი იგი კაცისა და ახალი იგი კაცის“ სიმბოლური სახეობრივი სისტემის გათვალისწინებით.

უფლის შობას სასულიერო მწერლობა „საშინელ საიდუმლოს“ უწოდებს, რადგან ადამიანთა გონებისთვის მიუწვდომელია ღვთაებრივი არსის ხორციელ ბუნებაში გადმოსვლის სრულყოფილად გააზრება. წმ. იოანე ოქროპირი მათეს სახარების განმარტებისას აღნიშნავს: „გულისბმისყავ და შესძრუნდი, მესმას რაჲ, ვითარმედ ღმერთი მოვიდა ქოცყნად, რამეთუ ესოდენ განსაკვირვებელ იყო და დიდებულ, რომელ ანგელოზთა განწყობილნი კაცნი წყალობისათვის ერთბაშად დიდების-მეტყველებას შესწირავდეს და წინასწარმეტყუელნი განკვირვებულნი პირველივე იტყოდეს, ვითარმედ „ქუეყანასა ზედა გამოჩნდა და კაცთა შორის იქცეოდა“ (ბარუქ.3:38) (5,35).

იოანე მტბევარი წმინდა მამათა კვალობაზე მაცხოვრის შობას „საშინელ საიდუმლოსა“ და სასწაულს უწოდებს: „საიდოკმლო სასაშინელი, რომელიცა იყო დაფაროვლ ძალთაგან ზეცისა ოვ-ხორცოთა მრავალსახიერ სიბრძნე ღმრთისაჲ, განცხადნა დღეს კაცთა შორის ორცთა შინა ღმრთე-ებაჲ, რომლითა მოვიღეთ ჩოვენ გამოცხანა“ (2,57). „საშინელისა შობისა შენისა საიდოკმლოსა“ (2,77).

„საშინელი საიდუმლოს“ განმარტებას აგრძელებს იოანე ოქროპირი: „ან უკუე არა დაუსა-ბამოესა მის შობისათჳს არს სიტყუაჲ ჩუენი, არამედ მეორისა, რომელი იქმნა ქუეყანასა ზედა, რომლისა მრავალნი არიან მონამე, და მისთმსცა ძალისაებრ ჩუენისა მითხრა, რადენ-იგი უძლე მოღებად მადლსა მას სულისა წმიდისასა, რომელმან მომცა სიტყუაჲ თქუმად, რაოდენ ეტევის ბუნებასა კაცობრივსა, რამეთუ ამას ქალწულისაგან შობისა განცხადებულად და განმარტებით თხრობაჲ შეუძლებელ არს, რამეთუ საკვირველ არს ესეც და მიუწომელ“ (5,35). ძნელია წარმოდ-გენა: „რამეთუ ფრიად უძნელეს არს კაცობრივისანზედა გულისსიტყომასა ღმრთისა განკაცებაჲ, ვიდრელა კაცისა შვილ ღმრთისა ყოფაჲ მადლისა მისითა“ (5,36).

იოანე მტბევრის შობისადმი მიძღვნილ საგალობლებში აღნიშნული ფაქტი მრავალგზის არის გააზრებული. ჰიმნოგრაფი აცნობიერებს, რომ ღვთისგანკაცების საიდუმლოს სიტყვით ახსნა, გადმოცემა ვერ მოხერხდება: „ოზუშთაჲს არსბომნებასა კაცობრივსა საიდოკმლოჲ გამოვთქო კმელი ოვთესლოდ შობისა შენისაჲ ქრისტე, სიტყომო მამისაო და ვერ შეოვძლებსენაჲ მეთყოველი ჭეშმარიტად მითხრობად მისა, რომლისთჳს განცოფნა სიბრძნე სოფლისა ბრძენთა და მეცნიერთაჲ და მოოძლოძრდა სიტყუაჲ მეთყოველთაჲ შემსგავსებით ქებასა“ (2,89).

თეოლოგიურ მოძღვრებაში ქრისტიანული ღმერთი – პიროვნული სამსახოვანი ერთარსება ღმერთია, აბსოლუტური ჭეშმარიტება, სიკეთე, მშვენიერება, სიყვარული, არაფრისაგან ყოველივეს შემოქმედი. იოანე მტბევრის საგალობელთათვის დამახასიათებელია საღვთო არსის თეოლოგიურ-ფილოსოფიური დახასიათება, სამსახოვანი ერთარსება ღმერთის გააზრებაა მისი ცხადი მაგალითია: „სამები სანათლითა გაბრწყინვებულნი მოვედით მორწმუნენო ვაქებდეთ სამგუამოვანსა ღმერთსა მამასაძით და სულითნმიდით განუყოფელად ერთბუნება საღმრთეებისასა“ (2,53).

სამსახოვანი ღმერთის მეორე პიპოსტასურმა სახემ – იესო ქრისტემ, განკაცებულმა ღმერთმა, პირველცოდვის გამოსყიდვადა კაცთა სულების გადარჩენა შეძლო. პირველქმნილი ადამიანი შექმნილია ღვთის სახედ და ხატად. პირველცოდვისაგან იგი მაცხოვარმა იხსნა, რის შემდეგაც ქრისტიანული რელიგიის უმთავრეს ფასეულობად გამოცხადდა. „ხატი მსგავსებისა ჩოვენისა საოკოვნეთა ღმერთმანდა დღეს გამოშენდი ხორციელად“.

პავლე მოციქული ქრისტეს შესახებ ამბობს: „მას შინა დამკვიდრებულ არს ყოველივე სავსება ღმრთეებისა ხორციელად“ (კოლას.2.9). კაცობრიობის ხსნისთვის უმნიშვნელოვანეს დროს, სახიერმა და კაცთმოყვარე უფალმა ქვეყნად მოავლინა „მხოლოდშობილი ძე თვისი – იესო ქრისტე“, რადგან მხოლოდ ღმერთს შეეძლო სრული განკურნება საქვეყნო სენისა, მხოლოდ მას შეეძლო აღდგენა დაცემული ადამიანისა. იშვა მაცხოვარი და უფალი ჩვენი იესო ქრისტე და მოხდა ენით გამოუთქმელი სასნაული: ჩვენთვის დაიმდაბლა ღმერთმა თავი, რომელმაც განწმინდა და განაახლა ბუნება დაცემულია ადამიანისა. კაცი გაათავისუფლა ცოდვის მონობისაგან და შემუსრა სიკვდილი. ნიკეა-კონსტანტინეპოლის სიმბოლოს ინტერპრეტაციით, ქრისტეს მოსვლა მიწაზე არის არა უბრალოდ „ხორცშესხმა“, არამედ მაინცდამაინც „განკაცება“. იოანე მტბევრის მიერ ღვთის განკაცება ფილოსოფიურადაა გააზრებული: „სიტყუომან დაოკსაბამომან, ღმრთებრ ოკხილავმან მიილო დასაბამიგან კაცებისაჲ ჳსნისათჳს კაცთა ნათესავისა, რაჟამს შეეზავა აგებოვლებასა ნივთიერსა მინისა განსამონყალეებითა ოკგებელი არსება ღმრთეებისაჲ“ (2,84).

„აგებოვლებასა ნივთიერსა მინისაგანსა“ განიმარტება შემდეგნაირად: „ხილული სოფლის შექმნაში მონანილეობს ოთხი ელემენტი: მინა, ნყალი, ჰაერი და ცეცხლი. ეს ელემენტები შეადგენენ ყოველი მატერიალური საგნის საფუძველს, სამყაროში არსთა შორის ყველაზე დაბალ საფეხურზეა უსულო ნივთი“ (1,22), ხოლო ვინაიდან „ყოველი სხეული ოთხთა ნივთთაგან შეიმზადების“, ამიტომ ადამიანის სხეულსა და უსულო ნივთებს ერთმანეთთან სწორედ ეს ოთხი ელემენტი აკავშირებს.

„შესაქმის“ ნიგში დასახულია ის იდეა, რომ „ცხოვრების ხის“ ნაყოფის მეშვეობით ადამიანი უხრწნელობა-უკვდავებას ეზიარება, „რაათა ცხოვნდეს უკუნისამდე“ (შეს.3.22). იოანე დამასკელი „ცხოვრების ხეს“ ასე განმარტავს: „მქონებელი მოქმედებასა ცხოვრების მიმცემლობისა“. სიცოცხლის მომნიჭებელ ამ „ხეს“, „შესაქმეშივე“ უპირისპირდება „ხეცნობადისა, კეთილისა და ბოროტისა“, რომელიც გვანდის ხორციელ საკვებს. განკაცებული უფალი კაცობრიობას აძლევს თავდაპირველ, უცოდველ მდგომარეობასთან მიბრუნების შესაძლებლობას. სასულიერო მწერლობაში „ხეცხოვრებისა“ ღვთის მეტაფორაა. „ხეცხოვრებისა“ ესაა დახშულ სამოთხეში კვლავდაბრუნების შესაძლებლობა. იოანე მტბევრის საგალობლებში ქრისტე ბევრგან გააზრებულია ტრადიციულად მიღებული მეტაფორით, თუმცა, გვხვდება ასევე „ხისამისცნობადისა“ განმარტებით: „მოვედით, გემოე ვიხილოთ ხის ამის ცნობადისაჲ რომელ არს ქრისტე, საღმრთო ყუავილი, რომლისგანცა სიტკბოებაჲ იწინისა საიდუმლოჲ განმწმედელი სულთა ჩუენთაჲ“ (2,64).

განკაცებული კაცთმოყვარე ღმერთი კვლავ გვისახავს გზას „ცხოვრებისხესთან“ მისაბრუნებლად. ესაა გზა „სიბრძნის“ მოპოვებისა: „ხე ცხოვრებისა არს ყოველთა, რომელთა შეინყნარონ იგი“ (იგავ. 3,18; ზირ. 24.12-22). ხოლო ქრისტე აღუთქვამს მის ერთგულთ „ჭამად ძელი სამისგან ცხოვრებისა, რომელი არს შორის სამოთხესა ღმრთისა ჩემისასა“ (გამოცხ.2.7). იოანე მტბევარი

ამბოხს: „სასოვებაჲ წარმართთაჲ დღეს აღმოგვცენდა, რომლის ნაყოფითა განიკოვრნა სიმწარე ხის მის ცნობადისა და მაცხოვნნა ჩოვენ“ (2,73).

„ხისა ცნობადის“ სიმბოლიკით მაცხოვრის სახედ მრავალგზის არის წარმოდგენილი იოანე მტბევეართან: „აჰა ესერა ქოვეყანისა მისგან სინმინდისა აღმოსცენდა დაოვთესველად საზრდელად სოვლიერი სამეოვფოჲსაგან ვენაჯისა მოვისთოვლეთ ტევანი.მ ომწყდართა განმაცხოველებელი, რომელმან განაქარვა სიმწარეჲ პირველი ხისა ცნობადისაჲ და მომცა ჩოვენ სასოვმელი ცხოვრებისაჲ“ (2,89).

იოანე მტბევეარი „ცნობადის ხის“ პარალელურად ქრისტეს წარმოაჩენს, როგორც „ცხოვრების ხე“. ამიტომ შეუძლებელია მიზანმიმართულად არ ყოფილიყო ქრისტე მოხსენიებული „ხეცნობადის“ სიმბოლიკით: „ნაყოფისაგან სიმართლისა აღმოსცენდა ხე ცხოვრებისა, რომელმანცა გამოიღო ყოშავილი სულნელი, ვითარცა თქოვა პირველ სოლომონი გავთა სიბრძნით გამომეტყოვლმან, რამეთუ აჰა ესერა ქოვეყანის ამისგან სინმიდისა აღმოსცენდა და ოვთესველად საზრდელი სულიერი და სამეოვფოსაგან ვენახისა მოვისთულეთ ტევანი, მომწყდართა განმაცხოველებელი, რომელმან განაქარვა სიმწარე პირველხისა ცნობადისა და მომცა ჩუენ სასუმელი ცხოვრების, რომლითა დაჰხსნა პირველი განსაზღვრებული იგი პატიჟი მოკუდავებისა უკუდავებისა მფლობელმან ღმერთმან“ (2,89).

„ღვთაებრივი კაცთმოყვარეობა იმაში გამოიყვანდა, რომ თავისუფალი ნების გზით სულს სინანულის შესაძლებლობა ებოძა“ (3,96). მოდის „ახალი ადამიანი“, რომლის საპირისპირო ცნებაა „ძველი ადამიანი“ („ძუელი იგი კაცი“). სინანულის გზაზე შემდგარი ძველი ადამიანი კვდება დაიბადება ახალი. მტბევეარი ამ მოვლენას შემდეგნაირად გადმოგვცემს: „ეჰა, დიდებული განსაკვრელებელი ახლისა ამის შეერთებისა ჩოვენდა. რამეთუ, რომელ უხილავ არს სრულიად შეიმოსს კაცებასა ჩოვენსა და ჰგიეს უქცეველად ღმრთეება სავეთჲსსა“ (2,55).

გრივერ ფარულავას შეხედულებით „კაცთმოყვარე ღმერთის მადლით ხდება „ძველიკაცის“ სისხლბორცეული განახლება, მოდის ქრისტე, „ახალი ადამი“, იგი არის გამოსყიდვის, გამოსხნის აქტით ქრისტეში განახლებული კაცობრიობა. ჯვარცმით, როგორც სხეულის, ისე სულის უკვდავებისაკენ სახეცვალების რეალური გზა გაიკვალა“ (3,98).

განკაცებული უფლითა და ახალი ადამიანის დაბადებით გამოსყიდა ადამიანთა მოდგმამ „ძუელი იგი ცოდვა“, „ვითარცა ჰნებავს მხოლოდშობილსა, რაჲთა უცხოქმნული ესე სამოთხისაგან კოვალად მუნვე შემკრიბნეს დამაცხოვნნეს ბეთლემსშობილმან ჩოვენთჲს“ (2,67).

იოანე მტბევერისთვის „ძველი ცოდვის გამოსყიდვა იმ გველის მოკვლითაა განპირობებული, რომელმაც „დაბადების წიგნშივე“ ცოდვა ჩაადენინა ადამსა და ევას. ცოდვის დამარცხებით გახდა შესაძლებელი „ადამის სიშიშვლის“ შემოსვა: „ბაგასა შინა მწოლარე, იხილვების სახოველითა შეხოვეოვლიდა შეჰმოსს დღეს ადამის შიშოვლობასა“ (2,77).

„სახოვლითა შეხოვეოვლით“ შემოსვა, როგორც წმ.იოანე ოქროპირმა განაცხადა, ესაა: „არა სამოსელთა მათ გარეშეთა განრცხაჲ, არამედ სამოსელთა მათ სულიერთა განწმენმედაჲ ნივთთა მათგან ცოდვისათა განშორებაჲ“ (5,33). თავმდაბლობის მსგავსი მაგალითი მთელი კაცობრიობისთვის მისაბაძად ისახება, რაზეც იოანე მტბევეარი ამბობს: „ქრისტე, მომავალი სიმდაბლით ღმერთი ჩუენი, ქუაბსა შინა დასახუველითა ჩჩვლად შეიხვა და მიაწვინა იგი ბაგასა შემოქმედი“ (2,68).

მაცხოვრის ხატ-სახე იოანე მტბევერის შობისადმი მიძღვნილ საგალობლებში სხვადასხვა, მრავალფეროვანი სიმბოლოების საფუძველზეა წარმოსახული მათი განხილვა ერთი სტატიის ფარგლებში შეუძლებელია. ჩვენ შევეცადეთ მხოლოდ რამდენიმე დეტალი თუ ფაქტი ქრისტიანული საღვთისმეტყველო ლიტურატურაში დამკვიდრებული ტრადიციის ფონზე წარმოგვეჩინა და იოანე მტბევერის საგალობელთა ორგანული კავშირი გვეჩვენებინა ბიბლიურ წიგნებსა და ქრისტიანულ ლიტურატურასთან. იოანე მტბევეარი ჰიმნოგრაფიაში შემუშავებულ სახისმეტყველებით პრინციპებს

მიჰყვება, რის გამოც ბევრი რამ გვეცნობა. მისი საგალობლის ღირსება კი ისაა, რომ მასში საღვთო საიდუმლოს გამოსახვისა და ღვთაებრივი სიბრძნის წარმოჩენის საფუძველზე მაცხოვრის შობისადმი თავისი დამოკიდებულება გამოამჟღავნა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გრიგოლაშვილი 2005 – გრიგოლაშვილი ლ. დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი, 2005.
2. ინგოროყვა 1913 – ინგოროყვა პ. „ძველ ქართული სასულიერო პოეზია“. წიგნი I. ტექსტები VIII-X საუკუნეები. საეკლესიო მუზეუმის გამოცემა №16. 1913.
3. ფარულავა 1991 – ფარულავა გ. ქრისტიანული ანთროპოლოგიის ძირითადი პრინციპები. „ხელოვნება“, №1-2, 1991.
4. წმიდა იოანე დამასკელი, მართლმადიდებელი სარწმუნოების ზედმიწევნითი გადმოცემა. გამოსაცემად მოამზადეს რ.მიმინოშვილმა და მ. რაფაევამ, თბილისი, 2000.
5. წმიდა იოანე ოქროპირი. „განმარტებაჲ მათეს სახარებისაჲ“. I ტ. თბილისი, 1996.

**მითოლოგიური ალუზიები ლია სტურუას შებრძობების რომანში
„რამ შეჭამა ვენახი?“**

„რამ შეჭამა ვენახი“ ლია სტურუას პირველი პროზაული ნაწარმოებია – საინტერესოა, როგორ წარმოჩინდება პოეტის სათქმელი პროზით. ავტორი ასახავს თანამედროვეობის ტყუილ-მართალს, ოთხმოცდაათიანი წლების ქართულ მძიმე ყოფას, კაცობრიობის ზეპირსიტყვიერებით გადმოცემული ტყუილ-მართლისგან გაუმიჯნავად.

ნაწარმოები იწყება შემდეგი სიტყვებით: „ძალიან მკვრივი უკუნეთი დგას გარშემო, ისეთი, როცა ბნელ ოთახში შავი კატა უნდა იპოვო, რომელიც იქ არ არის“. მითოლოგიურმა პერსონაჟებმაც „საუკუნეები გამოიარეს სინათლის სისწრაფით და ისევ, იმ უხსოვარ სიბნელეში მოხვდნენ“. აბზაც-აბზაც უკუნეთი კიდევ უფრო მკვრივდება, მეტიც, მისგან თავის დაღწევის გზაც კი არსად ჩანს. ბნელში შავი კატის ძიება კი იმედის ძებნას უფრო ჰგავს.

რომანი გვიხატავს რიგითი ადამიანის აღქმულ საქართველოს უახლეს ისტორიას (დაინერა 1994–2000 წლებში) – „ქუჩაში კოცონები ანთია. ხალხი პურის რიგში დგას. ოღოროლორ ასფალტი მყრალი გუბეებითაა სავსე“. იგი შეგრძნებებისა და ცნობიერების ნაკადის ერთგვარი ნაზავია: „ქაოსი, გაუთავებელი ქაოსი. დრო, სივრცე, ადამიანები, ერთმანეთში ათქვეფილი და აზელილი, ამირანი, პრომეთე, მე, ამირან დარეჯანის-ძე, დალი, ყამარი“. მიუხედავად გამეფებული ქაოსისა, ისეთი პრობლემების განხილვის კვალდაკვალ, როგორებიცაა, მაგალითად, „ფილოლოგიის დასკდომა და დაბზარვა უპატრონო სახლივით“, ნირნამხდარი საუბრები, ზერელობა და პირობითობა, შუშის გაელვება ნაცნობ თვალეებში – შეცბუნება. რომანს ფონად გასდევს ჩაის სმის მშვიდი რიტუალი – საშუალება, რამდენიმე წუთით თავი დააღწიო რეალობის უკუნს და სასურველ სამყაროში გადაინაცვლო. მეტიც, ჩაის სვამენ ის პერსონაჟებიც, რომლებიც ირეალობიდან გადმოდიან რეალობაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეს ყოველდღიური სასმელი მაგიით აღიჭურვება და ხელს უწყობს წარმოსახვებსა და სასურველში ბოდიას. მას „ძველებური გამჭვირვალე ფინჯნით“ მიირთმევენ და „არასოდეს – დიდი და უხეში თიხის ჭიქით, რომლის კედლებზეც შეიძლება აკანკალებული ხელები გაითბო“.

რომანში პირველად სწორედ ერთი რიგითი ლიმოჟის ფაიფურის ჭიქის მსხვრევის ხმა ამოატივტივებს მკითხველის მეხსიერებაში „სპილოს ძვლის კოშკის“ მიუწვდომლობის ამბებს. პერსონაჟი კი ცრემლებს ვერ ერევა, რადგან რთულია, აუხსნა ადამიანებს, რომ „არ ვარგინარ ცხოვრებისათვის“ იმ სამყაროს გარეშე, რომელსაც უბრალო ნივთი იტევს. ამ შემთხვევაში ჩაი და ფინჯანი ერთი მთლიანობაა, ჯადოსნური სითხე გამჭვირვალე ფინჯნიდან საამო სურნელს აფრქვევს, საამო სითბოს ასხივებს მზის არეკვლის გარეშეც კი...

„სპილოს ძვლის კოშკი“ მიზანია ყველა ზღაპარსა და ამბავში, რომელსაც მხოლოდ სიტყვისკაცები აღწევენ; „სპილოს ძვლის კოშკი“ ყოველთვის ინახავს განსაკუთრებულ საიდუმლოს, რომელთა გამჟღავნებასაც აუცილებლობა განაპირობებს; ის იფარავს ქალწულს ავი თვალისგან, მზის სხივებისგან, მისი დაქცევაც აუცილებლობაა, რადგან ზეცამდე აზიდულ მინიერს ისევ მიწა მოითხოვს. „სპილოს ძვლის კოშკი“ ყოველდღიურობაშიც იმსხვრევა, როგორც ჩაის ფინჯანი. მას მერე, რაც რომანის პერსონაჟი შეხვდება თავის მეორე მეებს, მარტოსულებსა და დროისაგან მოძველებულებს, ნამსხვრევებთან დარბრუნებული აღმოაჩენს, რომ „კიდევ უფრო ახლოს თუ მიხვალ, ადამიანების ტანებს გაარჩევ, ერთმანეთში გადაგრეხილს, ხორცების შეწრყმის თუ შურისძიების ვნებიან ყმუილს“.

რომანის მთავარი პერსონაჟის წარმოსახვებში, ჩვენებებსა და რეალობაშიც ერთმანეთს ერწყმიან გამიჯნურებული გამჭვირვალე წითელთმიანი ქალები და რადიკულიტიანი ცხენკაცები, გაბე-

დული დედალოსი და თავნება იკაროსი, ცეცხლოვანი ვნებებით აღვსილი ზევსი და სხვა მრავალი მი-
თოსური პერსონაჟი;

მათ შორისაა „ამბავი ქალის, რომელიც გაათხოვეს სიმდიდრისგან გიშერივით ელვარე კაცზე, მას კი თეთრი ცხენკაცი უყვარდა“. ცხენკაცი, კენტავრივით ტკივილებს რომ იგროვებდა და ბოლოს „იმდენი ტკივილი დაუგროვდა იმ ადგილას, სადაც მისი ტანი ცხენს უერთდებოდა, რომ წელში მოი-
ხარა“. უნებლიეთ გვახსენდება ლია სტურუას ლექსი „ჩემიანები“: „აი, ამ ხალხს მე ჩემიანებს ვეძახი, წელში ოდნავ წახრილებს და მხრებანურულებს... ისინი ღამის მქრქალი პეპლებივით შეუმჩნეველი რჩებიან საკონცერტო დარბაზის სიჭრელეში“... მათს მოხრილ მხრებს კი ყოველთვის არასწორად აღიქვამენ ისინი, ვისაც ძალუძს „ტალახი გიშრად აქციოს“, ტალახი, რომელიც „ვერასოდეს განინო-
ნის მზეს“.

ანმყოს მოქალაქეა ცხენკაცი, მას უკვე რადიკულიტის დიაგნოზს უსვამენ. სინამდვილეში კი იმ დაკარგული სიყვარულის დარდი აწევს მხრებზე, ჩიტების ცხოვრებას რომ ჰგავს. იგი „ზოგჯერ სი-
ზიფესავით იხსნის“ სიმძიმეს, თუმცა მიტოვებულ ტვირთს ერთი თვისება აქვს, კიდევ უფრო მძიმე-
დება მერე, მხრებიც კიდევ უფრო იხრება მიწისკენ, ანუ იქით, სადაც დაბრუნება უცილებელი ჭეშმა-
რიტებაა.

რომანის პერსონაჟს საკუთარი „ტყავი-ციხე, სახლი-ციხე, ქალაქი-ციხე“ აქვს. გამომწვევი და
ალმაცერი, კაცი ხარ და დაარღვიე, ძალა გერჩის და დააქციე... ჩაკეტილი უცხოთათვის - გაულწევე-
ლი ჩამწყვდეულისთვის. იგი ეხმინება სურამის ციხის ამბავს და შეგვახსენებს, რომ ხორციდან თავ-
დახსნის ზედმეტი მცდელობის შემთხვევაში „კედელში ჩაგატანენ და უფრო მყარი გახდება შენი ჩა-
კეტილობა“. მოულოდნელად ჩნდება კითხვა: „შქონდა თუ არა მას, ზურაბს, არჩევანის საშუალება?“
ირჩევენ თუ არა სიცოცხლეში, ანუ ხორციში შესული ადამიანები თავიანთ გზებს, თუ გზებიც ისეთი-
ვე პირობითობაა, როგორც „გულსუნადინოდ სიკვდილი“. პასუხი კი მხოლოდ ერთია, ყოფილ-არყო-
ფილიდან ამოძახილი: „ვაიმე, დედა, მუხლამდი... მკერდამდი... ყელამდი...“

რომანში ყმუის არა მხოლოდ ხორციელი ტკივილი, არამედ ფერები – მკვეთრი და თვალისმომ-
ჭრელი, აქა-იქ რომ გაკვეთს მრუმეს და ამძაფრებს თხრობის დინამიკურობას: „კანის საფლავს ჟან-
გისფერი ფუფხი მოედო“, „გარგარისფერი ძაღლი“, „ნარინჯისფერი პეპლების ხვატი“... ეს ფერები,
თითქოს, დათრგუნული მზის სხივების ათასგვარობას მოგვაგონებს მხოლოდ ბებიების დროინდელი
ხალიჩების სიჭრელეს რომ შემორჩენია.

ნაწარმოებში ძირითადად მაინც „ცეცხლის, სინათლისა და მზის“ ამბების მთხრობელი ამირანი
და მზე-ქალი ყამარი „ქსოვენ აბდაუბდას უამრავი მითისგან“. ისინი წინარექრისტიანული ხანიდან
გუშინდელი დღესავით გადმოდიან დღევანდელობაში და ორგანულად ერწყმიან თანამედროვეობას;
იქნებ ნიშნად იმისა, რომ „ჩვენ ყველას გვიკეთია ნიღბები და ეს ერთი სახეა ნამდვილი,“ რომ ყველა-
ნი ნებსით თუ უნებლიეთ ვიმეორებთ მათ, ვინც ერთხელ უკვე ააშენა, ვინც ერთხელ უკვე სცოდა,
მოკლა და შობა... ესე იგი, საშუალება მისცა უზარმაზარ ბურთს განეგრძო წრეზე ტრიალი, რაც გუ-
ლისხმობს სანყისთან დაბრუნებას, იმავეს გამეორებას, რაც იყო.

მაშინ, როდესაც იმდენად ტკბილ ჩაის სვამს რომანის პერსონაჟი, რომ ტანში ჟრუანტელი და-
უვლის, ჟრუანტელის ბოლოს კარზე დააკაკუნებენ და მის წინ „მთის ნაგლეჯივით კაცი“ აიმართება.
კაცს „მკერდზე და მხრებზე ბალახი ეზრდება.“ ჩაის საღამოს მშვიდი საუბარი ყველაზე მეტად უხ-
დება, ამირანის ამბებში კი „ცეცხლი, სინათლე და მზე აუცილებლად მონაწილეობენ,“ მთაკაცი ყვება
იმ სტიქიის ამბებს, რომელიც ეკლდა პერსონაჟის მუქ დღეებს, დამთავრებული სამოქალაქო ომის
ნანგრევებს, უიმედობას... იგი უნებურად, წინააღმდეგობის გარეშე, სახლდება მითოსში, სადაც უფ-
რო მეტი სუფთა ჰაერია და ამირანის ნათესავი ხეები შრიალებენ.

აღმოჩნდა, რომ ამირანი უბრალო მეურმის შვილია, „აღზევანს მარილზე წასულს“ კი შემთხვე-
ვით მიუგნია მარილის თვალუნვდენელი კოშკისთვის, კოშკში კი – ქალისთვის, რომელიც მზეობდა,
„გარემოს კი ისეთი ფერი ედო, თითქოს ჩაი ესხა ბროლის ჭიქაში. ცხელი, ქაფქაფა და ისეთი ტკბი-
ლი, ჟრუანტელი რომ დაგივლის“.

ვინ იყო ყამარი – ამირანის თვალეში საკუთარი თავი რომ დაინახა, მოეწონა, „ეს კაცი კი შეუყვარდა უსიტყვოდ და დაუფიქრებლად.“ მერე კი ამაოდ ელოდა პირმშოს საყვარელი კაცისგან, მთაკაცაც ამაოდ უხნიდა, რომ „კაცს, შეიძლება, ჩვეულებრივი ქალისგან ჰყავდეს შვილი და არა – მზისგან“.

„მშვენიერი და უცოდველი, შაბიამნისფერი“ ვენახის ამბავი სრულდება იქ, სადაც „თვალეები იღლება ამდენი სინათლით“ მითოსური ვაჟები და ასულები რომ აშუქებენ. მკითხველი კი ადამიანთა ყოფით „ღამეს, სიგრილესა და სიმშვიდეს“ უბრუნდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ამირანი 1975; ქართული მითოლოგიური ეპოსი – ამირანი; თბილისი, 1975;
2. სტურუა 2013; ლ. სტურუა: რამ შეჭამა ვენახი? თბილისი, 2013;
3. სტურუა 1986; ლ. სტურუა: ლექსები, პოემები; თბილისი, 1986;
4. ჩიქოვანი 1975; მ. ჩიქოვანი: ქართული ხალხური სიტყვიერების ისტორია; თბილისი, 1975;
5. ჩიქოვანი 1986; მ. ჩიქოვანი: ხალხური შემოქმედების ისტორიისა და თეორიის საკითხები; თბილისი, 1986.

სიყვარული ჩეალოზასა და შამოქმედაში (ნიკოლოზ ბარათაშვილი)

ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციების მქონე ლიტერატურის ისტორიაში საპატიო და მნიშვნელოვანი ადგილი მიეკუთვნება დიდ ქართველ პოეტს, ნიკოლოზ ბარათაშვილს (1817-1845 წ.), რომელიც, როგორც პავლე ინგოროყვა მიიჩნევს, არის ფუძემდებელი ახალი ქართული ლიტერატურისა.

აკაკი განერელია წერს, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილი დიდი დიაპაზონის შემოქმედია, რომელიც ლირიკულ ლექსებში გვევლინება მსოფლიოს მოქალაქედ, ფილოსოფიურად მოაზროვნე პოეტად, რომელსაც ბიოგრაფიული მომენტებით ნაკვები სულიერი განწყობილებანი ფართო განზოგადობამდე აჰყავს და ანიჭებს მათ ზოგადკაცობრიული პრობლემების ხასიათს. პოეტის ცხოვრებასა და პოეზიაში ერთ-ერთი ასეთი ძირითადი საკითხია სიყვარულის პრობლემა.

სამწუხაროდ, ჩვენთვის ნაკლებად ცნობილია პოეტის პირადი ცხოვრების შესახებ, რადგან პოეტის პირველი ბიოგრაფები და მემუარისტები უგულისყუროდ მოეკიდნენ პოეტის პირად ცხოვრებას და, თუკი შეჰხებინან მას, მხოლოდ ზოგადი ფრაზებით შემოფარგლულან. ჩვენი მიზანია ბარათაშვილის საარქივო მასალებისა და ლიტერატურათმცოდნეების ნააზრევის (კ. აბაშიძე, ა. განერელია, პ. ინგოროყვა, ი. ბალახაშვილი) საფუძველზე ვაჩვენოთ მისი სიყვარულის ისტორიის პერიპეტეხები და მათი რეტროსპექცია პოეტის შემოქმედებაში.

წინამდებარე სტატიაში ვეცდებით მიმოვიხილოთ მხოლოდ ლიტერატურათმცოდნეთა ნააზრევი და მათი ჩვენეული შეფასება. საარქივო მასალებზე მუშაობა კი შემდგომი კვლევის საგანია.

საბედნიეროდ, პოეტის პირადი მსოფლიო ჩვენთვის მაინც არ არის სრულად დაფარული. ჩვენ ნ. ბარათაშვილის სულიერ სამყაროზე და პირად ცხოვრებაზე მეტს გავიგებთ, თუ პოეტის შემოქმედებას გულისყურით გადავხედავთ. ბარათაშვილის ლირიკულ ლექსებში და, ნაწილობრივ, მის წერილებში, მოცემულია უფრო მართალი და სრული, მღელვარებით აღსავსე ისტორია ნ. ბარათაშვილის სულიერი ცხოვრებისა, ვიდრე ამას მისი ბიოგრაფების უფერულ, გაუპიროვნებელ ქრონიკაში ამოვიკითხავთ.

ნ. ბარათაშვილს, ტატოს, როგორც მას ეძახდნენ შინაურები და მეგობრები, დიდი დალი დაასვა ფიზიკურმა ტრავმამ, რომელიც მიიღო გიმნაზიაში ყოფნის დროს. სადღაც, ალბათ, მას ჰქონდა კიდევ არასრულფასოვნების შეგრძნებაც, რასაც ფარავდა მახვილგონივრული იუმორით, ამიტომაც მისი ქალებთან დამოკიდებულება ორაზროვან იერს იღებდა და საპასუხო გრძნობაც არცთუ იშვიათად უბრუნდებოდა პოეტს.

ბარათაშვილის ცხოვრებაში, მიუხედავად ზემოთ თქმულისა, ბევრი მშვენიერი ბანოვანი აღმოჩენილან, რაზედაც საინტერესოდ მოგვითხრობს მისი თანამედროვენი თუ გვიანდელი პერიოდის მკვლევარნი.

პოეტის ცხოვრებაში, თუ მხედველობაში მივიღებთ მის თანამედროვეთა მოგონებებს, სულ ოთხი ქალი ყოფილა, რომელთა მიმართ გრძნობები აისახა კიდევ მის შემოქმედებასა თუ პირად წერილებში.

ახლა კი ქრონოლოგიურად მივყვით პოეტის რომანულ ეპიზოდებს.

აკაკი განერელიას ინფორმაციით, „ნ. ბარათაშვილის ბიოგრაფიიდან ცნობილია, რომ მას უყვარდა ვინმე ნ. ო-ს (ორბელიანი?) ქალი; პოეტის პირველი გატაცების შესახებ მოიპოვება ცნობა ლევან მელიქიშვილისა, რომელიც 1846 წელს ბარათაშვილის გარდაცვალების გამო გრ. ორბელიანს სწერდა: „არ ვიცი, იცი თუ არა, რომ პირველი სიყვარული საწყალისა იყო წინო. არც ის ვიცი, იცი

თუ არა, რომელი ნინო იყო“. თვითონ ნ. ბარათაშვილის წერილებში ამ ნინოს შესახებ პირდაპირი ცნობა არ მოგვეპოვება. ფიქრობენ, რომ მას გულისხმობს წერილში გრ. ორბელიანისადმი 1837 წ. თებერვლის თარიღით. აი სათანადო ადგილიც: „ამ წარსულს ზაფხულში (ე.ი. 1836 წელს, ა. გ.), ერთს მშუენიერს, მთვარიანს ლამეში, ყაბახზედ დავიარებოდი, სადაც მისმან შუენებამ, სატრფოთ მარაქამ, მათმან უწინდელეზ კიდევ დარდიმანდობამ სრულიად განატკბეს სახედუელი, აღმიტაცეს ფიქრნი, წამილეს გონება“!.. (ა. განერელია, 1947:92-93). წერილში პოეტი ასევე წერს: „ერთმა საგანმა პირველ დამასო გულს კაეშანიო“. როგორც ა. განერელია მიიჩნევს, რადგან პოეტი ყაბახზე ნახული ქალის შესახებ ამბობს – „პირველ დამასო გულს კაეშანიო“, – ხოლო მელიქიშვილის ცნობის მიხედვით პოეტის „პირველი სიყვარული იყო ნინო“ – ერთგვარი საფუძველი ეძლევა მათი იდენტიფიკაციისა. 1836 წელს არის დაწერილი აგრეთვე „ღამე ყაბახზე“, რომელიც გადმოგვცემს საუბარს პოეტსა და ჩვენთვის უცნობ თეთრკაბიან ქალს შორის:

„და ასე ვუთხარ: „ნეტარ მე რომ მეღირსა კვალად
სანატრი ჩემთვის ნახვა თქვენი ან მხიარულად!“
„გმაღლობთ, – მითხრა მან, – რომ თქვენ მაინც გახსოვართ კიდევ;
ახლა მოდაა, ვინც ვის იცნობს ივინყებს ისევ!“
„დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ ვერც მოდები
ვერ მამიშლიან თქვენსა ხსოვნას და ვერც დროები“.

სწორედ ეს დიალოგი ცხადყოფს, რომ ტატოს ნაცნობობა ამ ქალთან უფრო ადრინდელი უნდა ყოფილიყო. ლექსი მიძღვნილია უშუალოდ ერთი კონკრეტული ქალისადმი, სადაც პოეტი რეალისტურად გვიხატავს ჩვენთვის უცნობ ქალს. ხალი, ბუდეშური ფეხები, ვარდისფერი ღანვები, თეთრკაბიანი – ამ სიტყვებით აღწერს ტატო სატრფოს.

პავლე ინგოროყვა წერდა, რომ პოეტის პირველი სიყვარული უფრო ყმანვილური გატაცება იყო, ვიდრე გამტანი და ღრმა გრძნობა. მართლაც, ეს სიყვარული დიდხანს არ გაგრძელებულა და უკვე მეორედ პოეტის ცხოვრებაში ჩნდება ახალი გატაცება. იონა მეუნარგიასთან დაცულია ინფორმაცია, რომ პოეტის მეორე სიყვარული იყო ფრანგის ქალი დელფინა ლაბიელ. ამასთან დაკავშირებით იონა მეუნარგია აღნიშნავს, რომ ნ. ბარათაშვილმა დელფინას უძღვნაო ლექსი „ჩემს ვარსკვლავს“. იმას, რომ ეს გადმოცემა ნამდვილად სიმართლეს შეესაბამება, ჩვენ ამოვიცნობთ, როდესაც დაკვირვებულის თვალთ გადავიკითხავთ ნ. ბარათაშვილის მიმონერას მიხეილ თუმანიშვილთან. პოეტმა მას ასევე უძღვნა ლექსი „სტრე“, რომელიც როგორც თვითონ განმარტავს მთიებს ნიშნავს.

ლექსში „ჩემს ვარსკვლავს“ პოეტი სატრფოს მალხინებელს და ნათელს უწოდებს:

„რა სახითაც გინდა შენ მე მეჩვენო,
მაინც გიცნობ, მშვენიერის ცის მთენო:
ნათელი ხარ შენ ნათელის სულისა,
მალხინებელ დაბინდულის გულისა“!

„ვინ იყო ეს ვარსკვლავი – ასტრა-დელფინა, რომელსაც ჰკუთვნებია ახალგაზრდა ბარათაშვილის სიყვარული და რომელსაც შთაუგონებია ჩვენი პოეტისათვის ეს ლექსები: „ჩემს ვარსკვლავს“ და „ასტრა?“ ამის შესახებ ჩვენ ცოტა ვიცით. იგი, როგორც მოვიხსენეთ, ფრანგის ქალი ყოფილა. იგი არ ეკუთვნოდა წარმოშობით იმ არისტოკრატიულ წრეს, საიდანაც იყო ბარათაშვილი. გადმოგვცემენ, რომ დელფინა იყო კონდიტერის ქალი, ისევე როგორც რაფაელის ფორნარინა“ (პ. ინგოროყვა, 1963: 302).

ახლა კი შვჩერდეთ ღრმა და ტრაგიკულ რომანზე ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და ეკატერინე ჭავჭავაძისა, რამაც, როგორც ირკვევა, დიდი გავლენა იქონია პოეტის შემოქმედებაზე.

როგორც ცნობილია, ნ. ბარათაშვილი და ეკ. ჭავჭავაძე ბავშვობიდანვე თანაშემზრდელნი იყვნენ და მათ ახლო მეგობრობა აერთიანებდათ, თუმცა პოეტის ეს ბავშვური მეგობრობის გრძნობა ეკატერინესადმი შემდეგ სიყვარულით შეცვლილა.

ბარათაშვილი გატაცებული რომ იყო ეკატერინეთი, ამის შესახებ შემონახულა ცნობა პოეტის მეგობრის ლევან მელიქიშვილისა, რომელსაც უამბია იონა მეუნარგიასთვის, თუ როგორ დანერა ბარათაშვილმა ლექსი „საყურე“. ამ ლექსში ბარათაშვილისთვის დამახასიათებელი მოკრძალებული გრძნობა სიყვარულისა, ინტიმური გრძნობის ელფერს იძენს და მთელი სისავსით გადმოგვცემს, თუ როგორ აღტაცებაში მოიყვანა ტატო ეკატერინეს საყურის თამაშმა:

„ვითა პეპელა
არხვეს ნელნელა
სპეტაკს შროშანას, ლამაზად ახრილს,
ასე საყურე,
უცხო საყურე,
ეთამაშება თავისსა აჩრდილს.
ნეტავი იმას,
ვინც თავისს სუნთქვას
შენსა ჩრდილშია მოიბრუნებდეს!“

„ჩვენ დანამდვილებით არ ვიცით ეკატერინე სერიოზულად თუ უცქეროდა ახალგაზრდა პოეტის გატაცებას. მაგრამ ნიშანდობლივი გარემოებაა, რომ 1839 წლის შემდეგ ნ. ბარათაშვილს მისთვის არც ერთი ლექსი არ მიუძღვნია. ერთი კი უეჭველია: არც ერთ ქართველ ქალს არ შთაუგონებია ჩვენი პოეტისთვის იმდენი შესანიშნავი ლექსი, რამდენადაც ეკატერინეს. ნ. ბარათაშვილი მას თავისი მუხის წყაროდ სთვლიდა და ეკატერინეც დიდად აფასებდა ახალგაზრდა მიჯნურის ბრწყინვალე ნიჭს, მუდამ თან დაჰქონდა პოეტის ხელნაწერი კრებულები“. (ა. განერელია, 1947: 98-99). 1841 წლის ბოლოს მომხდარა განხეთქილება ეკატერინესა და ბარათაშვილს შორის. ერთ წერილში, რომელიც, როგორც ირკვევა, ეკატერინეს ეხება, პოეტი შემდეგს წერს ეკატერინეს შესახებ: „ვინც მაღალის გრძნობის მქონი მეგონა, იგი ვნახე უგულო... ვისიცა ცრემლნი მეგონებოდენ ცრემლად სიბრალულისა, გამომეტყველად მშვენიერის სულისა, თურმე ყოფილან ნიშანნი მცბიერებისა, წვეთნი საშინელის საწამლავისა“... ალბათ, ამის გამოხატულება უნდა იყოს ბარათაშვილის ცნობილი ლექსი „რად ჰყვედრი კაცსა“... რომელშიც პოეტი პასუხობს ბანოვანთა საყვედურს:

„რად ჰყვედრი კაცსა, ბანოვანო, პირუმტკიცობას?
თუ ემდური შენ ტრფილისა ცვალებადს გრძნობას,
რომ არ გემსჭვალვის საუკუნო ტრფილებითა?
ჰგავს, არ პასუხს სცემ შენ მას სულით მშვენიერთა“.

ისინი 1842 წელს შერიგებულან. როგორც პავლე ინგოროყვა წერს, 1839 წელს ეკატერინე გაათხოვეს სამეგრელოს მთავარ დავითზე. „გარეგნულად ბრწყინვალე ქორწინება, სინამდვილეში არ ყოფილა ბედნიერი. შემონახულა თანამედროვეს ცნობა, რომ ქორწინების დროს სევდა-შემოყრდელ ეკატერინეს გული შესწუხებია, რასაც საზოგადოებაში დიდი მითქმა-მოთქმა გამოუწვევია“ (პ. ინგოროყვა, 1975: 69). შეყვარებულმა ტატომ მას უძღვნა: „თავადის ჭავჭავაძის ასულს ეკატერინას“, „საყურე“ და „[ეკატერინა], ფორტეპიანოზე ზედ მომღერალი“.

პოეტის ცნობილ და ნაკლებად ცნობილ სასიყვარულო ურთიერთობათაგან, არსებობს კიდევ ერთი, საზოგადოებისთვის ნაკლებად ცნობილი სატრფიალო ეპიზოდი, რომელიც უკავშირდება პოეტის ნახჭევანში ყოფნას. როგორც ცნობილია, პოეტი განჯაში მალარიით გარდაიცვალა. თუმცა არსებობს მეორე დაუდასტურებელი ვერსია, რომ პოეტს ნახჩევანის ბეგის მეუღლესთან ჰქონდა რომანი, რასაც შეენირა კიდევ – შეურაცხყოფილმა ბეგმა პოეტი მოანამვლინა. ამ ვერსიას ქართველი მკვლევარები ვერც ადასტურებენ და ვერც უარყოფენ, თუმცა ის, რომ პოეტი განჯაში ახალგაზრდა ქალით იყო გატაცებული დადასტურებული ფაქტია. ცნობილია ბარათაშვილის წერილი მაიკო ორბელიანისადმი, სადაც წერს, რომ ნახჩევანში ერთი ახალი ლექსია, თვრამეტი წლის ქალის ნათქვამი, რომელსაც სახელად გონჩა-ბეგუმ ჰქვიაო. იგი ხანის ქალია, ძალიან ლამაზი და მარილიანია, საწყალი დამწვარია ქმრისგან, ახლა იმასთან აღარ არის და ცდილობს, რომ გაუშოსო. „პოეტმა თანაუგრძნო ხანის სულის სულიერ ტკივილებს და ყველანაირად ცდილობდა დაეცვა იგი დესპოტი ქმრის რისხვისგან. დახმარებისთვის ლევან მელიქიშვილისთვის მიუმართავს, დახმარებოდა მათ განქორწინებაში. მელიქიშვილი ამის გამო წერდა მაიკო ორბელიანს: „ტატო დღე და ღამე იხვენება, თუ ღმერთი გნამს გააშვებინე ქმარიო, მე, როგორც დამჯდარი კაცი, არა ვშვრები“ (ი. ბალახაშვილი, 1967: 309). მაიკო დაინტერესებულა ამ ამბით და გონჩა-ბეგუმი თავისი ძმობილის სატრფოდ თუ არა, გატაცებად მაინც მიუჩნევია. ამის უარყოფას ცდილობს ბარათაშვილი, როდესაც წერს: „საყვარელო დაო, მაიკო! დიდად ვწუხვარ, რომ ვერ გამოიცან ჩვენი მოქმედება. მე კიდევ შევარიგე ცოლ-ქმარი“. როგორც ი. ბალახაშვილი მიუთითებს, სწორედ გონჩა-ბეგუმს ეძღვნება ბარათაშვილის ლექსი „მადლი შენს გამჩენს“ :

„მადლი შენს გამჩენს ლამაზო, ქალო შავთვალეზიანო,
დღისით მზევ, ღამემ თოვარევ, წყნარო და ამოდხმინაო!
შენის ლოდინით ვსულდგმულვარ, თაყვანს ვსცემ შენსა სახელსა;
დედისერთა ვარ, ნუ მამკლავ, ნუ დამანანებ სოფელსა!“

ლექსში აშკარად იგრძნობა, რომ პოეტი გამიჯნურებია უცნობ ქალს. აღწერილია ამ ქალის გარეგნულ სილამაზეც, რომლითაც ასე გატაცებულა ახალგაზრდა ტატო. ლექსი ღირებულია როგორც ლიტერატურულად, ისე შინაარსობრივად, რადგან მან შემოგვინახა ავტორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სასიყვარულო ეპიზოდი მისი ცხოვრებიდან.

ასეთია ბიოგრაფიული ცნობები ნიკოლოზ ბარათაშვილის რომანული ისტორიის შესახებ, თუმცა „თვით სიყვარულის ფილოსოფიურ ასპექტში ახსნა პოეტმა მოგვცა არა იმ ლექსებში, რომელნიც მისი სიყვარულის უშუალო „საგნებისადმი“ მიძღვნილი, არამედ სხვა რიგის ლექსებში“ (ა. განერელია 1947: 99). „ღამე ყაბახზე“ ჯერ კიდევ რეალისტურად გვიხატავს ჩვენთვის უცნობ ქალს. ეკატერინესადმი მიძღვნილ ლექსებში აღწერილია „ჟუჟუნა თვალნი“, „პანანინა ტუჩნი“, „ნაფურცვლნი ღანვნი“ და ბოლოს „საყურე“, რომელიც მომავალი დედოფლის სახეზე თავისივე ჩრდილს ეთამაშება. მაშასადამე, როგორც ა. განერელია წერს ნ. ბარათაშვილის იმ ლექსებში, რომელთა ადრესატები ცნობილია, ჩვენ საქმე გვაქვს განწყობილების მატერიალიზაციასთან, რასაკვირველია, კეთილშობილი და ამალღებული ფორმით. სხვაგვარია ძირითადი ტონუსი ლექსებისა, რომლებშიაც სიყვარული ფილოსოფიური განსჯის ობიექტად არის გადაქცეული. მან ეს გრძნობა გააჰაეროვნა, რაღაც უცნაურ და უხილავ მეტაფიზიკურ, წმინდა იდეალურ საგნად გადააქცია. იგი უგალობს სიყვარულში მას, რაც კი რამა აქვს ამ გრძნობას იდეალური, ღვთაებრივი, უზენაესი და უკვდავი. მართალია, ბარათაშვილი ხანდახან იმ სიყვარულსაც დამღერის, რომელიც ქართულმა ლიტერატურამ აღმოსავლური კულტურის ზეგავლენით შეითვისა და რომელიც „მგრძნობელობას“ სიყვარულისას, მის ხორციელ მხარეს შეეხება, მაგრამ ამასაც რაღაც უცნაური, ზეციური, არამინიერი ფერი მისცა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის აზრით, სიყვარული არის უმაღლესი ნიჭი, რომელიც ჩვენგან დამოუკიდებელი სუბსტანციის სახით არსებობს ადამიანში. სიყვარულის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია არა ფიზიკური ღირსებების პატივისცემაზე, არამედ, უწინარესად, ორი არსების სულიერ ნათესაობაზე. ადამიანში, როგორც ღვთაების ნაწილში, სიყვარულის აბსოლუტური და „საუკუნო მადლი“ შეიძლება ზოგჯერ დროებით განხორციელდეს, მაგრამ ეს არ უარყოფს თვითონ სიყვარულის, როგორც სულის უმაღლესი პოტენციის არსებობას. ასეთია სიყვარულის გაგება ბარათაშვილის პოეზიაში და ყველაზე თვალსაჩინოდ იგი გამოთქმულია ლექსში: „რად ჰყვებოდა... სიყვარულის გრძნობის წინაშე ნ. ბარათაშვილი თავს „უენო მსხვერპლად“ გრძნობდა და ამბობდა:

„არ უკიჟინო სატრფოო, შენსა მგოსანსა გულისთქმა
მოკვდავსა ენას არ ძალუძს უკვდათა გრძნობათ გამოთქმა“.

ახალ ქართულ პოეზიაში არავის მოუცია სიყვარულის ასეთი ახსნა, გაშლილი, ღრმა და ფილოსოფიური მსჯელობის ფორმებში. ნ. ბარათაშვილის ლირიკაში სატრფო იქცევა იმ ღვთაებრივ ჩვენებად, რომლისადმი აღვლენილი ლოცვის თასს პოეტის გული წარმოადგენს:

„შევიშრობ ცრემლსა, ჭირთ მანელებელს,
გულსა დავინვაჟ დასანაცრებელს
და მისსა ფერფლსა, ვითა საკმეველს,
შევჰსწირავ სატრფოს, ჩემსა სალოცველს!“

ეს არის სატრფოს სახის აყვანა უმაღლეს ინსტანციაში, სადაც ადგილი რჩება მხოლოდ ღაღადისს. ნ. ბარათაშვილის ეს ლექსი სიყვარულის რომანტიკული გაგების საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენს როგორც ქართულ, ისე მსოფლიო პოეზიაში.

„ძნელად თუ ვისმე უგრძნია თავის დღეში ასე ძლიერად, ასე საოცრად ესოდენ მაღალი გრძნობა, უბრალო მომაკვდავთათვის ძნელად გასაგები და ძნელად მისახვედრი; იშვიათად თუ ვისმე დაუღვრია ასეთი წრფელი ცრემლი სიყვარულის ტაძრის წინაშე და არავის ხომ გული არ დაუნვაეს და ნაცრად არ უქცევია სიყვარულის საკურთხეველზე. ეს მოიმოქმედა იმ კაცმა, რომელსაც თავის დღეში არ ღირსებია სატრფოსგან ტკბილი სიტყვა“ (აბაშიძე, 1962; გვ.73). ეს კაცი ყველასგან გათელილი, თვალზე ცრემლებით და სევდით აღსავსე გულით, გაუბედავი ხელით გრძნობათა უკვდავების საგალობელ ფსალმუნებს ამზადებდა და სუსტი მაჯებით, შეურყეველ და მტკიცე საძირკველს უგებდა ქართველი ერის პოეზიის უკვდავებას და თავისი უკვდავების და დიდების სამარადისო ძეგლს სჭედდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. განერელია, 1947: განერელია აკაკი, „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“, „სახელმწიფო გამომცემლობა“, თბილისი, 1947.
2. ინგოროყვა, 1963: ინგოროყვა პავლე, თხზულებათა კრებული ტ. კ, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1963.
3. ინგოროყვა, 1975: ინგოროყვა პავლე, ახალი ქართული ლიტერატურის ფუძემდებელნი, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1975.
4. ბალახაშვილი, 1967: ბალახაშვილი იაკობ, ბარათაშვილის ცხოვრება, „ლიტერატურა და ხელოვნება“, თბილისი, 1967.
5. აბაშიძე, 1962: აბაშიძე კიტა, ეტიუდები X-X საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, თსუ, თბილისი, 1962.

დანაშაული და სასჯელი (ბიორბი ნარეთლის „პირველი ნაბიჯი“)

XIX საუკუნე საქართველოში აღნიშნა ურთულესი სოციალ-პოლიტიკური მოვლენებით. ქვეყანამ დაკარგა დამოუკიდებლობა და დაექვემდებარა რუსეთის იმპერიის კანონმდებლობას, რაც შეეხო სასამართლო უწყებასაც. ეს მოვლენები თავისებურად აისახა კიდევაც XIX საუკუნის მეორე ნახევრის რეალისტი მწერლის, გიორგი წერეთლის შემოქმედებაში. ჩვენი მიზანია წარმოვადგინოთ, როგორ აისახა დანაშაულებრივი ქმედებები და მათი სამართლებრივი სასჯელი „პირველი ნაბიჯის“ ფონზე.

აღნიშნული საკითხის კვლევა-ანალიზამდე ვცადეთ მიმოგვეხილა ჩვენს ხელთ არსებული ლიტერატურათმცოდნეთა (შ. რადიანი, ან. ჭილაია, ლ. მინაშვილი) ნააზრევი.

შალვა რადიანი მიიჩნევს, რომ გიორგი წერეთლის „პირველ ნაბიჯს“ მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი პრობლემატიკა უდევს საფუძვლად. იგი იშველიებს ხომლელის თვალსაზრისს აღნიშნულ ნაწარმოებზე: „ეს რომანი ლიტერატურულად კარგად არის დამუშავებული და გ. წერეთლის ბელეტრისტულ ნაწერებს შორის დიდ ბრწყინვალე გვირგვინად უნდა ჩაითვალოს. ჩვენი ცხოვრების თანამედროვე ტიპები – ბახვა ფულავა და იერემია წარბა ძლიერად, მხატვრული კალმის მოქნევით საუცხოოდ დახატული არიან და მათი სულიერი მოძრაობაც, ცხოვრების კონტრასტებიც მას ზედმინევით აქვს გადმოცემული. ჩვენმა უკვდავმა ავტორმა აქ გამოიჩინა დიდი ტემპერამენტი და ფსიქოლოგიური სიმართლე. ეს ნაწარმოები ძალიან გვიადვილებს გ. წერეთლის შემოქმედების, ტალანტის გაგებას და შეფასებას“ [ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. IV, 1974: 198-199].

მკვლევარის ძირითადი ყურადღება მახვილდება სოციალური დიფერენციაციის ფონზე განვითარებულ მოვლენებზე, მაგრამ არაფერია ნათქვამი იმ საკითხზე, რასაც დანაშაულებრივი ქმედებისაკენ მიჰყავს იერემია წარბა და ბახვა ფულავა. ასევე ნახსენებია მექრთამე ბოქაული ჯგირიკორა, სოფლის გაიძვერა ადვოკატი წუნკალა და სივილა.

მკვლევარი ანდრო ჭილაია, განიხილავს რა გიორგი წერეთლის „პირველ ნაბიჯს“, ყურადღებას ამახვილებს იმ ფაქტზე, რომ „პირველი ნაბიჯის“ არქიტექტონიკა სიუჟეტურად სამ ნაწილს მოიცავს: 1. ბახვა ფულავას თავგადასავალი, რომლითაც გადმოცემულია აღმავალი ქართველი ბურჟუაზიის ცხოვრების ისტორია; 2. იერემია წარბას ცხოვრება, რითაც ნაჩვენებია ჩვენი თავადაზნაურობის გადაგვარებულობა, დაცემულობა; 3. გარყვნილ ვალიდას, პოლკოვნიკ ლებოვისა და სხვა სამხედრო და სამოქალაქო მოხელეთა ოჯახების აღვირახსნილი ცხოვრების ჩვენება.

ძირითადი ამბის სიუჟეტურ განვითარებას, მხატვრულ შესისხლხორცებას, ბახვა ფულავას ცხოვრებისა და მოქმედების ისტორიის მხატვრულ ჩვენებას თან ახლავს ქართველი თავადაზნაურობის დაცემისა და მეფის რუსეთის მოხელეების გახრწნის გამომსახველი სურათები“ [ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორია ტ. II, 2010: 167], მაგრამ გამოკვლევაში რატომღაც ნაკლებადაა გამოკვეთილი რომანში წარმოდგენილ დანაშაულებზე, სამართლებრივი რეაგირების იურიდიული საფუძვლები.

მკვლევარ ლადო მინაშვილის აზრით, ბახვა ფულავას მაქინატორულ ბუნებას ერთგვარ ნათელს ფენს მისი სიყვარული ესმასადმი და, როცა ესმა მსხვერპლი ხდება ზნედაცემული იერემია წარბასი, „იგი ცოცხლობს ერთადერთი მიზნით, შურისძიების მიზნით, დამნაშავეს საკადრისად დასჯის მიზნით, მაგრამ, როცა დაინახა, რომ ქვეყნად არ არის სამართალი, რომ ადამიანს არ იცავს არც კანონი და არც სახელმწიფო, რომ ისინი დამნაშავეს იფარავენ და უზნეობას ამრავლებენ, მაშინ თვითონ დგება შურისგების აღსასრულებლად. დაქირავებული მკვლელის დახმარებით თვითონაც ფერდში ხანჯლის ჩაცემით ისე კლავს იერემიას, როგორც მან ესმა მოკლა და კმაყოფილი ბარდება

პოლიციას“ [ქართული ლიტერატურა ტ. II, 2013:257]. აშკარაა, მკვლევარი ხაზს უსვამს სწორედ დანაშაულისა და სასჯელის პრობლემას, რაზედაც ვაპირებთ ჩვენს მოკრძალებულ მსჯელობას მოცემული სტატიის ფარგლებში.

„პირველი ნაბიჯი“ გ. წერეთლის შემოქმედებითი მონიფულობის ხანაში, ოთხმოცდაათიან წლებში დაინერა და გამოქვეყნდა. ის დაიბეჭდა ლიტერატურულ კრებულ „ცდაში“, რომელსაც 1989-91 წლებში „ქართულის მწერლობის მოყვარულთა გამოცემა“ აქვეყნებდა ქუთაისში [ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორია ტ. II, 2010: 166].

ვიდრე გადავიდოდეთ ჩვენთვის საინტერესო საკითხების ირგვლივ მსჯელობაზე, მანამდე უნდა გამოიკვეთოს ერთი ფაქტი: ბახვას ფორმირება და მისი განვრთნა მიმდინარეობს იმ ინჟინრის მეთვალყურეობის ქვეშ, რომელიც თავად ცდილობს არაკანონიერი გზით გაზარდოს ქონება. ბახვა ბაძავს ინჟინერს და სწრაფად ინაფება მაქინაციებში. ამიტომ ფაქტიურად იგი ხედავს ფულის ყოვლისშემძლე ძალას, რასაც ადასტურებს ავტორის მიერ მისთვის შერჩეული გვარიც – ფულავა. ფაქტობრივად, ბახვა იწყებს თავის საქმიანობას „ფულის მოტეხვით“, ასე გროვდება მისი პირველი კაპიტალის ნაწილი, როცა მან პორტში მუშაობით „ათას თუმანს გამოჰკრა ხელი“.

„პირველი ნაბიჯი“ იძლევა თემის გაშლისათვის ფრიად საინტერესო მასალას, რაც გამოიხატება, როგორც სხვადასხვა სახის დანაშაულის, ისე სასამართლო აპარატის მოხელეთა ქმედებებში. დანაშაულებრივი საქმიანობის თვალსაზრისით, ვცადეთ ერთგვარად სისტემაში მოგვეყვანა ის დანაშაულები, რომლებსაც ნაწარმოების პერსონაჟები სჩადიან:

ბახვა ფულავა:

- როდესაც ბახვა პორტის კანტორჩიკად დანიშნა ინჟინერმა, ერთი წლის შემდეგ შეამონმეს ინჟინერის პორტი და მშენებლობაში დახარჯული ფული სულ უქმად აღმოჩნდა დახარჯული.

- ფულის „მოტეხვა“ მუშებისაგან და ინჟინრის მიერ განეული სამსახურისთვის დასაჩუქრება.

- როცა დღიურს ანგარიშს წერდა ბახვა, მუშების საანგარიშო წიგნში, დღიური მუშები ხან ოცი მუშით მეტი გამოჰყავდა, ხან ოცდაათით, ხან ორმოცით. „სამი თვის მანძილზე ბახვამ ათას თუმანს გამოჰკრა ხელი.“

- სახალხო დღესასწაულზე ბახვასა და ესმას ცეკვის დროს იერემია მივიდა იქ და ატყდა ჩხუბი, რომლის დროსაც ბახვამ იერემია ბარდაყში დაჭრა. ამ დანაშაულის გამო მას დაჭერა ემუქრებოდა, მაგრამ გადარჩა.

- ბახვა ამბობს: „ბატონო დრო მიდის, ჩემთვის ახლა თავისუფლება ისე ძვირფასია, ორი მაგდენიც რომ ეთხოვა, უნდა მეშოვნა, მეტი რა გზა იყო.“

„ერთ დღეს ის წერდა (გამომძიებელს) რაღაც საქმის ქალაქს, როცა ბახვა მის სამწერლო ოთახში შევიდა და ერთი მუჭა ასმანეთიანები წითელ მაგიდაზე დაულაგა.

- ბახვას მიერ ქრთამის მიცემა ჯგირიკოჩასთვის, თავის გადასარჩენად.

- ბახვა ციმბირელ ყაჩაღს ფულს აძლევს, რომ მან იერემია მიაგნოს და დაუჭიროს, შემდეგ კი მოკლავს. ყაჩაღიც დასთანხმდა 300 თუმანად.

- ბახვამ დოკუმენტებზე ნოტარიუსს განუცხადა, რომ დამეკარგაო, თუმცა ფული უკვე აღებული ჰქონდა. ამ საქმით ბახვამ განიზრახა ორჯერ ფულის გადახდევინება. როცა სხდომა დაინიშნა და ბახვამ თვით მოითხოვა ხუთასი მანეთის გადახდევინება, მაშინ წარდგა მევალე, წარადგინა კვიტანციები, ნოტარიუსის საბუთები, რომლითაც მტკიცდებოდა, რომ იმ დოკუმენტით ბახვას ფული უკვე მიღებული ჰქონდა.

- იერემიას მოსამსახურეს ბახვამ 50 თუმანი მისცა, რათა იერემიას შესახებ შეეტყო, როდის რას აკეთებდა.

- სამართლის აღსრულების მიზნით ბახვა ჯერ ციმბირელ ყაჩაღს აძლევს 300 თუმანს იერემიას მოკვლისათვის და, როცა ის ვერ შეძლებს თვითონ კლავს იერემიას.

- ბახვა მკვლელი [გიორგი წერეთელი ტ. II, 1947:230, 231, 247, 268, 373, 429, 433].

იერემია წარბა:

• „თუ რომელიმე ვაჭარს კონტრაბანდის გამოტანა ენდომებოდა ზღვით, მაშინვე იერემიას მიმართავდა.“

• „ესმას ძალით მოხვია ხელები და მიიზიდა მკერდზე.“

• „– ეგ ის იერემია არ არის, საჯავახოში რომ ღვდლის ოჯახს დაეცა, სახლობა გაუუპატიურა, ოც-და-ხუთი თუმანი წაართვა და ღვდლის ბურსეული ჯიბეში უნახეს?“

• „– თქვენ ეგ უნდა გენახათ ფოთში, დრუჟინაში რომ მსახურობდა! ვითომ მეკონტრაბანდეებს სდევდა, მაგრამ პირველი მეკონტრაბანდე ის იყო. ფული ბჭირივით ეყარა ჯიბეში.“

• „– შენ ფოთში არ იყავი – უთხრა მეორემ – მაგან რომ ერთ სალდათს ქალი მოსტაცა? ორ თვეს ჰყავდა მერე ისევ უკან მიუბრუნა.“

• „დღეს, 21 ენკენისთვის 188...წელს იერემია ფირალიძემ მოახდინა ჩხუბი და უწესობა ახალ-სენაკის დუქანში. რამდენიმე კაცი სულ უბრალოდ დალახა, ამის გამო თვით სადგურზე მოხდა ხმაურობა და ჩოჩქოლი, რომლითაც დაირღვა საზოგადო წესი.“

• „– ბრაზმორეულმა, რომ თავის განზრახვას ველარ ასრულებდა, მოისვა ხანჯალზე მარჯვენა ხელი და ჩაკრა გულში ქალს.“

• გიმნაზიის ბავშვებს აიძულებს იერემია, რომ ლათინურის მასწავლებელს ფული მოპარონ.

• „ერთხელ გავარდა ხმა, რომ ს.ზეგანას ერთი მდიდარი მღვდელი ყოფილა, იმას ლამაზი ქალი ჰყოლია, ღვდლის ოჯახი გაუძარცვავთ და ქალი გაუუპატიურებიათო. ავაზაკების მოთავე ყოფილა იერემიას“ [გიორგი წერეთელი ტ. II, 1947:234, 300, 301, 313, 322, 327].

ვალიდა:

• როგორც კი იერემია დაიჭირეს ვალიდამ სივილა დაიბარა, ფული წინასწარ მისცა, ოღონდ იერემია დაეხსნა ამ ხიფათისაგან.

• ვალიდამ სტუმარი დაიბარა თავისთან და იერემიას დახსნის სანაცვლოდ თავის თავი შესთავაზა [გიორგი წერეთელი ტ. II, 1947:414, 427-428].

ჯგირკოჩა:

• „– აბა, იცი, რას გეტყვი ბახვა?... თუმცა ძალიან ძნელია, მაგრამ შენი გულისთვის გველის ხვრელში უნდა გავძვრე. საჭიროა ფული. უიმისოთ არა იქნება რა“.

• „ბოქაულმა ეშმაკურად გაიღიმა. იფიქრა, კარგი მოზრდილი ქაშაპია ბადეში შესაგდებო და როგორც გამოცდილი მეთევზე შეეყვა ნელ-ნელა. ის აპარებდა ბადეს ცალკიდეზე, რადგან დიდი თევზი ეგულებოდა დასაჭერად.“

• „ჯგირკოჩამ რომ ბახვა გაისტუმრა, მერე მივიდა სარკესთან სანთელ-ანთებული, ჩაიხედა შიგ და ჩამოიძახა: „აი ბისმარკის შუბლი!“ – მიიღვა თითი შუბლზე. ხელათ ოცდაათი თუმანი ავსნაპნე“ [გიორგი წერეთელი ტ. II 1947:267,269].

სივილა (იერემიას ადვოკატი):

• „იერემიას ჩვენი ენატარტალა ვექილი აუყვანია. როგორც კი დაუჭერიათ იერემია, მაშინვე სივილა დაუბარებიათ თბილისს, ფული წინ-და-წინ მიუციათ და დაჰპირებინა გაგაკეტებთო, ოღონდ მიეხმარე იერემიას და ამ ხიფათისაგან გამოიხსენიო“.

• „...მე როგორც ვექილს, როგორც დამცველს ყოველის გაჭირვებულისა და დამნაშავისა, არ მნამს დანაშაულობა. თვით სამართალი და კანონი მაძლევს უფლებას დავიცვა ბოროტ-მოქმედი, შევუმსუბუქო სასჯელიო“ [გიორგი წერეთელი ტ. II, 1947: 408,414].

ამ პერიოდის საქართველოში ახალი მმართველობის სათავეში იდგა „საქართველოს მთავარ-სარდალი“, რომელსაც აგრეთვე „მთავარმმართველსაც“ უწოდებდნენ. ამ თანამდებობაზე დანიშნული სამხედრო მოხელე რუსეთის სახელმწიფოს წინაშე თავდაპირველად ქართლ-კახეთის, შემდეგ კი მთელი ამიერკავკასიის ყოველგვარ საქმეებზე უმაღლესი პასუხისმგებელი პირი იყო. მთავარსარდლის თანაშემწედ ითვლებოდა „საქართველოს მმართველი“, რომელსაც უმთავრესად სამოქალაქო

მმართველობის საკითხები ეხებოდა. მმართველობა სამოქალაქო საქმეების, სისხლის სამართლის საქმეთა და სახაზინო ქონებათა [საქართველოს ისტორიის ნარკვევი ტ. IV, 1973:827].

XIX საუკუნის 40-50 იან წლებში ნათლად გამომჟღავნდა, რომ ძველი, წოდებრივი სასამართლო ჩამორჩა და აღარ შეესაბამებოდა ახალი დროის მოთხოვნებს.

1861 წლის შემოდგომაზე ალექსანდრე მეორის დავალებით სახელმწიფო კანცელარიის მოხელეებმა და ცნობილმა იურისტებმა დაიწყეს „ახალი სასამართლო წყობისა და სამართლის წარმოების ძირითადი დებულებების“ შედგენა. იგი საფუძვლად დაედო ახალი სასამართლოს წესდების პროექტს, რომელიც იმპერატორმა დაამტკიცა 1864 წლის 20 ნოემბერს.

რეფორმამდე სასამართლო მთლიანად მთავრობასა და პოლიციაზე იყო დამოკიდებული. მოსამართლეებს მთავრობა ნიშნავდა და გამოძიებაში გადამწყვეტ როლს პოლიციის მოხელეები ასრულებდნენ. ძველ სასამართლოში საქმის წარმოებას ძალიან აჭიანურებდა ინსტანციების სიმრავლე. მისი ერთ-ერთი მთავარი ნაკლი ის იყო, რომ საქმის გამოძიება-გარჩევა საიდუმლოდ მხოლოდ დოკუმენტების საფუძველზე წარმოებდა. სასამართლო პროცესი, როგორც წესი, არ იმართებოდა. მომჩივანი და მოპასუხე საპრობილესა თუ საკუთარ სახლში ელოდებოდნენ სასამართლოს დადგენილებას.

ახალი წესდების საფუძველზე მონყოილი სასამართლო დაწესებულებანი და თვით საქმის წარმოების ხასიათი არსებითად განსხვავდებოდა ძველისაგან. სასამართლოს თავის მოქმედების სფეროში დამოუკიდებლობა ეძლეოდა. მთავრობის ადმინისტრაციას ზემოქმედება არ უნდა მოეხდინა მართლმსაჯულებაზე და პოლიციაც მთლიანად განთავისუფლდა საქმის გამოძიება-გარჩევის მოვალეობისაგან [საქართველოს ისტორიის ნარკვევი ტ.V, 1970:312-313].

აღნიშნული მექრთამეობისა და იურიდიული დარღვევების ფონზე, ნაწარმოებში ნათელ წერტილად მოსჩანს გამოძიებელი, რომელმაც ჭეშმარიტად ძალღონე არ დაიშურა ნათელი შეეტანა ბახვას საქმეში. იგი ახალგაზრდა, უმაღლეს სასწავლებელში კურსდამთავრებული ღარიბი ოჯახის შვილი იყო. მას ისე ჰქონდა თავისი მოვალეობა გამოსატყუელი, რომ თუ კი სინდისიანად აასრულებდა თავის მოვალეობას სახელმწიფო სამსახურში, ბევრ დაჩაგრულ კაცსაც დაეხმარებოდა.

ყოველივე ამის შემდეგ ვცადეთ გვეჩვენებინა რა სასჯელი მიიღეს პერსონაჟებმა არსებული სამართლებრივი სისტემის საფუძველზე: ბახვამ სასჯელი მიიღო მხოლოდ იერემიას მკვლელობისთვის. დააპატიმრეს. იერემიას კი ესმას მკვლელობისთვის ჩამოართვეს ღირსება და 12 წლით გაგზავნეს კატორღაში.

დაუსჯელი დარჩნენ: ჯგირიკოჩა, სივილა, ვალიდას მიერ გადაბირებული მოსამართლე, ნაწილობრივ ბახვა და იერემიაც.

ამდენად „პირველ ნაბიჯში“ დანაშაულისა და სასჯელის კვლევამ მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ საქართველოში სუფევდა უცხოური სამართლებრივი სისტემა რომელიც ხშირად დაუსჯელს ტოვებდა ნამდვილ დამნაშავეებს.

გიორგი წერეთელი აღნიშნულ ნაწარმოებში, ერთი მხრივ, წარმოგვიდგება საქართველოში სამართლებრივი აპარატის მოქმედების ღრმა მცოდნედ, ხოლო, მეორე მხრივ, დეტექტიური ჟანრის ნაწარმოების ოსტატად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2010.
2. ევგენიძე, მინაშვილი 2013: ი.ევგენიძე, ლ.მინაშვილი ქართული ლიტერატურა ტ.II, „საქართველოს მაცნე“, 2013.
3. საქართველოს ისტორიის ნარკვევი ტ.IV, „საბჭოთა საქართველო“ თბილისი, 1973.
4. საქართველოს ისტორიის ნარკვევი ტ.V, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1970.
5. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია: ქართული ლიტერატურის ისტორია ტ.IV, საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1974.
6. წერეთელი 1974: გ. წერეთელი რჩეული ნაწარმები ტ.I, თბილისი, 1947.

გამოუთქმადობასთან დაკავშირებული კონცეპტები შალვა ბაკურაძის პოეზიაში

შალვა ბაკურაძის ტექსტების ჯონ კაპუტოსეული რადიკალური (დეკონსტრუქციული) ჰერმენევტიკის მეთოდით ნაკითხვა ნაკარნახევია თავად ავტორის ტექსტებით, სადაც ავტორი მიაჩნებს, რომ მისი ტექსტები მნიშვნელობას კი არ წარმოადგენს, არამედ მნიშვნელობას წარმოქმნის მკითხველში („ენა ყოფნის სახლია“ – ენა ქმნის მნიშვნელობას), თანაც ეს პროცესი არასოდესაა დასრულებული და მუდმივად ხდება წინა ნაკითხვების დეკონსტრუქციული „თვითდამხოზა“ (იხ. „საიდანაც უნდა დავიწყოთ“).

ტექსტებში ექსპლიციტურ დონეზეა წარმოდგენილი მისტიკური (არეოპაგელი, ვედანტა, ლაო-ძი) და ფილოსოფიური, რელიგიური და ნიცშეანურ-იმანენტისტური კონტექსტები, რაც ქმნის ჰაიდდეგერიანულ „ორაზროვნების ორაზროვნებას“, ანუ ესაა ორაზროვნება მოთავსებული დაპირისპირებულ მნიშვნელობათა შორის არსებულ სივრცეში, რაც ტექსტის და მნიშვნელობის დესტაბილიზაციას ახდენს.

მსგავსი ტექსტების ფუნქცია ჰეგემონიური ნარატივების დეკონსტრუქციაა, როგორც პოლ დე მანი ამბობს, პოეზია დეკონსტრუქციის საუკეთესო საშუალებაა. თუმცა მისტიკური პერსპექტივიდან მათ აქვთ აზროვნების პროვოცირების და საზღვრამდე მიყვანის გზით აზროვნების გადალახვის ფუნქცია. მისტიკურ და ნიცშეანურ პარადიგმებს შორის ფორმალურ მსგავსებებზე („ფორმალური მინიშნებები“ – ჰაიდდეგერი) საუბარი გამყარებულია ფაქტით, რომ არსებობს სინკრეტისტული ნაკითხვები, რომლებიც არა ფორმალურ, არამედ არსისეულ მსგავსებებზეც მიუთითებს. გამოუთქმადობა ფორმალური ნიშანია იმ აზრით, რომ ცალსახად გამოკვეთილი არაა მისი რომელსამე კონტექსტზე მიკუთვნებულობა. ამგვარად, შალვა ბაკურაძის ტექსტები მიაჩნებს ჰაიდდეგერის („ენა ყოფნის სახლია“) და ასევე სუფიური მისტიკის (ჰაფიზი – „რასაც ვსაუბრობთ, ხდება სახლი, სადაც ჩვენ ვცხოვრობთ“) კონცეფციას ენასთან დაკავშირებით (იხ. დავით ანდრიაძე – ხელახალი RENDEZ-VOUS (კულტურსემიოლოგიური კონტამინაციები)), მაგრამ არსებობს მეორე მხარეც. პოსტსტრუქტურალისტებმა ფერდინანდ დე სოსიურის გავლენით, როგორც დ.ჯ. მურზი აღნიშნავს, ჰაიდდეგერის ფრაზა „ენა ყოფნის სახლია“ გაიგეს რადიკალური აზრით, რომ არ არსებობს პრელინგვისტური გამოცდილება და ენა ქმნის გამოცდილებას. გადამერის აზრით, არ არსებობს გამოუთქმადი გამოცდილება (Moore 2006: 119-120). სინამდვილეში ჰაიდდეგერი უბრალოდ მიაჩნებს, რომ არ არსებობს საგნის და გამოცდილების პრელინგვისტური მენტალური შესატყვისი, ენა ქმნის საგანს და გამოცდილებას ჩვენს გონებაში და არა მატერიალურ სამყაროში, ჰაიდდეგერი ამბობს: „აზროვნებაში ყოფნა არტიკულირდება ენის მეშვეობით. ენა ყოფნის სახლია“ (Malpas... 2015: 121), რაც ნიშნავს, რომ მხოლოდ აზროვნებაში ქმნის ენა ყოფნას, წინააღმდეგ შემთხვევაში მივიღებთ აბსურდულ დებულებას, რომ ადამიანი ფიზიკურ სამყაროსაც ქმნის თავისი ენით.

შესაბამისად, შალვა ბაკურაძესთან ხდება სიტყვებს მიღმა გასვლაც და მუსიკა და ინტონაცია ხდება პირველადი, როგორც ამას აღნიშნავს ლევან ბრეგაძე (იხ. „ინტონაციების პოემა (შალვა ბაკურაძის „ვეფხისტყაოსნის“ ინტერპრეტაციის ცდა“). პოეტი ტექსტებში მიუთითებს, რომ მისი ლექსები არის „თითქმის უსიტყვო სიმღერები“, ხდება არა იმდენად მნიშვნელობათა, არამედ გამოცდილებათა უშუალო გადაცემა და/ან წარმოქმნა, როგორც ეს მოაზრებულია ნიცშესთან, რომლის მიხედვითაც მუსიკის მეშვეობით უკეთ ხდება იმ გაგების გადაცემა, რასაც ლინგვისტური გამოხატულება მხოლოდ აბუნდოვნებს (Gracyk... 2011: 352). ნიცშე ამ სუბიექტური და გამოუთქმადი გამოცდილების გადაცემის გზად მიიჩნევს ინტონაციას, სიმღერას, დითირამბს.

ახალგაზრდა ნიცუმეს მიხედვით, პრიმორდიალური ფუძე უპირველესად გამოხატულია ინტონაციაში და „ინტონაციური ქვენიადაგი უნივერსალური და ინტელიგიბელურია ენებს შორის განსხვავებების მიუხედავად“, სიტყვები წარმოდგენის მეორე დონეა და ისინი გამოხატავენ პრიმორდიალურ ფუძეს, რომელიც უკვე წარმოდგენილია ინტონაციის მიერ, ეს უკანასკნელი კი ძირითადად გამოხატავს სიხარულს და ტკივილს, ამ პრიმორდიალურ განცდებზე დაფუძნებულ განცდებს (Murphy 1999: 114). ნიცუმეს მიხედვით, „ბგერა და ინტონაცია, როგორც სიხარულის და ტკივილის სიმბოლური რეპრეზენტაცია, ახდენენ ყველას მიერ გაზიარებული პრიმორდიალურობის – პირველადი დიონისური ერთიანობის სიმბოლიზებას“ (Brown 2006: 95).

ამგვარად, ნიცუმეს მიხედვით, ინტონაცია გადმოსცემს იმ სიხარულსა და ტკივილს, ან მათზე დაფუძნებულ სხვა გამოცდილებებს, რომლის გადმოსცემა სიტყვას არ ძალუძს. შალვა ბაკურაძესთან სიხარული ასევე უკავშირდება პრიმორდიალურ ერთიანობას და იგი ასევე პირველადია სიტყვის მიმართ, ანუ გამოუთქმადია. მინი-პოემაში „ვეფხისტყაოსანი“ სიხარული აპოფატეკა-კატაფატეკის დისკურსს უკავშირდება, სიხარული მიჩნეულია პრიმორდიალურ ფენომენად, „ერთადერთ შეუძენელ თვისებად“ (ბაკურაძე 2013: 87), რომლის სახელდება არ შეიძლება: „სიხარულია ის რაც ვერასოდეს იქნება მიბმული სახელთან, მას სახელი ვერ ექნება“ (ბაკურაძე 2013: 89) და ამავე დროს „თუ რამეა ირგვლივ, ყველაფერს სიხარული ჰქვია“ (ბაკურაძე 2013: 83). დასდებელის „წინასწარმეტყველმან მან“, ფინალურ სტროფში ვკითხულობთ:

„თავდაპირველად სიტყვა არ იყო, მოდით,
ის სიხარულზე გვიან გაჩნდა, ამიტომ
სიტყვაში სწავლაა უფრო საყვარელი
სიტყვაში სწავლაა უფრო საყვარელი
სიხარულში კი ის, შეცვლა რომ მომიწევს“ (ბაკურაძე 2013: 71).

შესავალში ვახსენეთ ავტორის ტექსტების ზოგადი ექსპლიციტური კავშირი არეოპაგელთან, რომლის მიხედვითაც, ღმერთს ვერავითარი სახელი ვერ გამოხატავს (Hollywood... 2012: 141), ღმერთი შეიცავს ყველაფერს, სწორედ ამიტომ ადიდებენ მას ყოველი სახელით და ამავე დროს უწოდებენ მას უსახელოს (The Areopagite 2000: I. 5).

შალვა ბაკურაძის პოეზიას ასევე ექსპლიციტური კავშირი აქვს ვედანტასთან, სადაც სიხარული ასევე ტრანსცენდენტურთან ასოცირდება. კერძოდ, ბრაჰმანის პოზიტიური განსაზღვრება ემსახურება პრაგმატულ მიზანს: მიმართოს გონება ბრაჰმანისადმი (Deutsch 1973: 10-11) ბრაჰმანი ყოველგვარი კატეგორიების მიღმაა, იგი მხოლოდ ნეგატიურად შეიძლება განისაზღვროს, მაგრამ თუ გვსურს მისი აღწერა პოზიტიურად, მაშინ იგი არის წმინდა არსებობა, წმინდა ცნობიერება და წმინდა ნეტარება (Sharma 2003: 284).

სინმინდეში იგულისხმება, რომ გარეგანი კავშირები არ არსებობს (Dasgupta 1997: 75), ესაა მარადიული ნეტარება ემპირიული სიამოვნებისა და ტკივილის მიღმა (Iarmā 1996: 187). ანუ ეს უნდა იყოს იგივე რაც მაისტერ ექჰარტის უმიზეზო სიხარული (Schürmann 2001: ხხ), მართლაც, არადუალისტური ვედანტის მისტიკაში, ბრაჰმანი არის სიხარული, იგი განიცდება როგორც „განუსაზღვრელი არსი“ და „სიხარულში არსებობის მდგომარეობა“ (Deutsch 1973: 10-11).

შალვა ბაკურაძის პოეზიის ექსპლიციტური კავშირი ქრისტიანობასთან ასევე გამოკვეთილია. ამ მხრივ საგულისხმოა, რომ როგორც აღნიშნავს ბიბლიის მკვლევარი ვან დერ უატი, სიხარულის დისკურსი მნიშვნელოვანი ფენომენია ქრისტიანობაში, განსაკუთრებით ლუკას სახარებაში (Van der Watt 2006: 88). ვფიქრობ, ამ მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვანია მთაზე ქადაგების ეპიზოდი, როდესაც ქრისტი საუბრობს მათ ნეტარებაზე, რომელთაც, ჩვეულებრივი აზრით, არ უნდა ჰქონდეთ ნეტარების მიზეზი და ამ ქადაგებას ასრულებს მოწოდებით: „იხარეთ და იმხიარულეთ, ვინაიდან დიდია თქვენი საზღაური ცაში“ (მათე 5,12).

რაც შეეხება ზოგად მისტიკურ კონტექსტს, რელიგიის ფილოსოფიის ოქსფორდულ ცნობარში ვკითხულობთ: „ერთიანობა (მისტიკური) განიცდება როგორც წმინდა ობიექტური რეალობა, „ნეტარების“ და „სიხარულის“ განცდაში“ (Wainwright 2007: 122). ებრაულ მისტიკაშიც საუბარია სწორედ სიხარულზე, როგორც მიზანსა და საშუალებაზე ერთდროულად (Buxbaum 2002: 5).

ნიცშე სიხარულის პირველადობაზე მიუთითებს, როცა ამბობს, რომ „დიონისური სწრაფვა შთანთქავს ფორმათა მთელ სამყაროს, რათა მისი ნგრევის მეშვეობით, საშუალება მოგვცეს ჩვენ გვექონდეს წინასწარგანცდა მის მიღმა არსებული პირველადი და უმაღლესი არტისტული სიხარული-სა პრიმორდიალური ერთის საშვილოსნოში“ (Nietzsche 2009: 76).

სიხარულის პირველადობის თვალსაზრისით საგულისხმოა ისიც, რომ ნიცშეს თანახმად „ტკივილიც სიხარულია“ (Kaufmann 1974: 320), სიხარულისთვის აუცილებელია არსებობდეს ტკივილი, რომელსაც გადავლახავთ, სწორედ ტკივილის გადალახვაა სიხარული, ნიცშეს მიხედვით „ყოველი სიხარული მოიცავს ტკივილს“, ტკივილი არ არის სიხარულის საპირისპირო. „ასე იტყოდა ზარატუსტრაში“ წერია, რომ სიხარული უფრო ღრმაა, ვიდრე ტკივილი, აგონია (Kaufmann 1974:273).

ამგვარად, შალვა ბაკურაძის პოეზია არის გამოუთქმადი პრიმორდიალური სიხარულის, ტრანსცენდენტური რეალობის, მისტიკური გამოცდილების გადმოცემის გზა, „სტუმრის სიმღერაში“ ავტორი ამბობს, რომ „გვახარებს“ და „მღერის“, ანუ მისი ტექსტების ინტონაცია გადმოსცემს სიხარულის გამოცდილებას უპირველესად.

გამოუთქმადობა, არასახელდებადობა მინიშნებულია დასდებელში „სახელი“:

„სამივე გულით ამას ვფეთქავ
სამივე თვალთ ამას ვტირი
სამივე ჩემი ხელისგულით ვმალავ შენსგან სამივე სახეს
რადგან სამთაგან ვერცერთი ენა მათქმევინებს
შენს ერთადერთ სახელს“
ხოლო მინი-პოემა „ვეფხისტყაოსანში“ ღმერთი ამბობს:
„ნუ გასურდეს ჩემთან მოსვლა
ვარ შენთვის არაფერი
სახელიც ჩემი არაფერი“ (ბაკურაძე 2013: 61).

ამ ავტორის ტექსტებში ვლინდება ექსპლიციტური კავშირი დაოსურ მისტიკასთანაც სწორედ არასახელდებადობის, იგივე გამოუთქმადობის კონტექსტში. ლექსში „იოსები“ ვკითხულობთ:

„ელოი, ელოი,
ვინ ვართ ჩვენ?
სახელი ჩვენი ვინმემ უწყის ამ სამყაროში
ანდა საერთოდ ვართ კი მფლობელნი სახელისა?
გვხედავენ კი ჩვენ
მაშინ როდესაც გვაკრავენ ჯვარზე
„ისინი ვინცა დაიპყრა ვნებებმა“? (ბაკურაძე 2013: 29).

ამავე ლექსში საუბარია „ჭეშმარიტი სახელის“ არცოდნაზე. „დაო-დე-ძინის“ შესავალშივე საუბარია იმაზე, რომ მარადიულ დაოს არ აქვს სახელი და გამოუთქმადია, ხოლო რაც სახელდებადობა, ის წარმოშობს მრავლობითობის სამყაროს, ანუ აქაც, არეოპაგელის მსგავსად, ორივე ასპექტია მოაზრებული.

როგორც ზემოთ ვნახეთ, გამოუთქმადობა დაკავშირებულია პრიმორდიალურ სიხარულთან, რომელიც არასახელდებადია. დასდებელი {წინასწარმეტყველმან მან}, სადაც სიხარულის სიტყვის მიმართ პირველადობაზეა საუბარი, როგორც ზემოთ ვნახეთ, იწყება ასე:

„განა დადგა დრო, საკუთარ თავს ახალი
სახელი დავარქვა და გამოვაჩინო,
ვინც ოდნავაც კი არ მგავს, რომ კიდევ ერთხელ

ვაზეიმო, საბოლოოდ დავეხმარო
გახდეს ჩემი სახელის და ჩემი თავის
მატარებელი. რა უნდა დავთმო, რომელ
მდინარეებს უნდა შევუწყვიტო სისხლი,
რამდენი სევდის დაგუბება მომიწევს
ან არხით გადასროლა სხვა კალაპოტში,
რა შემრჩება გულისგან, როცა დაშრება?“ (ბაკურაძე 2013: 70).

ამ სტროფებში ერთგვარად მინიშნებულია სახელდებაც და სახელდების შესაძლებლობის კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენებაც, კატაფატიკაც და აპოფატიკაც. საკუთარი თავის მიმართ მსგავსი მიმართება ამ დასდებელსა და ლექსში „იოსები“, ზოგად პანენთეისტურ კონტექსტზე მიანიშნებს ამ ავტორის შემოქმედებაში, ანუ ადამიანი ტრანსცენდენტურ რეალობასთან იგივედება, ერთიანია მასთან.

გამოუთქმადობას და პრიმორდიალურობას მიანიშნებს სტროფი ლექსში „დიდი ბებოს ბლუზი“:

„არდავინყებით ვინყებით,
ვხდებით პირველი ხსოვნის ერთგული,
ყველა პირველი ხსოვნით ვინყებით,
პირველი ფიქრის ვხდებით ერთგული
და არსებობის მტკიცებად მოგვაქვს
პირველი სიტყვა ვერთქმული“ (ბაკურაძე 2013: 56).

ზოგადად მისტიკურ დისკურსში, მისტიკური გამოცდილება არის გამოუთქმადი (Jones, 1993: 103) ისევე როგორც გამოუთქმადია აბსოლუტი, ღმერთი - „ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ მასზე რაღაც, მაგრამ ჩვენ არ შეგვიძლია გამოვთქვათ იგი“ (Kingsland 1927: 6), შესაბამისად, როგორც უოლტერ სტიესი აღნიშნავს, ენა, რომელსაც მისტიკოსები იყენებენ თავიანთი გამოცდილების გადმოსაცემად, მეტაფორულია (Stace 1960: 293).

გამოუთქმადობის, როგორც მისტიკური და ნიცშეანური კონტექსტების საერთო ფორმალური ნიშნის განხილვისას საინტერესოა, რომ ჯოან სტემბოგის ნერილში „სხვა ნიცშე“ აღმოსავლეთთან ნიცშეს კავშირის კონტექსტში განიხილება მისი კავშირი მისტიციზმთან (Parkes 1991: 20), რაც უფრო კონკრეტულად გულისხმობს გამოუთქმად გამოცდილებასთან კავშირს (Parkes 1991: 21). ნიცშესათვის სიმღერა უფრო მაღალი გამოხატულებაა, ვიდრე საუბარი, მაგრამ „ზარატუსტრაში“ სიმღერის მიღმა გასვლაც ხდება: „არ იმღერო! გაჩუმდი! სამყარო სრულყოფილია“. ზარატუსტრა საუბრობს სულზე იმგვარად, რომ ცხადი ხდება მისი გამოუთქმადობა, ისევე როგორც ეკჰარტი მიუთითებს სულის გაუაზრებლობას და შეუცნობლობას ჩვეულებრივი ცოდნით (Parkes 1991: 25-26). ნიცშეს მიხედვით, „ჩვენი ნამდვილი გამოცდილებები გამოუთქმადია, რომც გვსურდეს ვერ გამოვთქვამთ. ენა გამოგონებულია მხოლოდ საშუალო, გამოხატვადი საგნებისთვის“ (Nietzsche 2005: 205).

გამოუთქმადობასთან კავშირში ლივენ ბოვი საუბრობს ნეოპლატონიზმში ტრანსცენდენტურობის და იმანენტურობის ურთიერთმიმართების პოსტ-მოდერნისტულ გაგებაზე, რომელშიც აღარ არის ბიპოლარობა ანუ ისინი არ გაიგება როგორც სინამდვილის ორი განსხვავებული ფენა, არამედ ტრანსცენდენცია განმარტებულია როგორც გარღვევის მომენტი, რომლის სიტყვებით გამოხატვა შეუძლებელია ენის იმანენტურ სინამდვილეში (Boeve 1997: 422).

ჟაკ დერიდა, ჟან ლუკ მარიონი და ჯონ კაპუტო საუბრობენ აპოფატიკის დისკურსის მნიშვნელობაზე დეკონსტრუქციისა და დიფერანსის გააზრებისას. დერიდას აზრით, „ჩვენ ყველა ვოცნებობთ „სრულიად სხვაზე“, რომელზეც არ ვიცით, როგორ არ ვილაპარაკოთ უამრავი სახელით, ასე რომ, ჩვენ ყველამ უნდა ვისწავლოთ ნეგატიური თეოლოგია, თუ „დედანში“ არა, თუ ასეთი რამ არსებობს, თარგმანში, განზოგადებული აპოფატიკა მაინც (Goodchild 2002: 213-214)“.

ამგვარად, შალვა ბაკურაძის პოეზიის ინტონაციები გადმოსცემს პრიმორდიალური სიხარულის გამოუთქმად გამოცდილებას. ზოგადად, ამ ავტორის პოეზიაში გამოუთქმადობა მნიშვნელოვანი ფორმალური ნიშანია და იგი უკავშირდება რამდენიმე კონტექსტს, რაც ქმნის დერიდანული გადაუნყვეტადობის ველს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბაკურაძე 2013; ბაკურაძე, შ., „დასდებელნი წმინდისა აღდგომისანი“, ახალი საუნჯე, თბილისი.
2. Boeve 1997; Boeve, L., „Postmodernism and Negative Theology, International Journal in Philosophy and Theology“, Bijdragen N 58. <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/261695/2/97.4.pdf>
3. Brown 2006; Brown, K., „Nietzsche and Embodiment; Discerning Bodies and Non-dualism“, State University of New York, Albany. <https://books.google.ge/books?id=uVgPHRI3om8C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
4. Buxbaum 2002; Buxbaum, Y., „Jewish Tales of Mystic Joy“, Jossey-Bass - A Wiley Company, San Francisco. <https://books.google.ge/books?id=OyE9SNKHSbwC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
5. Dasgupta 1997; Dasgupta, S., „A History of Indian Philosophy“, Volume 1, Motilal Banarsidas, Dehli. <https://books.google.ge/books?id=PoaMFmS1IEC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
6. Deutsch 1973; Deutsch, E., „Advaita Vedanta; A Philosophical Reconstruction“, University of Hawaii Press, Honolulu. <https://books.google.ge/books?id=63gdKwhHeV0C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
7. Goodchild 2002; Goodchild, P., „Rethinking Philosophy of Religion; Approaches from Continental Philosophy“, Fordham University Press, New York. https://books.google.ge/books?id=_GsRRrIzbHcC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false
8. Gracyk... 2011; Gracyk, T., Kania, A., „The Routledge Companion to Philosophy and Music“, Routledge, New York. <https://books.google.ge/books?id=DfOsAgAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
9. Hollywood... 2012; Hollywood, A., Beckman, P. Z., „The Cambridge Companion to Christian Mysticism“, ambridge University Press, New York. https://books.google.ge/books?id=rdf3nD_by54C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false
10. Jones, 1993; Jones, R. H., „Mysticism Examined ; Philosophical Inquiries Into Mysticism“, State University of New York, Albany. https://books.google.ge/books?id=uQ-XjeB4NIQC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
11. Kaufmann 1974; Kaufmann, W. A., „Nietzsche, Philosopher, Psychologist, Antichrist“, Princeton University Press, Princeton. <https://books.google.ge/books?id=Rw4u68fxYQMC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
12. Kingsland 1927; Kingsland, W., „An Anthology Of Mysticism And Mystical Philosophy“, Methuen and Co. Ltd., London. http://blavatskyarchives.com/theosophypdfs/kingsland_anthology_of_mysticism.pdf
13. Malpas... 2015; Malpas, J., Gander, H., „The Routledge Companion to Hermeneutics“, Routledge, Abingdon. <https://books.google.ge/books?id=zUaLBQAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
14. Moores 2006; Moores, D. J., „Mystical Discourse in Wordsworth and Whitman; A Transatlantic Bridge“, Peeters, Leuven. <https://books.google.ge/books?id=e9NmNkQTctQC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
15. Murray 1999; Murray, P. D., „Nietzsche's Affirmative Morality; A Revaluation Based in the Dionysian World-View“, Walter De Gruyter, Berlin. <https://books.google.ge/books?id=4hHhHVav8Z8C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
16. Nietzsche 2005; Nietzsche, F., „The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight of the Idols & Other Writings“, Cambridge University Press, New York. http://krishnamurti.abundanthope.org/index_html_files/The-Anti-Christ-Ecce-Homo-Twilight-Of-The-Idols-And-Other-Writings-by-Nietzsche.pdf
17. Nietzsche 2009; Nietzsche, F., „The Birth of Tragedy Out of the Spirit of Music“, Richer Resources Publications, Arlington. <http://www.holybooks.com/wp-content/uploads/Nietzsche-The-Birth-of-Tragedy.pdf>
18. Parkes 1991; Parkes, G., „Nietzsche and Asian Thought“, The University of Chicago Press, Chicago. <https://books.google.ge/books?id=hpnXFLQ6QIAC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

19. Schürmann 2001; Schürmann, R., „Wandering Joy - Meister Eckhart's Mystical Philosophy“, Lindisfarne Books, Great Barrington. <https://books.google.ge/books?id=PPpo1-pxlI8C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
20. Sharma 2003; Sharma, Ch., „A Critical Survey of Indian Philosophy“, Motilal Banarsidass Publishers, Dehli. <https://books.google.ge/books?id=Y3gQVd5WogsC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
21. Stace 1960; Stace W.T. „Mysticism and Philosophy“, Macmillan and Co. Ltd., London. <http://www.cruzetech.info/wudhi/mysticism/ws/wts-mp%20-%206.htm#one>.
22. The Areopagite 2000; Rolt, C.E., „Dionysius the Areopagite; On the Divine Names and the Mystical Theology“. http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0450-0525_Dionysius_Areopagita_On_The_Divine_Names_And_The_Mystical_Theology_EN.pdf.
23. Van der Watt 2006; Van der Watt, J. G., „Identity, Ethics, and Ethos in the New Testament“, Volume 141, Walter De Gruyter, Berlin. <https://books.google.ge/books?id=AugB2jMYCQcC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
24. Wainwright 2007; Wainwright, W. J. „The Oxford Handbook of Philosophy of Religion“, Oxford University Press, New York. <http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/The%20Oxford%20Handbook%20of%20Philosophy%20of%20Religion.pdf>.

შავი ფერის პარადიგმა გალაკტიონ ტაბიძის პოეტურ ენაში

ლექსიკურ ერთეულთა კვლევა, მათი სემანტიკური შიგთავსის მართებული გააზრება ენობრივი ანალიზის ერთ-ერთი საინტერესო უბანია, მეტადრე თუ საქმე მხატვრულ ქსოვილს ეხება. გალაკტიონის, როგორც უდიდესი სიმბოლისტი პოეტის, წარმოსახვის მასშტაბი მრავალმხრივ იქცევა ყურადღებას, ამ თვალსაზრისით არც მისი ფერთამეტყველებაა გამონაკლისი. ჩვენი ძიება შავი ფერის შინაარსის, მისი სიმბოლური თუ პარადიგმული ხასიათის ამოხსნისაკენაა მიმართული.

საზოგადოდ, შავი ფერის პარადიგმული სახე სიბნელის, ბოროტების, წყვდიადის (შდრ. ვაჟას „შავეთი“ – საიქიო), მისტიკის, ავბედითობისა და, აქედან გამომდინარე, სევდის, გლოვის შინაარსს შეიცავს. ეს ენობრივი ფორმულა ფაქტობრივი უწყვეტობით არსებობს ქართულ პოეზიაში („ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟს – ასმათსაც სწორედ გლოვის ნიშნად მოსაგვს „შავი ჯუბა“). იშვიათ შემთხვევებში, გალაკტიონის პოეზიაში იგი დადებით თვისებებსაც იძენს.

თუ გალაკტიონის პოეტურ ენას გადავხედავთ, ვნახავთ, რომ შავი ფერის ზემოთ ნათქვამი მხატვრული სახე-ხასიათი მთელ სიგრძეზე გასდევს მის შემოქმედებას და ლექსემის შინაარსობრივი დატვირთვა პოეტის მოღვაწეობის ყველა პერიოდში ფაქტობრივ უცვლელი რჩება; თუმცა ამ თვალსაზრისით ე.წ. პოეტურ შესიტყვებათა ორიგინალობა ინდივიდუალურ ხელწერას ქმნის, სიტყვათა ერთიან ქსოვილში გალაკტიონისეულად იკითხება და უბრალო აღქმას მოკლებული სიმბოლურ დატვირთვას იძენს. ლექსების ერთ ნაწილში ის ცდილობს ოპტიმისტურ მომავალზე იფიქროს და ჩამოიშოროს ბნელი ძალა, რომელიც თავისთავად შავ ფერთან ასოცირდება: მაგალითად, ლირიკულ ნაწარმოებში „ფანტაზია“ ოცნებობს, რომ „გაჰქრეს **დღე შავი** და სივარდისა“. მსგავსი პოეტური განცდით ესიტყვება შავი ფერი ქართულ პოეზიაში უკვე კარგად ცნობილ ავბედითობის ასევე პარადიგმულ სახეს – „ყორანს“ („შავი ყორანი“); ორივე ერთად კი გაუმართლებლობის, ბედისწერისგან განწირულობის ის ნიშანია, რომელსაც ნ. ბარათაშვილის „სულო ბოროტოკდან“ ვიცნობთ და რომელიც ხელმეორედ ფოკუსირდება გალაკტიონის ლირიკულ განცდათა სიღრმეში. ის ამქვეყნიური დაბრკოლების სახეა და, შეიძლება ითქვას, ერთგვარად ალუზიურიც:

„გზაზე მივდივარ... მსურს გავარკვიო

გასავლელი გზის სივრცე უცვლელი;

შავი ყორანი ისევ მომჩხავის:

„შორს ნუ გასცქერი.. შორს ნურვის ელი!“

(„შავი ყორანი“)

შესაძლოა აქვე ვახსენოთ მისი ლექსი „სტანსები შელლისა“, რომელშიც ავტორი ცდილობს უარყოფითი განწყობის მოზღვაება დაძლიოს: „არ დაგინახო თვალეზე ცრემლი და არც **სახეზე ღრუბელი შავი**“. შავი ფერი გალაკტიონთან მხოლოდ ფერის აღმნიშვნელი რომ არ არის და მას ღრმად სიმბოლური დატვირთვა აქვს კარგად მოჩანს შემდეგ სტრიქონშიც: „დაიძინე, დაიძინე, ფიქრთა შორის, **შავო მთაო!** ნანას გეტყვის ნელი სიო და მდუმარე სასაფლაო...“ („დაიძინე“) ვფიქრობთ, რომ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში დამატებითი სემანტიკური შტრიხი შემოდის – ეს ფიქრის იდუმალებაა, გაუმხელობა, მისი სიღრმე და ერთგვარი სიბნელე; ამიტომ „ფიქრთა შორის დაძინებულ

მთას“ შავი ფერი გასდევს, ღამის ზმანების მუქი ჩრდილით დაფარული. ზემოთ მოცემული ხასიათის გაგრძელებას შესაძლოა წარმოადგენდეს ერთ-ერთ ლექსში გამოყენებული შავი ფერი, თუმცა აქაც მეტის შეგრძნება ჩნდება და ეს უპირველესად ტანჯვაა, ვნება და ურვა, პატიოსან შრომას თან რომ ახლავს ხოლმე:

„ვხედავ, აქ ნაბიჯს მოაშურებს გლეხი მაშვრალი,
რომ მესაუბროს და იმედი თან წაიყოლოს,
მასზე, რომ **შავი მისი შრომა, შრომა მართალი,**
არ დაინთქმება უნუგეშოდ ბოლოს და ბოლოს“.
(„პირველი ენკენისთვე“)

გალაკტიონთან იშვიათად, მაგრამ მაინც შავი ფერი ზოგჯერ სრულიად დადებით კონტექსტში მოგვენოდება და სიმშვიდის და სიჩუმის განცდას აძლიერებს:

„სიჩუმეა.
არემარეს მოსავს **შავი სიხალისე,**
მხოლოდ სიო თუ ირხევა, თორემ ისე... თორემ ისე
სიჩუმეა,
სიჩუმეა...“
(„სიჩუმეა“)

უნდა ითქვას, რომ უმეტესწილად შავი ნეგატიური გრძნობების შემცველი ფერია, რომელიც კარგად იკითხება გალაკტიონის ლექსთა წყებაში: „მე კი კაეშნის მხარეში მიწვევს სევდით მოცული **ოცნება შავი**“ („მთვარე მთვარეს ამოეფარა“) იმავე სემანტიკურ დატვირთვას ვხვდებით ლირიკულ ნაწარმოებში „როგორ ებრძოდნენ ზარები ზარებს“. „იუდას სახე, კაენის ლანდი და ღამეების **შავი გუგუნი**“ – იტყვის პოეტი და ადამიანური ცხოვრების ჯოჯოხეთურ არსს მისეულად დახატავს, მხატვრულ ტილოს გაშლის, ბიბლიურ სიუჟეტებს ფრაგმენტულად გადმოალაგებს, თუმცა კომპოზიციურად შეკრავს; კვანძის ფუნქციას კი შავს, ბოროტების სიმბოლოს, მიანიჭებს.

წარმავლობის თემა, ამქვეყნიური დაუდგრომლობა ქცეულა გალაკტიონის ერთი ლექსის მთავარ სათქმელად და მას ეწოდება „სიმღერა სასონარკვეთილისა“. ტრაგიკულ შეგრძნებას უპირველესად „შავი“ ქმნის, მას ასევე უარყოფითი ხასიათის მატარებელი „სიკვდილი“ ესიტყვება და ვკითხულობთ: „**შავო სამარევ,** შენსკენ მოვდივარ...“; ან: „**შავო სამარევ,** არვინ მიმიღო, აბა, გამიღე ჩქარა კარები...“ სასონარკვეთილების მთავარი მიზეზი ლექსიკური აქცენტებით იხსნება, ისინი ენობრივი მახვილებია, რომელთა გარეშე აზრის განვითარება მხატვრულ წარმოსახვასა და პოეტურ სიღრმეს მნიშვნელოვნად გააფერმკრთალებდა, ამიტომ ლექსიკური ქსოვილი პოეტის მიერ გაზომილი აზრითაა შერჩეულ-მოდელირებული.

ლექსში „ალაზანთან“ შავი ფერის სიმბოლიკა კულმინაციას აღწევს. ამ ლექსში სიკვდილს შესატყვისება არა მარტო შავი ფერი, არამედ სიტყვა „შავის“ წმინდა მუსიკალური ჟღერადობა, ამ სიტყვაში აქცენტირებული მუსიკალური ბგერა-თანხმოვანი „შ“ ქმნის სიშავის, უიმედობის, სიკვდილის განწყობილებას:

„მთვარეში შავი შრიალებს ჩალა,
შავი ლეჩაქი დაეცა შარებს
დამშვიდდი, სძინავს ალაზნის კარებს,
მთვარეში შავი შრიალებს ჩალა“.

გალაკტიონის პოეზიაში დამოუკიდებლად შეიძლება განვიხილოთ მხატვრული შესიტყვება „შავი გედი“. „გედი“ თავად პოეტი, ესთეტიკური სიმბოლო მშვენიერი არსებობისა, ხოლო მასთან განსაზღვრებად მდგომი „შავი“ გამორჩეულობის, ერთეულობის სიმბოლო, რომელსაც ტრაგიკული

ყოფნის ბეჭედი აზის: „გადავიქანებ სიკვდილს მაღლა ამართულ ყელით **მე, შავი გედი!**“ გედისებრი სილამაზე გასდევს გალაკტიონის პოეტურ არსებობას, ეს მის მიერ კარგადაა შემეცნებული, თუმცა შინაგანი კეთილშობილება დაუფარავს შავს, როგორც ტკივილიან არსებობას. „შავი გედი“ რომ ამალღებულის ხასიათის შექმნას ემსახურება, ეს სხვა სტრიქონებშიც კარგად იკითხება: „შავი გედით მაღლა იდგა კუბო პირქუში!“.

ლექსში „მიტოვებული კოშკი რას სტირის?“ გალაკტიონი შავისა და მისი საპირისპირო თეთრის იდეურ შედარებას შემოგვთავაზებს, ხოლო ამ კონტრასტს სიმბოლურად შავი ყორნისა და თეთრი მტრედის სახით გადმოგვცემს. სიკეთისა და ბოროტების დაპირისპირება მატერიალურ საგნებთან („მტრედებთან“ და „ყორნებთან“) ერთად მათივე განსაზღვრებებით, სხვაგვარად ეპითეტებით, იქმნება. ლექსში ვკითხულობთ: „ყორანი, შავი შუამავალი, მტრედები – თეთრი შუამავლები“.

„მიტოვებული კოშკი რას სტირის?
მასში ლანდები რისთვის არა სჩანს?
მიყურებულა ტყე ტბისა პირის
და სიჩუმეში მთვარე შუქსა ჰბანს...“

ყორანი, შავი შუამავალი

ცისა და მინის, გადიფარფატებს,
ვინც მზეს ისრები სტყორცნა მრავალი,
ის სიმნარისას იღებს ბარათებს.

მტრედები – თეთრი შუამავლები

ისმენენ ქუხილს...“

ზემოთ აღნიშნული მაგალითებიდან ნათლად ჩანს, რომ გალაკტიონისეულ ფერთა გამაშიც განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს „შავს“, ერთი მხრივ, როგორც ფერს, ხასიათს, ხოლო, მეორე მხრივ, როგორც ენობრივ სიმბოლოს. მასალის ანალიზმა ცხადყო, რომ პოეტი „შავის“ გამოყენებას შედარების მხატვრული ხერხის შემთხვევაში ხშირად მიმართავს; მაგალითად: „დასწოლია აჩრდილთან – შავი, როგორც სიკვდილი“; ან: „მოუნათლავი, კუპრივით შავი ღამე“. პოეტი ზოგჯერ ცდილობს, რომ „შავისგან“ თეთრის“ ანტითეზა შექმნას და პოზიტიური მოვლენები „შავი“ ფერადოვნებით გადმოგვცეს: „მეკი კაემნის მხარეში მიწვევს სევდით მოცულს ოცნებამ ავი“ („მთვარე მთას ამოეფარა“); „არემარეს მოსავს შავი სიხალისე“ („სიჩუმეა“).

შევნიშნავთ, რომ „გალაკტიონ ტაბიძის ენის ლექსიკონში“ „შავის“ სტატისტიკა 396-ს აღწევს და ამ მაგალითთა შორის ყველაზე საინტერესო, ალბათ, ისაა, რომ მისი მნიშვნელობა არცთუ იშვიათად გაფართოებულ-გაზრდილია, პარადიგმულ სახეს დაყრდნობილი, თუმცა მაინც ინდივიდუალურად გააზრებული; მაგალითად: „დასდევს განწირულთა შავი პოეზია“ („საუბარე ედგარზე“).

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ შავი ფერის სიმბოლურ გააზრებას გალაკტიონის შემოქმედებით ენაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. მას, როგორც სიბნელის პარადიგმას, არა მარტო უარყოფითი და მკვეთრად ნეგატიური კონტექსტი ახლავს, არამედ ზოგიერთ შემთხვევაში დადებითი ემოციის შექმნაც ძალუძს და ეს ყველაფერი კი, თავის მხრივ, გალაკტიონის პოეზიის ენის ღირებულების სიღრმეს კიდევ უფრო ნათელს ხდის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სანიკიძე 1994; თ. სანიკიძე; ც. სანიკიძე „გალაკტიონ ტაბიძის ენის ლექსიკონი“, თბილისი, 1994.
2. ტაბიძე 1966; გ. ტაბიძე თხზულებანი ტ. 1 თბილისი, 1966.
3. ტაბიძე 1966; გ. ტაბიძე თხზულებანი ტ. 2 თბილისი, 1966.
4. ტაბიძე 1966; გ. ტაბიძე თხზულებანი ტ. 5 თბილისი, 1966.
5. ტაბიძე 1982; გ. ტაბიძე რჩეული თბილისი, 1982.
6. უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორია. თბილისი, 1994.

**ფუნქციონალური დატვირთვა და მისი ტრანსფორმაცია მხატვრულ
ტექსტში**

(ი. გოგებაშვილი „იავნანამ რა ჰქმნა“?)

ქართულმა ეროვნულმა სიტყვიერებამ შემოგვინახა არაერთი ლექს-სიმღერა, რომელიც დაკავშირებული იყო წარმართობის დროინდელ ღმერთებთან თუ რიტუალებთან. მოგვიანებით, ქართველთა მიერ ქრისტიანობის მიღებასთან ერთად, მათ განიცადეს ჟანრობრივი თუ ფუნქციონალური ტრანსფორმაცია. ერთი ასეთი ლექს-სიმღერათაგანია წარმართობის ეპოქაში ნაყოფიერების ქალღმერთ „დიდი დედო ნანასადმი“ მიძღვნილი „იავნანა“. მასვე საკურთხეველზე მიართმევდნენ იას, ვარდებს.

უფლისციხის კომპლექსში აღმოჩენილია უძველესი ქართული წარმართული სამლოცველო „დიდი დედა ნანას“ სამლოცველოდ წოდებული. დ. ხახუტაიშვილი საინტერესო მასალებს გვანვდის ამ ქალღმერთზე თავის წიგნში „კლდეში ნაკვეთი ქალაქი“: პირველყოფილი თემური საზოგადოების რღვევის უმაღლეს საფეხურზე, ქართულ წარმართულ რელიგიას ნათლად გამოსახული ასტრალური ხასიათი ჰქონდა: ასტრალურ პანთეონში გამოყოფილი ჩანს, როგორც ეს პროფ. ვ. ბარდაველიძემ შეისწავლა, უფროსი და უმცროსი, ანუ ადგილობრივი ღვთაებანი. პირველ ადგილზე, „ღმერთი“ იდეა, მეორეზე „მზექალი“, ანუ „დიდი დედო ნანა“, ხოლო მესამეზე – „კვირია“, ანუ „პირქუში“.

„დიდი დედა ნანას“ (მზექალის) ციური სამეფოს შესახებ არსებულ მითოლოგიურ თხრობებსა და სიმღერებში, რომელზედაც ქართული ასტრალური პანთეონის ერთ-ერთი განსაკუთრებული დღესასწაულია ასახული, მინა სამზეოდ, ანუ დიდი დედა ნანას საბრძანებლად მიჩნული, ხოლო ნანასადმი მიძღვნილ ზღაპრებში ბატონების ქვეყანაა გააზრებული, როგორც „მზის ქვეყანა“, რომლის ერთ უმიშვნელოვანეს კომპონენტად მარანი და ჩანახია წარმოდგენილი (თ.გოგოლაძე 2003:12-13).

საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ, „იავნანა“ ღვთაებისადმი მიძღვნილ საგალობლიდან იქცა აკვნის სიმღერად.

წარმოგიდგენთ ხალხური „იავნანას“ ერთ-ერთ ვარიანტს ფოლკლორისტ თეიმურაზ ქურდოვანიძის წიგნიდან:

„იავნანა, ვარდო ნანა, იავნანინაო,
დაიძინე, გენაცვალე, იავნანინაო,
ჯერ არ გათენებულაო, იავნანინაო,
ვარსკვლავები ამოსულა, იავნანინაო,
მთვარე შეშინებულაო, იავნანინაო
მანანოები მოდიან, იავნანინაო,
ძილი მოაქვთ გუდითაო, იავნანინაო.
ამას ჩემს ყმანვილს მივუტან იავნანინაო,
თვალებს გავუვსებ ძილითაო, იავნანინაო,
დაიძინე გენაცვალე, იავნანინაო,
მთვარე შეშინებულაო, იავნანინაო“.

ის საგანგებო დანიშნულების სიმღერაა და მას მხოლოდ ბავშვის დაძინებისას ასრულებენ. „იავნანას“ უმთავრესი დანიშნულებაა დააწყნაროს და დასაძინებლად განაწყოს პატარა. აკვნის სიმღერებს მრავალმხრივი პრაქტიკული დანიშნულება აქვს. შეილისათვის სიმღერა აკმაყოფილებს ქალის დედობრივ ინსტიქტს. დედა-შვილს შორის მაგიური ძალის გამოხატულებაა (თ. ქურდოვანიძე 2001: 94-95).

ქართული პედაგოგიკის დიდმა მენინამძღვრემ და მწერალმა იაკობ გოგებაშვილმა (1840-1912) 1890 წელს გამოცემულ თხზულებას უწოდა „იავნანამ რა ჰქმნა?“. როგორც მწერალმა და კარგმა ფსიქოლოგმა, შეძლო ეჩვენებინა ქართველის ცნობიერებაში კოდირებული ლექს-სიმღერის „იავნანას“ მაგიური ძალა, ლექების მიერ მოტაცებული და ნაიბთან აღზრდილი, თავის თვისტომთან გაცხოვებული პატარა ქეთოს ქართველ ქალად ქცევის საქმეში.

საბავშვო ლიტერატურაში მოთხრობას „იავნანამ რა ჰქმნა?“ განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. მოთხრობის თავისებურება მის წმინდა ფსიქოლოგიზმშია. იმაში რაც, „იავნანას“ მოსმენამ გამოიწვია.

მოთხრობის განხილვის დროს დავემყარეთ გ. თავზიშვილის, ნ. საღირაშვილის, ზ. ხოჯავასა და ლ. მინაშვილის მოსაზრებებს.

როგორც გ. თავზიშვილი აღნიშნავს, მოთხრობა „იავნანამ რა ჰქმნა?“ შეიცავს ბავშვის ფსიქოლოგიური არსის კანონზომიერების ღრმა ესთეტიკურ ანალიზს. მისი მთავარი პერსონაჟი ქეთო რეალური სახეა, რომელიც ასევე რეალური ურთიერთობისა და სიტუაციის ფონზეა ნაჩვენები, როგორც ფსიქოლოგიურად, ისე მხატვრულად. ამ მოთხრობით ავტორის განზრახვაა გვიჩვენოს ბავშვის ბუნების ცვალებადობა გარემოსა და გარემოს ცვლილებების მიხედვით და მუსიკალური ემოციების მნიშვნელობა ადამიანის ფსიქოლოგიური გარდაქმნის საქმეში.

ქეთოს ადამიანური ჩამოყალიბება დაიწყო ერთ სოციალურ გარემოში. კახეთის ბუნება და ხალხი ზრდიდა მას ქართული ნაციონალური იერიითა და სულისკვეთებით, მაგრამ შეცვლილ სოციალურსა და ნაციონალურ პირობებში იგი სხვა ხალხის ზნე-ჩვეულების ქვეშ მოექცა.

შეცვლილმა სოციალურმა ყოფამ და გარემომ „ქართველი ქალი გადააქცია ლექს ქალად, კახეთის შვილი – დაღესტნის შვილად“. ქეთოს ჩამოყალიბება, როგორც ადამიანისა, დაღესტანში არ დამთავრებულა, მისი განვითარება არ შეწყვეტილა, ამიტომ სრულიად დასაშვებია მისი ხელახალი გარდაქმნა როგორც სოციალურად, ისე ფსიქოლოგიურად. ასეც ხდება.

ქეთო თანდათან იყრის ნაღველს და იწყებს დაკვირვებას ახალ ცხოვრებაზე. მას ცვლილება დაეტყო. ქეთოს თანდათან აგონდებოდა სამშობლოს არემარე, გარემოცვა, გადამწყვეტი როლი „იავნანას“ მშობლიურმა ჰანგმა ითამაშა.

დედის საამურმა „იავნანამ“ მოხიბლა ქეთო. მას „აშკარად ეტყობოდა სახეზე ალღევა. ცხადი იყო, რაღაცას იგონებდა და ვერც კი მოეგონებინა გარკვევით. მისი ბუნების სიღრმეში დიდი ხნის დამალული ხსოვნა იღვიძებდა, მაგრამ ვერც კი გამოეღვიძნა. გონების ძირიდან რაღაც სანატრელი მოგონება აპირებდა ამოხეთქასა, მაგრამ ზევიდან კეც-კეცად აწვნივს სხვა წარმოდგენანი და უშლიდნენ მალღა ამოსვლასა“ (ი. გოგებაშვილი 1986: 425-426).

ასე ზუსტი დაკვირვებითა და სიმართლით აქვს გადმოცემული იაკობ გოგებაშვილს ის დიდი ფსიქოლოგიური კოლიზია, რომელსაც განიცდიდა ქეთო ანწყოსა და ძველ მოგონებათა ჭიდილში.

თავზიშვილის აზრით, თუ გავამახვილებთ ყურადღებას ბუნების გარემოცვასა და იმ სოციალურ პირობებზე, რომლებმაც შეამზადა ქეთოს ცნობიერება პირველი გადამწყვეტი მოგონებისათვის, მართალია გოგებაშვილი, როცა იგი ფიქრობს, რომ „იავნანას“ საოცარი მუსიკა ამ შემზადებულნიადაგზე გადაიქცა იმ დამატებით სტიმულად, რომელმაც გამოიწვია გადამწყვეტი მოგონებად დედა.

პირველი მოგონება იწვევს მეორეს, მეორე – მესამეს და ასე, ასოციაციის კანონის მიხედვით, ქეთომ აღადგინა თავისი ადრეული ბავშვობის პერიოდი, აღადგინა იგი სრულიად ახალ ფსიქოლოგიურ საფუძველზე.

მშობლიური გარემოცვა, იაკობის აზრით, დიდ ეფექტს იწვევს ადამიანის (ბავშვის) არა მარტო სოციალურ-ფსიქოლოგიურ, არამედ ფიზიკურ გარდაქმნაშიც (გ. თავზიშვილი 1974 : 320-322).

ნათელა საღირაშვილი აღნიშნავს, რომ მთავარი აზრი ნაწარმოებისა ბავშობიდანვე შეწოვილი ეროვნული ღვრიტის შეგრძნებაა, რაც უშუალოდ ხალხური „იავნანას“ მოტივების ცხოველმყოფელობითაც გადმოიცემა. ამ ძირითადი მოტივების გარდა, სხვა მრავალ პრობლემებსაც ვხვდებით: პატრიოტიზმს, მეგობრობას, სიკეთის ძალას.

„ბავშვი აწმდგომით ცხოვრობს“ – აღნიშნავს მწერალი – ის შეუწყვეტილ იზრდება. ბავშვი არ ფიქრობს არც წარსულზე და არც მომავალზე, ამის გამო წარსულის ნაშთი, ხსოვნა, მოგონება მის

გულსა და გონებაში მალე სუსტდება, მკრთალდება და თითქოს სრულიად იშლება. ანმდგომი კი სრული ძალით მოქმედებს მასზე და იჭერს წარსულის ადგილს მთლად განუყოფლად“.

კრიტიკულ ლიტერატურაში ამ ადგილმა ყურადღება მიიქცია. აქ ფსიქოლოგიურად არის გახსნილი სამი წლის ბავშვის ხასიათი. ამ ნაწარმოების პირველი კრიტიკოსი თეოფილე ხუსკივაძე თავის ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნებში აფასებს ყმანვილის ამ თავისებურებას და მოთხრობას დადებითად აფასებს (ნ. სალირაშვილი 1998: 28-29).

ზოსიმე ხოჯავას თვალსაზრისით, მოთხრობის სიუჟეტი და მთელი მისი კომპოზიცია ავტორს მოფიქრებული აქვს პედაგოგიურ-აღმზრდელი თვალსაზრისით, მაგრამ ძირითადი მასალა, რომელსაც იგი ამ მიზნით ამუშავებს და მის ჩონჩხზე მთელ სიუჟეტს აგებს, წმინდა ფსიქოლოგიურია, ე.ი ადამიანის განცდები, მისი ფსიქიკური ცხოვრება და საგულისხმოა, რომ მოთხრობის სახელწოდებაც სწორედ ამ ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით არის შერჩეული.

„ფსიქოლოგიური სისწორის“ საუბრისას ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ სიუჟეტი შეთხზულია და არა ისტორიული. საქმე ის კი არ არის, რომ სწორედ „იავნანას“ მოსმენამ შესძლო ბავშვისათვის დაკარგული მოგონებები გაეღვიძებინა, არამედ იმაში, თუ რამდენად სწორად არის დაჭერილი ამ შეთხზულ ამბავში ადამიანის სულიერი ცხოვრების კანონზომიერება (ზ. ხოჯავა 1990: 205-206).

ავტორი ქეთოს მოგონებების დაკარგვას ბავშვის ფსიქოლოგიით ასაბუთებს. ყველა ასაკის ბავშვს ასეთი სრული „თავდავინცება“ არ დაემართებოდა. ავტორის მიერ სამი წლის ასაკის შერჩევა, საიდანაც ქეთოს ლეკად ქცევა იწყება, ფსიქოლოგიურად დამაჯერებელი და სწორია.

ასე მსჯელობს ავტორი და ამის მიხედვით სიუჟეტის შინაგან ფსიქოლოგიურ კანონზომიერებას იშვიათი დამაჯერებლობით ავითარებს (ზ. ხოჯავა 1990 : 208-210).

მოთხრობის მთელი ძაფები ისეა გაბმული, რომ სხვადასხვა მიმართულებიდან მომავალი ყველა ის ფინალში ერთ ნერტილში მაგრდება. ეს ფინალი ადამიანის არსების მთლიანი ცვლილებაა, კერძოდ ქეთოში ადრინაი ბავშვობის მთლიანი მდგომარეობის გაცოცხლება, რაც მხოლოდ იავნანამ შესძლო და რის ხაზგასმასაც ემსახურება მთელი სიუჟეტის განვითარება (ზ. ხოჯავა 1990: 219).

ზოსიმე ხოჯავას თვალსაზრისით, ის, რაც ავტორმა ქეთოს სულიერი გარდატეხის მიზეზად გაითვალისწინა, თანამედროვე ფსიქოლოგიაში ყველაზე უფრო მეტად განწყობის ცნება ასახავს.

განწყობა წარმოადგენს მთლიანი პიროვნების ცვლილებას, მის ფსიქო-ფიზიკურ მოდიფიკაციას, რომელსაც გარემოს ზეგავლენა ჰქმნის და რომელიც თავს იჩენს სუბიექტის გარკვეულის მიმართულებით ამოქმედების მზაობაში.

„იავნანას“ შორსმწვდომი გავლენის დახასიათებით, იაკობ გოგებაშვილმა მიაგნო განწყობის დიდ როლს ადამიანის შემოქმედებაში.

13 წლის ქეთო იმიტომ კი არ იგონებს ადრინდელ ბავშვობას, რომ მის ნერვიულ ცენტრებში სათანადო ცალკეული კვალის აქტუალიზაცია ხდება, არამედ იმიტომ, რომ მშობლიური ჰანგების მოსმენა აღვიძებს, ხელახლა იწვევს მასში პირვანდელ მთლიან მდგომარეობას, როგორც საკუთარ ძალთა გარკვეული მიმართულებით ამოქმედების განწყობას, რის საფუძველზეც შემდეგ მოგონების კონკრეტული განცდებიც ჩნდებიან.

პიროვნება არის ცალკეულ განცდათა ჯამი. ყოველ მომენტში თავისი ცხოვრებისა იგი განწყობის მატარებელია, განწყობის, რომელიც მისი არსების მოდუსს ნიშნავს და რომელიც შესაფერისად განსაზღვრავს თვით ამ განცდათა წარმოშობა-მიმდინარეობას.

ასეთ დახასიათებას იღებს იაკობ გოგებაშვილის ფსიქოლოგიური კონცეფცია მისი მოთხრობის მიხედვით ფსიქოლოგიურ მიმართულებებს შორის. ეს კონცეფცია არცერთ მათგანს ისე არ უახლოვდება, როგორც განწყობის ფსიქოლოგიურ თეორიას და თუ ეს მაღალი ეტაპია ფსიქოლოგიური აზროვნების განვითარების ისტორიაში, მაშინ ჩვენი ავტორიც გაცილებით მაღლა დგას თავისი კონცეფციით მისი დროის იმ პედაგოგებზე, რომლებიც თავიან პედაგოგიურ მოღვაწეობაში მხოლოდ ელემენტური ფსიქოლოგიის პრინციპებზე იდგნენ (ზ. ხოჯავა 1990: 221-224).

როგორც ლადო მინაშვილი აღნიშნავს, მოთხრობა ყველა თვალსაზრისით გამორჩეულია. მკითხველს ხიბლავს ავტორისეული უჩვეულო გრძნობა სიუჟეტისა, ამბის თხრობის ოსტატობა, არა

მარტო დრამატიზმი, არამედ მოთხრობაში შექმნილი ვითარების ტრაგიზმი. იაკობ გოგებაშვილმა შესანიშნავად იცის ადამიანის საზოგადოდ, კერძოდ, ბავშვის სამყარო, სულის ყოველი მოძრაობა, რომლის შემოქმედების მთავარი ნიშანი სიმართლე და გულწრფელობაა.

მწერალი გვიჩვენებს მისი გმირების განცდებს გარეგანოტანილი ქცევებით, მოქმედებებით, პერსონაჟების სახეზე აღბეჭდილი გრძნობების აღწერით, ხშირად მწერალი გრძნობათა დასახასიათებლად მიმართავს გაშლილ შედარებებს.

„ყმანვილი ქალი დედ-მამას ხელიდან ეცლებოდა, უავადმყოფოდ, დნებოდა და სიკვდილამდე პატარა ნაწილი ედო“. ამ მომენტში მწერალი ერთ საინტერესო ფსიქოლოგიურ დეტალს იმარჯვებს, რითაც თვალნათლივ გამოკვეთს ცალკე-ცალკე მამისა და დედის ხასიათებს, მათი დრამის ნიუანსებს: მამა, შვილის ტანჯვის შემხედვარე, ამბობს: „არა მე ველარ ვუცქერი ამ ბავშვის ამდენ ტანჯვას და წვალებას, თუ რამდენსამე დღის განმავლობაში პირი ჩვენსკენ არ იბრუნა, შევსვამ ცხენზე და ჩემის ხელით ავუყვან ნაიბსა და იმის ცოლსა. ეტყობა ღირსეული ადამიანები ყოფილან, რომ აგრე შეუყვარებიათ თავი ჩემი ღვიძლი შვილისათვის, – უთხრა ზურაბმა თავის ცოლს, მაგდანსა, ხოლო მაგდანნი ესე ადვილად არ დასთმობდა ქეთოსა და მზად იყო ისევ თავის ახლო დაემარხა თავისი ერთადერთი შვილი, ვიდრე გაეგზავნა ხელმეორედ და სამუდამოდ დაღესტანში“ (ი. გოგებაშვილი 1986: 424-425).

უტყუარი ფსიქოლოგიური დეტალია.

მწერალმა ხელშესახებად, თვალსაჩინოდ წარმოუდგინა მკითხველს სულში მიმდინარე პროცესები თავის ყველაზე მძაფრ, დრამატულ მომენტში და ისიც გარკვევით გვითხრა, რომ ადამიანის სულის სიღრმეში ყველაზე მძაფრად, ღრმად მუსიკა, სიმღერა იჭრება და მისი ხსოვნაც ყველაზე ღრმაა და მძლავრი (ლ. მინაშვილი: 315-318).

ამდენად, იაკობ გოგებაშვილის მიერ ლიტერატურათმცოდნეობაში განეული ღვანლის ერთ-ერთი ნიმუშთაგანია „იავნანამ რა ჰქმნა?“, რომელშიც ავტორმა აჩვენა ერის გენეტიკური კოდის გამოვლინებათაგანის სიმღერა, როლი მოზარდში ეროვნული ცნობიერების გაღვიძების გზაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გოგოლაძე 2003: თ. გოგოლაძე: „ქართული სატრფიალო ლირიკის ისტორიისათვის“, თსუ, თბილისი, 2003.
2. ქურდოვანიძე 2001: თ. ქურდოვანიძე, „ქართული ფოლკლორი“, „მერანი“, თბილისი, 2001.
3. თავზიშვილი 1974: გ. თავზიშვილი, „ქართული ლიტერატურის ისტორია“, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1974.
4. საღირაშვილი 1998: ნ. საღირაშვილი, „ქართული საბავშვო მწერლობა“, XIX ს, 1998.
5. ხოჯავა 1989: ზ. ხოჯავა, „იაკობის სამრეკლო“, თსუ, თბილისი, 1989.
6. გოგებაშვილი 1986: ი. გოგებაშვილი, „საგანძური“, „განათლება“, თბილისი, 1986.
7. მინაშვილი: 2013: ლ. მინაშვილი, ი. ევგენიძე, „ქართული ლიტერატურა“, „საქართველოს მაცნე“. თბილისი, 2013.

ცოტნე ციციხვაია, სოფიკო ქსოვრელი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბაკალავრიატი
ხელმძღვანელი: პროფესორი კახაბერ ლორია

ანტიმონარქისტული ჯარისკაცის გზა შვედეთის მეფობამდე – კარლ XIV იუჰანი

შვედეთში მონარქიულ მმართველობას ხანგრძლივი ისტორია აქვს. პირველი შვედი მეფის ხსენების წყაროდ ტაციტიუსის ნაშრომი „გერმანია“ მიიჩნევა, რაც ახ.წ. 100 წ. განეკუთვნება. თუმცა, იმის გამო, რომ არსებული წყაროები ნაკლებად სარწმუნო და ხშირად ურთიერთგამომრიცხავია, შვედი მეფეების ჩამონათვალი მე-10 საუკუნეში მცხოვრები მეფე ოლაფ სკენტონუგითა და ერიკი გამარჯვებულით, მისი მამით იწყება. ითვლება, რომ ისინი პირველი მეფეები იყვნენ, რომელთაც ქრისტიანობა მიიღეს. ამ პერიოდიდან დღემდე მოყოლებული შვედეთს მრავალი მეფე ჰყავდა, მაგრამ ჩვენ განსაკუთრებულ ყურადღებას ბერნადოტების სამეფო დინასტიის პირველ მეფეზე შევაჩერებთ.

ბერნადოტები 1818 წლიდან მართავენ შვედეთს, 1818-1905 წწ-ში ნორვეგიის სამეფოსაც ამავე დროულად, დღეს კი ევროპის სხვა მონარქთა მსგავსად სიმბოლური ფუნქცია აქვთ და ქვეყნის მართვაში ნაკლებად მონაწილეობენ. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ამ სამეფო ხაზი არსებობა საფრანგეთის 1789-1799 წლების რევოლუციის დამსახურებაა.

ბერნადოტების სამეფო დინასტიის პირველი მეფე კარლ XIV იუჰანი არც სამეფო ოჯახის წარმომადგენელი ყოფილა და არც შვედი გახლდათ ეროვნებით. მეტიც, თავისი ცხოვრების დიდი ნაწილი სწორედ მეფეებთან და მონარქისტული იდეოლოგიის წინააღმდეგ ბრძოლას მიუძღვნა. ჟან ბატისტ ბერნადოტი დაიბადა საფრანგეთში, უბრალო იურისტის ოჯახში. ოჯახის მძიმე მატერიალური მდგომარეობის გამო 1780 წელს 17 წლისა ჩაირიცხა არმიაში და ერთ წელზე მეტი გაატარა კუნძულ კორსიკაზე, ნაპოლეონ ბონაპარტის მშობლიურ ქალაქში. მან, როგორც მამაცმა ჯარისკაცმა და კარგმა მოფარიკავემ, ყველას კეთილგანწყობის მოიპოვება შეძლო. 1785 წლისთვის უკვე სერჟანტი გახდა, მაგრამ ამ პერიოდის საფრანგეთში უფრო მაღალ წოდებას ვერ მიაღწევდა, ვინაიდან არისტოკრატიული წარმოშობის არ იყო. საფრანგეთის რევოლუციის პერიოდში კი თავისი მხედართმთავრული ნიჭისა და გონიერების წყალობით დაწინაურდა და 1799 წელს საფრანგეთის სამხედრო მინისტრი გახდა, 1804 წელს საფრანგეთის მარშალი, 1806-1810 წლებში კი ნაპოლეონმა მას ცენტრალურ იტალიაში მის მიერვე დაარსებული პონტეკოვოს მმართველის ტიტული უბოძა.

ნაპოლეონის ძალაუფლება და გავლენის სფეროები თანდათანობით იზრდებოდა და იმპერატორი ხშირად თავის ნათესავებს ამეფებდა რიგ მაშინდელ ევროპულ სახელმწიფოებში. ამ პერიოდში კი, 1809 წლისთვის შვედეთში მეფე დაამხეს, ვინაიდან მისით უკმაყოფილო იყვნენ 1808-1809 წწ-ების რუსეთ-შვედეთის ომში რუსეთის მიერ ფინეთის მისაკუთრების ფაქტით. მეფედ უძეო და მოხუცი – 61 წლის კარლ XIII აირჩიეს, რომელმაც შვედეთის საგარეო კურსი მთლიანად შეცვალა. ახალი მეფის პოლიტიკის მიზანი იყო ევროპის უძლიერეს იმპერიასთან, საფრანგეთთან მეგობრული ურთიერთობის ქონა, ნაცვლად მასთან ქიშპობისა. ამიტომაც, კარლმა საფრანგეთის მოკავშირე ქვეყნის, დანიის პრინცი – ქრისტიან ავგუსტი გამოაცხადა თავის მემკვიდრედ. მაგრამ პრინცი შვედეთში ჩასვლიდან მოკლე დროში გარდაიცვალა. ქრისტიანის გარდაცვალებამ რთულ სიტუაციაში ჩააგდო შვედეთი და დიდგვაროვნებმა მეფესთან თანხმობით გადაწყვიტეს ტახტი გარდაცვლილი ძმისთვის შეეთავაზებინათ და რათა ნაპოლეონის თანხმობაც მიეღოთ, ელჩები გაგზავნეს საფრანგეთში. ერთ-ერთი ელჩთაგანი, გრაფი ოტო მერონერი ფიქრობდა, რომ პოტენციურ პრინცს, რომელსაც საფრანგეთის მიმართ დიდი სიმპათიები გააჩნდა, შესაძლოა ახალი ომი წამოეწყო რუსეთთან, ამიტომაც, თავისი მეფისგან ფარულად სხვა კანდიდატურის ძებნა დაიწყო. საბოლოოდ მან ბერნადოტზე შეაჩე-

რა არჩევანი, ადამიანზე, რომელიც ნაპოლეონის მარშლებს შორის ნაპოლეონთან ურჩობით, მოხერხებულობითა და ნიჭიერებით გამოირჩეოდა, ასევე გააჩნდა გარკვეული გავლენა და ძალაუფლება და მისი პიროვნება ყველასთვის იყო ცნობილი. მართალია ამის გამო მოგვიანებით სამშობლოში დაბრუნებული გრაფი დააპატიმრეს კიდევაც, თუმცა კარლ XIII მიერ მონვეულმა სახელმწიფო საბჭომ, ერთსულოვნად გადაწყვიტა გვირგვინი ნაპოლეონის მარშალისთვის შეეთავაზებინა, იმ პირობით, თუკი ბერნადოტი ლუთერანობას მიიღებდა. შეიძლება ითქვას, რომ ბერნადოტი მეფედ აირჩიეს ერთის მხრივ, იმიტომ, რომ შვედების დიდი ნაწილი, ხედავდა რა ევროპაში შექმნილ დაძაბულ საომარ ვითარებას, ასევე შვედეთის რუსეთთან გართულებულ ურთიერთობას და მისგან მომავალ საფრთხეს, სურდათ მეფედ ყპოლოდათ სამხედრო გამოცდილების მქონე ჭკვიანი პოლიტიკოსი და დიპლომატი ადამიანი და მეორეს მხრივ კი, შვედებს ბერნადოტი მოსწონდათ, მისი გულმონყალების გამო, ვინაიდან ის კარგად ექცეოდა ტყვეებს, რაც თავის თავზე გამოცდილი ჰქონდათ შვედ ჯარისკაცებს ლუბეკში ტყვეობისას. ასევე ბერნადოტის ერთ-ერთი უპირატესობა ის იყო, რომ მას უკვე ჰყავდა ვაჟი, რაც გამორიცხავდა ტახტის პრეტენდენტის გარეშე დარჩენას, იმ შემთხვევაში თუ ბერნადოტის სიცოცხლეს საფრთხე დაემუქრებოდა.

ძნელია ვიმსჯელოთ ნაპოლეონის დამოკიდებულებაზე ბერნადოტის მეფის კანდიდატურად წამოყენების შესახებ. როგორც ვიცით, პირველად ნაპოლეონმა ამის შესახებ თავად ბერნადოტისგან შეიტყო. ფაქტია, რომ იგი გაცემული დარჩა, ვინაიდან შვედი ელჩები ოფიციალურ კანდიდატად ფრედერიკ ქრისტიან II-ს, ჰოლშტაინ-ავგუსტბურგის ჰერცოგს ასახლებდნენ. ნაპოლეონს ოფიციალურად თანხმობა არ მიუცია ბერნადოტისთვის, მაგრამ არც წინააღმდეგი ყოფილა. სავარაუდოდ, იგი ბერნადოტს მოკავშირედ თვლიდა და ვერასოდეს წარმოიდგენდა რომ ფრანგი ეროვნების მეფე თავისი ქვეყნის წინააღმდეგ წავიდოდა.

1810 წელს ნაპოლეონმა იგი გაათავისუფლა სამხედრო სამსახურიდან და ბერნადოტი, უკვე კი კარლ XIV იუჰან რეგენტი გახდა, ფაქტობრივად კი – შვედეთის მმართველი. ნაპოლეონმა მისი რეგენტად გახდომიდან მოკლე დროში, მოსთხოვა შვედეთს მონაწილეობა მიეღო ინგლისის წინააღმდეგ ომსა და მისი კონტინენტურ ბლოკადაში მოქცევისთვის. თავდაპირველად შვედეთი დათანხმდა ამ მოთხოვნას, თუმცა რეალურად არასოდეს გაულაშქრია ინგლისის წინააღმდეგ, ვინაიდან მსგავსი პირობის შესრულება შვედეთის ეკონომიკაზე უარყოფითად მოქმედებდა და მალევე, 1812 წლისთვის დაარღვია ბლოკადა, რაც საფრანგეთის წინააღმდეგ გალაშქრებას ნიშნავდა. შეიძლება ითქვას, რომ ამ გადაწყვეტილებით კარლ XIV იუჰანმა წინა მეფის მსგავსად შვედეთის საგარეო პოლიტიკა კიდევ ერთხელ შეცვალა. ამ გადაწყვეტილებასთან ერთად, შვედეთმა ასევე უარი თქვა რუსეთთან საუკუნოვან დაპირისპირებაზე, საბოლოოდ აღიარა რომ ფინეთი დაკარგული იყო, ვინაიდან, ერთი მხრივ, ქვეყანას არ გააჩნდა საკმარისი სახსრები ახალი ომის წამოსაწყებად და, მეორე მხრივ, იმიტომაც, რომ თავად ფინელები არ იყვნენ შვედეთთან მიერთების მოსურნე. ახალმა მეფემ ამ დანაკარგის ნაცვლად გადაწყვიტა ნორვეგიის სამეფო მიეერთებინა, რომელსაც იმ დროისთვის დანია მართავდა და ის ცდილობდა დაერწმუნებინა თავისი თანამემამულეები ნორვეგიის დაპყრობის უპირატესობაში ფინეთთან შედარებით. კარლ XIV იუჰანის ქმედებებიდან ასევე აღსანიშნავია საიდუმლო პოლიციის დაარსება, რომელსაც უნდა დაეცვა სამეფო ხელისუფლება ტახტიდან ჩამოგდებისგან და ასევე ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილიზაციისთვის საბანკო სისტემის გაუმჯობესება, რამაც დაანესა შეზღუდვები იმპორტზე, დაიცვა ქვეყანა ინფლაციისგან და დააბალანსა საგარეო ვალეები. ქვეყნის ეკონომიკურ სისტემაში გადადგმულმა ნაბიჯებმა შედეგად მალევე გამოიღო, მაგალითად საგარეო ვალეები 11 მილიონი რიკსდალერიდან ჩამოვიდა 4 მილიონამდე და მოაგვარა ქვეყანაში არსებული ფინანსური კრიზისი. ასევე, ევროპაში არსებული იმპერიული სახელმწიფოებისგან მომავალი საფრთხისა და საომარი მოქმედებებისგან შექმნილი გართულებული მდგომარეობის გამო, შვედეთის არმიის ბრძოლისუნარიანობის ასამაღლებლად გატარდა გარკვეული ქმედებები. მაგალითად, გაიზარდა ეროვნული არმიის დასაფინანსებლად გამოყოფილი თანხები და შეიქმნა წვევამდელთა არმია. ასევე მოხდა კონტროლის დაწესება პრესის თავისუფლებისთვის, რათა არ გამოცემულიყო ისეთი ჟურნალ-გაზეთები, რომლებიც ქვეყნის ოფიციალურ პოლიტიკას გააკრიტიკებ-

დნენ ან მათი საჭიროებასა თუ ავკარგიანობაში ეჭვს შეიტანდნენ. კარლ XIV იუჰანის ამ ნაბიჯებს „1812 წლის პოლიტიკის“ სახელით იცნობენ.

აღსანიშნავია, რომ თავდაპირველად კარლ XIV იუჰანმა სცადა ნაპოლეონისგან მიეღო დახმარება ნორვეგიის მისაერთებლად, მაგრამ საფრანგეთი სულაც არ აპირებდა შვედეთის შემოთავაზებაზე დათანხმებას და დანიის სახით მოკავშირის დაკარგვას. მას შემდეგ რაც საფრანგეთმა შვედეთის კუთვნილი პომერანია დაიპყრო პასუხის სანაცვლოდ და კიდევ უფრო მიახლოვდა რუსეთის საზღვრებს, კარლ XIV იუჰანისთვის ცხადი გახდა, რომ ნაპოლეონი ომს ამზადებდა რუსეთის წინააღმდეგ და გადაწყვიტა ახალი მოლაპარაკებები წამოეწყო, ამჯერად რუსეთთან. ამბობენ რუსეთის მეფე ალექსანდრე პირველი იმდენად შეძრწუნებული იყო ნაპოლეონის წარმატებებითა და მისი რუსეთის ტერიტორიებთან მიახლოებით რომ, კარლ XIV იუჰანთან შეხვედრისას, სმენოდა რა მისი მარშლობის პერიოდში მიღწეული წარმატებებისა, გადაწყვიტა ნაპოლეონის ყოფილი მარშლისგან რჩევები და დახმარება სასარგებლო იქნებოდა და ბოლოს, კარლ იუჰანს რუსეთის არმიის მეთაურობაც შესთავაზაო. ასევე რუსეთი იღებდა ვალდებულებას ბერნადოტის სამეფო დინასტიის დაცვისა და ლეგიტიმიზაციის შესრულება უზრუნველყო მომავალში. კარლ XIV იუჰანმა, მას შემდეგ რაც რუსეთის იმპერატორისგან მიიღო პირობა, დახმარებოდა ნორვეგიის დაპყრობაში, დათანხმდა გამხდარიყო რუსეთისა და ინგლისის მოკავშირე და 1813 წლისთვის შეუერთდა კოალიციას ნაპოლეონის წინააღმდეგ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისისა და რუსეთის მეთაურები მაინც ყოყმანობდნენ შვედეთისთვის დაეთმოთ ნორვეგია, ვინაიდან ისინი დანიასთან აწარმოებდნენ მოლაპარაკებებს, მაგრამ ეს მოლაპარაკებები ჩაიშალა, ერთი მხრივ კარლ XIV იუჰანის ქმედებების გამო, რადგან მან მოახერხა დანიასთან შედარებით შვედეთის უპირატესობები წარმოეჩინა ანტინაპოლეონური კოალიციისთვის და მეორე მხრივ კი იმიტომ, რომ თავად დანია ამბობდა უარს მათთან მოკავშირეობაზე.

კარლ XIV იუჰანმა 1813–1814 წწ-ში შვედეთის არმიით თანამემამულეების წინააღმდეგ გაიბრძოლა მეექვსე ანტინაპოლეონურ კოალიციაში და დიდი წვლილი შეიტანა იმპერატორის დამარცხებაში. მართალია შვედეთის არმიას ბოლოს, ლაიფციგთან გადამწყვეტ ბრძოლაში აქტიური მონაწილეობა არ მიუღია, ბრძოლის ველზე დაგვიანებით მისვლის გამო, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, კარლ XIV იუჰანს მაინც მოუხდა მის რამდენიმე თანამებრძოლს, კერძოდ კი ნაპოლეონის მარშლებს – მიშელ ნეისა და შარლ-ნიკოლა უდინოს შებრძოლებოდა და დაამარცხა კიდევ ისინი. ასევე მან დაარწმუნა საქსონიის სამეფო, კოალიციის მხარე დაეჭირა. ლაიფციგთან ბრძოლის შემდეგ კარლ XIV იუჰანმა დანიის წინააღმდეგ გაილაშქრა, აიძულა იგი ნორვეგია დაეთმო შვედეთისთვის და ეს ქმედება საბოლოოდ კილის სამშვიდობო ხელშეკრულებებისას დაადასტურა. ასევე, ამავე ხელშეკრულებით განისაზღვრა, რომ დანიას პომერანიის ტერიტორია მიეღო ნორვეგიის სანაცვლოდ.

თუმცა ნორვეგიელები სულაც არ აპირებდნენ კილის სამშვიდობო ხელშეკრულების შესრულებას, და დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ არსებობა სურდათ. მათ უკვე ჰქონდათ კონსტიტუცია და საპარლამენტო მმართველობის შემოღებაც სურდათ, ამიტომაც გადაწყვიტეს შვედეთისგან თავი ომით დაეცვათ. მართალია ომმა მხოლოდ ორ კვირას გასტანა, მაგრამ მაინც შეიძლება ითქვას, რომ იგი დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობის გამოდგა, ვინაიდან ამან აჩვენა, რომ მხარეებს მოლაპარაკება უკეთ გამოსდიოდათ, ვიდრე სისხლისმღვრელი ომი. ორკვირიან ბრძოლებში ნორვეგია დამარცხდა, თუმცა შვედეთს მაინც მოუხდა გარკვეულ დათმობებზე წასვლა მის მისაერთებლად. კერძოდ, მართალია, მეფე უნდა გადამდგარიყო, მაგრამ ნორვეგია შეინარჩუნებდა ავტონომიას – მას ექნებოდა საკუთარი კონსტიტუცია და პარლამენტი. ამგვარად, ეს გაერთიანება ფორმალური იყო. შვედეთის მსგავს დათმობაზე წასვლა, სავარაუდოდ, განპირობებული იყო იმ ფაქტით, რომ ახალი ბრძოლა და კონფლიქტი გამოინვევდა უთანხმოებებსა და დაძაბულობას და ამ ორ ქვეყანას შორის სამომავლო ურთიერთობებზე უარყოფითად აისახებოდა, და ასევე, ის ფაქტიც, რომ ომის წარმოება ორივე ქვეყნის ეკონომიკას მძიმედ დააწვებოდა. საბოლოოდ, ეს ყველაფერი მათ წინააღმდეგობის უნარზე უარყოფითად იმოქმედებდა და ისინი შესაძლოა ადვილი საკბილო გამხდარიყვნენ რომელიმე ევროპული იმპერიული სახელმწიფოს თავდასხმის შემთხვევაში. ასევე, კარლ XIV იუჰანი ვენის სამშვიდობო კონგრესზე უნდა წარმდგარიყო ახლო მომავალში, სადაც დიდი ევროპული ქვეყნები ევროპაში

მშვიდობის დაცვასა და უსაფრთხოებაზე ისაუბრებდნენ, ამგვარად მას სურდა ცივილურ და მშვიდობიან მეფედ წარმდგარიყო მათ წინაშე. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ომთან დაკავშირებით უთანხმოება იყო თავად ნორვეგიელებს შორის. ტრონდელაგსა და დასავლეთ ნორვეგიაში სურდათ ბოლომდე გაეწიათ წინააღმდეგობა, ხოლო აღმოსავლეთის მცხოვრებლები სულაც არ იყვნენ ომის მომხრე და ზოგმა ნორვეგიელმა უარიც კი თქვა მასში მონაწილეობაზე. ზოგი ისტორიკოსის აზრით, ნორვეგიის მიერ ამ ომის გამოცხადება ერთგვარი ხრიკი იყო, რათა შემდგომ შვედეთისგან კარგი პირობები და უფრო ფართო ავტონომია მიეღო. თუმცა, როგორც არ უნდა ყოფილიყო სინამდვილეში, ერთი რამ ცხადია – 1818 წლისთვის შვედეთის მოხუცი მეფე კარლ XIII გარდაიცვალა და ბერნადოტი საბოლოოდ გახდა მეფე შვედეთისა, როგორც კარლ XIV იუჰანი და მეფე ნორვეგიისა, როგორც კარლ III.

დასასრულს, აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბერნადოტის, ან უკვე კი კარლ XIV იუჰანის ცხოვრებაზე არანაკლებ საინტერესო მისი გარდაცვალების ერთი მომენტი გამოდგა. როგორც ცნობილია, იგი 1844 წელს გარდაიცვალა. რსებობს თქმულება რომ რომ კარლ XIV იუჰანს გარდაცვალებისას ხელზე უპოვეს ტატუ ფრანგულ ენაზე. ერთი ვერსიით ეს იყო შემდეგი შინაარსის ტექსტი – „სიკვდილი მეფეს“ ხოლო მეორეს თანახმად კი – „გაუმარჯოს რესპუბლიკას“. რაც იმით აიხსნება რომ ჟან ბერნადოტი ახალგაზრდობის პერიოდში საფრანგეთის რევოლუციის აქტიური მონაწილე იყო და კარიერა უბრალო ჯარისკაცობით დაიწყო. ამგვარად, მისთვის მონარქიული ხელისუფლება მიუღებელი იყო, მაგრამ ბედი ბერნადოტის საპირისპირო რამეს უმზადებდა და წლების შემდეგ ერთი რიგითი ჯარისკაცი, რომელიც მონარქიის წინააღმდეგ იბრძოდა ჯერ საფრანგეთის საგარეო მინისტრი გახდა, შემდეგ, იმ დროინდელი ევროპის უძლიერესი იმპერატორის ერთ-ერთი მარშალი, ბოლოს კი თავად გახდა მონარქი და დასაბამი დაუდო სამეფო დინასტიას, რომელიც ტახტს დღემდე ინარჩუნებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <http://www.swedishchamber.ee/efocus/read/31>
2. www.behindthename.com/namesakes/list/swedish-rulers/chrono
3. <http://www.norgeshistorie.no>
4. <http://www.thelocal.se/20100423/26250>
5. <http://www.frenchempire.net/biographies/bernadotte/>
6. <http://www.faktoider.nu/bernadotte.html>
7. <http://www.britannica.com/biography/Charles-XIV-John>

**ფრიტიოფ ნანსენი და ტურ ჰეირდალი – მათი საქართველოში
მოგზაურობის შესახებ**

ნორვეგია მრავალმხრივ გამორჩეული ქვეყანაა. მისი ისტორია უამრავი მნიშვნელოვანი, საინტერესო და სხვადასხვა დარგში მოღვაწე განსაკუთრებული ადამიანებითა თუ მოვლენებითაა დატვირთული. შესაბამისად, მსოფლიო ისტორია ამ შორეულ სკანდინავიურ ქვეყანას კარგად იცნობს. თუმცა, რაც შეეხება საქართველო-ნორვეგიის ისტორიულ ურთიერთობას, ეს თემა ნაკლებად არის შესწავლილი მიუხედავად არაერთი დადასტურებული საინტერესო ფაქტისა, რომელთაგანაც ერთ-ერთი ამ სტატიის მთავარ თემას წარმოადგენს. ყველასთვის ცნობილია გამოჩენილი ნორვეგიელი მოგზაურების, ფრიტიოფ ნანსენისა და ტურ ჰეირდალის, დამსახურება კაცობრიობის წინაშე. საქართველოს განათლების სისტემის მიხედვით, გეოგრაფია სკოლებში სავალდებულო საგანია. გეოგრაფიის არაერთი წიგნი არსებობს და ყველა მათგანის ერთ-ერთ მთავარ თემას სწორედ ნორვეგიელი მოგზაურები წარმოადგენენ. ბავშვები ეცნობიან ფრიტიოფ ნანსენისა და ტურ ჰეირდალის აღმოჩენებს, თუმცა ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ეს ორივე დიდი მოღვაწე საქართველოში იმყოფებოდა, მათთვის აბსოლუტურად უცნობ ფაქტად რჩება, რადგან გაკვეთილის დანართშიც კი არ არის მითითება ამის შესახებ. გამომდინარე აქედან, მიჩქმალული ისტორიული წარსული მიჩქმალულადვე რჩება და მისი გამოკვლევით არავინ ინტერესდება.

მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში გამოსული ისეთი გაზეთების, როგორებიცაა „კომუნისტი“ და „ახალგაზრდა კომუნისტი“, არაერთი რუბრიკა ნორვეგიასა და ნორვეგიელებს ეძღვნება. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, ჩემი ინტერესის სფეროს კონკრეტულად ფრიტიოფ ნანსენისა და ტურ ჰეირდალის საქართველოში ვიზიტი წარმოადგენს. სანამ უშუალოდ მათ საქართველოში სტუმრობას და მის მნიშვნელობას შევეხებოდეთ, მიმოვიხილოთ ამ დიდი მოგზაურების ბიოგრაფია.

გამოჩენილი მოგზაური, ზოოლოგი, პოლიტიკური მოღვაწე, ფილანტროპი, მშვიდობის დარგში ნობელის პრემიის ლაურეატი, როგორც მას ხშირად მოიხსენიებენ ხოლმე და ახალი მეცნიერების დღიზიკური ოკეანოგრაფიის დამაარსებელი ფრიტიოფ ნანსენი დაიბადა 1861 წლის 10 ოქტომბერს, მაშინდელ ქრისტიანიასთან ახლოს მდებარე სტურე-ფრიონის მამულში, რომელიც მამამისს - სახელგანთქმულ ადვოკატ ვალდურ ნანსენს ეკუთვნოდა. გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ მან მუშობა ბერგენის საბუნებისმეტყველო მუზეუმში დაიწყო ზოოლოგიის განხრით. 1888 წელს კი მოაწყო ექსპედიცია გრელანდიაში, რის შემდეგაც გამოაქვეყნა შრომები „ესკიმოსთა ცხოვრება“ და „თხილამურებით გრელანდიაზე გავლით“. გრელანდიის ექსპედიციის შედეგები იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ ლონდონის გეოგრაფიულმა საზოგადოებამ ოქროს მედლით დააჯილდოვა, ხოლო საფრანგეთის მეცნიერებათა აკადემიამ საპატიო წევრად აირჩია. ექსპედიციიდან რამდენიმე წელში ნანსენმა წამოაყენა გემით ჩრდილოეთ პოლუსამდე მიღწევის პროექტი და მან ამისთვის საკმაოდ აქტიური მუშაობა დაიწყო. თუმცა, ეს იდეა ცოტა არ იყო პარადოქსულად და „თვითმკვლელობის შესანიშნავ გეგმად“ შეარაცხეს როგორც ნორვეგიის, ისე ბრიტანეთის აკადემიურმა საზოგადოებებმა. თუმცა, ნანსენმა ფარ-ხმალი არ დაყარა და დაახლოებით ნახევარი მილიონი კრონი შეაგროვა ექსპედიციისთვის. 1893 წელს, მისმა სპეციალურად აღჭურვილმა გემმა „ფრამ“ (რაც ნიშნავს „წინ“) ნორვეგია დატოვა. ცხადია, მოგზაურობა ძალზე რთული აღმოჩნდა. ფაქტობრივად, გემით გზის გაგრძელება შეუძლებელი იყო. ამიტომ, 1895 წელს ფრიტიოფ ნანსენმა და ჰიალმარ იოჰანესენმა თხილამურებითა და მარხილებით გადანყვიტეს ექსპედიციის გაგრძელება. ერთი თვის შემდეგ, მათ ჩრდილო განედის 85 გრადუსსა და 39 წუთს მიაღწიეს, აღნიშნული კოორდინატისთვის მანამდე არავის მიუღწევია. თუმცა, ნანსენმა პოლუსამდე დარჩენილი 370 კილომეტრის გადალახვა ვერ შეძლო და ექსპედიცია

უკან, ნორვეგიაში დაბრუნდა. ნანსენის ამ ექსპედიციას მნიშვნელოვანი აღმოჩენები მოჰყვა არამართო გეოგრაფიაში, არამედ ზოოლოგიაში, ასტრონომიაში, ბიოლოგიაში, ოკეანოლოგიაში და სხვა დისციპლინებში. 1917-1918 წლებში ფრიტიო ნანსენი პოლიტიკურ ასპარეზზე გვევლინება. ის ინიშნება ნორვეგიის საგანგებო სრულუფლებიან ელჩად ამერიკის შეერთებულ შტატებში. ამ ეტაპიდან კი ის საქართველოს ისტორიისთვისაც უმნიშვნელოვანეს ფიგურას წარმოადგენს. ის ადამიანი, რომელიც 1920 წლის ერთა ლიგის სხდომაზე მხარს საქართველოს უჭერდა და უფრო მეტიც, ძალიან ცდილობდა ჩვენი სამშობლო ერთა ლიგაში მიეღოთ, სწორედ ფრიტიოვ ნანსენი გახლდათ. გაზეთ „კომუნისტის“ ცნობით, ის 1925 წელს ქალაქ ბათუმს ესტუმრა. მან მოინახულა ბოტანიკური ბაღი და შემდეგ თბილისში გაემგზავრა. ის განსაკუთრებით მოიხიბლა ჯვრის მონასტრით და ლერმონტოვის „მწიროში“ აღწერილ მონასტერს შეადარა. გარდა ამისა, დიდად დაინტერესებულა და საინტერესო რჩევები მიუცია საქართველოს საირიგაციო სისტემების შესახებ. ცხადია ყველა ეს ფაქტი საბჭოთა რეალობასაა მორგებული, მაგალითად ავიღოთ გაზეთ „კომუნისტის“ მიხედვით წარმოთქმული მისი ციტატა „მორწყვა ყველაზე მეტად საჭიროა, რადგან ის განამტკიცებს სოციალიზმზე გარდასვლას“, თუმცა ეს ისტორიული სინამდვილის აღდგენას ხელს არ უშლის, მითუმეტეს, რომ წყარო ძირითადად ფაქტობრივი მნიშვნელობისაა. ფრიტიოვ ნანსენი ხუთი დღე იმყოფებოდა საქართველოში. უნდა აღინიშნოს, რომ ოსლოს უნივერსიტეტს მის მიერ საქართველოში შეგროვილი მასალა ცალკე საქმედ ჰქონდა გამოყოფილი. მასზე ეკუთვნის წიგნი „კავკასიიდან ვოლგისკენ“.

რაც შეეხება ტურ ჰეირდალს, კიდევ ერთ დიდებულ ნორვეგიელს, ის გახლდათ როგორც გეოგრაფი, ისე მწერალი, მოგზაური, ეთნოგრაფი და ზოოლოგი. ის დაიბადა 1914 წლის 6 ოქტომბერს, ქალაქ ლარვიკში ლუდის მენარმის ოჯახში. იგი ინტენსიურად სწავლობდა კულტურული მემკვიდრეობისა და ტრანსოკეანური მიგრაციების შესაძლებლობას ახალ და ძველ სამყაროს შორის. იგი განსაკუთრებით ცნობილი გახდა მას შემდეგ, რაც ტივით „კონ-ტიკი“ გადაცურა წყნარი ოკეანე პერუდან არქიპელაგ ტუამოტუმდე. მოგზაურობის მთავარ მიზანს იმის დადასტურება წარმოადგენდა, რომ შეიძლებოდა პოლინეზიის კუნძულებზე თავდაპირველად ამერიკიდან მოსულები დასახლებულიყვნენ. შემდგომი მნიშვნელოვანი ექსპედიცია კი 1955-1956 წლებში მოაწყო აღდგომის კუნძულებზე. დღემდე, ამ კუნძულზე აღმოჩენილი ქანდაკებები აქტუალობას არ კარგავენ, ხოლო ექსპედიციის შემდგომ გამოქვეყნებული მისი წიგნი „აკუ-აკუ“ ბესტსელერად იქცა. 1979-1980 წლებში კი ჰეირდალმა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ექსპედიცია მოაწყო ნავებით „რა“ და „რა 2“. როგორც ჩანს, „კომუნისტისთვის“ და „ახალგაზრდა კომუნისტისთვის“ ეს ექსპედიცია ფრიად მნიშვნელოვანი იყო. კერძოდ, ექსპედიციაში მონაწილე რუს ექიმს, იური სენკევიჩს უკავშირდება. თუმცა, ჰეირდალი ჩვენ მხოლოდ რუსეთის გავლით არ გვიკავშირდება, ეს დიდი მეცნიერი უშუალოდ ეწვია საქართველოს და უფრო მეტიც, ჩვენს სახელმწიფო უნივერსიტეტს. მან უნივერსიტეტში წაიკითხა ლექცია გალაპაგოსისა და აღდგომის კუნძულების ექსპედიციების შესახებ. როგორც აღნიშნა, საქართველოზე მანამდე ბევრი რამ ჰქონდა წაკითხული, მაგრამ უშუალოდ ნანახმა და განცდილმა, ჰამსუნისა არ იყოს, მისთვისაც მოლოდინს გადააჭარბა. ნანსენის მსგავსად, განსაკუთრებით მოიხიბლა ქალაქ მცხეთით და, ზოგადად, საქართველოს ეთნოგრაფიულ მასალათა სიმდიდრით.

რაც შეეხება ტურ ჰეირდალს, კიდევ ერთ დიდებულ ნორვეგიელს, ის გახლდათ როგორც გეოგრაფი, ისე მწერალი, მოგზაური, ეთნოგრაფი და ზოოლოგი. ის დაიბადა 1914 წლის 6 ოქტომბერს, ქალაქ ლარვიკში ლუდის მენარმის ოჯახში. იგი ინტენსიურად სწავლობდა კულტურული მემკვიდრეობისა და ტრანსოკეანური მიგრაციების შესაძლებლობას ახალ და ძველ სამყაროს შორის. იგი განსაკუთრებით ცნობილი გახდა მას შემდეგ, რაც ტივით „კონ-ტიკი“ გადაცურა წყნარი ოკეანე პერუდან არქიპელაგ ტუამოტუმდე. მოგზაურობის მთავარ მიზანს იმის დადასტურება წარმოადგენდა, რომ შეიძლებოდა პოლინეზიის კუნძულებზე თავდაპირველად ამერიკიდან მოსულები დასახლებულიყვნენ. შემდგომი მნიშვნელოვანი ექსპედიცია კი 1955-1956 წლებში მოაწყო აღდგომის კუნძულებზე. დღემდე, ამ კუნძულზე აღმოჩენილი ქანდაკებები აქტუალობას არ კარგავენ, ხოლო ექსპედიციის შემდგომ გამოქვეყნებული მისი წიგნი „აკუ-აკუ“ ბესტსელერად იქცა.

1979-1980 წლებში კი ჰეირდალმა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ექსპედიცია მოაწყო ნავებით „რა“ და „რა 2“. „პირველი ნავი დაფუძნებული იყო ძველ ეგვიპტურ ნახატებსა და მაკეტებზე და ენო-

დებოდა „რა“, რომელიც პაპირუსის ლერწამისაგან იყო აშენებული, ჩადის ტბის ნავთა მშენებლების მიერ, რომლებსაც მასალა ეთიოპიიდან, კერძოდ კი ტანის ტბიდან ჰქონდათ წამოღებული. მოვლენების მიხედვით, რამდენიმე კვირაში „რა“ კონსტრუქციული ნაკლებობის გამო მოიღუნა, წყალში ჩაიძირა და საბოლოოდ ნაწილებად გადატყდა. ეკიპაჟის გუნდი იძულებული გახდა ნავი დაეტოვებინა, მომდევნო წელს ნავი „რა“ შეიცვალა „რა II“-ით, რომელიც თავის მხრივ, ტიტისკას ტბის მშენებლების მიერ იყო აშენებული. „რა“-სგან განსხვავებით „რა II“ ბევრად წარმატებული ნავი აღმოჩნდა, ეკიპაჟმა სვლა მაროკოდან დაიწყო და წარმატებით მიაღწია ბარბადოსს. ამ გეზით „რა II“-ის ეკიპაჟმა მოახდინა დემონსტრირება იმისა, რომ ძველი ზღვაოსნები შესაძლოა ახორციელებდნენ კანარის დინების გავლით ტრანსატლანტიკურ რეისებს. ექსპედიციამ მოახერხა და აიღო ზღვის დაბინძურების ნიმუშები და გაეროს წინაშე მოხსენებით გამოვიდა“. როგორც ჩანს, „კომუნისტისთვის“ და „ახალგაზრდა კომუნისტისთვის“ ეს ექსპედიცია ფრიად მნიშვნელოვანი იყო, რაც კონკრეტულად ექსპედიციაში მონაწილე რუს ექიმს, იური სენკევიჩს უკავშირდება. თუმცა, ჰეირდალი საქართველოს მხოლოდ მის გამო არ უკავშირდება. ეს დიდი მეცნიერი უშუალოდ ეწვია საქართველოს და უფრო მეტიც, ჩვენს სახელმწიფო უნივერსიტეტს. მან უნივერსიტეტში წაიკითხა ლექცია გალაპაგოსისა და აღდგომის კუნძულების ექსპედიციების შესახებ. როგორც მან აღნიშნა, საქართველოზე ბევრი რამ ჰქონდა მანამდე წაკითხული, მაგრამ უშუალოდ ნანახმა და განცდილმა, ჰამსუნისა არ იყოს, მისთვისაც მოლოდინს გადააჭარბა. ნანსენის მსგავსად, განსაკუთრებით მოიხიბლა ქალაქ მცხეთით და ზოგადად საქართველოს ეთნოგრაფიულ მასალათა სიმდიდრით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ფრიტიოფ ნანსენიცა და ტურ ჰეირდალიც მნიშვნელოვანი ისტორიული ფიგურები არიან თავიანთ მეცნიერული თუ არამეცნიერული წარსულით. ვფიქრობ, საამაყოც არის ის ფაქტი, რომ ასეთი რანგის საზოგადო მოღვაწეები საქართველოს ესტუმრნენ და ამით საერთაშორისო ასპარეზზე საქართველოს დაწინაურებას შეუწყვეს ხელი, ეს კი განსაკუთრებით ფრიტიოფ ნანსენს ეხება.

„ნორვეგიის მოსახლეობის სტრუქტურა და თანამედროვე გამოწვევები“

ქვეყნის ზოგადი დახასიათება

ნორვეგია, ოფიციალურად ნორვეგიის სამეფო (ონგერიკეტ ორგე – ბუქმოლზე, ონგერიკეტ ორგე – ნინორშკზე), სუვერენული, უნიტარული სახელმწიფოა, სადაც სახელმწიფო მმართველობის ფორმა არის კონსტიტუციური მონარქია. ნორვეგია მდებარეობს ჩრდილოეთ ევროპაში და მოიცავს სკანდინავიის ნახევარკუნძულის დასავლეთ ნაწილს, კუნძულ იან მაიენსა და სვალბარდის (შპიც-ბერგენის) არქიპელაგს.

ქვეყნის დედაქალაქი 1299 წლიდან არის ოსლო (1624-1925 წლებში წლებში ეწოდებოდა კრისტიანია), რომელიც, ამავდროულად, ქვეყნის უდიდეს ქალაქსაც წარმოადგენს.

ოფიციალური სახელმწიფო ენებია ნორვეგიული (ბუქმოლი და ნინორშკი) და სამი (9 მუნიციპალიტეტში). ქვეყნის საერთო ფართობია 323,802 კმ², აქედან ხმელეთზე მოდის 304,282 კმ², ხოლო წყალზე 19,520 კმ². მოსახლეობის რაოდენობა შეადგენს 5,207,689 მლნ კაცს (2015 წლის შეფასებით). მშპ ერთ სულ მოსახლეზე არის \$68,400 (2015 წლის მონაცემებით).

ნორვეგია არის რამდენიმე საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი, რომელთაგან აღსანიშნავია გაერო (UN), ნატო (NATO) (ნატოს თანადამფუძნებელი სახელმწიფო) და ევროპის ეკონომიკური ზონა (EEA), (ქვეყანამ უარი განაცხადა ევროკავშირის წევრობაზე, თუმცა ის არის ევროპის ეკონომიკური ზონის (EEA) წევრი). ქვეყანა შედის შენგენის წევრ ქვეყანათა რიცხვში.

ნორვეგიის მოსახლეობის რაოდენობის ცვლილების შეფასება

ნორვეგიის მოსახლეობის რაოდენობის ცვლილების შეფასებისას არაერთი ისტორიული თუ სოციალური ფაქტორია გასათვალისწინებელი, მათ შორისაა: სიცოცხლის ხანგრძლივობა, შობადობა, შრომითი მიგრაციები, კონფლიქტური სიტუაციები, პოლიტიკური თუ ეკონომიკური პროცესები და მრავალი სხვა. ნორვეგიაში ბუნებრივ მოძრაობაზე დიდი ზეგავლენა იქონია ინდუსტრიალიზაციის პროცესების დაწყებამ, ამ პერიოდში აშენდა ფაბრიკა-ქარხნები და გაჩნდა მეტი სამუშაო ადგილი ქალაქში და სოფლის ღარიბი მოსახლეობა, რომელთაც არც სამუშაო ჰქონდათ და არც საკუთარი მიწა-წყალი, მიანყდა ქალაქს. დღეს, ნორვეგიას აქვს ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი შობადობის მაჩვენებელი ევროპაში. მე-19 საუკუნეში ნორვეგიელი ქალები საშუალოდ აჩენდნენ 4,6 ბავშვს. ამ პერიოდში არ იყოს გასაკვირი 10 ბავშვის ყოლაც. მოგვიანებით ეს მაჩვენებელი მკვეთრად შემცირდა და 1960 წლისთვის იყო 2,7, ხოლო 1980 წლისთვის კი, 1,6, თუმცა დღეს ეს მაჩვენებელი გაზრდილია 1,9-მდე.

ჩემი აზრით, აღნიშნული პროცესები გამოწვეული უნდა იყოს ინდუსტრიალიზაციის პროცესში ქალაქში მოსახლეობის რაოდენობის მკვეთრი ზრდით. მოგეხსენებათ, რომ XX საუკუნის პირველი ნახევრიდან ნორვეგიის ქალაქებში დაიწყო ახალი საწარმოების გახსნა, რასაც მოჰყვა სოფლად მცხოვრები ღარიბი მოსახლეობის გადასვლა ქალაქად, სწორედ ურბანიზაციული პროცესები უნდა გამხდარიყო მიზეზი 1960 წლისთვის შობადობის მაჩვენებლის მკვეთრი შემცირებისა. შემდგომი შემცირება უნდა უკავშირდებოდეს 1990-იან წლებს, პეროდს, როცა მთელი განვითარებული სამყარო მოიცვა „დემოგრაფიულმა კრიზისმა“ და შობადობის დონის მაჩვენებელმა 10%-ზე ნაკლები შეადგინა, ხოლო, რაც შეეხება დღევანდელ მონაცემებს, რომლის მიხედვითაც შეინიშნება შობადობის მაჩვენებლის მცირე ზრდა, ნორვეგიის სტატისტიკის ბიუროს მონაცემებზე დაყრდნობით, ვვარაუდობთ, რომ ეს ზრდა ხდება არა ადგილობრივი, ნორვეგიელი მოსახლეობის შობადობის ზრდის გამო, არამედ იმიგრანტებისთვის ასე დამახასიათებელი მაღალი შობადობის ხარჯზე.

დღევანდელი სიტუაციისგან განსხვავებით ნორვეგია თავდაპირველად არ იყო ცნობილი, როგორც იმიგრაციის ქვეყანა, მასში შეინიშნებოდა ემიგრაციული ნაკადების სიჭარბე. 1825-1945 წლებში დაახლოებით 850 ათასი ნორვეგიელი წავიდა ემიგრაციაში. მოსახლეობის ემიგრაციის მაჩვენებლით ნორვეგია ევროპაში იკავებდა მეორე ადგილს ირლანდიის შემდეგ. 1980-იან წლებში ემიგრანტთა უმეტესობა მიემგზავრებოდა აშშ-საკენ, თუმცა, მოგვიანებით ეკონომიკური სიტუაციის გაუმჯობესების შემდეგ, დაახლოებით 150 ათასი ადამიანი კვლავ დაბრუნდა ნორვეგიაში. მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში ნორვეგია აქტიურად იყო ჩართული ჰუმანიტარული საკითხების გადანყვებაში და აძლევდა თავშესაფარს ომის შედეგად დაზარალებულ მოსახლეობას. მოგვიანებით, 1950-იანი წლებიდან ნორვეგიაში გამკაცრდა საპასპორტო კონტროლი, რის შედეგადაც შემცირდა ქვეყანაში შემომსვლელთა რაოდენობა. 1960 წელს, ნორვეგიაში იმიგრანტების ყველაზე დიდი რაოდენობა მოდიოდა მეზობელი ნორდისკული ქვეყნებიდან (შვედეთი, დანია, ფინეთი, ისლანდია), რაც განპირობებული იყო, ამ ქვეყნებს შორის, საერთო შრომის ბაზრის შექმნით 1950 წელს (ისლანდია შეუერთდა 1982 წლიდან). 1960-იანი წლებიდან ნორვეგიაში ეკონომიკური ბუმის (აღმოაჩინეს ნავთობი, გაიხსნა ახალი საწარმოები და, შესაბამისად, გაჩნდა ახალი სამუშაო ადგილები) დაწყებასთან ერთად თავი იჩინა მოსახლეობის დეფიციტმა. ქვეყანას არ აღმოაჩნდა საკმარისი ადამიანური რესურსი ახლად შექმნილი სამუშაო ადგილების შესავსებად, შესაბამისად მოუნია დიდი რაოდენობით შრომითი მიგრანტების მოწვევა მაროკოდან, იუგოსლავიიდან, თურქეთიდან და პაკისტანიდან (ყველაზე მეტი შრომითი მიგრანტი იყო პაკისტანიდან). ამას მოჰყვა იმიგრანტთა რიცხვის განუხრელად ზრდა, რის გამოც ხელისუფლება იძულებული გახდა, 1975 წელს გამოეცათ ბრძანება ნორვეგიაში იმიგრაციის შეზღუდვასთან დაკავშირებით. კანონის ამოქმედების მიუხედავად ნორვეგია კვლავ განაგრძობდა თავშესაფრის მიცემას ლტოლვილთათვის (1978-1979 წლები 1,680) და ასევე გაიცემოდა სამუშაო ნებართვები მათთვის ვისაც სურდა ამ ქვეყანაში მუშაობა.)

2014 წლის ოფიციალურმა კვლევამ აჩვენა, რომ ნორვეგიაში 759,000 ადამიანი იყო იმიგრანტი ან იმიგრანტების შთამომავალი, რაც მთელი მოსახლეობის 14,9%-ს შეადგენდა. 2012 წელს 710 465 იმიგრანტიდან 407 262-ს ჰქონდა ნორვეგიის მოქალაქეობა (მთელი იმიგრანტების 60,2%-ს). მოქალაქეობის მქონე იმიგრანტების 51%-ს ჰქონდა ევროპული ფესვები (პოლონეთი, გერმანია, შვედეთი), ხოლო 49%-ს აზიური და აფრიკული (თურქეთი, მაროკო, ერაყი, სომალი, პაკისტანი, ირანი). იმიგრანტები წარმოდგენილია ნორვეგიის თითქმის ყველა მუნიციპალიტეტში. ქალაქებსა და მუნიციპალიტეტებს შორის, 2012 წელს იმიგრანტების ყველაზე მაღალი ხვედრითი წილი იყო ოსლოში (30,4%), დრამენში (25%), ლორენსკუგში (23%) და შიენში (19,6%). მონაცემების მიხედვით, იმიგრაციის ზრდის შედეგად, ოსლო არის ევროპაში ყველაზე სწრაფად მზარდი ქალაქი. ბოლო წლებში ნორვეგიის მოსახლეობის ზრდა, ძირითადად, ხდება იმიგრანტების ხარჯზე.

ნორვეგიის მოსახლეობა გამოირჩევა რეგიონებს შორის მობილურობის მაღალი მაჩვენებლით. შიდა მიგრაცია 2012 წელს გაიზარდა 4 500-ზე მეტი ადამიანით, ხოლო მომდევნო წელს (2013-ში) დაფიქსირდა შიდა მიგრანტების ზრდის რეკორდული მაჩვენებელი. რის შედეგადაც შიდა მიგრანტების რიცხვმა შეადგინა 432 100 ადამიანი. შიდა მიგრაციებმა თავისი წვლილი შეიტანა მოსახლეობის ცენტრალიზაციაში დასახლებების მიხედვით, რის შედეგადაც 2014 წლის პირველი იანვრის მონაცემებით მოსახლეობის 68%-ს თავმოყრა მოხდა 150 მთავარ, ცენტრალურ მუნიციპალიტეტში. ნორვეგიაში შიდა მიგრაციების შემდეგ მიმართულებებს ვხვდებით: სოფელი-ქალაქი, ქალაქი-ქალაქი. ყველაზე დიდი შიდა მიგრაციული ცვლილებები მიმდინარეობს ოსლოსა და აკერშუსში.

ნორვეგია, მსგავსად დასავლეთ ევროპული მაღალგანვითარებული ქვეყნებისა, ხასიათდება საკმაოდ დიდმასშტაბიანი საგარეო მიგრაციებით. ქვეყანაში მოსახლეობა ჩამოდის დაახლოებით 223 ქვეყნიდან. ნორვეგიიდან მოსახლეობა მიემართება მეზობელი სკანდინავიური ქვეყნების, ევროპის მაღალგანვითარებული სახელმწიფოებისა და ამერიკის შეერთებული შტატებისაკენ. მიგრაციის სალდო ნორვეგიის ისტორიის განმავლობაში არაერთხელ შეიცვალა, რაც გამოწვეული იყო სხვადასხვა პერიოდში არსებული განსხვავებული სოციალურ-ეკონომიკური თუ პოლიტიკური ფონით. 1950-დან 1965 წლამდე ქვეყანას ახასიათებდა მიგრაციის უარყოფითი სალდო (მიზეზი: რთული ეკონომიკური სიტუაცია. მოსახლეობის გაედინებოდა ხვა ქვეყნებში, უმეტესწილად კი, ამერიკაში).

1965 წლიდან მოყოლებული მიგრაციის სალდო გახდა დადებითი, რაც იმას ნიშნავს, რომ ნორვეგია ემიგრაციის ქვეყნიდან გადაიქცა იმიგრაციის ქვეყნად. 1980-85 წლებში მიგრაციის სალდომ შეადგინა 1,23, ამ პერიოდის მოყოლებული, ნორვეგიაში მიგრაციის სალდო სწრაფი ტემპით იზრდება. 2000-2005 წლებში შეადგინა 3,03, 2005-2010 წლებში – 7,33, ხოლო 2010-2015 წლებში აღნიშნული მაჩვენებელი გაიზარდა 9,33-მდე.

პროცენტულად ნორვეგიის ტერიტორიაზე შემომსვლელთა რაოდენობა, კონტინენტების მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება: 55% ევროპა, 28% აზია, 12% აფრიკა, 3% სმ. ამერიკა და 1% ჩრ. ამერიკა, რაც შეეხება ქვეყნებს, 2015 წლის სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ყველაზე მეტი იმიგრანტი ნორვეგიაში მოდის პოლონეთიდან (8 182 იმიგრანტი), მეორე და მესამე ადგილებს ინაწილებენ ლიტვა და შვედეთი (შესაბამისად, 3 309 – 3603) მეოთხე ადგილზეა სომალი (1884 იმიგრანტი). ნორვეგიაში დიდია იმიგრანტთა რაოდენობა ისეთი მაღალგანვითარებული ქვეყნებიდანაც, როგორებიცაა დანია და გერმანია, თუმცა არანაკლებ მაღალია იმიგრანტთა რიცხვი აზიის მუსლიმური ქვეყნებიდან, რომელთა შორისაცაა ფილიპინები, ტაილანდი, პაკისტანი, ერაყი, ვიეტნამი და ირანი საერთაშორისო მიგრაციებში ცენტრალური ადგილი შრომით მიგრაციებს უკავია. ამჟამად მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში დაახლოებით 35 მილიონი მშრომელი მიგრანტი იმყოფება. თანამედროვე შრომითი მიგრაციების მასშტაბური ხასიათი განაპირობა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ დასაქმების ახალი ბაზრების გაჩენამ ან არსებული შრომის ბაზრების გაფართოებამ. თუ მე-20 საუკუნის პირველ ნახევარში საერთაშორისო მიგრაციული ნაკადები, ძირითადად, ამერიკისკენ მიემართებოდა, 1950-იანი წლებიდან სიტუაცია მნიშვნელოვნად შეიცვალა. ევროპაში „საერთო ბაზრის“ (მოგვიანებით ისევ როკავშირად გარდაიქმნა) შექმნამ დასაქმების დიდი შესაძლებლობები მისცა განვითარებადი სამყაროს წარმომადგენლებს. აღსანიშნავია, რომ 1950-60-იან წლებში ცენტრალური და ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნებში დიდი რაოდენობით ჩადიოდნენ მშრომელი მიგრანტები შედარებით ჩამორჩენილი სამხრეთ ევროპის ქვეყნებიდან, კერძოდ ესპანეთიდან, იტალიიდან, საბერძნეთიდან და პორტუგალიიდან (გ. გოგსაძე, მოსახლეობის გეოგრაფია გვ.100).

ნორვეგიას შრომითი მიგრანტების შემოდინების თვალსაზრისით ერთ-ერთი პირველი ადგილი უკავია მსოფლიოში. იმიგრანტების 33% აქ სწორედ დასაქმების მიზნით მიემგზავრება. ქვეყანაში იმიგრანტების ჩასვლის უმთავრესი მიზეზი არის დასაქმება და სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესება. 2015 წლისთვის დაახლოებით 380 000 იმიგრანტი იყო დასაქმებული, რაც ნორვეგიაში დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 14,7%-ს უდრის. განსხვავებულია იმიგრანტთა დასაქმების დონე მათი წარმომავლობის მიხედვით. დასაქმებულთა ყველაზე დიდი წილი მოდის ევროპული წარმომავლობის იმიგრანტებზე (დაახლოებით, 114 000 ადამიანი), შემდეგ ჩრდ.ამერიკელებზე, სამხ. ამერიკელებზე, აზიისა და ოკეანეთის წარმომადგენლებსა და სულ ბოლოს აფრიკული ფესვების მქონე მოსახლეობაზე.

ნორვეგიას, როგორც ევროპული ქვეყნების უმეტესობას, ახასიათებს ე.წ. „ტვინთა გადინება“. ეს არის მაღალკვალიფიციური, განათლებული მოსახლეობის გასვლა ქვეყნიდან, ძირითადად საკუთარი შესაძლებლობების, უნარების უკეთ რეალიზებისა და მაღალი ანაზღაურების მიღების მიზნით. ეს პროცესები ყველაზე მეტად ნორვეგიას ახასიათებდა 1890-იან წლებში, როცა ქვეყანაში იყო რთული სოციალურ-ეკონომიკური ფონი. რა თქმა უნდა, დღესაც მიმდინარეობს ნორვეგიის მოსახლეობის ემიგრაცია სხვადასხვა მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში, თუმცა ამჟამად, ეს პროცესი მიმდინარეობს მცირე მასშტაბით, რადგან ნორვეგია გადაიქცა სოციალური კეთილდღეობის სახელმწიფოდ, რომელიც გამოირჩევა დასაქმების ხელსაყრელი პირობებითა და მაღალი ანაზღაურებით.

ნორვეგიის სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით, 2016 წლის 1 იანვრის სიტუაციით, ნორვეგიის მოსახლეობის საერთო რაოდენობიდან (5,2 მლნ) 13,4%-ს შეადგენს იმიგრანტები (რაც უდრის 698 500 ადამიანს), ხოლო 2,9% კი იმიგრანტთა შვილებს, რომლებიც დაიბადნენ ნორვეგიაში (სულ 149 600 ადამიანი). ეთნიკურად ნორვეგიელთა პროცენტული წილი მოსახლეობაში შეადგენს 83,7%-ს (4 352 400 ადამიანი).

ურბანიზაცია, განსახლება და მოსახლეობის ტერიტორიული განლაგება 2015 წლის 1 იანვრის მონაცემებით, ნორვეგიის მოსახლეობის დაახლოებით 81% (4 172 800 მოსახლე) ცხოვრობს ურბანულ დასახლებებში, რომელთა საერთო რაოდენობა 981-ს უდრის. 2014 წელს ურბანული დასახლებების მოსახლეობა გაიზარდა 58 400 ადამიანით, 1,4%-ით. შესაბამისი ზრდის მაჩვენებელი მთელი ქვეყნისთვის მთლიანობაში იყო 1,1%. 5 ყველაზე დიდ ქალაქის ტიპის დასახლების ოსლოს, ბერგენის, სტავანგერის, ტრონდჰეინისა და დრამენის მთლიანი მოსახლეობა 1 708 000 შეადგენდა, რაც შეესაბამება ნორვეგიის მოსახლეობის 33%-ს და ურბანული დასახლებების საერთო მოსახლეობის 41%. ქალაქის ტიპის დასახლებების მიერ დაკავებული ტერიტორიის ზრდა შემცირდა, ხოლო სიმჭიდროვე გაიზარდა. საბოლოო ჯამში, ურბანულ დასახლებებს ნორვეგიის ტერიტორიის 2 158 კმ² უკავია, 2015 წლის 1 იანვრის მონაცემებით. 2014 წელს, ურბანული დასახლებების მიერ დაკავებული ტერიტორია გაიზარდა 11 კმ-ით, 2013 წელს კი 20 კმ-ით. ნორვეგიის ურბანულ დასახლებებში, 2014 წლის 1 იანვრის მონაცემებით, მოსახლეობის რაოდენობამ ერთ კვადრატულ კილომეტრზე 1916 ადამიანი შეადგინა, ხოლო ზუსტად ერთი წლის შემდეგ კი 1 933 ადამიანი. ოსლოს საგრაფოს თითქმის მთელი მოსახლეობა ცხოვრობს ქალაქის ტიპის დასახლებებში, მაშინ როცა ანალოგიური მაჩვენებელი ჰედმარკის, ოპლანის, სოგნ-ოგ-ფიურანეს და ნურ-ტრენდელაგის საგრაფოების შემთხვევაში 57%-დან 60%-ს შორის მერყეობს. ქალაქის ტიპის მოსახლეთა რაოდენობის ზრდა 2014 წელს შეინიშნებოდა აკერჰუსის, ვესტ-აგდერის, რუგალანის და ნურ-ტრონდელაგის საგრაფოებში დაახლოებით 2%-ით, ხოლო ოსლოს, აკერჰუსის, რუგალანდის და ჰორდალანის საგრაფოებს ჰქონდათ ურბანული მოსახლეობის 58%-იანი ზრდა და უკვე 2015 წლისთვის ქვეყნის მთლიანი ურბანული მოსახლეობის 48% ამ საგრაფოებში ცხოვრობდა (ეფოლკინგ ოგ არეალ ი ტეტტსტედერ, 1. ჯანუარ 2015, 2015).

დემოგრაფიული პოლიტიკა და მოსახლეობის დინამიკის პროგნოზირება

სკანდინავიურ სახელმწიფოებს, ოჯახებზე მიმართული ვრცელი სოციალური პროგრამების განხორციელების დიდი ხნის ტრადიცია აქვთ. ნორვეგიაში 1960 წლიდან არსებობს აქტი უნივერსალური ანაზღაურებადი შვებულების თაობაზე. 1956 წელს იმისთვის, რომ დედებს ეროვნული დაზღვევით სარგებლობის უფლება მიეღოთ დასაქმებული უნდა ყოფილიყვნენ ბავშვის დაბადებამდე არსებული 10-თვიანი პერიოდიდან სულ მცირე 6 თვე. ის ქალები, რომლებსაც არ ჰქონდათ შესაბამისი კვალიფიკაცია და არ იყვნენ დასაქმებულნი მიიღებდნენ სუბსიდიის სახით ერთიან თანხას 32138 ნორვეგიული კრონის ოდენობით (დაახლოებით 3900 ევრო). სანყის ეტაპზე, დახმარების მიღების ხანგრძლივობა მიმღები მშობლისთვის იყო მხოლოდ 12 კვირა და მიღებული ანაზღაურება იყო იყო დაბალი. 1977 წელს დახმარების მიღების ხანგრძლივობა გაიზარდა 18 კვირამდე და ამავდროულად, მამებსაც მიეცათ უფლება ესარგებლათ შვებულებით და ანაზღაურებადი შვებულების ვადის ამონურვიდან ერთი წლის ვადაში ესარგებლათ უხელფასო შვებულებით, თანაც ამ დროს შეუნარჩუნდებოდათ სამუშაო ადგილი და უკან დაბრუნებისაც კვლავ მიიღებდნენ 100% იან ანაზღაურებას. მოგვიანებით, 1993 წლიდან ბავშვიანმა ოჯახებმა უფრო დიდი მხარდაჭერა მიიღეს სახელმწიფოს მხრიდან, შვებულების პერიოდი მშობლებისთვის გაიზარდა 52 კვირამდე 80%-იანი ანაზღაურებით, ხოლო 42 კვირამდე სრული ანაზღაურებით.

მშობლებისთვის გამოყოფილი კვირების რაოდენობიდან ოთხი კვირა გადადებულია მამებისთვის, ცხრა დედებისთვის, ხოლო დარჩენილი ნაწილი მათ შეუძლიათ თავიანთი სურვილისამებრ გადაანაწილონ. აღნიშნული წესები მოქმედებს დღესაც. ამასთანავე, მშობლები, რომლებსაც ბავშვი არ დაჰყავთ საბავშვო ბაღში, იღებენ დახმარებას ადგილობრივი მუნიციპალიტეტებიდან, მანამ სანამ ბავშვი არ მიაღწევს 3 წლის ასაკს. დღეს ნორვეგიის მოსახლეობის დიდი ნაწილი ფიქრობს, რომ სახელმწიფოს მიერ გამოყოფილი დეკრეტული შვებულების რაოდენობა უნდა ნაწილდებოდეს თანაბრად ორივე მშობელზე, ან კიდევ გაიზარდოს მამებისთვის გამოყოფილი შვებულების დრო, რათა ორივე მშობელს თანაბრად მიეცეს შესაძლებლობა მაქსიმალურად დიდი დრო გაატარონ ბავშვთან, რათა მან იგრძნოს ორივე მშობლის სიახლოვე თავისი ცხოვრების პირველივე ეტაპიდან.

როგორც ზემოთ მოყვანილი ტექსტიდან ჩანს, ნორვეგიის დემოგრაფიული პოლიტიკა მიმართულია მოსახლეობის რაოდენობის სტიმულიზაციისაკენ (მასტიმულირებელი დემოგრაფიული პოლიტიკა).

რაც შეეხება ნორვეგიის მოსახლეობის რაოდენობის ცვლილების სამომავლო პროგნოზებს, იმ შემთხვევაში თუ მოსახლეობის ზრდის ამჟამად არსებული ტემპი შენარჩუნდება, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ნორვეგიის მოსახლეობა კვლავ განაგრძობს მატებას (თუმცა ნელი ტემპით). სტატისტიკური პროგნოზების მიხედვით 2025 წლისთვის, სავარაუდოდ, მოსახლეობის რაოდენობა მიაღწევს 5 725 000 ადამიანს, ხოლო 2035 წელს მოსახლეობის რაოდენობა გადააჭარბებს 6 მილიონიან ნიშნულს. საბოლოო ჯამში, 2050 წლისთვის ნორვეგიის მოსახლეობა მოიმატებს თითქმის 1,5 მლნ ადამიანით და გახდება 6 658 000.

მოსახლეობის ეთნიკური, ლინგვისტური და რელიგიური დახასიათება

ნორვეგიის მოსახლეობას უმეტესად ეთნიკური ნორვეგიელები შეადგენენ, რომელნიც, თავის მხრივ, ჩრდილო გერმანიკული, ნორდიკული წარმოშობის არიან. თუმცა მათ გვერდით ყოველთვის ცხოვრობდნენ სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფები. ნორვეგიის ხელისუფლება ეთნიკური ჯგუფების განსაზღვრისას გამოყოფს მათ სამ კატეგორიას:

ეროვნული უმცირესობები, რომელშიც შედიან: საამები, *რომანიფოლკეტ – ბოშები*, ებრაელები, *კვენები* და *სკოვინნერ*. ისინი განისაზღვრება როგორც, ეთნიკური, რელიგიური და/ან ენობრივი უმცირესობები, რომელთაც აქვთ ხანგრძლივი კავშირი იმ ქვეყნისადმი რომელშიც ისინი ცხოვრობენ.

იმიგრანტები – ჯგუფები, რომელთაც აქვთ ხანმოკლე კავშირი სახელმწიფოსთან. სტატისტიკის ცენტრალური ბიუროს განსაზღვრებით, იმიგრანტი არის უცხოეთში დაბადებული ადამიანი, რომლის მშობლებიც ასევე უცხოელები არიან.

ნორვეგიის მკვიდრი მოსახლეობა – რომლებიც განიხილება როგორც ძირძველი მოსახლეობა, რომლებიც დასახლდნენ იმ ქვეყნის ტერიტორიაზე ან გეოგრაფიულ რეგიონში რომელიც ქვეყანას ეკუთვნოდა რადგან დაიპყრო შემდგომში, მოახდინა კოლონიზება ან საზღვრების დადგენისას მიიღო და მიუხედავად მათი სამართლებრივი სტატუსისა შეინარჩუნეს საკუთარი სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული და პოლიტიკური ინსტიტუტები. ამგვარი ჯგუფია საამები.

მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული უმცირესობები უკვე დიდი ხანია ასოცირდებიან ნორვეგიასთან, მაინც უნდა აღინიშნოს რომ ისინი სხვადასხვა ქვეყნის თემს წარმოადგენენ და სანამ ნორვეგიაში ჩამოვიდოდნენ ცხოვრობდნენ და ეკუთვნოდნენ სხვადასხვა ქვეყნის რეგიონებს. მათი ისტორიული ფესვები ნორვეგიის გარდა ამ ტერიტორიებთანაცაა დაკავშირებული. კავშირი ნორვეგიის ფარგლებს მიღმა, ხშირად გამხდარა მიზეზი იმისა, რომ ეთნიკური უმცირესობები გამხდარიყვნენ დისკრიმინაციისა თუ დევნის მსხვერპლი, სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში.

1999 წელს ნორვეგიამ აიღო განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა მხარი დაუჭიროს, ხელი შეუწყოს და განავითაროს ენობრივი უმცირესობების კულტურა და მათი ენა, დაიცვას ისინი დისკრიმინაციისა და დევნისაგან. რაც გამოიხატა იმაში, რომ ქვეყანამ რატიფიცირება მოახდინა ევროპის საბჭოს ქარტიისა რეგიონული და უმცირესობათა ენების შესახებ.

კვენები უკვე რამდენიმე ასეული წელია დაკავშირებულნი არიან ნორვეგიასთან. კვენების უდიდესი ტალღა, რომელიც ნორვეგიისკენ დაიძრა, სათავეს იღებს 1700–1800-იან წლებში ფინეთიდან და ჩრდილო-შვედეთიდან. დღეს, ფინური ენისა და კულტურის ფონის მქონენი, მათი მემკვიდრეები, ვინც ჩამოსულა ჩრდილოეთ ნორვეგიაში 1945 წლამდე, ყველა განიხილება როგორც კვენები.

კვენური მიეკუთვნება ფინურ-უგრული ოჯახის ბალტიურ-ფინურ ენათა ჯგუფს. მას ბევრი აქვს საერთო ფინურთან, მაგრამ, ამავდროულად, მისგან განსხვავდება. 2005 წელს კვენური ოფიციალურად აღიარეს როგორც ცალკე ენა. ეს ენა კლასიფიცირდება როგორც საფრთხის ქვეშ მყოფი, ვინაიდან დღეისათვის ფუნქციონირებს როგორც სალაპარაკო ენა მოხუცებს შორის. დღეისათვის კვენების რაოდენობა ნორვეგიაში დაახლოებით 10 000-15 000-მდე ადამიანს ითვლის და მათი უმეტესობა ფინმარკისა და ტრომსოს საგრაფოებში ცხოვრობს. რომელთაგანაც, კვენურზე მოსა-

უბრეთა რიცხვი მერყეობს 2000-დან 8000-მდე ეს რიცხვიც დამოკიდებულია შეფასების კრიტერიუმებზე.

Skogsfinnene – მცირე ფინური თემია და მათი ისტორია სათავეს იღებს 1575–1660-იანი წლებიდან, როცა ფინელი გლეხები სავონიიდან და ჩრდილოეთ ტავასტიიდან (ფინეთის ისტორიული მხარეები) დასახლდნენ ნორვეგიისა და შვედეთის სასაზღვრო ტყიან რაიონებში, განსაკუთრებით კი იმ ტერიტორიაზე, რომელთაც უწოდებენ ინნსკოგენ. მათი მიგრაციის ერთ-ერთ მთავარი მიზეზი იყო - ახალი მიწების ათვისების საჭიროება გაზრდილი მოსახლეობის ფონზე.

მიუხედავად იმისა, რომ მათი ენა გაქრა 1900-იანი წლების დასაწყისში, კვლავ იყენებენ სასაუბროდ ნორვეგიულს ფინური სიტყვებითა და გამოთქმებით, ასევე რამდენიმე გეოგრაფიულ ტოპონიმშია შემორჩენილი მათი ძველი სიტყვები. ისინი სრულიად ასიმილირდნენ ნორვეგიულ საზოგადოებასთან და დღეს უკვე რამდენიმე ასეული ადამიანია ნორვეგიაში რომელიც საკუთარი თავის მათთან იდენტიფიცირებას ახდენს. აღსანიშნავია ასევე, რომ ბოლო ათწლეულში მნიშვნელოვნად გაიზარდა ფინსკუგების კულტურისა და ტრადიციებისადმი ინტერესი.

სკანდინავიელი ბოშები, რომელთაც ასევე მოიხსენიებენ, როგორც „tater“ (ბოშები) და „დე რეისენდე“ („მოგზაურები“) [ლომანიფოლკეტ ან ტატერე/დე რეისენდე არის ერთ-ერთი შტო იმ ბოშებისა, რომლებიც ცხოვრობენ ნორვეგიასა და შვედეთში და ეთნიკურად და ისტორიულად დაკავშირებული არიან ბოშებთან, რომლებიც, თავის მხრივ, ინდოეთიდან იღებენ სათავეს. არსებობს უთანხმოება თუ ამ სამი ტერმინიდან რომელი გამოიყენონ მოცემულ ჯგუფზე საუბრისას. ხშირდ მათ ასევე განიხილავენ როგორც უძველეს ეთნიკურ ჯგუფს, რომელიც ნორვეგიაში ემიგრირდა. ისინი ნორვეგიაში იმყოფებიან სულ ცოტა 1500-იანი წლებიდან. მათ აქვთ გამორჩეული ისტორია და კულტურული ფონი, რომელიც დაფუძნებულია მოგზაურობასა და სხვადასხვა ტერიტორიაზე გადაადგილებაზე, განსაკუთრებით ზაფხულის პერიოდში. მათი ასეთი ცხოვრების წესი იქცა პრობლემური ნორვეგიის მთავრობისთვის და 1900 წლებში ექვემდებარებოდნენ მკაცრ ასიმილაციას, რომლის მიზანიც იყო შეეცვალათ მათი ცხოვრების წესი კულტურა და ენა. მაგალითად, ერთ-ერთი მეთოდი ამ მიზნის მისაღწევად იყო იძულებითი სტერილიზაცია. დღეს უცნობია ამგვარი წარმოშობის მქონე ადამიანების ზუსტი რაოდენობა, მაგრამ მიახლოებით ვარაუდობენ 10 000 ადამიანს. ასევე დაუდგენელია ამ ენაზე მოსაუბრეთა ზუსტი რაოდენობა. ამგვარ სირთულეს წარმოშობს ის, რომ ნორვეგიას არ აქვს მონაცემები მათი ეთნიკური წარმოშობის შესახებ, მათი ცხოვრების წესი ცვალებადია, ვინაიდან მათ ერთი მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი არ აქვთ. ცნობილია, რომ ისინი საუბრობენ ენაზე, რომელსაც უწოდებენ სკანდინავიურ-ბოშურს და რომელიც თავის მხრივ განეკუთვნება ჩრდილო-გერმანიკულ ენათა ჯგუფს.

ლომ - ბოშათა ჯგუფი იყო რომლებიც ევროპაში 1000-იან წლებში გამოჩნდნენ. ნორვეგიაში კი ასე მოიხსენიებენ ადამიანთა ჯგუფს, რომლებიც 1800-იანი წლების შუა პერიოდში ჩამოვიდნენ რუმინეთიდან. ისინი ასევე იწოდებიან როგორც ბოშები, თუმცა კამათის საგანია ის, თუ როგორ მოიხსენიონ. მათი ენა იწოდება როგორც რომანული და ენათესავება ინდოევროპულ ენათა ერთ-ერთ ჯგუფს, რომელიც ინდოეთში გამოიყენება. დღეს 300-500 ადამიანია ამგვარი წარმოშობის მქონე და ყველა მათგანი ცხოვრობს ოსლოს ერთ-ერთ გარეუბანში.

ებრაელები განსხვავდებიან სხვა ეროვნული უმცირესობებისგან, ვინაიდან ისინი ერთგვარი რელიგიური უმცირესობის წარმომადგენლები არიან. მას შემდეგ რაც ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგია გახდა, არაქრისტიანულ და წარმართულ ჯგუფებს ნორვეგიაში ცხოვრება ეკრძალებოდათ, მსგავსი წესი მოქმედებდა ებრაელთა მიმართ სანამ ქვეყნის კონსტიტუციაში 1851 წელს ცვლილებები შევიდა, რამაც ებრაელებს ქვეყანაში შესვლის უფლება მისცა. შედეგად, 800-იანი წლების დასასრულს შეიქმნა ებრაული თემი ოსლოსა და ტრონდჰაიმში, ასევე მცირე დასახლებები ბერგენში, დრამენსა და კრისტიანსუნდში. მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში მათი რაოდენობა შემცირდა, ვინაიდან ქვეყანას ნაცისტები დაეპატრონენ და, შესაბამისად, ებრაელები აქტიურად იდევნებოდნენ. დღეს მცხოვრებ ებრაელთა უმეტესობა ნორვეგიულად საუბრობს, თუმცა რამდენიმე ასეული ადამიანი მაინც იყენებს ებრაულსა და იდიშს.

საამები ოფიციალურად ერთადერთი მკვიდრი მოსახლეობაა ნორვეგიაში. მათ აქვთ საკუთარი კულტურა, ისტორია და ოდითგანვე სახლობენ არეალში რომელსაც თვითონ უწოდებენ „სამპი“-ს. ეს არეალი ოთხ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე ვრცელდება, ნორვეგიის, შვედეთის, ფინეთისა და რუსეთის. ნორვეგიაში უმეტესად ცხოვრობენ ფინმარკის, ნორლანდის, ტრომსოსა და ნურ-ტრენდელანდის საგრაფოებში. წარსულში ისინი მისდევდნენ ნადირობას, თევზაობას, ირმების მოშენებასა და მინის დამუშავებას, მაგრამ დღეისთვის თანამედროვე ცხოვრების წესით უფრო არიან დაკავებულნი. ქვეყანა არ აწარმოებდა ოფიციალურ ჩანაწერებს მათ რაოდენობის შესახებ, ამიტომ უცნობია ზუსტად რამდენი ადამიანია საამური წარმოშობის. დღეისათვის კი საამების საერთო რაოდენობა დაახლოებით 85 ათასიდან 130 ათასამდე მერყეობს.

საამური ენა ფინო-უგრული ენების ურალურ ენათა ოჯახის განსაკუთრებულ ქვეჯგუფს ეკუთვნის. მაგრამ, ჯგუფში განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს, რადგან სუბსტრატული ლექსიკის ერთი მესამედი ფინო-უგრული ენების ლექსიკასთან სიახლოვეს ვერ პოულობს. განასხვავებენ 9 სხვადასხვა საამურ ენას. ნორვეგიაში მცხოვრები საამები საუბრობენ მხოლოდ სამ მათგანზე: ჩრდილო-, ლუღე- და სამხრეთსამური. ამ ენებზე მოსაუბრეთა მიახლოებითი რაოდენობა კი ნორვეგიაში 26000 ადამიანს აღწევს.

რელიგია

ნორვეგიის კონსტიტუცია ევანგელისტურ-ლუთერანულ აღმსარებლობას განსაზღვრავს, როგორც სახელმწიფო რელიგიას. 2013 წლის მონაცემებით, ნორვეგიელების დაახლოებით 76.1% სწორედ სახელმწიფო რელიგიის მიმდევარი იყო. თუმცა ისინი ამ ეკლესიის ნომინალურ წევრებს წარმოადგენენ, რადგან ოჰაიოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის პროფესორის კევინ ბოილის კვლევის მიხედვით, ეკლესიის წევრთა უმეტესობა არ გამოირჩევა აქტიური რელიგიური ცხოვრებით. ისინი ეკლესიას მხოლოდ ნათლობის, ჯვრისწერისა და პანაშვიდის რიტუალებისთვის სტუმრობენ.

მიუხედავად მიმდინარე აქტიური პოლიტიკური დებატებისა სახელმწიფოსა და რელიგიის განცალკევების შესახებ, ევანგელისტურ-ლუთერანულ ეკლესიას მაინც განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს კონსტიტუციის მიხედვით. აღსანიშნავია, რომ მთავრობის ფორმირებისთვის, ამავე კონსტიტუციით, ნორვეგიის მეფე და მინისტრთა კაბინეტის ნახევარი მაინც უნდა იყოს ლუთერანული ეკლესიის წარმომადგენელი.

ქრისტიანობამ, კერძოდ კი კათოლიციზმმა ნორვეგიაში აქტიურად მოიკიდა ფეხი მე-11 საუკუნიდან, თუმცა მე-16 საუკუნეში როცა ნორვეგია დანიის მმართველობის ქვეშ გადავიდა, ქვეყანა იძულებული გახდა 1536 წლისთვის შეეცვალა კათოლიციზმი დამპყრობლის რელიგიით და ლუთერანული გახდა. აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა რელიგიების, მათ შორის კათოლიციზმისა და ისლამის მიმდევართა ზრდა განაპირობა ქვეყანაში ემიგრანტთა დიდი ნაკადის შემოდინებამ.

2013 წლის მონაცემებით, კათოლიციზმი არის მეორე ყველაზე დიდი ქრისტიანული აღმსარებლობა, რომლის მიმდევარია მოსახლეობის 2,4%. ამ რელიგიის მიმდევართა რაოდენობა 2009 წლიდან 2013 წლამდე გაიზარდა 111.22%. ასევე ნორვეგიის სხვადასხვა საგრაფოებში ტერიტორიული განაწილების მიხედვით, ყველაზე მეტი მიმდევარი მთლიანად ქრისტიანული აღმსარებლობებისა ნურ-ტრონდელანდის საგრაფოში ცხოვრობს, საგრაფოს მთლიანი მოსახლეობის 91,57%. ყველაზე ცოტა მიმდევარი კი ქრისტიანულ რელიგიებს ოსლოში ჰყავდა – 67,03%.

ისლამი ყველაზე დიდი არაქრისტიანული რელიგიაა ნორვეგიაში, მთლიანი მოსახლეობის 2,4% მიმდევრით. 2006 წელს, მუსლიმთა 56% ოსლოსა და აკერჰუსუს საგრაფოში ცხოვრობდა. 2009 წლიდან 2013 წლამდე მათი რაოდენობა 30.34% გაიზარდა. რაც შეეხება საგრაფოების მიხედვით განაწილებას, ყველაზე მეტი, მთლიანი საგრაფოს – 7,38% ცხოვრობდა ოსლოში, ხოლო ყველაზე ცოტა – 0,25% კი ფინმარკში

რაც შეეხება იმ ადამიანებს, რომლებიც არც ერთი რელიგიის მიმდევარი არ არიან, უნდა აღინიშნოს რომ ყველაზე მეტი არარელიგიური მცხოვრები ოსლოს ჰყავდა, მთლიანი საგრაფოს – 24,32%, ყველაზე ცოტა კი სოგნ-ოგ-ფიურანეს საგრაფოს – 7,71%.

ლიტერატურა:

1. *wikipedia.org*: <https://no.wikipedia.org/wiki/Oslo>
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Norway
3. *The world factbook*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-worldfactbook/geos/no.html>).
4. *Norway's membership in international organisations*, *samfunnskunnskap.no*:
http://www.samfunnskunnskap.no/?page_id=416&lang=en
5. *Lars Sstby, Norway's population groups of developing countries origin Change and integration Reports 2010-2013* gv: 22-34
6. https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/103718?_ts=13d6d5b6cc8 Norway: *Migrant Quality, Not Quantity*/ MAY 1, 2005 By Betsy Cooper
7. <http://www.migrationpolicy.org/article/norway-migrant-quality-not-quantity>
8. *Immigration to Norway*https://en.wikipedia.org/wiki/Immigration_to_Norway.
9. *Migrations, 2013* <https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/flytting/aar/2014-04-28>
10. <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/define.asp?SubjectCode=al&ProductId=al&MainTable=FlyttFylker&contents=Innflytting&PLanguage=0&Qid=0&nvl=True&mt=1&pm=&SessID=7652160&FokusertBoks=2&gruppe1=LandsdelFylkeTil&gruppe2=LandsdelFylkeFra&gruppe3=Hele&aggreg1=YES&aggreg2=&VS1=FylkerFlyttTil&VS2=FylkerFlyttFra&VS3=&CMSSubjectArea=&KortNavnWeb=flytting&StatVariant=&Tabstrip=SELECT&aggresenr=2&checked=true>
11. <https://www.ssb.no/en/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall/immigration-and-immigrants>
12. <https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>
13. *Employment among immigrants, register-based, 2015, 4th quarter*Published: 8 June 2016<https://www.ssb.no/en/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys/>
14. *Key figures for immigration and immigrants*<https://www.ssb.no/en/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall/immigration-and-immigrants>
15. *Fertility and family policy in Norway - A reflection on trends and possible connections* / Marit Rønsen / © 2004 Max-Planck-Gesellschaft. gv. 278-280
16. <http://www.demographic-research.org/volumes/vol10/10/10-10.pdf>
17. <https://www.etikkom.no/fbib/temaer/forskning-pa-bestemte-grupper/etniske-grupper/>
18. *Stein på stein* Tekstbok Norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere Elisabeth
19. *ellingsen, Kirsti Mac Donald* 2000 gv. 120 Barn og foreldre.
20. <https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>
21. https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Norway
22. <https://www.etikkom.no/fbib/temaer/forskning-pa-bestemte-grupper/etniske-grupper/>
23. <http://www.kvenskinstitutt.no/kvener/nasjonale-minoriteter/>
24. <http://www.kvenskinstitutt.no/kvener/nasjonale-minoriteter/>
25. https://no.wikipedia.org/wiki/Den_norske_kirke
26. https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Norway#cite_note-usstatedept
27. <http://www.kvenskinstitutt.no/kvener/nasjonale-minoriteter/>

გამომცემლობის
რედაქტორი

მაია ეჯიბია

გარეკანის დიზაინერი

მარიამ ებრალიძე

დამკაბადონებელი

ეკატერინე თეთრაშვილი

0179 თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14
14 Ilia Tchavtchavadze Avenue, Tbilisi 0179
Tel 995 (32) 225 14 32
www.press.tsu.edu.ge